AHMEDÎ DÎVÂNI'NDA (1.-50.) GAZELLERİN ŞERHİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hakan ALPARSLAN

Kütahya 2007

T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

AHMEDÎ DÎVÂNI'NDA (1.-50.) GAZELLERİN ŞERHİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜLER

Hazırlayan

Hakan ALPARSLAN

0924012102

Kütahya 2007

Kabul ve Onay

Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı yüksek lisans öğrencisi Hakan ALPARSLAN'ın hazırladığı "Ahmedî Dîvânı'nda (1.-50.) Gazellerin Şerhi" başlıklı tez çalışması, tez jürisi tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip kabul edilmiştir.

…. / ….. / 2007

Tez Jürisi

Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜLER (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Mustafa GÜNEŞ (Üye)

Yard. Doç. Dr. Atilla BATUR (Üye)

Prof. Dr. Ahmet KARAASLAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum "Ahmedî Dîvânı'nda (1.-50.) Gazellerin Şerhi" adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

…/…/2007

Hakan ALPARSLAN

ÖZGEÇMİŞ

25. 06. 1977 yılında Ardahan ili Göle ilçesinde doğan Hakan ALPARSLAN , İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da; lisans eğitimini Dumlupınar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde 1999 yılında tamamlamıştır. Eylül 1999 tarihinde Kütahya ili Domaniç ilçesinde öğretmenliğe başlamıştır. 2001 yılında görev yeri İstanbul olarak değişmiştir. Halen İstanbul/Kartal Cengiz Topel İlköğretim Okulu'nda Müdür Yardımcılığı görevini sürdürmektedir.

ÖZET

Yaptığımız bu çalışma XIV. yüzyıl şairlerinden Germiyanlı Ahmedî Divanı'nın elli adet gazelinin şerhinden oluşmaktadır. Çalışmamız, Divan şiirinin gelişimine büyük etkisi olan, ilk eserlerinden bir tanesinin edebiyatımıza kazandırılması, anlaşılabilmesi ve hakettiği değere kavuşması bakımından önem arz etmektedir.

Divan şiirinin kurucu şairlerinden olan Ahmedî'nin Divanı 1979 yılında Yaşar AKDOĞAN tarafından doktara tezi olarak transkribe edilmiştir. Divanın esas alınan nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye 1082 numarada kayıtlıdır.

Çalışmamızın ilk bölümünde Ahmedî ve yaşadığı yüzyıl hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Daha sonra ise Ahmedî'nin edebi şahsiyeti üzerinde durulmuştur. Metin Şerhine dair bilgiler kısaca verildikten sonra ikinci bölüme geçilmiştir.

İkinci bölüm Ahmedî'nin elli adet gazelinin şerhinden oluşmaktadır. Genellikle yedişer beyitten oluşan gazeller arasında birkaç tane de dokuz beyitlik gazele rastlamak mümkündür. İncelediğimiz gazellerin içerisinde bir adet de Farsça gazel mevcuttur.

Gazel şerhinde beyit beyit incelemeyi esas aldık. İncelediğimiz beyitlerde geçen kelimelerin anlamlarını içeren sözlük hazırlanmış olup, tezin arka kısmında yer verilmiştir. Anlamı verilen kelimelerden hareketle beyitler nesre çevrilerek açıklamasına geçilmiştir. Açıklamalarda şâirin anlatmak istedikleri üzerinde durulmuş, ihtiyaç hasıl olduğunda Divan Edebiyatı'nın genel mazmunları açıklanmıştır. Mümkün mertebe edebî sanatlar izâh edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda faydalandığımız eserler kaynakça kısmında belirtilerek teze son verilmiştir.

Çalışmalarım boyunca bana yol gösteren ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocam Yard. Doç. Dr. Kadir Güler'e ve bizi çalışmaya teşvik eden Yard. Doç. Dr. Mustafa Güneş'e teşekkürlerimi sunarım.

Hakan ALPARSLAN
İstanbul-2007

ABSTRACT

The study we have made consists of the annotation of the fifty ghazals of The Divan,the collected poems, of Ahmedi of Germiyan.Our study is important in the way that it brings in, explains and distinguishes one of the first works that has affected the development of The Divan Poetry.

"The Divan" of Ahmedî, who is among the founders of The Divan Poetry, is transcribed by Yaşar AKDOĞAN as a doctorate thesis in 1979. The sample taken as a base is registered as Hamidiye 1082 in Süleymaniye Library.

The first section of our study gives way to the general information about Ahmedi and the century he has lived.Later, it emphasizes Ahmedi's literary personality.It passes to the second section after a brief information about the annotation of the text.

The second section includes the annotations of the fifty ghazals of Ahmedi.Among the ghazals generally consisting of seven verses are possible to find several ones with nine verses.A ghazal in Farsi is included in the poems of our study.

We have predicated on analyzing verse by verse in the annotation of the ghazals. A dictionary is prepared containing the meanings of the words in the verses we have examined and it is placed at the back of the thesis.Starting form the words whose meanings are given, the verses are explained in prose.In the explanations ,it is emphasized what the poet wants to tell and the general concepts of The Divan Literature are explained where necessary. The literary arts are conceived as much as possible.

The thesis is ended by stating the works used in our study in the Bibliograpy section.

During my study, I owe many thanks to Asist. Prof. Kadir Güler and Asist. Prof. Mustafa Güneş for their great contribution to my work. I am expressing my gratitude them.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

KISALTMALAR DİZİNİ

A.:	Arapça
a.g.e:	Adı geçen eser
a.g.m.:	Adı geçen makale
Ank.:	Ankara
H:	Ahmedî Divânı'nın Hamidiye Nüshası
Bkz.:	Bakınız
Bl.:	Bölüm
c.:	Cilt
DPÜ:	Dumlupınar Üniversitesi
Ed.:	Edebiyât
Fak:	Fakültesi
H.:	Hicri
Haz.:	Hazırlayan
Hz:	Hazret, hazret-i
İst.:	İstanbul
İÜ:	İstanbul Üniversitesi
Ktp.:	Kütüphanesi
M.:	Miladi
Nr.:	Numara
S:	Sayı
s.:	Sayfa
ss.:	Sayfa sayısı
SBE:	Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDD:	Türk Dili Dergisi
TDK:	Türk Dil Kurumu
TDV:	Türk Diyanet Vakfı
Vb.:	Ve benzeri
Ünv.:	Üniversite
Yay.:	Yayınevi
Yy.:	Yüz yıl

TEZ HAKKINDA

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Ahmedî hangi yüzyılda yaşamış, nasıl bir eğitim almıştır? Ahmedî Divanı'nın önemi nedir? Ahmedî'nin Türk edebiyatına kazandırdıkları ve katkıları nelerdir? Bu çalışmada niçin Ahmedî'nin gazelleri şerhedilmiştir.

AMAÇ

Türk milleti olarak bizim edebiyatımız dünyanın sayılı edebiyatlarından biridir.

Türk milletinin varoluşundan bu yana yaşadıkları, hayat tarzı, kültür ve medeniyet birikimini, dünya görüşünü gelecek nesillere aktaran en önemli araç edebî eserlerdir. dolayısıyla geçmişe ait eserlerin incelenmesi bizlere geçmişin kapılarını açacak; eski edebiyatımızı tanıyamamış veya yanlış tanımış olanlara doğru bir şekilde tanıtıp sevdirecektir.

Edebiyatımızda bugüne kadar pek çok şair eserler vermiştir. Bu şairler dönemlerinin sosyal, siyasi ve sanatsal hayatlarını; dil hususiyetlerini günümüze yansıtmaya çalışmışlardır. Geçmişten bugüne izler bırakmışlardır. Geçmişten günümüze taşınan eserlerin günümüz insanınca okunup anlaşılabilmesi ve ihtiyaç duyuldukça model olarak alınması açısından metin şerhi büyük bir önem arz etmektedir.

ÖNEMİ

Ahmedî Eski Türk Edebiyatı'nın Anadolu'daki en önemli gelişme dönemi olan beylikler döneminde yaşamış, Divan şiirinin kurucu -aynı zamanda velûd- şairlerinden biri olması açısından önemli bir şairimizdir. Şairin divanında yer alan şiirlerde XIV. ve XV. yüzyıl dil hususiyetlerini ihtivâ etmesinin yanında tarihi bilgi ve vesikalar a da rastlanır. Şair hem beyliklerle irtibat halindedir hem da mısır, Şirâz, Bağdat gibi yerlerde bulunarak burada mevcut bulunan şairler Nizâmî, Kemâl Hocandî vb. şairlerin etkisi altında kalarak Arap ve Fars kültürünü dilimize taşımıştır. Biz de bütün bu ayrıntıları göz önüne alarak Divân şiirinin velûd şairlerinden birinin şiirlerini XXI.yüzyıl edebiyatımıza kazandırıp günümüz insanın okuyup anlamasını önemli görerek bu tezi hazırladık.

VARSAYIM

XIV. yüzyıl Klasik Türk edebiyatının kuruluş çağıdır. Bu dönemde yaşamış olan şairler devrin edebî hareketine çeşitlilik ve canlılık kazandırmışlardır. Bu dönemde pek

çok eserler vücuda getirilerek devlet büyüklerine sunulmuştur. Türk Dili islâmiyetin de etkisi ile yeni dillerle tanışmaya başlamış ve bu dillerde eserler yazılmıştır. Ahmedî işte bu dönem şairlerinin en velûd yani çok eser veren şairlerinden biridir. Ahmedî'nin eserleri gerek dil hususiyetleri gerekse taşıdığı tarihi değer açısından önem arz eder. Ahmedî ve onun gibi nice şairler bu dönemde yazdıkları şiirlerle kendilerinden sonra gelecek olan şairlere yol gösterdiklerini kabul etmek gerektiği varsayılmaktadır.

SINIRLILIKLAR VE KAPSAMI

Bu çalışmaya Ahmedî hakkında bilgi toplanarak başlanmıştır. Şairin klasik edebiyata katkıları, edebiyatın kuruluş çağı olması gibi unsurlar göz önünde bulundurularak divanın içerisindeki ilk elli adet gazelin açıklaması yapılarak tez sınırlandırılmıştır.

YÖNTEM

Çalışmaya öncelikle İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi bünyesinde bulunan Ahmedî Divanı'nı incelemekle başladık. Daha sonra şair hakkında bilgileri toplayarak hayatı, sanatı ve edebi şahsiyeti ile ilgili görüşleri araştırdık. bu aşamada İSAM'da çeşitli taramalar yaparken eserin nüshası için Süleymaniye kütüphanesinde çalışmalarda bulunduk. Çeşitli edebiyat hocalarının yayınlamış olduğu divan tahlillerini inceledik.

Yapmış olduğumuz bu ön çalışmalardan sonra gazellerin şerhine başladık. Önce beyti yazarak daha sonra kelimelerin anlamlarını yazarak mısraları nesre çevirisini yaptık. Nesre çeviriden sonra açıklamaya yer verdik.

Tezin oluşmasındaki en son safha ise yazıya geçirilmesi idi. Bu safhada ise daha önce hazırlanmış olan tez çalışmalarını inceleyerek bir metot izlemeye çalıştık.

TEZ METNİ

BİRİNCİ BÖLÜM

AHMEDÎ'NİN HAYATI ESERLERİ EDEBİ ŞAHSİYETİ VE SANATI

AHMEDÎ' NİN HAYATI

XIV. yüzyılın ikinci yarısı ve XV. Yüzyılın başlarında çok ve çeşitli kitaplar yazmış, büyük eserler vererek tanınmış bir şairi de Ahmedî'dir. Altı asırdır yaşayan eserler bırakmasına rağmen ne yazık ki bu değerli insanın hayat hikayesi biraz karanlıktır.[1]

Osmanlı müelliflerinin sahibi olan Bursalı Tahir'e göre künyesi Tacüddîn bin İbrahim olan Ahmedî'nin doğduğu yer ihtilaflıdır. Latifî tezkiresi Sivas'lı olduğunu, Faik Reşâd, Bursalı ve Hüseyin Hüsâmeddin de Amasya'da doğduğunu kaydetmişlerdir. Fakat Şekayık müellifi ile Kınalızâde onun Germiyanlı olduğunu söylerler. İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI "Kütahya Şehri" adlı eserinde[2] Ahmedî'nin Uşak köylerinden "Sivaslı" da doğduğunu kaydetmekle Şekayık müellifinin isnadını doğrular. Saddeddîn Nüzhet ERGÜN "Türk Şairleri" adlı eserinde, bu ihtilafları belirttikten sonra Latifî, belli bazı kaynaklarda şairin Sivas'lı olduğuna dair bir kayıt görmüş ve bu yeri Sivas şehri ile karıştırdığından dolayı hata etmiştir diyor. Binaenaleyh Ahmedî'nin kuvvetle Germiyan'lı olduğu iddia edilebilir. [3] Ahmedî'nin Germiyanlı olduğunu ifade eder.

Şâirin (h.730) m.1329-30 'da doğduğu tahmin edilmektedir.

Ahmedî önce Kütahya'da okumuş; burada iyi bir tahsil gördükten sonra tahsilini tamamlamak için Mısır'a gitmiştir. Bu asırlarda Kahire'de Memlüklüler Devletinin himmetiyle yükselmiş, büyük ve kuvvetli bir kültür hayatı vardır. Ahmedî Kahire'de Hidâye Şarihi Şeyh Ekmelü'd-Dîn'den ders görmüş; Molla Fenâri ve Şifâ müellifi Hacı Paşa ile ders arkadaşlığı yapmıştır.[4] Hatta bununla ilgili olarak Şekâyık Tercemesi[5] ve Aşık Çelebi de Kahire'de iken bir dervişin gelerek Hacı Paşa'ya:

-Sen, iyi bir hekim olacaksın.

Fenâri'ye:

-Sen yüksek bir alim olacaksın.

---

[1] Bedi N. Şehsuvaroğlu, **Şair ve Hekim Ahmedî**, s.6
[2] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Kütahya Şehri**, s.24
[3] Banu Keşkek, "Ahmedî Divanı'nda "sad", "dad", "tı", "zı", "ayn", "gayn" Kafiyeli Kasidelerin İzahı ve Tasavvufî Umdeler", İstanbul Ün. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.1
[4] Şehsuvaroğlu, **a.g.e.**, s.7
[5] Keşkek, **a.g.e**., s.1

Ahmedî’ye de:

-Sen boşuna vakit geçiren bir şair olacaksın dediği kayıtlıdır.

Ahmedî bu kültür merkezinde İslâmi ilimlerden başka tasavvuf, tebabet, riyaziye, fizik ve astronomi tahsili, Yunan ve Şark mitolojilerine derin bir vukuf kazandıktan sonra, geniş ve ansiklopedik bir kültürle memleketine dönmüştür. Mısır dönüşünde Ahmedî önce Germiyan Beyi emir Süleyman’ın hocası olmuş daha sonraki dönemler de ise Osmanlı hükümdârı I. Murad’ın Germiyan’ ı elde etmesiyle birlikte Osmanlı Devletine hizmete başlamıştır.

Öce Germiyan’a vali tayin edilerek Yıldırım Bayezid’in Şâiri ve sohbet arkadaşı olmuştur. Şâir bu büyük hükümdardan büyük bir saygı ve iltifat görmüştür. Yıldırım’ın Timurlenk’le olan çarpışmasını Yıldırım kaybedince şiar ister istemez Timur’un yanında kalmıştır. Ahmedî her ne kadar Timur tarafından iltifata mazhar olup takdir edilse de şair onu bir türlü sevememiş ve ilk fırsatta tekrar Osmanlı Sarayı’na dönmüştür.

Bir aralık Bursa’da Emir Süleyman’la buluşan şâir, yeni hükümdar ile birlikte Edirne’ye gitmiş, gece gündüz Edirne Sarayı’da Emir Süleyman’ın meclislerinde yaşamıştır.

Ahmedî Bursa’da kaldığı sıralarda bu şehri çok beğenmiş fakat şehir ahalisi ile bir türlü yıldızı barışmamıştır. Onları riya ile suçlayıp, görgüsüzlükle itham ederken şehir halkı da Ahmedî’yi bir âlim ve şair olarak çekememektedir. Ahmedî bilhassa sosyal yaşayışıyla Bursalı’lar tarafından eleştirilmektedir. Şair bu konuyla ilgili olarak; her kiminle dostluk kursa sonunda o kişinin kendine düşman kesildiğini; kime iyilik etse ondan kendine kötülük geldiğini, namaz kılıp oruç tutsa adının riyâkara çıktığını, sessiz dursa dilsiz, konuşsa boşboğaz olarak nitelendirildiğini, cetvel gibi doğru dursa pergel gibi eğri yürüdüğünü, cömertlik etse müsrif, etmese cimri, malını yedirse enayi, yedirmese ele kalacağını, temiz gezse gelin gibi süslendiğini, aksi hareket etse murdar gezmekle itham edildiğini hasılı bütün davranışlarının eleştirildiğini yazmaktadır.[6]

Emir Süleyman’dan sonra şâir, Çelebi Süleyman’a intisap etmeye çalışmıştır. Ahmedî Divân Edebiyatı’nın bilinen velûd şâiri olmasına rağmen seksen yıllık uzun ömründe tutunduğu her dalın kırıldığını görmüş ve ömrünün son yıllarında sıkıntısı

---

[6] Keşkek, **a.g.e.**, s.2

çektiğini hatta bazı şiirleri menfaat karşılığı yazdığını yine onun kendi şiirlerinden anlarız. Şâir bir rivâyete göre Divân katipliği yaparken (h. 815) m. 1412-1413 sonlarında vefat etmiştir. Şekâyık müellifi Amasya'da, Türk Edebiyatı tarihlerinin ikisinde de [7] Amasya'da öldüğü yazılıdır. Kabri Kütahya'dadır. Osmanlı Müelliflerinde ise Kütahya'da irtihal eyledi ise de kabri malûm değildir der. Faik Reşad, seksen yaşını geçtiği halde Kütahya'da[8], Profesör İ. Hakkı UZUNÇARŞILI'da Kütahya'da öldü der.[9] Sehî, kabri Kütahya'dadır der.

Muasırları arasında meşgul olduğu her alanda büyük bir kemâl sahibi olan Ahmedî devrinin mümtaz ve mahir bir şairidir. Bundan dolayıdır ki henüz bir çok devlet ricâlinin sanat zevklerinin yükselmemesi ve rakiplerinin onu çekememezliği nedeniyle ikbâl kadar ibdâra da uğramıştır. Bütün bunlara rağmen şair hayatı boyunca daima kemâle ermeye çalışmış ve olgunluğunun verdiği cesaretle devrin meşhurlarında değil değerli şahsiyetlerine itibar etmiş ve eserlerinde yer vermiştir.

Divan Edebiyatının bu velûd şairiyle ilgili olarak yapılan çalışmalar da onun hak ettiği kadar fazla değildir. Genellikle onun şairliği üzerinde durulmuş tıbbî cephesi üzerinde incelemeler yapılmamıştır.

ESERLERİ

1. Divan

Ahmedî'nin edebi şahsiyeti ve sanatı bakımından en önemli eseri Divânı'dır. "9000 beyit olan bu Divân içerisinde sekiz tevhid, dört nâ't, bir İsâ Peygamber Medhiyesi, 23 Emir Süleyman medhiyesi, 7 Sultan Mehmed medhiyesi, 1 hazâniyye, 10 bahâriyye, 16 nasihat, 1 rümûz, 1 mukâleme, 1 bülbüliyye, 1 işretiyye olmak üzere 74 kasîde, 2 Emir süleyman tercî-i bend medhiyesi, 5 Emir Süleyman terkîb-i bend medhiyesi, 1 Melik süleyman Teerkîb- bend medhiyesi, 1 musammat, 766 gazel mevcuttur. Eserin altı nüshası mevcuttur. Bunlardan ikisi Türkiye haricindedir. Divanın Vatikan Kütüphanesi ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde ki (Hamidiye n.1082) nüshaları

---

[7] Saadettin Nüzhet Ergün, **Türk Edebiyatı Tarihi**, s.93
Agah Sırrı Levend, **Edebiyat Tarihi Dersleri**, s.77
[8] **Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye**, s.102
[9] Uzunçarşılı, **a.g.e.**, s.25

en önemli nüshalardır."[10] Divânın tenkitli metni Yaşar AKDOĞAN tarafından doktara tezi olarak hazırlanmış aynı zamanda bu tezde dil hususiyetleri açıklanmıştır.

2. İskendernâme

14. yüzyılın en önemli mesnevisi olan İskendernâme, edebiyatımızın da konusundaki ilk ve en başarılı eseridir. Ahmedî edebiyatımızda daha çok bu mesnevi ile tanınır. "İskender'in efsanevi hayatıyla alakalı, aynı zamanda ansiklopedik özellikleri de olan büyük bir mesnevîdir. İskendernâme Germiyanoğlu Mir Süleyman için yazımaya başlanmış, I. Bayezid'in oğlu Emir Süleyman'a 1402-1410) sunulmuştur. 792/1390 yılında nazmedilmiştir. Tek bir vezinle, failâtün, failâtün, failün vezniyle yazılmıştır."[11] "Eserin içinde, Mevlid ve Dastan-ı Tevarih-i Müluk-ı Al-i Osman bölümleri de vardır. Tarih bölümü Nihat Sami Banarlı tarafından yayımlanmıştır."[12] "Gazilerin kahramanlılarını anlatan eserlere Gazavat-name denir. İskendername böyle bir eserdir. Bu eserde Büyük İskender'in bahadırlığı, yiğitliği belirtilir ve övülür. Altmışbeşinci varaktan itibaren Osman Bey, Orhan Bey ve 1. Murad'ın yiğitliği ve üstün vasıfları ele alınmış ve övülmüştür."[13] Otuziki kadar yazma nüshasının bulunması bu eserin çok beğenilip okunduğunu göstermektedir.

3. Cemşîd ü Hurşîd

XVI. yy.'dan bu yana nüshasına rastlanmayan bu eser 5000 beyit civarında olup şairin ikinci büyük eseridir. Eseri edebiyat dünyasına Nihat Sami BANARLI kazandırmıştır. Eser İran şairi Selmân'ın aynı adlı eserinden fikir ve mevzû almak suretiyle yazılmış fakat orijinal bir telif eserdir. Şair eseri vücûda getirirken bütün şark efsane ve mesnevilerinden faydalanmış onları ustalıkla birleştirerek adeta yeni bir hikâye kaleme almıştır. Şair eseri Emir Süleyman'ın isteği üzerine yazmıştır. **(**TDV İslam Ansiklopedisi, c.II, s.165)

---

[10] Melike Erdem Günyüz, **Ahmedî Divanı Tahlili**, s13
[11] Amil Çelebioğlu, **Türk Edebiyâtı'nda Mesnevi**, s.68
[12] Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, s.88
[13] Burhan Kaçar, "Ahmedî'nin İskendernâmesinde Kahramanlık", **Kütahyalı Şâirler Sempozyumu**, s.464

4. Tervihü'l-Ervâh

Tıp konusunda bir mesnevi olup Emir Süleyman'ın isteği üzerine yazılmıştır. 1403-1410 yıllarında kaleme alınan eser daha sonra bazı ilavelerle Mehmed'e sunulmuştur. Eserin nüshası Süleymaniye Kütüphanesinde'dir. (Ayasofya n.3595)

5. Bedayi'u's-Sihr Fî Sanayi'i'ş-Ş'ir

Bu Farsça Risale Reşüdüddin Vatvat'ın Hadaiku-s-sihr adlı eserinin edebi sanatlarını özetleyen aynı zamanda değişik örneklerle zenginleştirilen bir eserdir. Eserin tek bir nüshası vardır. O da Konya Mevlâna Müzesi'ndedir.(n 2540/1)[14]

6. Mirkâtü'l-Edeb

Arapça- Farsça manzum bir lügat olan eser Aydınoğulları'ndan İsâ Bey 'in oğlu Hamza Bey için yazılmıştır.eserin altı nüshası Nihat ÇETİN tarafından tavsif edilmiştir.

7. Mizânü'l-Edeb

Arapça sarfına dair Farsça bir kaside olup aynı mecmuanın 113b-121b varakları arasında dolmaktadır.

8. Mi'yârü'l-Edeb

Mecmuada dördüncü sırada yer alan bu risale, Arap nahvine ait Farsça bir eserdir. İsâ Bey'in oğlu Hamza Bey için ders kitabı olarak yazılmıştır. [15]

Ahmedî'nin Fatih Millet Kitaplığı'nın hekimliğe ait eserler kısmında bir nüshası bulunan"Şifâ-i Müntahap"adlı bir eseri daha vardır ki, bilim dilinin Türkçe'deki gelişimi bakımndan önem arzeder.(TDV İslam Ansiklopedisi, c.II, s.165)

AHMEDÎ'NİN EDEBİ ŞAHSİYETİ VE SANATI

Ahmedî, Klasik Türk Şiiri'nin ilk kurucularından olup XIV.yy'ın en kuvvetli ve en velûd şairidir. Bütün eserlerinin 50 bin beyitten daha fazla olduğu tahmin edilmektedir. Onun edebi şahsiyetinin tesisinde Anadolu'da Klasik Türk Edebiyatı'nı kuran Gülşehrî, Hoca Dehhânî, Hoca Mes'ut gibi değerli şahsiyetlerin tesirleri çoktur. İran şairlerinden özellikle Nizâmî, Kemal Hocendî, Selmân-ı Savecî'nin etkileri

---

[14] **TDV İslam Ansiklopedisi**, c.II, s.165
[15] **A.g.e.**, s. 166

altında kalmıştır.[16] Şâir; başkalarını taklit etmediğini, yazdıklarının kendine ait olduğunu söyler.

Şairin, beylikler döneminin sonunu ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu gördüğü için şiirlerinde yaşadığı devri tam olarak yansıttığı düşünülmektedir.

Şâirin edebî zevki oldukça yüksektir. İran ve Türk edebiyatını çok iyi bilen şair yaşadığı yüzyılın en büyük şairidir. Zamanın değerli bir alimidir. Aynı zamanda Yunan ve Şark mitolojilerine vakıf olması[17] yazmasını daha da kolaylaştıran etkenlerdendir. Devrine göre çeşitli nazım şekilleri ve türlerinde büyük başarılar göstermiştir. Dili ve anlatımı düzgün, tasvirleri canlı ve renklidir. Buna rağmen şiirlerinde sık sık nazım kusurlarına rastlanır. Yaşar AKDOĞAN'ın tesbitlerine göre şair, şiir yazmakta kendini bir hayli zorlamış, akıcı şiir yazmakta pek muvaffak olamamıştır.[18] Fakat sanatı bakımından olsun dil zenginliği ve mânâ inceliği yönünden olsun gayet muvaffakiyet göstermiştir. AKDOĞAN, divanın tamamı incelendiğinde imlâ hataları ve vezin bozukluklarının çokluğuna dikkat çekerken Nihat Sami BANARLI, ise şairin aruza hakim olduğunu ve şiirde bir uyum ve ahenk yakalayabildiğini zikreder. BANARLI, vezin bozukluğunu teşkil eden imâlelerin çokluğunu kusur olarak kabul etmemiştir.[19] İmâle, Türkçe kelimelerde ki kısa hecenin aruz gereği uzun okunmasıdır. Cem DİLÇİN, bunu bir aruz kusuru sayarken[20], İskender PALA, bunun bir aruz kusuru sayılmaması gerektiğini, aruzu başarıyla uygulamış şairlerin şiirlerinde mübah sayılacak bir ifade tarzı olduğunu vurgular.[21]

Ahmedî'nin eserlerinin lisan bakımından da ayrı bir önemi vardır. Ondan evvel yazılmış edebî eserlerin varlığı bilinmesine rağmen bu eserler yazıldıkları asrın dil hususiyetlerini pek az tanıtırlar. Halbuki Ahmedî'nin eserleri asrının bütün hususiyetlerini muhafaza etmiştir[22]. Bu bakımdan dil araştırmalrı hususunda Ahmedî çok kıymetli bir men bâdır. Ahmedî Divanı'nın tenkitli metni üzerinde çalışan, dil hususiyetlerini açıklayan AKDOĞAN da; şairin eserlerinin, XIV. ve XV. yy'ların dil

[16] Orhan Soysal, **Eski Türk Edebiyatı Metinleri**, s.43
[17] Şehsuvaroğlu, **a.g.e.**, s.10
[18] Yaşar Akdoğan, **Ahmedî Divanı'nın Tetkiki ve Dil Hususiyetleri,** s.855
[19] N. Sami Banarlı, **Ahmedî**, c.IV., s.160
[20] Cem Dilçin, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, s.13
[21] İskender Pala, **İmâle ile Med Arasında Bir Hata**, İlmi Araştırmalar, s.107-112
[22] Şehsuvaroğlu, **a.g.e.**, s.10

hususiyetlerini ihtiva ettiğini, eserde aynı zamanda tarihi bilgi ve vesikaların da bulunduğunu söyler. [23]

Yukarıda belirtildiği üzere şair devrinin en çok şiir yazan şairidir. Bu nedenden dolayı şairin şiirlerinde bazen tekrarlara düştüğü edebiyat araştırmacıları tarafından belirtilmektedir. Nitekim aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere şair gazellerinde de tekrarlara düşmüştür.

Ol dost bir dahı bize ger hemnişîn ola
Devlet bizümle yâr u sa'âdet karîn ola

Bir dahı iderise devlet bana yâri n'ola
Bir dahı bu gözlerüm görürse ol yâri n'ola

Yüzün nûr ayetini kılur izâh
Dudagun rûh sırrın ider ifşâ

Namâzumda yüzün fikri getürür
Dilüme sûre-i Nûrıla Tâ-hâ

Yüzini gördi eriyüp oldı gülâb
Böyle olur kimde kim varısa hayâ

Oldı yüzünün hayâsından eriyüben gül âb
Nergisünün hasretinden gözlerüm toldı gülâb

Divanın tahlilini doktora tezi olarak hazırlayan Melike Erdem, Ahmedî Divanı'nda yaklaşık 9000 beyit bulunduğunu belirtir. "Bu denli hacimli bie eser ortaya koyarken kaçınılmaz bir şekilde tekrara düşülmektedir. Ahmedî de bir çok beyitini ufak değişikliklerle Divan boyunca tekraralamıştır."der.[24]

---

[23] Akdoğan, **a.g.e**., s.855
[24] Günyüz, **a.g.e**., s.30

Şâirin gazellerinin büyük bir kısmının yek ahenk gazel olduğu,[25] edebî sanatlarda canlı tasvirleri ve sık teşbih unsurlarına yer verdiği görülmektedir. Ahmedî'nin şiirlerinin konusunda ise sevgilinin güzellik unsurları, aşığın ayrılık acıları ve gözyaşları, sevgilinin çeşitli halleri, sevgilinin davranışları, aşığın sevgiliye karşı hissettikleri, aşıkta ortaya çıkan haller dile getirilmiş daha sonra ise sevgiliyle ilgili temennileri ve kendi hakkındaki görüşleri yer almaktadır. Bunların yanı sıra şairin şiirlerinde tebâbetle ilgili kelimelere, çeşitli hastalık adlarına; mitolojiye vakıf olduğu için mitolojik unsurlara, Arap- Fars efsane ve hikayelerine yer verdiği de görülmektedir.

Divan Edebiyatı; dil, üslup ve sanat bakımından yüksek zümre edebiyatı niteliği taşımasına rağmen, Ahmedî Divanı bir çok yönleriyle Halk Edebiyatı'yla bütünleşmiş bir haldedir. Eserde Yunus Emre'nin, Aşık Paşa'nın izlerine rastlandığı gibi daha sonraki asırlarda gelen Karacaoğlan, Dadaloğlu gibi şahsiyetlere de ses götürülmüştür. Şairin halk edebiyatına yakın eserler vermesinde yaşadığı dönemde kullanılan dilin de etkileri vardır. Zira şâir beylikler dönemi ve Osmanlı'nın ilk kuruluş yıllarında eserler vermiştir. Bu dönem Karamanoğlu Mehmed Bey'in "bundan sonra her yerde Türkçe kullanılacak" dediği dönemlerdir. Yine Germiyan Sarayı'nda da Türkçecilik şuuru gelişmiş ve Türkçe eserler verilmesi desteklenmiştir. Bundan dolayıdır ki Ahmedî'nin eserlerinde de Türkçe kelimelere daha fazla rastlanır.

Ahmedî'nin şiirlerinde genellikle baştan sona kadar bir paralellik ve simetri olması ve teşbih sanatının şiire hakim olması şiirde ki iç ahengi hemen hissettirir.

Son olarak Ahmedî'nin gerek şahsiyeti gerek sanatı açısından devrinin önde gelenleri arasında bulunduğunu, ancak hak ettiği kadir kıymete yeterince mazhar olamadığını, bütün bunlara rağmen şairin eserler vererek kemale ermek için çaba sarf ettiğini, eserlerinin yaşadığı yüzyılı bizlere yansıttığı için büyük bir önem arz ettiğini söyleyebiliriz.

---

[25] **A.g.e.**, s.17

İKİNCİ BÖLÜM

AHMEDÎ DİVANI’NDA (1.-50.) GAZELLERİN ŞERHİ

AHMEDÎ DİVÂNI'NDAKİ GAZELLERİN ŞERHİNE DÂİR

Metin şerhi, metin tahlili ve metin izahı gibi kavramlar, daha ziyade konun uzmanlarını ilgilendiren sözlerdir. Bunlar arasında nüanslar bulunmakla birlikte temelde bu kavramlar aynı amaca hizmet ederler.[26] Bu gibi çalışmalar Eski Türk Edebiyatı alanındaki eserler için gereklidir.Genel olarak baktığımızda ise geçmişten günümüze pek çok milletin edebiyatında metin şerhlerine rastlanır. Garbta Yunan ve Latin, eski Avrupa metinleri; şarkta ise İran ve Arap metinleri şerh edilmeye çalışılmıştır.

Öncelikle metin şerhinin izahını yapmaya çalışalım. Metni anlama ve açıklama gibi iki ana kurgu üzerine kurulan metin şerhi, şairin/yazarın ne demek istediğini açıklamak ve metni şerh etmeye çalışan kişinin metinden ne anladığını ortaya koymasıdır.

Metnin şerhi, metnin diline ve onu şerh eden araştırmacının eğitimine, şerhini yaptığı metinle ilgili bilgi birikimine, metni yorumlama kabiliyetine göre farklılıklar arz eder. Araştırmacı doğal olarak şairin ya da yazarın neleri hissederek eseri vücûda getirdiğini bilemez. Araştırmacının burada yaptığı şey geniş bir alt yapıya sahip olarak eserin vermek istediği mesajı yorumlayabilmektir.

Metin şerhi yapacak olan kişinin, öncelikle edebiyatçının yaşamış olduğu döneme ait psikolojik ve sosyal alan malzemesine sahip olması gerekir.

Bir metni şerh edebilmek için iki şey şarttır:[27]

1. Osmanlı Dili: Bu dil Arap ve Acem kelimelerini ve bu iki lisanın gramer kurallarını içine alan Türkçe'dir. Osmanlı Türkçe'si kullanılan bir Türkçe olmasına rağmen kaybolan bazı kelimeleri de bilmek gerekir.
2. Arûz Vezni: Bu vezin Arap edebiyatına ait bir vezindir. Vezin bilgisine ve ahengine sahip olan kişi harekeleri okuyabilir, şiir içerisindeki yanlış ve eksik okumaların önüne geçebilir. Nitekim doğru okunmayan bir eser doğru olarak şerh edilemez.

---

[26] **Tahir'ül Mevlevî, Metin Şerhi Örnekleri**, s.7
[27] Ali Nihat Tarlan, **Metinler Şerhine Dair**, s.12

Klasik Edebiyatımızda yapılan metin şerhi şöyle izah edilebilir. Öncelikle şerhi yapılacak olan metin tesbit edilir. Daha sonra metnin içerisinde yer alan kelime, terkib ve ibareler açıklanır. Gerek duyulduğu takdirde bunlarla ilgili alıntılarla açıklamaya derinlik kazandırılır. Bundan sonra metnin tercümesi veya nesre çevirisi yapılır. Son aşamada ise şairin ne demek istediği, araştırmacının ne anladığı ortaya koyularak metnin şerhi yapılır, ilgili örneklere atıflarda bulunulur. Metin içerinde geçen tarihi olay, yer ve kişiler için ayrıntılı bilgiler verilir. Bütün bunları yaparken araştırmacı tarih, psikoloji, sosyoloji ve siyaset gibi bilimlerden faydalanmalıdır.

Gazel şerhlerinde belli başlı üç unsur göze çarpar:[28]

1. İnsan ve tabiat güzellikleri: Gazel şairlerinin şiirlerinin temelinde şairin etrafında ve iç dünyasında bulunan insan ve tabiat yer alır. Şair ya bir insanı medheder yada bir tabiat manzarasını kelimelerle resmeder.
2. Fikir ve felsefe: Şair almış olduğu eğitimin kendisine kazandırmış olduğu felsefeyi ve tecrübeleriyle elde ettiği dünya görüşünü. şiirlerine yansıtır.
3. Edebî Sanat: Şair dile hakimiyeti doğrultusunda şiirini edebî sanatlarla süsler. Şair bunu bazen bilerek ve isteyerek yaparken bazen de farkında olmadan yapmış olur. Aslında bize değişik, orijinal gibi görünen bir çok şiir temelde aynı mazmun üzerine kurulur. Mazmun burada iskelet vazifesi görürken kelimeler onun üzerine geçirilen beden, edebî sanatlar ise bu bedene giydirilen renkli, göz alıcı libaslardır.

Özet olarak bir sanatkârı anlamak, dili nasıl işlediğini görmek, nasıl değişiklikler yaptığını ayırt etmek ve geçmişi günümüze aktarıp anlaşılmasını sağlayabilmek için metin şerhine ihtiyaç vardır ve var olacaktır.

[28] Tarlan, **a.g.e.**, s.16

1-50 ARASI GAZELLERİN ŞERHİ

Gazel 1

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.

İlet benüm selâmumı dildâra iy sabâ
Arz eylegil peyâmumı ol yâra iy sabâ

“Ey sabah rüzgârı, (o) gönül alıcı sevgiliye benim selamımı ilet, (benim) haberlerimi o yâre arz eyle”

Şâir bu beyitte sabah rüzgârına seslenip, sevgiliye selamlarını iletmesini, âşığın ahvâlini anlatmasını istiyor. Âşık sevgiliyi görememektedir. Bu nedenle sabah rüzgârını sevgiliye gönderip halini arz etmektedir.

“Sabâ; doğu cihetin den esen hafif ve latif rüzgar. Sabâ yelinin divan şiirinde kullanımı sevgilinin kokusunu taşıması, dağıtması ve yayması üzerine kurulmuştur. O daima sevgilinin saçlarından bir iz ve koku taşır. Aşığa sevgiliden haber getiren bir postacıdır. Sevgilinin saçındaki misk, anber, sümbül ve reyhan kokularına sahiptir. Aşık bazen kendisini sabâ’nın ellerine bırakır ve sevgilisine götürmesini ister.”[29]

Divan Edebiyatımızda sabah rüzgârı, âşık ve sevgili arasında gidip gelen bir habercidir. Bu, rüzgârın sevgilinin diyârında ve onun saçlarında serbestçe dolaşabilmesinden kaynaklanmaktadır. Âşık çektiği sıkıntıları, düştüğü halleri gören rüzgârdan bütün bunları sevgiliye iletmesini istiyor. Böylece sevgili merhamete gelecek, âşığın haline acıyacak ve küçük de olsa bir lütufta bulunacaktır.

2.

Tagıt benefşe saçları gül yanağ üstine
Saçdı ‘abir ü anberi gülzâra iy sabâ

“Ey sabah rüzgârı, (sevgilinin) benefşe saçlarını gül yanak üzerine dağıt ki, gül bahçesine abir ve anber kokuları saçılsın.”

---

[29] İskender Pala, **Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü**, s.396

Sabah rüzgârından sevgilinin menekşe gibi güzel kokulu saçlarını, gül renkli kokan yanaklarının üzerine dağıtması isteniyor. Beyitte bir gül bahçesi mazmunu vardır. Sevgilinin yüzü bu bahçenin gülü, saçları ise gülün etrafındaki menekşelerdir. Menekşe koyu lacivert rengi ve pazarlarda deste işi satılması ile divan edebiyatında yer alır. Ayrıca menekşe baharın habercisidir.[30]

Buradan hareketle sevgilinin saçlarının koyu renkli ve bir araya toplanıp bağlandığını düşünebiliriz. Toplu halde bulunan saç dağıtılınca, etrafa o saçların abir ve anber gibi ender ve kıymetli kokusu saçılır. Öyle ki sevgilinin saçlarının kokusunun yanında gül bahçesinin kokusu hissedilmez.

Gül bahçesinden etrafa saçılan güzel kokuların kaynağının, sevgilinin saçları olduğu ifâde edilerek **hüsn-i ta‘lil** sanatı yapılmıştır. Saçlar menekşeye, yanak ise güle **teşbih** edilmiştir.

3.

Penhân var yarün tapusına varurısan
Gösterme kendüzüni sen ağyâre iy sabâ

"Ey sabâ yârin kapısına gideceksen, gizlice git (sakın) kendini ağyâre gösterme."

Rüzgâr doğal mecrası doğrultusunda eserken her kapıya uğrar. Şâir bu beyitte sabah rüzgârından eğer sevgilinin kapısına gidecekse sessizce, kimselere görünmeden gitmesini istiyor. Sabah saatleri sokakların tenha olduğu zamanlardır. Âşık rüzgârdan sevgilinin evine gizlice gitmesini özellikle de rakibin onu görmemesini ve sevgilinin kapısını öğrenmemesini istemektedir. Bir diğer yönüyle de âşığın halini sevgiliye ileten ve ikisi arasında haber getirip götüren rüzgâr, rakip tarafından görülürse bir daha sevgilinin diyârına yaklaştırılmayacaktır. Bu durum da âşığın sevgiliyle arasındaki tek iletişiminin ortadan kalkması demektir. Âşık, sevgilinin haberlerini işittiği tek kaynağının ortadan kalkmasından korktuğu için; rüzgârdan, kendisini başkalarına göstermeden dolaşmasını istemektedir.

---

[30] Beşir Ayvazoğlu, **Güller Kitabı**, s.166

4.

Çün gizlü râzma seni ben mahrem eyledüm
Bi‘llah eyitme râzumı deyyâre iy sabâ

“Ey sabâ, ben seni gizli sırlarıma mahrem eyledim (gizli sırlarımı sana anlattım) Billahi, (sakın) bu sırlarımı başkalarına söyleme.”

Âşığın etrafında dertlerini anlatacağı kimse yoktur. Âşık yapayalnızdır. Çaresiz bir şekilde dertlerini sabah rüzgârıyla paylaşmıştır. Âşık bütün sırlarını sabah rüzgârına anlatmıştır; ancak bu sırrının başkalarına anlatılmasından ve ifşâ olmasından korkmaktadır. Bu nedenle sabah rüzgârından söz istenmektedir. Âşık, çektiği acıların ve sevgiliye olan hasretinin, kimseler tarafından bilinmemesini istemektedir. Bu nedenle sabah rüzgârına yalvarmaktadır.

5.

Bî-çarâlıgumı benüm ol yâre ‘arzâ kıl
Bâşed ki bula derdüme bir çâre iy sabâ

“ Ey sabah rüzgârı benim çaresizliğimi, zavallılığımı o sevgiliye sun, olur ki benim derdime bir çare bulabilsin.”

Âşık sevgiliye olan aşkından dolayı çaresiz zavallı duruma düşmüştür. Sevgili bu beyitte, dertlerin kendisine arz edildiği bir tabiptir. Divan şiirinde âşık; dertli, bimâr olarak anılırken sevgili de derdin dermânını bilen tabiptir. Zaten âşığın derdi de dermânı da sevgilidir. Âşık halini rüzgârdan sevgiliye iletmesini istemekte böylece sevgilinin kendisine merhamet ederek derdine bir dermân bulacağını ümit etmektedir.

6.

Vuslat güline irmez elüm pes nicesi ben
Bunca tahammül eyleyem ol hâre iy sabâ

“Ey sabah rüzgârı kavuşma gülüne elim ulaşmaz, öyleyse ben o dikene daha ne kadar dayanayım. (katlanayım).”

Âşık için vuslat arzulanan en önemli şeydir. Vuslata erişmek yâni sevgiliyle bir araya gelme düşüncesi, aşk uğruna çekilen bütün ezâ ve cefâlara tahammül göstermenin tek nedenidir.

Vuslatı yani sevgiliye kavuşmayı bir güle benzeten şâir, bu güle elinin ulaşamadığını ifâde ediyor. “Gülü seven dikenine katlanır.” atasözünü hatırlatan beyitte âşık sabah rüzgârına seslenerek vuslat gülüne erişemesede dikenine yani vuslat için aşkı uğruna çektiği sıkıntı ve ızdıraplara tahammül ettiğini anlatmaktadır.

Vuslat gül olunca diken de ayrılık acısı olarak düşünülebilir. Sevgiliye kavuşamayınca katlanmak, tahammül etmek zorlaşmıştır. Âşık ümidini yitirmek üzeredir. Ayrıca sevgilinin etrafında dolaşan, sevgiliye kendisinden daha yakın olan rakip âşığın sevgiliye kavuşmasını engelliyor. Âşığın dayanma sınırını zorluyor. Önceki beyitlerde rüzgâra sırlarını açan âşık bu beyitte de buna devâm ediyor. Çektiği acıları, kavuşmanın verdiği sıkıntıları, ayrılık dikeninin gönlünü kanattığını ifade ediyor. Ayrıca âşık ‘bunca tahammül eyleyem’ derken çektiği sıkıntıların tahammül gücünü zorladığınıda anlatmak istemektedir. Yâni bu duruma daha ne kadar katlanacağım diyerek şikâyet etmektedir.

Sevgilinin vuslatı güle, çekilen sıkıntılar ise gülün dikenine **teşbih** edilmiştir. Ayrıca aşık, sıkıntılara ne kadar katlanacağını sevgiliye sormaktadır. **İstifham** sanatı vardır.

7.

Digil ki Ahmedî’ye niçe zahm urasın
Gammâz gamzelü gözi mekkâre iy sabâ

“Ey sabah rüzgârı bakışı fitneci, düzenbaz sevgiliye: Ahmedî’nin gönlünde daha ne kadar yaralar açacaksın de.”

Sabah rüzgârı şiirin, başından beri âşık ve sevgili arasında bir o tarafa bir bu tarafa gidip gelmekte, âşıktan sevgiliye haberler taşımaktadır. Sevgili önceleri yan bakışıyla âşığa ümit vermiş sonra ise sözünde durmamış âşığı hileye düşürmüştür. Artık âşığın dayanma gücü kalmamıştır. Sabah rüzgârına; “sor bakalım o sevgiliye daha ne kadar yüreğimde yaralar açacak.“ diye seslenmektedir.

Divan Edebiyâtında bakış oka benzetilir. Sevgilinin süzgün bakışı âşığın kalbine saplanmakta ve orada derin yaralar açmaktadır. Fitneci, ortalığı karıştıran anlamındadır. Sevgilinin bakışı âşığın hem gönlünü yaralıyor; hem de duygularını allak bullak edip karıştırıyor. Bu nedenle şâir sevgilinin bakışını gammaz ve mekkar olarak nitelendirmektedir.

Gazel 2

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.

Ol dost bir dahı bize ger hem nişîn ola
Devlet bizümle yâr u sa'âdet karîn ola

"O dost eğer bir daha bizimle birlikte olsa, şans bizimledir, sevgili ve mutluluk bize yakındır."

Bu beyit şâirin devlet büyüklerine yakınlığının bir göstergesi sayılabilir. Kelime oyunlarının ayrı bir tat kattığı mısralarda Ahmedî, sevgiliyle kendisi arasında bir dosttan bahsediyor. Eğer o dost âşık ile oturup kalkarsa ve aralarında teklifsiz bir arkadaşlık olursa, şansı daha da artacak ve o dost âşık ile maşuku bir araya getirecektir. Dolayısıyla âşık sevgiliye kavuşunca saadete kavuşacak ve istediği amaca ulaşacaktır. Baht ve talih kendisinden yana olacaktır.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi şâir kelimelerle oynayarak beyte ikinci bir anlam daha katmıştır. Devlet kelimesinin bir diğer anlamı, büyük rütbe yani makamdır. Karin ise mabeyinci anlamındadır. Demek oluyor ki şâir bu dost aracılığıyla padişaha yakın olmak, daimi surette yanında bulunmak ve kendisinden izzet ü ikram görmek istemekte, devlet kademelerinden birinde bulunmayı talep etmektedir.

Şâir beyitte **tevriye** sanatını kullanmıştır. Hem-nişin, karin ve devlet kelimeleri bu sanatla birlikte beyite ikinci bir anlam kazandırmıştır.

Dost, hem-nişin, karin, yâr' birbiriyle anlam ilişkisi olan kelimelerdir ve **tenâsüb** sanatı yapılmıştır.

Dost-devlet, nişin-karin, biz ve yâr kelimeleri arasında **mürettep leff ü neşr** sanatı vardır.

2.

Ana ki yâr zikr ile gönlin üns ide
Âteş Halil bigi gül ü yasemîn ola

"Sevgiliyi anan ve gönlünü onunla dost eden sıkıntılı (kişiye) ateş, Halil'e olduğu gibi gül ve yasemin olur."

Âşığın fikri de zikri de sevgilidir. Sevgiliye gönlü yakınlaşmış ve gönlünü ona kaptırmıştır. Fakat ona kavuşamayan âşık, ayrılık ateşiyle yanar tutuşur. Sıkıntı ve mihnet çeker. Sevgiliyi göremez, rakibine kızar, bu durumdan sürekli şikâyet eder. Tüm bu sıkıntılara rağmen yine de ondan vazgeçemez. Tıpkı Hazreti İbrahim gibi, sevgiliden gelen kahrı da lütfu da hoş karşılamaktadır. İbrahim (A.S.) Nemrut'un kendisini ateşe atmak istemesine, sıkıntıya düşmesine rağmen halinden şikâyet etmeyerek aşkında sebât göstermiştir. Buna karşılık Cenab-ı Allah, Nemrut'un ateşini bir gül bahçesine çevirmiştir. Bu nedenle Hazreti İbrahim'e Allahın dostu manasına gelen 'Halil' denmiştir. "Halîl, Hz İbrahim'in diğer adı olduğu gibi, halis dost manasına da gelir. Şâirlerimiz Halîl adlı mahbublarının ismiyle, hâlis dost adını alarak bir çok mazmun meydana getirmişlerdir."[31]

Âşık da sevgilinin aşkı uğruna tüm sıkıntılara katlanmakta, bu ezâ ve cefâyı sevgiliden geldiği için hoş karşılamaktadır. Bu durum onun için gül bahçesi haline dönüşmektedir. Zira gül ve yasemin sevgilinin yanağının benzeyeni olarak kullanılır. Divan şiirinde, sevgilinin yanağı, ateş olarak düşünülünce âşık İbrahim omak ister. Bazen sevgilide İbrahimlik özellikleri var gibi gösterilir.[32]

Hazreti İbrahim'in ateşe atılması olayına **telmih** yapılmıştır.

3.
Her kim ura kadem ki ire yârun işiğine
Hârâ o har ayağına dîbâyı çîn ola

"Ayağını yârin kapısına vuran kişinin ayağına dikenler Çin kumaşı gibi olur."

'Her kim sevgilinin kapısına gider, ayak basarsa onun ayağına dikenler Çin kumaşı gibi olsun' diyen şâir, sevgiliye ait her şeyin güzelliğinden bahsediyor. Onun etrafındaki her şey güzeldir. Dikenler bile âşığa ipekli kumaş gibi gelmektedir. Burada kadem kelimesinin ikinci bir anlamı daha vardır. Sevgilinin eşiğine ulaşan kişi aynı zamanda bahtlı, talihli de sayılır. Onun kapısında uğur vardır. Âşık için bu uğur sevgiliyi görebilmektir. Sonunda sevgilinin yüzünü görmek olunca, çekilen meşakkatler âşığa lütûf gibi gelir.

---

[31] A. Talat Onay, **Eski Türk Edebiyatı'nda Mazmunlar**, s.279
[32] İskender Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, s.229

Şâir beyitte sevgilinin kapısını mübalağalı bir şekilde överken dikenleri de Çin kumaşına **teşbih** etmektedir.

4.

Olmaya müşterî güneşe ol ki dilberi
Sînün bigi kamer rûh u Zühre cebîn ola

"Senin gibi yüzü; ay ve zühre yıldızı gibi parlak bir sevdiği olan kişi, güneşe müşteri olmaz."

Sevgilinin yüz güzelliğinin anlatıldığı bu beyitte, sevgilinin yüzü parlaklığı yönüyle aya ve Zühre yıldızına **teşbih** edilmiştir.

Bilindiği üzere güneş gökyüzünün en parlak ve en önemli cisimlerinden biridir. Şâir sevgiliyi överken mübalağa yaparak güzel bir sevdiği olan kişinin güneşe dönüp bakmayacağını belirtiyor. Beyitte ayrıca müşteri kelimesi hem satın alan, alıcı manalarına hem de sa'd-i ekber (büyük kutluluk)[33] denilen jüpiter yıldızını anımsatacak şekilde **tevriyeli** olarak kullanılmıştır.

Müşteri, güneş, kamer, zühre kelimeleri arasında **tenasüp** vardır.

5.

Kanmadı fitneden kanum içüp kara gözün
Bu câdû-yı siyâh dilün kasdı dîn ola

"(Sevgilinin) kara gözleri kanımı içip fitneye doymadı, bu kalbi karalaşmış cadının dinime kastı vardır."

Şâir bu beyitte sevgilinin acımasızlığından bahsediyor. 'Gözü kara' kelimesi hem sevgilinin gözünün rengini hem de onun fitne çıkararak âşığın kanını döktüğünü anlatmaktadır. Zulme doymayan sevgili âşığa cefâ çektirmede geri durmamaktadır. Öyle ki cânından vazgeçen âşık sevgilinin dinine kastettiğini ifade ediyor.

Şâir "kara göz" ve "siyah-dil" sözleriyle sevgilinin fiziki portresini ortaya koyuyor. Aynı zamanda bu ifadelerle gözleri kararmış ve kalbi katılaşmış, cadı suretinde bir insan profili çizerek onun ezâ ve cefâ çektirme özelliğini anlatmak istiyor.

---

[33] Pala, **a.g.e.**, s.357

Sevgilinin çıkardığı fitne, âşığın duygularını karıştırmasıyla; kan dökmesi ise âşığın kanlı gözyaşı akıtması ile ifade ediliyor.

Beyitte adeta son nefesini veren bir kişiden şeytanın imanını istemesine **telmihte** bulunuluyor. 'kara göz kelimesi **tevriyeli** olarak kullanılmıştır.'

6.

Kurbân olam kemânına ol gamze ohınun
Ki anun kemîne pişesi câna kemîn ola

"Câna pusu kurmak gibi alışkanlığı olan gamze okunun, kemanına kurban olayım."

Sevgilinin gamzesi âşığın cânını almak ister. Gamze (yan bakış) etkileyiciliği ile âşığın gönlünü yaralar. Bu nedenle şâirler tarafından oka benzetilir. Kirpikler bu okun ucundaki temren olurken, kaşlar da okun atıldığı yay olur.

Şâir beyitte gamzeyi câna pusu kurmaya çalışan bir inssana benzeterek teşhis sanatı yapıyor. Sevgilinin âşığın cânına kast etmesi onun aciz taraflarından, olumsuz alışkanlıklarından biridir. Ne var ki bu davranış âşığı sevgiliden uzaklaştırmaz. Aksine âşık sevgilinin her haline razıdır. Cânına pusu kurması bile bu davarnıştan vazgeçirmez. Onun güzel kaşları uğruna cânını sevinerek fedâ eder. Bu yönüyle de âşık bir kurban gibidir. Kurban ve cân almak kelimeleri beyit içerisinde birbirini tamamlayan kelimelerdir.

7.

Fikr eyledükde la'l-i lebün dürcin Ahmedî
Her söz ki nazme derc ide dürr-i semîn ola

"Ahmedî senin al renkli hokka gibi ağzını düşündükçe, her sözü, şiirin mısralarında toplanan kıymetli bir inci olur."

Ahmedî bu mısralarda bir yandan sevgiliyi överken diğer yandan kendi şiirini medhetmektedir. Beyitte sevgilinin dudakları renk itibarıyla lâ'l gibi kırmızı ve değerli bir taşa, şekli itibarıyla; küçüklüğü ve derli toplu oluşuyla da hokkaya benzetilmektedir. Ağzın içinde bulunan dişler de şiir mısralarının inci gibi kelimelerini hatırlatır şâire.

Nazm etmek, dizmek anlamına, nazm da dizilmiş anlamlarına gelir. İnci de ipe dizilerek yan yana getirilir. Bundan dolayıdır ki söz dizileri kıymetli inci dizilerine

benzetilir. Ahmedî’nin şiirinin ilham kaynağı sevgilinin dudaklarıdır. Bu nedenle de şâir sevgiliyi andıkça aşkını dile getirmek için yazdığı şiirler de kıymet kazanır. Şâir de bununla iftihâr eder.

Sevgilinin dudağı renk yönüyle la’l taşına **teşbih** edilmiştir.

Gazel 3

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.

Oldı firâkun odı bana derd ile belâ
Vay ol kişiye kim ola bu derde mübtelâ

"*Ayrılık ateşi bana dert ile belâ oldu, vay o kişiye ki ayrılık derdinin tutkunu olmuştur.*"

Âşığın en büyük derdi sevgilinin aşkıdır. Aşk, beyitte âşığın başına gelen büyük bir dert ve hastalık olarak düşünülmektedir. Bu aşkın çekilmesi en zor tarafı ise ayrılık acısıdır. Şâir beyitte ayrılıktan ve ayrılık acısının yüreğini yakmasından söz ediyor. Sevgiliden ayrı düşen şâir, dert ve sıkıntı içerisindedir. Kim ki bu aşk derdine tutulursa onun ahvâli de âşığın ki gibi olacaktır. Yâni ona da yazık olacağını ve o kişiye acıdığını 'vay' kelimesiyle ifade etmiştir

2.

Ben nice sabr eyleyeyim bu belâya kim
Eyyûba dahı irmedi bu resmile belâ

"Ben bu belâya ne kadar sabredeyim, Hz. Eyyûb (a.s)ın (başına) bile bu kadar belâ gelmemiştir."

Bir önceki beyitte ayrılık ateşinden dolayı belâya düşen âşık kendini Eyyûb peygamber ile karşılaştırmaktadır. Eyyûb (A.S.) Kur'an'da adı geçen ve kulumuz diye bahsedilen sabırlı insan örneği olarak gösterilen İsrailoğulları peygamberlerinden biridir. Öyle ki Allah (cc) kendisini bir çok sıkıntı ve hastalıklara düçar etmiştir. Vücudunun her yerinde yaralar çıkmıştır. "Yaralarında peydâ olan kurtlar vücûdunu yemeye başladı. Eyyûb (as) ise asla şikayet etmeyip Allah'a şükretti. Allah'ın emriyle ayağını yere vurunca iki su çıktı. Biri ile yıkandı, diğerinden içti. Bu suretle şifa buldu."[34]

Âşık sevgiliden ayrı kalmanın, Eyyûb (as) çektiklerinden daha kötü bir belâ olduğunu söyleyerek; 'bundan daha çetin bir sıkıntıya nasıl tahammül edilsin' demektedir. Âşığın ayrılık acısına dayanma gücü ve sabrı kalmamıştır. Burada şâir

[34] Onay, **a.g.e.**, s.224

çektiği ayrılık acısının büyüklüğünü ifade etmek için kendini Eyyûb peygamber ile karşılaştırmaktadır.

Eyyûb peygamberin kıssasına **telmih** yapılmıştır. Şâir, derdini Eyyûb peygamberin derdinden üstün görerek **mübalağa** yapıyor. Sabır, Eyyûb ve belâ kelimeleri birbiriyle **tenasüplü** olarak kullanılmıştır.

3.
Müşgîn saçun hevâsı perişân ider beni
Müşkil durur bu ‘ukde kimdür ki hall kıla

“Misk kokulu saçlarının arzusu beni perişan eder. Bu çözülmesi öyle zor bir düğümdür ki bunu kim çözebilir.”

Divan Edebiyatında sevgilinin saçları, kokusu ve rengi yönünden miske benzetilir. Misk, Doğu Türkistan ülkesinde yaşayan yaşayan bir cins erkek ceylanın göbeğindeki urdur. Hammadde olarak kullanılab bu rdan şişeler dolusu koku elede etmek mümkündür.[35]

Sevgilinin misk kokulu saçlarının arzusu âşığı perişan eder; duygularını karmakarışık bir hale getirir. Bu öyle çetin bir durumdur ki bunu kimseler çözemez. Aşk derdinin devâsı yoktur.

Ayrıca sevgilinin saçları kıvrımları ve uzunluğu itibarıyla ipe; dağınıklığı itibarıyla da düğüme teşbih ediliyor. Zor düğümleri çözmek her kişinin kârı değildir. Şâir buradan hareketle sevgilinin saçlarını arzu etmenin kolay olmadığını aksine çetin bir iş olduğunu belirterek aşk derdinin zorluğunu ifade etmektedir.

Beyitte saçlar miske ve düğüme **teşbih** edilmiştir. Hevâ kelimesi ile, saçın kokusu ve âşığın sevgilinin saçını arzulaması ifade edilmektedir. Bu yönüyle **tevriyeli** kullanılmıştır.

4.
Ger âh kılam karara dütünden gögün yüzi
Ger ağlayam yaşum ıla yir kana gark ola

---

[35] Pala, **a.g.e.**, s.337

“Eğer ah edersem, dumanından gökyüzü kararır ve eğer ağlarsam gözyaşlarımdan yeryüzü kana boğulur.”

Perişan haldeki âşığın ah edip inlemesinden ve bu ahın dumanından gökyüzü kararır, bulutlanır. Bu ahın ardından ağladığında ise kanlı gözyaşları yeryüzünü sele boğar. Beyitte bir yağmur mazmunu vardır. Yağmur yağmadan önce göğün yüzü kararır ve duman rengi, koyu renkli bulutlar her yeri kaplar. Ardından da şiddetli yağmurlar boşalır, her yer sularla kaplanır. Şâir burada bu doğal olayların sebebini aşığın âh edip inlemesine bağlamaktadır.

Ah kelimesi yazılış olarak (اه) şeklindedir. ‘He’ âşığın yüreğinin yandığı yeri, elif ise bu yanan yerden çıkan dumanları ifade eder. Bu ah öyle içtendir ki dumanı ta gökyüzüne çıkar, ahın büyüklüğü âşığın derdinin ve aşkının büyüklüğünü gösterir. Âşık öyle dolmuştur ki gözyaşlarını hep içine akıtarak bir bulut gibi olmuştur. Bir kez ağlayabilirse gözyaşları her yeri kaplayacaktır. Gece gündüz ayrılık ateşiyle yanan şâirin gözleri uykusuzluktan kızarmış ve kanlanmış bir vaziyettedir.

Yer ve gök arasında **tezât** sanatı ; düt, göğ, yaş, yir,gark olmak kelimeleri arasında **tenasüp** sanatı vardır. Ayrıca şâir doğa olaylarını farklı bir sebebe bağlayarak **Hüsn-i Ta’lil** sanatı yapar. Âhından gökyüzünün kararması, ağlamasından her yerin kana gark olması sözleriyle de **mübalağa** yapılmıştır.

5.
Sen dosttan iren oda yahıldı varlıgum
Düşmen bana ne dürlü belâ itdi ise bula

“Sen dosttan gelen ateşte varlığım yakıldığı için, bunlar bana ne kadar belâ etseler de düşmeem.”

Âşığın varlığı dosttan gelen ateşte yanarak yakılmıştır. Ham iken pişmiş ve olgunluğa erişmiştir. Varlığı, bütün sıkıntı ve cefâlara sabır gösterip olgunluğa eriştiği için başkaları tarafından gelen belâların hiç bir ehemmiyeti yoktur. Onlar âşığa hiç bir zarar veremezler.

Sevgiliden gelen ezâ ve cefâlara âşık tahammül gösterir. Bunları dosttan gelen bir lütuf gibi kabul eder. Zira arzu edilen her şeyin başında bir sıkıntı vardır. Bu sıkıntılardan sonra felâha kavuşulur.

6.

Hicrün ki yahdı ‘ud sıfat cânumı oda
N‘ey bigi virdi hâsılını ‘ömrümün yile

“Ayrılığın cânımı ud gibi ateşte yaktı, sonunda ney gibi bütün ömrümü yele verdi.”

Ortaçağda ıtriyat ve tababet alanında kullanılan bir madde olan öd (‘ud), güzel kokulu, siyahımsı, deri gibi bir kabuğu bulunan bir ağaç ve ağaç köküdür. En kaliteli öd sert, siyah, ateşe dayanıklı, çok yağlı ve sulu olandır.’[36] Ateşte yanması ve yanarken hoş kokular vermesi düşüncesiyle kullanılmaktadır. Sevgilinin ayrılığı âşığın yüreğini yakmaktadır. Tıpkı ud gibi yüreği yanan âşık ney misali bütün varını yoğunu yok eder. Ney içi yakılarak yapılan nefesli bir çalgıdır. İçli yanık bir ses verir. Neyin bu yanık sesi içinin oyularak yakılmasından ileri gelir. Âşığın da içi ney misali ayrılık ateşiyle her daim yanmaktadır. Ney aynı zamanda üflenerek çalınan bir musiki aletidir. Şair, beyitte ‘ömrümü yele verdim’ derken, neye üflenen nefesi kastederek, ömrünü ayrılık ateşiyle hebâ ettiğini anlatmak istemektedir.

Cân, ayrılık ateşinde yanan ‘uda , ömrün geçip gitmesi de neye **teşbih** ediliyor. Ud aynı zamanda bir musiki aleti olduğu için ney , ud ve yil arasında **tenasüp** vardır. “Ömrünü yele vermek” deyimi ile **irsâl-i mesel** sanatı yapılmıştır.

7.

Her ki Ahmedî’nün ohırısa derdnâmesin
Baş ola bağrı gözleri kan yaş ıla tola

“Kim ki Ahmedî’nin dertlerini anlatan şiirlerini okursa; bağrı taş olup, gözleri kanlı yaşlarla dolar.”

Ahmedî şiirlerinde aşk derdini anlatmıştır. Her kim bu dert dolu şiirleri okursa içlenir ve yüreği ızdırapla dolar. Âşığın çektiği sıkıntılardan dolayı, gözleri yaş dolup ağlar. Şâir beyitte mübalağalı bir şekilde çektiği sıkıntıları ifâde ediyor. Öyle ki şâirin çektiği sıkıntıları okuyup öğrenen herkes, onun bu haline üzülüp ağlayacaktır.

Şâir şiirlerini derd-nâmeye benzeterek **açık istiare** sanatı yapıyor. Bağrı baş olmak ve gözleri kan yaşla dolmak deyimleri kullanılarak **irsâl-i mesel** sanatı yapılıyor.

---

[36] Günyüz, **a.g.e**., s.174

Gazel 4

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.
Ol kişi kim işi güc anun dün gün âh ola
Kılma dahı cefâ ana kim ol günâh ola

“(Gece gündüz) her gününü âh edip inleyerek geçiren kişinin işi çok zordur. Böyle kişilere cefâ etmek günâh olur.”

Sevgilinin cefâsından dolayı gece gündüz âh edip inleyen âşığın işi çok zordur. Bu durumda bulunan âşığın hâli perişandır. Ancak, perişan bir hâlde bulunmak, âşıklık mesleğinin gereklerindendir. Bu nedenle âşık olanların işi hiç kolay değildir. Şâir bu beyitte, bu durumda olan kişilere eziyet etmenin, günah olduğunu söylemektedir. Zaten sevgili haddinden fazla âşığı incitip eziyet etmekte, onu mağdur duruma düşürmektedir.

Hasta, ızdırap çeken ve düşkün olan bir insana daha fazla eziyet etmek doğru değildir. Ancak âşık sıkıntı çekerken sevgilinin ona nazar kılmaması eziyetini daha da artırır. Dolayısıyla şâir, sevgiliye seslenerek âşığa revâ gördüğü eziyeti daha da arttırmasının günâh olduğunu ifade ediyor.

Şâir, bu beyitte yazılışları aynı, fakat anlamları farklı “gün âh ola” ve “günâh ola” kelimelerini kullanarak **cinas** sanatı yapmıştır.

2.
Dutdun gönül vilâyetini ‘adl eyle kim
Zulm eylemek revâ degül ana ki şâh ola

“(Ey sevgili)! gönül vilayetini ele geçirdin, adaletli olmalısın. (Çünkü)padişah olan kişilerin zulm etmesi doğru değildir.”

Ahmedî, saraya yakın bir şâir olduğu için şiirlerinde devlet motiflerini kullandığını görüyoruz.

Şâir bu beyitte, sevgiliyi şâha, gönlü de bir vilayete benzeterek; gönül ilinin sultanı olan sevgiliden, zabt ettiği bu ilde adaletle ve doğrulukla hükmetmesini istiyor. Zira Türk devlet yapısına göre sultanın en önemli özelliklerinden biri de adaletli olması, herkesin hakkını gözetmesi ve doğruluktan ayrılmamasıdır.

Âşık da kalbini ele geçiren güzelden kendisine eziyet etmemesini, şaha yakışacak şekilde, adaletli davranmasını istemekte ve merhamet etmeyip zulmetmek sana yakışmaz demektedir.

Beyitte sevgili bir şaha; gönül ise bir ülkeye benzetilerek **Açık İstiare** sanatı yapılıyor. Adalet ve zulm kelimeleri arasında bir **tezât** vardır. Vilayet, adl, zulm, şah kelimeleri birbirleriyle **tenasüplü** kelimelerdir.

3.

'Anber benine kaldı zenehdânunun gönül
Bîçâre bilmez idi ki yolında çâh ola

"Çaresiz gönül, yolunun üzerinde kuyu olduğunu bilemedi. Çenendeki siyah benine takıldı kaldı."

Anber, Hind denizlerinde yaşayan, bir çeşit ada balığından elde edilen yumuşak, yapışkan ve kara renkte, güzel kokulu bir maddedir.[37] Bu beyitte sevgilinin beni ile anber arasında renk ve koku yönüyle benzerlik kurulmuştur.

Âşık sevgilinin çene çukurundaki bene takılıp kalmıştır. Kendisini çaresiz bir şekilde yolda giderken; yolunun üzerindeki çukuru göremeyip içine düşüp de çıkamayan birine benzetiyor. Beyitte bir yolcu mazmunu vardır. Yolcunun içine düşüp de çıkamadığı kuyu sevgilinin çene çukurudur. Bu kuyuda asılı kalan da sevgilinin anber benidir. Ben rengi ve şekli itibarıyla anbere benzetilir. Âşığı büyüler ve âşık ondan kendini almaz. Ben çene çıkurunda olması nedeniyle Babil yakınlarında bir kuyuda asılı olan Harut ve Marut'u hatırlatmaktadır. Mitolojide bu iki meleğin büyü ve sihir yaptıklarından dolayı bir kuyuda asılı olduklarına ve burada sihir öğrettiklerine inanılır.[38]

Beyitte ben anbere teşbih edilirken çene çukuru da bir kuyuya teşbih edilir. Harut ve Marut'a **telmih** vardır. Anber, ben, zenahdân kelimeleri arasında **tenasüp** vardır.

---

[37] Pala, **a.g.e.**, s.33
[38] Onay, **a.g.e.**, s.258

4.

Gark oldı şem‘ bigi ciger kanına gözüm
Hicrinde vay ana ki bahtı siyâh ola

“Gözlerim ayrılığından dolayı mum gibi ciğer kanıyla doldu taştı. Vay ona ki (senin) ayrılığınla bahtı siyah olur.”

Beyitte şâir ayrılık acısından söz etmekte kendisini muma benzetmektedir. Âşık sevgilinin ayrılığından dolayı ağlamakta ve içi yanmakta, yüreği kan ağlamaktadır. Âşığın gözyaşları ciğer kanına bulaştığı için kanlı gözyaşları dökmektedir. Bu sebepten ötürü gözleri kızarmıştır. Şâir burada göz yaşlarını ciğerinden gelen kana benzetiyor. Bundan dolayı âşığın bahtı siyahtır. Talihi yaver gitmemekte ve âşık ayrılık acısından kurtulamamaktadır. Şâir beyitte kendini muma benzetirken, mumun yanarken erimesinden ve eriyen mumun sıvıların içerisinde kaybolmasından faydalanmaktadır. Âşığın tıpkı bir mum gibi içi yanar ve yüreği erir. Yanan mumun bitmesiyle karanlığın oluşması gibi âşığın da bahtı kararır. Bahtı kararan âşığın gözlerindeki umut ışığı söner.

Şâir gözlerini muma benzeterek **teşbih** yapıyor. Gözlerinin yaşlarla dolmasını **mübalağa** yaparak anlatıyor.

5.

Vaslun güline ol ire kim lâle bigi anun
‘Işkunda varlıgı kamusı hâk-i râh ola

“Kavuşma gülüne kim erişirse, bütün varlığı tıpkı lâle gibi aşk yolunun toprağı olur.”

Şâir vuslat gülüne kavuşmak isteyen âşığın lâle gibi varlığını sevgilinin yolunun toprağı yapması gerektiğini anlatmaktadır. Burada lâle ile kastedilen gelincik çiçeğidir.[39] Bu çiçek çok hassastır. Yaprakları kolayca dağılan bu çiçeğin ortasındaki siyah taneler ise aşk ateşiyle bağrının yanmış olduğu hayaliyle anlatılmaktadır.

Bu benzetmeden yola çıkan şâir, âşığın varlığını lâle gibi sevgilinin yoluna toprak eylemeden vuslata eremeyeceğini ifâde etmektedir. Burada lâlenin hassas yapısıyla rüzgârda dağılarak savrulmasını, sevgilinin yolunun toprağı olmak istemesi şeklinde ifade eden şâir **hüsnü ta‘lil** sanatı yapıyor.Vuslat ise güle **teşbih** edilmiştir

---

[39] Günyüz, **a.g.e.**, s.178

6.

Şem'i cemâlünün salarısa cihâna nûr

Pervâne olup yanan ana hurşîd ü mâh ola

"Senin yüz güzelliğinin mumu, cihanı aydınlatınca; güneş ve ay onun etrafında dönen pervâne olup yanarlar."

Şâir bu beyitte bir önceki beyitten farklı bir şekilde sevgiliyi muma benzetmektedir. Sevgilinin yüzünün güzelliği tıpkı bir mum gibi etrafına ışık saçmakta, ortaya çıkınca etrafı aydınlatmaktadır.

Şâir burada mübalağalı bire şekilde güneş ve ay, sevgilinin etrafında dönen pervânelere benzetiyor. Pervâneler ışığa âşık varlıklardır. Ateşin etrafındaki pervâneler onun etrafında dönerken kendilerini ateşte yakarlar. Sevgili de öyle güzeldir ki güzellik timsali güneş ve ay onun için yanarlar. Sevgilinin yüz güzelliğine vurgu yapan şâir güneşin dünya etrafındaki dönüşüyle ilgili olarak **hüsn-i talil** sanatı yaparak sevgilinin yüzünün ışığı ve nuru karşısında pervâne olduğundan dolayı güneşin tutuşarak yandığını ifade etmektedir. Şâir sevgilinin yüzünü muma **teşbih** ediyor. Ay ve güneşi de pervâneye benzeterek **teşbih-i beliğ** sanatı yapılmaktadır.

7.

Vakt oldı Ahmedî'ye ki bir rahm idesin

Senden ırah işi niçe zârı vü âh ola

"Senden uzak kalarak, işi gücü devâmlı ah edip inlemek olan Ahmedî'ye, merhamet etmenin vakti gelmiştir."

Ayrılıklardan şikayet eden Ahmedî artık sevgiliden merhamet etmesini istemektedir. Âşığın başka hiçbir işi gücü yoktur. Bütün zamanını ayrılıktan dolayı âh edip inleyerek ağlamakla geçirmektedir. Şâir bu ağlayış ve inleyişin bir sonunun gelmesini istemektedir. Sevgilinin en belirgin özelliği zâlim ve katı yürekli oluşudur. Bu yönüyle âşığa cevr ü cefâ çektirmektedir. Âşık çoğu zaman aşk uğruna çektiği sıkıntıları ve sevgiliden gördüğü her mihneti lütuf ve kerem sayar. Ancak âşık bu sıkıntıları çekerken ona kavuşmayı düşünmese bile cemâlini görmeyi arzular. Bu beyitte Ahmedî sevgiliye kendisine merhamet etmesi için yakarmaktadır. Zira çektiği sıkıntılar, sevgiliden uzak olduğu kendisi için katlanılamayacak dereceye ulaşmıştır.

Gazel 5

Fâ i lâtün / Fâ i lâtün / Fâ i lâtün / Fâ i lün

1.

Ol keman keş göz ki atar cânlara tîr ü kazâ
Bunca ohda n'ola ger bir kez iderise hatâ

"O ok atıcı(sevgili) göz; cânlara (âşığın gönlüne) kaza okunu atar. Bu kadar ok, eğer bir kere hata etse ne olur."

Sevgilinin gözünü oka benzeten şâir, onun aynı zamanda kaza oku olduğunu da belirtir. Göz kirpiklerin şeklinden dolayı ok atan bir insana benzetilir.. Okun ucundaki temren su ile beslenir. Kirpikler de su ile beslenir. Her ikisinin de uçları sivridir. Her ikisi de insanda derin izler bırakır. Bundan dolayıdır ki göz ok atıcıya benzetilir; kirpikler de onun attığı oklardır. Gözün attığı bu oklar âşığın yüreğine isabet eder. Yani âşık sevgilinin bakışlarından etkilenir. Gönlü daima onu hatırlar, incinir.

Ya gözün attığı bu oklar bir kerede hata ederse ne olur. Sevgili âşığa değil de rakibe yan bakış fırlatırsa bu durum âşık için onulmaz bir durum olur.

Şâir beyitte gözü ok atıcıya **teşbih** etmektedir.

2.

Mihnetinden ‘ışkınun cân kurtara mı mürg-i dil
Kim benündür dâne-i fitne saçun dâm-ı belâ

"Benin ki fitne tanesi, saçın ki belâ tuzağıdır. Gönül kuşu aşkının mihnetinden cânını kurtarabilir mi?"

"Divan Edebiyatında ben dâima şekli itibarıyla daneye benzetilir. Şâir bu beyitte beni saç tuzağı içerisindeki fitne tanesine benzetiyor. Âşığın gönlü için kurulan bu tuzaktan âşık cânını kurtaramamakta sevgilinin güzelliğine, tuzağa düşen bir kuş gibi takılmaktadır. Ayrıca "ben; fettan, fitneci ve yağmacı oluşu" yönüyle de âşığın gönlünü karıştırmaktadır.

Ben ve saç siyah rengi itibarıyla kesret ve sıkıntı sebebidir[40]. Fitne ve cefâ insana mihnet verir. Saç da aynı şekilde âşığın gönlünü belâ ve mihnet tuzağına

---

[40] M Nejat Sefercioğlu, **Nev'î Divanının Tahlilli**, s.189

sürükler. Saç halka halka oluşu ve perişanlığı (dağınıklığı) yönüyle tuzağa benzetilir. Cân kuşları ona takılıp kalırlar. Gönül kuşu, âşığın cânı ile beraber dâima sevgilinin diyârında dolaşır ve sevgilinin saçının tuzağına takılır.

Burada aşığın gönlünü avlayan saç tuzağı, dam-ı belâ; ben tuzağı ise dane-i fitne olarak zikredilmektedir. Sevgilinin beni dane-i fitneye, saçı ise belâ tuzağına **teşbih** edilmiştir.

3.

Çün sabâ çözdi saçunı bû-yı cân toldı cihân
Aslah Allah şânehü zî-şânedür bâd-ı sabâ

“Sabah rüzgârı saçlarını çözünce cihana cân kokusu doldu, tarak sahibi olan sabah rüzgârını Allah ıslah etsin.”

Sabâ kuzey-doğudan hafif hafif esen bir rüzgârdır. Saba rüzgârı sevgilinin saçlarında dolaşmakta ve onları dağıtmaktadır. Dağılan saçların kokusu ise her yeri kaplamaktadır. Şâir burada saba rüzgârının, güzel kokulu çiçekleri açtırmasından oluşan güzel kokuları, sevgilinin saçlarının çözülmesine bağlamaktadır. Ayrıca saba rüzgârının eserek sevgilinin saçlarına dokunarak aralarından geçmesi hasebiyle rüzgârı elinde tarakla birlikte tasavvur etmiştir.

Beyitlerde saç dolayısıyla taraktan da bahsedilir. Onun her ne cefâsı varsa tarak çeker, bu nedenle de parça parça olur. Bundan dolayı şâir sabaya Allah seni ıslah etsin demektedir. Buradan hem seni iyileştirsin hem de sevgilinin saçlarına dokunmak gibi uygunsuz bir harekette bulunduğu için Allah seni düzeltsin anlamlarını çıkarabiliriz.

Beyitte rüzgar saç tarayan birilerine benzetilerek **kapalı istiare** sanatı yapılıyor. Ynı zamanda rüzgar kişileştirilerrrek **teşhis** sanatı yapılmıştır.

4.

Hasta cânlarun devâsı n’ola didüm işiden
Ağzuna idüp işâret didi ki üş budur şifâ

“Ey beni işiten; hasta olanların devâsı nedir dedim? Ağzını işaret edip “işte şifa budur.” dedi.”

Ağız cân verme özelliğiyle şifa kaynağı olarak vasıflandırılır. Beyitte hasta cânlar ifadesiyle âşık kast edilmektedir. Âşık kendine bir şifa arıyor ve bunu sevgiliye

arz ediyor. Sevgili ise ağzını göstererek onun şifa kaynağı olduğunu söylüyor. Ağız dudakla birlikte bir bütünlük gösteren güzellik unsurudur. Dudak ağzın gözle görülen kısmıdır ve ağızdan ayrı düşünülemez. Dudağın en çok benzetildiği unsurlardan biri de şaraptır. Bu benzerlik renk ve lezzet münasebetiyledir.

Bunların haricinde âşığın gönlü sevgilinin ağzından çıkacak bir sözle hayat bulur veya sıkıntıya düşer. Ayrıca âşığa devâ olacak bir diğer şifa kaynağı da sevgilinin vereceği busedir.

Beyitte hasta cânların devâsı sorularak **istihfâm** sanatına yer verilmiştir. Dudak cân verme özelliği ile Hz. İsâ'ya **telmih** edilir. Hz. İsâ, dört büyük kitaptan İncil nazil oan peygamberdir. İsâ ölüleri nefesiyle diriltir, körlerin gözlerini açar ve el-aşa hastalıkları giderirdi.[41] Sevgili de aşığın gönlünü diriltiği için bu şekilde bir telmih yapılmıştır.

5.
Akl u cân u dîn ü dili ‘ışkun yolında itdüm nisâr
Gayrdan bî-gâne gerek yârıla olan âşinâ

"Aklımı, cânımı, dinimi ve dilimi aşkının yolunda dağıttım, yâr ile tanış olanın başkalrından uzak olması gerekir."

Âşık sevgilinin uğruna aklını, cânını, dinini ve gönlünü fedâ etmektedir. Âşık câna hiç önem vermez akıl da, cân da din ve gönülde insanın teninde emânettir. Âşık bütün varlığını sevgilinin yolunda fedâ etmekten çekinmez. Âşık için hiçbir şey önemli değildir, önemli olan sevgili ile bir olmaktır. Bunun içinde âşığın gönlünde aşktan gayrı bir şey olmamalıdır. Âşığın gönlünde cân yerine sevgilinin olması yeterlidir.

Şâir burada tasavvufi aşktan bahsetmektedir. Âşık eğer vuslatı arzuluyorsa masivayı terk etmelidir. Cân da aşığın aşk yolunda terk etmesi gereken şeylerden birisidir. Bu nedenle cân gayr olarak nitelendirilmiştir.

6.
Ayagun tozın çeragıla taleb ider gözüm
Yaşı durmaz ne ‘aceb ger isterise tûtiyâ

---

[41] Onay, **a.g.e.**, s.283

"Gözüm ayağının tozunu mum ile arıyorum, gözlerimin yaşı durmayıp sürme istese ayıp mıdır?"

"Tutiyâ: göze parlaklık ve kuvvet veren bu isimle ma'ruf taşın döğülmesiyle oluşan tozuna denir. Sevgilinin ayağının tozu hastalıklı gözlere çekilen tutiya'ya benzetilir" [42]

Âşık sevgiliyi göremediği için gözyaşı dökmektedir. Bunu ise bir rahatsızlık olarak ifade edip sevgilinin ayağının tozunu bu rahatsızlığın şifası olarak düşünmektedir. Âşık sevgiliden ayrı olduğu için onun ayağının tozuna bile muhtaçtır. Onu zor görebildiğini halk arasında kullanılan mum ile aramak (çerag-ıla taleb ider) deyimi ile ifade etmektedir.

Âşık sevgiliyi göremediği gibi, onun ayağının tozunu bile mumla aramaktadır. Sevgilinin ayağının tozu tutyâya benzetilerek **teşbih-i beliğ** sanatı yapılmaktadır.

7.
Şâh dimiş kim gedâsıdur kapunun Ahmedî
Böyle durur böyle şey lillah iy ulu pâdişâh

"Ahmedî (sana) şah diyerek kapında kul olmuştur. Ey ulu padişah Allah için (söyle) bu böyledir."

Âşıklar sevgilinin kapısında elleri bağlı birer kuldur. Sevgili ise o kapının sultanıdır. Aslında âşık böyle diyerek kendini üstün görmektedir. Gedâ kelimesiyle yoksul, dilenci hayâli çizilir. Âşık da en önemli hazinesi olan sevgiliden mahrum olunca onun yoksulu olur. Sevgilinin ise sultan, şah olarak vasıflandırılışı, âşığın sevgiliye bağlılığı ve düşkünlüğü, onun arzularına boyun eğmesi, her an hazır bulunması âşığın geda, kul, köle olarak düşünülmesine neden olmuştur.

Ahmedî'de bu beyitte kendini sevgilinin gedâsı, sevgiliyi de aşk ülkesinin ulu padişahı olarak görmektedir. Sevgili âşığı bu şekilde görmekte, Ahmedî'de bunu anlatmaktadır.

Bu beyitten âşığın sevgilinin kapısından ayrılmadığını anlıyoruz.

[42] Onay, **a.g.e.**, s.482

Gazel 6

Mef û lü /Fâ i lâ tü /Me fâ î lü /Fâ i lün

1.
Bu gicemün ki hergiz irişimez ol tana
Fikretde şem‘ bigi yanup kalmışım tana

“Bu gecem asla sabaha erişmez, düşünürken tan vaktine kadar mum gibi yanıp kalmışım.”

Güneşin batışıyla başlayan gece âşık için, karanlık olması nedeniyle keder ve sıkıntı kaynağıdır. Beyitte gece âşığa öyle uzun gelmektedir ki sabaha erişemeyeceğini düşünmüştür. Sevgiliyi tasavvur ederken adeta bir mum gibi yanıp erimiştir. Aşk derdi ve sıkıntısıyla öylesine hem-hâldir ki kendinden geçerek vaktin sabaha eriştiğinin farkında değildir.

Geceyi aydınlatan unsurlardan biri de mumdur. Mum etrafına ışık verirken kendini tüketmektedir. Mumun tükenmesiyle birlikte âşık tan vaktine erişmektedir.

Ayrıca bu beyitte sevgili yüzünün parlaklığı yönüyle tana benzetilerek âşığın sevgiliye kavuşamadığı da düşünülebilir.

Sevgilinin yüzü “tan”a ; aşık ise “şem’e”benzetilerek **açık istiâre** sanatı yapılmıştır. Gece, şem’, yanmak kelimeleri arasında **tenasüp**, gece ve tan arasında **tezat** sanatı vardır.

2.
Yârun saçı ola bu karanu uzun gicem
Kim bendi mihnet oldı vü dâmı belâ bana

“Yârin saçları, bu uzun karanlık gece gibi bana mihnet bağı ve belâ tuzağı olmuştur.”

Âşık bu beyitte sevgilinin saçlarına olan tutkunluğundan bahsediyor. Saçları mihnet bendine ve belâ tuzağına benzetiyor. Saçın geceye **teşbih**i rengi ve boylu boyunca uzunluğu yönüyledir. Buradan hareketle âşık bu uzun geceyi sevgilinin saçları gibi düşünmektedir. Saçın siyahlığı ise karanu kelimesi ile ifade ediliyor.

Gönül sevgilinin saçlarının esiridir. Âşığın gönlünün çektiği sıkıntı ile gece çekilen sıkıntı arasında ilgi kurmaktadır. Âşık gönlünü sevgilinin dolaşmış saçlarına kaptırmış ve belâ tuzağının içine düşmüş ve içini kargaşa kaplamıştır. Kargaşa sonunda belânın kaçınılmaz oluşu, âşığın ruhunu sıkıntının zaptetmesi bir nevi kesretin ifadesidir. Zira, saç çokluğu sebebi ile kesrettir.

Beyitte saç mihnet bağına ve belâ tuzağına; ayrıca karanlık uzun bir geceye benzetilerek **teşbih** yapılmıştır .

3.

Sevdâ denizidür tolu mevc-i belâ vü gam
Ne diyeyim bu gice perîşânlığın sana

"Bu gecenin perişanlığını sana nasıl anlatayım, sevdâ denizi gam ve belâ dalgalarıyla doludur."

Âşık öyle perişandır ki bunu anlatamamaktadır. Sevdâ denizinin içerisinde gam ve belâ dalgalarıyla boğuşmaktadır. Âşığın perişanlığının asıl sebebi gam ve belâdan kaynaklanan karanlık ruh haletidir. Bu ruh haleti gece ile ilişkilendirilmiştir. Âşık perişanlığını gece kelimesiyle korkutucu ve ürkütücü bir deniz tasviriyle anlatıyor.

Edebiyatta âşık, daima gam ve belâ içindedir. Bu unsurlardan ayrı düşünülemeyen âşık feryat edip gözyaşı döker. Beyitte mevc-i belâ ifadesiyle âşığın karanlık gecelerde döktüğü gözyaşı anlatılır.

Gönül, aşk (sevdâ) denizi gözyaşları ise onun dalgalarıdır. Burada sevdâ kalbin içerisindeki çok kara olan ve insan mizacında olduğu kabul edilen dört hılttan (unsur)dan biridir. Sevdâ kelimesi gecenin karanlığı ve sevgilinin saçlarının siyahlığını ifade eder.

Gönül, bela dalgalarıyla dolu olan sevdâ denizine **teşbih** ediliyor. Gice, perişan, sevdâ; deniz, mevc kelimeleri arasında **tenasüp** vardır.

4.

Yâ Rab ‘adem gicesi midür bu uzun gice
Kim subhdan belürmedi hergiz eser buna

"Ya Rab, bu uzun gece yokluk gecesi midir ki hiçbir surette sabahtan bir iz yoktur."

Sabahın olmadığı bu uzun geceyi âşık yokluk gecesine benzetiyor. Aynı zamanda da sabahın (güneşin dolayısıyla sevgilinin) yokluğundan bahsediliyor.

Allah’a yalvaran âşık bu gecenin içerisinde adeta yok olmaktadır, kendinden geçmektedir. Âşık zaten varlık itibarıyla her şeyini sevgili uğrunda sarf ettiği için varlık âşık da söz konusu değildir.

Bu gece öyle uzun bir gecedir ki sabahtan hiçbir iz yoktur. Âşık burada sevgiliye kavuşma umudunu yitirmiştir. Bundan dolayı sabah olmamaktadır. Karanlık gecenin gam ve sıkıntılarından oluşan ruh haleti bu beyitte kendini hissettirmektedir.

Gece yokluk gecesine benzetilerek **teşbih-i beliğ** sanatı yapılırken gece ve subh arasında da **tezat** sanatı vardır.

5.

‘Ömrüm bekâsı olsa gicem bigi uzadu
Tâ subh-ı haşr irmeyeyidi fenâ ana

“Ömrümün kalıcılığı, gecem gibi uzamıştır, kıyâmet sabahı yokluk ona erişmesin.”

Şâir burada gecenin uzunluğu ve ömrün ebediliği arasında ilgi kuruyor. Her ömrün bir sonu vardır ve bu sonunda kıyâmeti vardır. Şâir beyitte kıyâmet sabahı yokluğun (sıkıntının) kendisine ulaşamamasını istiyor. Kıyâmet dünya hayatının sonu ve ahiret hayatının başlangıcıdır. Kıyâmet sabahındaki büyük kargaşa âşığın gönlündeki kargaşadır.

6.

Maşrıkda subhdan bu gice yok nişân meger
Yolın yanıldı gün gelmez dahı bu yana

“Gün doğusunda sabahtan bir iz yoktur.meğer ki güneş yolunu şaşırıp bu yana gelmemiştir.”

Âşık, her gece sıkıntı ve buhranlarıyla boğuşarak sabahı gözlemektedir. Ne var ki bir türlü sabah olmamakta bu uzun gece sona ermemektedir. Şâir bunu güneşin yolunu şaşırıp âşıktan tarafa doğmamasına bağlıyor. “Gün” beklenen sevgilidir, âşığın gece boyunca çektiği sıkıntıların nihayeti olacaktır. Ancak çekilen sıkıntı o kadar

fazladır ki gece uzamaktadır. Bu da şâirin sevgiliyi göremeyeceği anlamındadır. Âşığın çektiği ızdırap sevgilinin umurunda değildir.

Güneş yolunu şaşıran bir insana benzetilerek **teşhis** sanatı yapılırken güneşin doğmaması yolunu şaşırmasına bağlanarak **hüsn-i ta'lil** sanatı yapılıyor.

7.

Çoh şükr şem' bigi oda yanup Ahmedî
İrgürürise bu şeb-i buhrânını tana

"Ahmedî bu buhran gecesini mum gibi ateşte yanarak sabaha ulaştırırsa (Allah'a) şükürler olsun."

Şâir artık sabaha ulaşmak istediğini bildiriyor. Eğer sabaha ulaşırsam Allah'a şükürler olsun diyor.

Aşk ızdırabı âşığı ateş gibi yakmakta mum gibi yüreğini eritmektedir. Âşığa geceler çekilemeyecek derecede ızdırap vermekte, buhrana sürüklemektedir. Âşık bu buhran gecesinde öyle çaresizdir ki sabaha ulaşmak ümidiyle Allah'a yalvarmaktadır.

Mumun sabaha kadar yanması şâirin hiç uyumadığını ve sabahladığını dolayısıyla perişanlığını gösterir.

Şair kendini ateşte yanan bir muma benzeterek **teşbih-i beliğ** sanatı yapmaktadır. Şem', od, ateş kelimeleri arasında **tenasüp** sanatı vardır. Gece ve subh arasında da **tezat** vardır.

Gazel 7

Fâ i lâtün / Fâ i lâtün / Fâ i lâtün / Fâ i lün

1.
Bir dahı iderise devlet bana yâri n‘ola
Bir dahı bu gözlerüm görürse ol yâri n‘ola

“Tâlihim bir daha beni mutlu ederse ne olur. Gözlerim bir daha o yâri görürse ne olur.”

Âşığın dünyadaki tek arzusu sevgilinin yüzünü görmektir. Çektiği bütün sıkıntıların tek nedeni sevgiliye kavuşma arzusudur. Bu arzu gerçekleşmeyince de çekilen acılar dayanılamayacak bir hâl almaktadır. Öyleki âşığın bu sıkıntılara katlanmaya tahammülü kalmamıştır. Çektiği acı ve sıkıntılara katlanabilmesi onun sevgiliyi bir kez daha görmesine bağlıdır.

Âşığın dünyadaki en büyük arzusu onun için en değerli şey olan vuslata kavuşmaktır. Bu nedenle vuslat en büyük zenginlik olan devlet kelimesiyle ifâde edilmiştir.

2.
Yârdan ayrılduguma oldı şâd agyâr iy Hak
Bini yâra irgürüp kör itsen agyârı n‘ola

“Ey Hak, benim yardan ayrıldığıma ağyâr sevinir, beni yâra eriştirip ağyarı kör etsen ne olur.”

Âşığın burada sözünü ettiği kişi rakiptir. Rakip ile ilgili tasavvurlarda daima âşığın menfi duyguları, kıskançlıkları ve düşmana beslediği kin ve nefret ön plana çıkmaktadır. Rakibin benzetildiği unsurlar hoşa gitmeyen, beğenilmeyen ve itibar edilmeyen isimlerdir.

Bu beyitte olduğu gibi rakip ile âşık arasında daima bir çekişme vardır. Bu çekişmenin neticesi daima âşığın aleyhindedir.

Burada âşık sevgiliden ayrılmış olduğunu ve bu durumun rakibi memnun ettiğini ifade edip Allah’a yalvararak Allah’tan kendisini sevgiliye kavuşturup rakibi de kör etmesi dileğinde bulunuyor. Genel tasavvurlarda rakibin kör olması, sevgilinin yanında

bulunduğu halde kıymetini bilmemesi ve güzelliğinden nasibini almaması düşüncesi vardır. Âşığın burada rakibin kör olmasını istemesi sevgili ile âşık arasındaki en önemli engelin ortadan kalkması anlamını taşır. Ağyar kör olduğu zaman ise âşık ile sevgili arasında vuslat için hiçbir engel kalmayacaktır.

3.
Sabrı yohdur diyü ‘ayb ider işiden nâlemi
Göynügüm var ney bilgi kılur-ısam zârı n‘ola

“İnleyip, ağladığımı görenler sabrı yoktur diye beni ayıplarlar, (içim ateş gibi) yanmaktadır, ney gibi ağlasam ne olur.”

Âşığın sevgili uğrunda çektiği aşk ızdırabının tarifi mümkün değildir. Âşık müptelası olduğu bu derdini kimseye anlatamamaktadır. Onun iniltilerini duyanlar gönlündeki ateşi bilemediklerinden dolayı sadece âşıktan yükselen sese bakarak onu ayıplarlar. Gönlündeki ateş bütün varlığını yakmakta, içini eritmekte ve ney gibi inlemektedir.

“Ney kamıştan yapılmış bir arşın uzunluğunda nefesli bir çalgıdır. Sesi yanık ve lahûtidir.”[43] Bu yanık sesi ile aşık arasında ilgi kurulur. Ney içi yakılarak musiki aleti haline getirilir. Aşığın da gönlü aşk ateşi ile yanıktır. Bu nedenle ney gibi ağlayıp inlemesini hoş karşılamak gerekir.

4.
Yaş yirine gözlerüm kan dökdise dutma ‘aceb
Şem’ bigi yananun kan olsa yaşları n‘ola

“Gözlerim yaş yerine kan dökerse beni ayıplama, mum gibi (geceden sabaha kadar) yananın gözyaşları kan olsa ne olur.”

Âşık aşk ızdırabıyla her an gözyaşı döker. Geceleri uyku tutmaz bir şekilde sabahlara kadar içi kan ağlayarak ah edip inler. Bu beyitte de âşık çektiği sıkıntılar ve sevgiliye kavuşma arzusuyla geceleri uyuyamamakta, mumun etrafında geceden sabaha kadar gözyaşı dökmektedir. Mum eridikçe âşık da mum gibi erimektedir. Burada sevgili mum, âşık ise mumun etrafındaki pervâne olarak düşünülebilir.

---

[43] Pala, **a.g.e.**, s.371

Âşığın uykusuzluktan gözleri kanlanmıştır. Bu durumu gözlerinin kan akıtması şeklinde ifade ederek sevgiliden bu halini ayıplamamasını istemektedir. Gözlerinin kan akıtmasının normal olduğunu zira aşk acısıyla mum gibi eriyip uykusuzluktan kızarmış gözleriyle gözyaşı döktüğünü ifade etmektedir.

Şair kendini muma, gözyaşlarını ise kana benzeterek **teşbih** sanatı yapmaktadır.

5.
Gerçi kim ol gamze-i câdû çoh itdi bana zulm
Görsem iy Hak bir dahı ol fitne hûnhârı n'ola

"Gerçi o cadu gamzeli bana çok zulm etti ise de Ey Allah'ım o kan döken fitneciyi bir daha görsem ne olur."

Gamze edebiyatımızda sevgilinin âşığa sıkıntı ve cefâ çektirmek için kullandığı ve katil olarak adlandırılan gözün en önemli silahlarından biri olarak düşünülür. Aynı zamanda aşığın gönlünü etkilediği için de cadûya **teşbih** edilir. Göz âşığı sevgiliye meftun eyleyen en önemli güzellik unsurlarından birisidir.

Âşığa cevr ü cefâ çektiren ve kendisinin kanını döken gamze okları aynı zamanda âşığın sevgiliden beklediği ilgiye de karşılık olarak düşünülmektedir. Bu nedenle âşığın çektiği tüm ızdıraplara karşılık her an sevgiliden gelecek gamze oklarını arzular. Bu hali ile gamze fitne çıkarıp kan döken birilerine benzetilerek hem **teşhis** hem de **teşbih** sanatı yapılmıştır.

Âşık sevgiliden gelecek olan kirpik okunu cânına kastetmek pahasına da olsa şiddetle arzular çünkü bu onun sevgiliye vuslatıdır. Aynı zamanda büyük bir lütuftur. Beyitte âşık bu lutfa cânı pahasına dahi olsa kavuşmak için Allah'a yalvarmaktadır.

6.
Gerçi zülfi gâh cân alurdı tenden gâh dîn
Ölmedin bir dahı görsem ol sitemkârı n'ola

"Gerçi (sevgilinin) saçları tenimden bazen cânımı bazen de dînimi alırdı. (Yine de) ölmeden bana zulüm ve haksızlık eden sevgiliyi görsem ne olur."

Cân âşığın en değerli varlığıdır. Ten ise âşığın cânının, gönlünün ve dîninin sığınağı konumundadır. Sevgilinin kastı âşığın tenindeki bu değerli varlıklaradır.

Âşık cânını sevgilinin zülfünün tuzağına düşürmüştür ve kurtaramamaktadır. Saç burada cân ve dine kasteden biri olarak tasavvur edilerek **teşhis** ve **teşbih** sanatı yapılır.Ancak sevgili bununla yetinmez ve âşığın cânından sonra dînine de kasteder. Âşık sevgilinin bu hareketinden şikayet etmektedir.

Âşık kendisine zulüm ve haksızlık yaparak hayatına kasteden sevgiliyi sitemkâr olarak nitelendirmektedir.

Ancak âşık, her ne kadar sevgili cân ve dînine kastetmiş olsa da yine de ölmeden önce son birkez onu görmeyi arzuladığını ifâde etmektedir.

7.

Ahmedî yâr u diyârın anup aglarsa ne gam
Bülbül inlerse anıban bâg u gülzârı n'ola

"Bülbülün gül bahçesini anıp inlemesi gibi Ahmedî de sevgiliyi ve onun diyârını anıp ağlasa ne gam olur."

Klasik edebiyatımızda en çok kullanılan, klişeleşmiş iki mazmun olarak ele alınan gül sevgiliyi bülbül ise âşığı sembolize etmektedir. Bülbülün diyarı gülzar yani gül bahçesidir. Bülbül ağlayıp inleyen feryad eden gözyaşı döken âşıkla birdir. Bülbülün gül için, âşığın sevgili için inlemesi takdir-i ilahidir.

Gül ise nazlı, vefasız, zalim sevgili ile birdir. Hal böyle olunca Âşık sevgili ve onun yaşadığı yeri; bülbül ise gülü ve gül bahçesini hatırlayarak ağlayıp feryad ederler. Âşık belâya razıdır, bülbül de ağlamaya razıdır. Şâir beyitte bunun doğallığını, alışagelmişliğini vurgulayarak hal böyle olunca "ne gam" demektedir.

Ahmedî- bülbül, yâr u diyâr- bag u gül-zâr, ağlarsa- inlerse kelimeleri arasında **müşevveş leff ü neşr** sanatı vardır. Ahmedî kendini bülbüle,sevgilinin diyarını gül bahçesine benzeterek **teşbih-i beliğ** sanatı yapmaktadır. Bülbül, bağ, gülzâr, inlemek kelimeleri ile Ahmedî, yâr, ağlamak kelimeleri arasında **tenasüp** sanatı vardır.

Gazel 8

Me fâ î lün / Me fâ î lün / Me fâ î lün / Me fâ î lün

1.

Bu ne yüzdür bu ne gözdür bu ne zülf ü bu ne bâlâ
Biri lâle biri nergis biri sünbül biri Tûbâ

"Bu ne yüzdür, lâleye benzer; bu ne gözdür, nergise benzer; bu ne saçtır, sümbüle benzer; bu ne boydur Tubâ (ağacına) benzer."

Bu beyitte âşık sevgiliyi fiziki olarak ele almakta sevgilide bulunan güzellik unsurlarını ve bunların ruhunda ifadesini bulduğu yansımalarını doğayı süsleyen çiçeklerle ifadeye çalışmaktadır.

Yüz renginden dolayı lâleye benzetilmektedir. İran mitolojisine göre bir yaprağın üzerindeki çiğ tanesine yıldırım düşmüş ve alev alan yaprak o haliyle donup kalarak lâleye dönüşmüştür. Göbeğindeki siyahlıkta yıldırımdan arta kalan yanık izidir. O günden sonra lâle, rengi ve şekli dolayısıyla şâirlerin büyük ilgisini çekerek sevgilinin yanağına benzetilip durmuştur. Lâlenin ortasındaki siyahlık sevgilinin yanağında yer alan bendir.[44]

Göz ise baygın bakışından ve şeklinden dolayı nergise benzetilir. Sevgilinin şehla bakışı ile nergisin uyuşturucu özelliği arasında ilgi vardır.

Beyitte saç rengi ve şekli itibarıyla sünbüle benzetilir. Sünbül laciverdi ve siyah renkte olup hoş kokusuyla sevgilinin saçına benzetilir. Ayrıca sünbül her toprakta yetişmeyen nazlı bir çiçektir. Sevgilinin saçıda her güzelde bulunmayan bir güzelliktir.

Sevgilinin boyu cennetteki tubâ ağacı gibidir. Şâir sevgilinin boyunun yüceliğini belirtmek için bu benzetmeye başvurmuştur. **mürettep leff ü neşr** sanatı vardır. (yüz- lâle; göz- nergis; zülf-sünbül; bâlâ- Tûbâ)

2.

Gönül ol çeşm ü zülfü ol had ü hâle viren olur
Kimi magbûn kimi mecnûn kimi vâlih kimi şeydâ

[44] Ayvazoğlu, **a.g.e.**, s.107-139

“Gönül sevgilinin gözüne, saçına, yanağına ve benine viran olur, bazen şaşkın, bazen deli, bazen şaşırmış, bazen de aşktan aklını kaybetmiş olur.”

Âşığın gönlü sevgilinin güzelliğine takılıp kalır. Sevgilinin şehla gözleri âşığı kendine bağlar. Zülfü âşığa kemend atar, âşığın gönlü ben çukuruna düşüp bir daha kurtulamaz. Bütün bu unsurlarla bir sevgili profili çizilir. Bu güzellikler karşısında âşık kendinden geçer aklına sahip olamaz. Aşktan deliye döner. Şeydâ memün ve zülüf sözleriyle delilerin zincire vurulduğu hatırlatılır. Sevgilinin saçlarının kıvrımları zincir olarak düşünüldüğünde âşık da bu zincirlere bağlanıp kalan deli gibidir.

Şâir burada Mecnun’a telmihte bulunmaktadır. Aşktan deliye dönen Mecnun çöllere düşer. Divan şâirleri kendilerini ve aşklarını ifade ederken tanınmış âşıklarla kendilerini mukayese eder ve bazen de kendilerini onlardan üstün görürler.

3.
Yanagun u dudagun u tenünle sûretün olmış
Biri rengîn biri şîrîn biri nazük biri ra’nâ

“(Sevgili) Parlak yanağı, şirin dudağı ve nazik teniyle güzel bir suret olmuş.”

Sevgili parlak, beyaz renkli yanağı, şirin dudağı ve zarif teniyle çok güzeldir.

Sevgilinin yüzü pürüzsüz beyaz görünümüyle âşığın gözünü, gönlünü alır. Sevgilinin dudağı, hem ağzından çıkan sözler itibarıyla, hem de görünümü itibarıyla tatlıdır. Zira âşık sevgilinin ağzından çıkacak olan bir çift söze bakar. Sıkıntı ve eziyetlerden kurtulur. Ayrıca âşık sevgilinin dudağından kâm almak ister.

Âşığa göre dünyadaki en güzel kişi sevgilidir. Güzellik her zaman için insanları cezbeder. Cezbe halinde olan âşık da sevgilinin güzelliğine hayrân olur.

Mürettep leff ü neşr sanatı vardır. (yanak-rengîn; dudak-şîrîn; sûret-ra’nâ) yanak, dudak, suret kelimelri arasında **tenasüp** sanatı yapılmıştır.

4.
Degül ol zülf ü pişâni vü ol ruhsâr u leb misli
Şeb-i tîre meh-i tâbân gül-i sûrî mey-i hamrâ

“O (sevgilideki) saç, alın, yanak, ve dudak değil; (onlar) fazlasıyla karanlık gece, parlak ay, kırmızı gül ve kırmızı şaraptır.”

Şâir bu beyitte sevgilinin güzellik unsurlarını sıralayarak bunlarn sıradan uzuvlar olmadığını ifâde etmektedir. Bu unsurları renk yönüyle başka varlıklara benzeterek bunları yüceltmeye çalışmaktadır.

Âşık sevgilinin saçını siyahlığı yönüyle karanlık geceye, alnını parlaklığı yönüyle aya, yanaklarını ve dudaklarını kırmızılık yönleriyle güle ve şaraba benzetmektedir. **Mürettep leff ü neşr** sanatı vardır. (zülf-şeb-i tîr; pişân-meh-i tabân; ruh-sâr-gül-i sûrî; leb- mey-i hamrâ)

“misli”kelimesiyle şâir sevgilinin uzuvlarını benzettiği diğer varlıklardan daha üstün olduğunu ifade etmek istemiştir. Bu yönüyle de mübalağa yapılmıştır.

Ayrıca beyitte birinci mısrada sıralanan kelimelerle ilgili olan diğer kelimelere aynı sıra ile ikinci mısrada da yer verilerek **iştikak** sanatı yapılmıştır.

5.
Saçunun çîn ü pîçine gözünün sihr ü âline
Mukayyed zâhid ü ‘âbid muhayyer zîrek ü dânâ

“Saçının kıvrım ve büklümlerine, gözünün sihrine ve aldatmasına zahid ve abid bağlanıp kalırken, bilgili ve zeki(olan) seçici davranıyor.

Sevgilinin saçları uzun, dalgalı, yüzünden aşağı kıvrım kıvrım biraz da dağınık olmasıyla şiirlerde geçer. Âşık sevgilinin kıvrımlarına, büklümlerine takılır kalır.

Göz ise âşıkları sevgiliye bağladığı için hileci ve aldatıcı olarak vasıflandırılır. Göz sevgilinin kişiliğini aksettirir. Sevgilide gözleri gibi aldatıcıdır. Önce âşığa yüz verir, arkasından gelmesini sağlayıp onu kendine bağlar. Daha sonra vefa göstermez, âşığa yüz vermeyip onu aldatır.

Sevgilinin bu davranışlarına zahid ve abid bağlanırken âşık olan kişi daha seçici davranır.

Zahid ve abid birbiriyle tam **tezât** halindedir. Abid tasavvuf ehlidir. Görünen güzelliklere aldanmaz. Zahid ise kuru ibadetle görünenle uğraşır. Şâir burada abidin dahi sevgilinin görünen güzelliklerine aldanıp bağlandığını ifade eder.

Abid ve zahid âşığın zıddı bir kişiliğe sahiptir. Âşık devâmlı olarak bunlardan şikayet eder. Kendini onlardan daha zeki anlayışlı olarak görür.

6.

Letâfetde leb ü dendânun u alnun yüzün olmış

Biri kevser biri necm ü biri nûr u biri tâhâ

"Güzellikte dudağın kevser, dişlerin yıldız, alnın nur, yüzün ise taha olmuştur."

Beyitte sevgilinin güzellik unsurlarından söz edilmektedir. Sevgilinin dudağı tadı itibarıyla kevser şarabına benzetiliyor. Kevser cennette bulunan bir ırmaktır. "Dudağın kevser ve selsebil olarak tasavvuru sevgiliye verilen değere ve onun bir cennet varlığı olarak düşünülmesine dayanır."[45] Kevser ırmağının baldan ve şekerden daha tatlı olduğu rivayet edilir. Sevgilinin dudağı da âşığa tatlı geldiği için kevser gibi gelir.

Diş parlaklığı ve şekli yönüyle yıldızlara benzer. Yıldızlar gökyüzünün ulaşılamaz varlıklarıdır. Sevgilinin dişlerinin güzelliği de aşıların ulaşamayacağı unsurlardandır. Yıldızlar nasıl ki karanlık gökyüzünü aydınlatırsa sevgili de âşığın gönlünü aydınlatır. Beyitte alın da nura benzetilerek bu görüş desteklenmektedir.

Şâir sevgilinin yüzünün güzelliğini Taha suresi ile ifade ediyor. Taha Allah'ın en güzel isimlerinden birini sembolize eder. Sevgili de en güzel olduğu için bu surette ifade edilir.

Birinci dizede söylenenlerin karşılıkları ikinci dizede aynen verildiği için **mürettep leff ü neşr** sanatı yapılmıştır.

7.

Firâkunda 'anâ vü fikr ü âb u âteşe olmış

Tenüm menzil başum mesken gözüm menba' içüm me'vâ

"Sevgilinin ayrılığında tenim sıkıntıya konak yeri, başım düşünceye bir ev, gözüm gözyaşına bir pınar içimse ateşe sığınılacak yer olmuştur."

Ahmedî bu beyitte ayrılıklarda ve ayrılığın verdiği sonuçlarında bahsetmektedir.

Ayrılık âşık için kaçınılmaz bir durumdur. Sevgili âşığa devâmlı vefasızlık gösterir. Bunun sonucunda da ayrılık âşığın sıkıntılarının başlıca sebebidir. Şâir beyitte bunu ayrılığın teninde konaklaması şeklinde ifade eder. Burada dikkati çeken husus

---

[45] Sefercioğlu, **a.g.e.**, s.208

mesken olarak değil de konaklama yeri diye bahsedilmesidir. Âşık bu halin gelip geçici olduğunu sevgiliye günün birinde kavuşacağını ümit ettiğinden dolayı bu şekilde bir ifade kullanmaktadır.

Sevgiliden ayrı düşen âşığı bir düşünce alır. Daima sevgiliyi hayal eder, onu fikreder. Âşığın aklı fikri sevgilide olduğu için şâir ona başım bir evdir der.

Ayrılık sıkıntılarından biri de gözyaşıdır. Şâir beyitte gözyaşını bir pınara, gözü de bu pınarın kaynağına benzetmektedir. Bütün bu cevr ve cefâya karşılık âşık içine sığınmakta, içine kapanmakta, derdini kimselere açamamaktadır. Bu hâl halk edebiyatında Âşık Veysel'in "Eğlenecek yer bulamam / içimdeki köşk olmasa" sözleriyle ifade edilir. Bu da biz şairin halk edebiyatına olan yakınlığını gösterir.

Beyitte ten menzile, baş meskene, göz menbâya,iç ise ateşe benzetilerek **teşbih** yapılmıştır.

8.

Bana irmez renc ü mihnetde sana irmez şekl ü sûretde
Eger Mecnûn eger Vâmık eger Leylî v'eger 'Azrâ

"Mecnun ve Vamık sıkıntı ve kederde bana erişemez, şekil ve surette de Leyla ve Azra da sana erişemez."

Şâir sıkıntı ve keder çekmede kendini ünlü aşılarla kıyaslar. Burada da aşk Mecnun ve Vamık sevgili de Leyla ve Azra'dır. Âşık sıkıntı ve keder çekmede Mecnun ve Vamık'tan üstündür. Mecnun ve Vamık âşığa yetişemezler.

Âşık, aşktan deliye döndüğü için kendini Mecnun'a benzetir. Mecnun edebiyatta en çok eziyet çeken, bu eziyetlerin sonunda da çöllere düşen en ünlü âşıktır. Beyitte şâir öyle acılar içerisindedir ki Mecnun'un çektiklerinin lafı bile edilemez.

Sevgili de saçlarının siyahlığı sebebiyle Leyla'ya benzetilir. Leyla güzeldir, sevgili ise ondan da güzeldir. Leyla ve Azra ona yetişemezler.

Şark edebiyatının evsanevi aşk kahramanlarından Leyla ve Menun ile Azra ve Vamık hikayelerine **telmihte** bulunulmuştur. Ayrıca âşık sevgilinin bu kahramanlardan dahaüstün olduğunu ifade ederek **mübalağa** yapmaktadır. Sevgili Leylâ ve Azrâ'ya benzetilerek **açık istiâre** sanatı yapılmıştır.

9.

Uş olmış cânum u ‘ömrüm yüregüm ü gözüm sensüz
Biri bâd u biri hâk ü biri dûzah biri deryâ

“Şimdi sensiz(benim) cânım rüzgâr, ömrüm toprak, yüreğim cehennem, gözüm deniz olmuştur.”

Âşığın ayrılığın derdinden şikayet etmeye devâm ettiği bu beyitte; cân rüzgâra, ömür toprağa, yürek ayrılık ateşinden dolayı cehenneme, göz ağlamaktan dolayı denize benzetilir.

Rüzgâr lâ mekan bir varlıktır. Yeri yurdu yoktur, maddi bir ağırlığı yoktur. Ayrılık derdi çektiğinden dolayı âşığın cânı bitip tükenmiş, cisminden ayrılmak üzeredir. Cân da mekansızdır ve maddi bir ağırlığı yoktur. Rüzgâr gibi gelip geçicidir. Bakî değildir. Cân bedenden ayrılınca cisim toprak haline gelir. Bu nedenle, sevgiliden ayrı bir şekilde ızdırap çeken âşığın hali anlatılırken, onun rüzgâr gibi yok olup gittiği ifade edilir.

Cehennemin asli unsuru ateştir. İçinde ayrılık ateşi olan şâir de, yüreğindeki aşk ateşini cehenneme benzetmektedir. Yüreği yanan şâir, çektiği acıların neticesinde döktüğü gözyaşlarının çokluğunu ifade etmek gözünü denize benzetiyor.

Cân rüzgâra,ömür toprağa, yürek cehenneme, göz ise deryaya **teşbih** edilmiştir. Birinci mısradaki bu kelimelerin karşılıkları, sırasıyla ikinci mırada yer aldığı için Cân-bâd, ömr-hâk, yüreg- dûzah, göz- deryâ kelimeleri arasında **mürettep leff ü neşr** sanatı yapılmıştır. Göz deryâya, ömür toprağa, yürek cehenneme, göz ise deryaya benzetilerek **teşbih-i beliğ** sanatı yapılmıştır. Gözün derya olarak tasavvurunda göz yaşının çokluğu ifade edilmek üzere **mübalağa** yapılmıştır.

10.

Düşürdi uş dil ü cân u tenile ‘akluma binüm
Yüzün hayret kaşun fitne gözün ‘işve saçun sevdâ

“(Senin) yüzün gönlümü şaşkına; kaşın cânımı fitneye, gözün tenimi işveye, saçın aklımı sevdâya düşürdü.”

Sevgilinin yüzünün güzelliği âşığın gönlünü şakına çevirir. Âşık ne yapacağını bilemez kalır.

Kaş gözün yağmacı olması sebebiyle fitneci olarak nitelendirilir. Sevgilinin kaşları düzenli ve yay biçimindedir. Bu güzelliği ile âşığın gönlünü karmakarışık eder. Duyguları allak bullak olur.

Yine saç ve göz sevgilinin en fazla üzerine durulan unsurlarındandır. Saç güzelliği ve renginden dolayı âşığı sevdâya düşürür. Şâir burada sevdâ kelimesini özellikle kullanmaktadır. Sevdâ insan kalbindeki siyah bir noktadır. Saç da siyahtır. Ahmedî, sevdâ sözüyle saçın rengine işaret ederek aynı zamanda anâsır-ı erbâya da **telmih**te bulunmaktadır. Dil, cân, akıl; yüz, kaş, göz, saç kişileştirilerek **teşhis** sanatı yapılmaktadır.

Genel olarak beyitte sevgilinin güzelliğinin âşığı düşürdüğü haller anlatılmaktadır.

11.
Hevâ vü mihr ü ‘ışk u derdüne düşdi vü vasfunda
Düzer üş Ahmedî hoş nazm u nesr ü defter ü inşâ

“Ahmedî, arzu, aşk ve derde düşünce, seni anlatıp tarif ederken çok güzel şiirler, yazılar, defterler, mektuplar yazar.”

Ahmedî, sevgilinin arzusundan, aşkından dolayı derde düşünce sevgiliyi anlatıp tarif ederken sevgilinin güzelliğinden dolayı güzel şiirler, yazılar, defterler, mektuplar yazmaktadır.

Sevgili güzeldir, onu anlatan sözlerde muhakkak ki güzel olacaktır. Bu güzelliklerden dolayı şâirin nazmı da güzelleşir, şöhreti de artar. Şair şiirlerinin güzelliğinin nedeni olarak sevgiliyi göstererek **hüsn-i ta‘lil** sanatı yapıyor.

Gazel 9

Me fâ î lün / Me fâ î lün / Fe û lün

1.
Bu ne sûret durur ne kadd ü bâlâ
Zi yaratmış ta'âllah ta'alâ

"*Bu ne güzel yüz, bu ne uzun boydur, (Allah) onu ne güzel yaratmış, daha da yükseltsin."*

Sevgilinin güzellik unsurlarının anlatıldığı gazelin ilk beytinde onun yüzü ve boyu üzerinde durulmaktadır.

Sureti güzel olan sevgilinin, boyu da güzeldir. Sevgili boy ve endam itibariyle serviye benzetilir. Servi düzgün ve yüksek bir ağaçtır ve sevgilinin boyu bâlâ sözüyle serviye benzetilir.

Allah (c.c.) sevgiliyi güzel yaratmıştır. Âşık onun daha da güzel olmasını, yücelmesini dilemektedir.

2.
Saçun reyhânı itdi 'aklı hayrân
Ne işler getürür gör başa sevdâ

"Saçının kokusu aklımı(sana) hayrân itdi, Gel gör ki sevdâ (insanın) başına ne işler getirir."

Sevgilinin reyhan saçları şâirin aklını başından alır. Şâir bu hali başına iş gelmek sözüyle ifade ediyor.

Saç kokusu ve rengi itibariyle rengi reyhana benzetilir. Reyhan güzel kokan ve kokusu kalıcı olup uzaklardan da duyulan bir bitkidir. Sevgilinin saçları da tıpkı reyhan gibi çok güzel kokar ve kokusu da uzaklardan duyularak âşığı cezp eder.

Sevdâ kelimesi ile saçın siyahlığı arasında da bir ilgi vardır. Saç da sevdâ da siyahtır. "Sevdâ ahlât-ı erbaa'dan olan insan mizacına etki eden dört sıvıdan biridir. Bedende dengeli bir halde bulunan bu sıvılardan sevdânın artması yada eksilmesi halinde sevdâvî hastalıklar denilen sinir ve akıl hastalıkları doğar."[46] Şâir başa ne işler

---

[46] Pala, **a.g.e.**, s.415

getirir derken, başında bir kara sevdâ olduğunu, hem de bu sevdânın başına kötü işler açtığını ifade eder.

3.

Yüzüne itdügiçün gül teşebbüh
Yile varıban oldı rahtı yagma

"*Gül (sevgilinin) yüzüne benzemek istediği için rüzgâra ulaşınca bütün azığı yağma oldu."*

Şâir beyitte sevgilinin yüz güzelliğinden bahsediyor. Gülün sevgilinin yüzüne özenip ona benzemek istediğini anlatırken, rüzgârı da yağmacı olarak nitelendiriyor.

Bilindiği üzere sabah rüzgârı gonca halindeki gülün açılmasını sağlar. Şâir bu doğa olayını gülün özenmesine bağlıyrak **hüsn-i ta'lil** sanatı yapıyor. Yaprakları açılıp saçılan gülü yağmaya uğrayıp darmadağınık olan birine benzetiyor.

Gülün bütün güzelliği gonca halindeyken olur. Açılan gül bütün güzelliğini kaybeder. Şâir bunu "azığı yağma oldı." sözüyle açıklıyor.

Gül sevgilininyüzüne özenen birine, rüzgar ise yağma yapan birilerine **teşbih** edilerek aynı zamanda **teşhis** yapılıyor.

4.

Lebüne öykündügiyçün gonca-i ter
Sabâ agzını yırtar ki ola rüsvâ

"Yeni açmış gonca (sevgilinin) dudağına özendiği için sabah rüzgârı (aleme) rezil olsun diye (onun) ağzını yırtar.

Bir önceki beyitte sevgilinin yüzüne özenen gül, bu beyitte sevgilinin ağzına özeniyor. Goncânın sabah rüzgârının etkisiyle açılmasından faydalanan şâir goncânın gül haline gelip açılmasını, rüzgârın goncânın ağzını yırtması olarak düşünerek bu Hali de rüsva olmak diye nitelendiriyor.

Divan edebiyatında sevgilinin dudağı küçük olması, renginin kırmızı oluşu ve kapalı haliyle goncaya benzetilir. Açılmış şekli ile gonca gülen ve konuşan ağız olarak düşünülür. Burada da dudağın açılıp kapanması sevgilinin konuşmasını ifade eder. Goncânın buna özenerek açılması sevgilinin konuşmasını taklit etmeye çalıştığını ve

bunda başarılı olamadığını da düşündürebilir. Yine bu beyitte gül sevgilinin dudağına özenen; rüzgar ise onun ağzını yırtan birilerine **teşbih** edilerek aynı zamanda **teşhis** yapılıyor.

5.

Gözüne ne ‘aceb öykünse nergis
Hayâ olur mı olmayanda bînâ

“Nergis (sevgilinin) gözüne özense şaşılır mı, Gören gözü olmayanda utanma olur mu?”

Şâirin çiçekleri sevgiliye benzettiği bu gazelde sıra nergisindir. Bu defa nergis, sevgilinin gözüne özendirilerek **teşbih** ve **teşhis** sanatı yapar şair.

Edebiyatımızda nergis rengi ve uyku verme özelliği ile yer alır. Sevgilinin gözleri nergis gibi uykulu, mahmur ve baygındır. Ancak burada şâir tam tersini iddia eder. Nergisin sevgilinin gözlerine benzemek istediğini belirtir. Bu durumu da hayasızlık olarak addeder. Mitolojiye göre: “Narkissos sıcağın ve av yorgunluğunun verdiği ağırlıkla bir pınarun başında durur ve yorgunluğunu gidermek ister.tam o sırada suda kendi aksini görerek bir başkası zanneder, bilmeden kendini arzu eder,bilmeden kendi hüsnüne hayrân olur. Ve bu çaresiz aşkla günden güne eriyen Narkissos pınarın başında cân verir. Narkissos öldükten sonra sarı göbeğini beyaz yaprakların kucakladığı bir çiçeğe dönüşmüştür.”[47] Gerek bu sebepten, gerekse nergisin şeklinden dolayı şâir nergisi gören göz olmamakla ithaf ediyor.

Nergis kendi güzelliğine hayrân olması ve çevresindeki hiçbir güzelliğe bakmaması ve onları görmemesi yönüyle sevgiliyi hatırlamaktadır.

Sevgilinin gözü de kendi güzelliklerinden başka hiçbir şeyi görmemektedir. Çevresinde divane bir şekilde dolaşan âşığı görmeyen sevgili nergisten daha bencildir. Bu yönden nergis sevgiliye öykünmektedir. Âşık sevgili ve nergisin bu tutumlarını “gören göz olmayanda haya olur mu?” diyerek kınıyor.

[47] Ayvazoğlu, **a.g.e.**, s.144

6.

Diler hall ide zülfün ‘ukdesin cân
Kime keşf oldı bu müşkil mu‘ammâ

“Cân zülfünün düğümünü çözmeyi diler. (Acaba) bu zor ve anlaşılmaz bilmece kime açıldı.”

Beyitte sevgilinin saçalrının çözülüp açılması tasavvuru yer almaktadır. Saçların kıvrımları ukde yani düğüm olarak geçmektedir.

Âşık sevgilinin saçalrına hatran kalmıştır. Bu durum cânın zülfün düğümlerine takılması olarak anlatılıyor. Zülfün düğümlerine takılan cân sevgilinin saçalrını çözerek kurtulmayı dilemektedir. Cân çok zor ve karışık bir durum içerisindedir. Bilmeceye benzeyen bu durumu çözmek istemektedir. “Hall ide” kelimesi hem karışık bir işi çözme hem de hem de düğümden kurtulma anlamlarına gelir. Saçalrın durumu müşkil bir muamma olarak düşünülüyor.

Sevgilinin saçları kıvrım kıvrım birbirine girmiş bir haldedir. Şâir bu hali bir bilmecenin düğümlerine benzetiyor. Şâir bu bilmece kimlere açıldı derken hem sevgili saçlarını kimlere gösterdi hem de bu aşk bilmecesi kimlere malum oldu demek istiyor.

Beyitte şâir saçları çözülmesi zor bir bilmeceye **teşbih** ediyor. “Kime keşf oldu bu müşkil muamma” diyerek de **istifham** sanatı yapıyor.

7.

Nice itsün Ahmedî la‘lün hadîsin
Çün olmaz kimseye bu râz peydâ

“*Ahmedî dudağının sözünü ne kadar anlatabilsin ki; çünkü bu sırlar kimseye görünmez.”*

Sevgilinin saçlarını, yüzünü, gözlerini ve dudağının güzelliklerini sırasıyla her beyitte anlatan şâir son olarak sevgilinin dudağının güzelliklerini ne kadar anlatsa da yeterli olmadığı kanaatindedir.

Dudak bu beyitte sırlara teşbih diliyor. Şâir burada hem bu güzelliklerin anlatılmasını sırların ifşâ olması hem de dudakların açmasını sırların ortaya dökülmesi şeklinde nitelendiriyor.

Sevgilinin dudağı güzeldir, tatlıdır, etkileyicidir. Âşık bunları dile getirirse sevgilinin güzellikleri ortaya çıkarır. Sevgili ise bir sır gibi bu güzellikleri saklar. Bundan dolayı Ahmedî'nin dudağın güzelliklerini anlatmaya kudreti yetmez.

Sevgilinin dudağının etkileyiciliğinden söz edemediğini belirten Ahmedî bu durmun bir sır olduğunu ifade ediyor. Bu sır ise şâire göre hiçbir kimseye peydâ olmamaktadır.

Gazel 10

Fe i lâ tün / Fe i lâ tün / Fe i lün

1.
Bana ki olup durur her gice yeldâ
Saçunun fikridür pîşe zî-sevdâ

"*Saçını düşünmek sevdâ mesleğidir. (Bu nedenle) bana her gece uzun gelmektedir."*

Saç renk itibarıyla en çok gece ile ilişkilendirilir. Sevgilinin saçalrında bulunduğu hayal edilen âşığın gönlünün ve cânının çektiği sıkıntı ile gece çekilen sıkıntı arasında ilgi kurulur.[48]

Âşık gönlünü sevgilinin saçlarına tutsak etmiştir ve gecesi gündüzü ile onu hayal etmektedir. Âşığın işi gücü sevgiliyi düşünmektedir. Çekilen sıkıntılar âşığın gecelerini uzatmaktadır. Yine de bu halinden şikayet etmemektedir. Sevgiliyi ve onun saçını hayal etmeyi çok hoş, çok güzel ve kendisine zevk veren bir meslek, bir iş olarak görmektedir.

Saç, sevdâ ve gece kelimelerinin bu beyitte yer alması renk benzerliğine dayanmaktadır. Sevdâ kelimesinin siyah renk ve aşk anlamları vardır.

Sevgilinin siyah saçları âşığı sevdâ tuzağına düşürmüştür. Âşığın gönlünün çektiği ızdıraplar neticesinde gecelerinin uzaması hep bu tasavvurlardan dolayıdır.

2.
Yüzüne bahuban cân kaldı hayrân
Görüben zülfüni 'akl oldı şeydâ

"Sevgilin yüzüne bakınca cân hayrân kaldı. Akıl ise saçlarını görünce aşktan dolayı kendini kaybetti"

Sevgilinin yüzünü gören âşık ona hayrân ouyor. Zülüflerine takılan akıl ise şeydâ oluyor. Âşık sevgilinin aşkından dolayı aklını yitirmiş, düşkün ve divane bir haldedir. Âşığın aklını yitirmesi çekilen aşk hastalığının derecesini ve sevgilinin bütün vefasızlığına rağmen sevgiliden vazgeçmemesini göstermektedir.

---

[48] Sefercioğlu, **a.g.e.**, s.155

Eskiden aklını yitirenlerin zincire vurulduğu düşünüldüğünde sevgilinin saçları zincir ve ip olarak tasavvur edilebilir. Aklını yitiren divane olan âşık da sevgilinin saçlarının zincirine vurulmuştur.

Beyitte saçları gören akıl aşktan deli olan, cân ise sevgilinin yüzüne hayrân olan bir insana **teşbih** ediliyor.

3.
Ne hod cennetde var bu nakşa sûret
Ne hod Tûbî'de var bu resme bâlâ

"(Sevgilinin) kendi ne de onun benzeri bir suret cennette vardır.Ne onun boyu gibi bir boy Tubâ ağacında vardır ne de ona benzer bir boy."

Âşığın gözünde sevgili bütün vasıf ve unsurlarıyla kusursuz ve tektir. Sevgili bu benzersiz vasıflarıyla insan üstü bir varlık olarak tahayyül edilir.

Beyitte sevgilinin nakış güzelliğinde olan suretinin cennette olmadığı hatta cennette bile bu güzelliğin eşdeğerinin bulunmadığını söylüyor.

Yine sevgilinin boyunun da bir çizgi gibi düzgün olduğu böyle bir güzelliğin cennette benzerinin bulunmadığı belirtilerek cennette yer alan Tubâ ağacıyla sevgilinin boyu karşılaştırılarak tûbâ ağacına **telmihte** bulunuluyor. Tubâ cennette kökü semada bulunan ağaçtır.[49]Burada şâir cennette bulunan Tubâ ağacının bile sevgilinin boyu ile karşılaştırılamayacağını belirterek sevgilinin boyunu daha üstün görerek **mübalağa** sanatı yapıyor.

4.
Lebündür rast tefsir-i "külli 'r-ruh"
Kaşundur "Kâbe Kavseyn-i ev ednâ"

"De ki ruhların... sözünün doğru olarak açıklanması dudaklarındır. İki yay miktarı veye ondan daha yakın olan ise kaşlarındır."

Sevgilinin güzellik unsurlarında dudak ve kaşın ele alındığı bu beyitte dudaklar bütün cânların doğru açıklanması olarak tasavvur edilirken kaşlar da iki yaydan daha yakın ifade edilir.

---

[49] Onay, **a.g.e.**, s.417

Sevgilinin dudakları âşık için cân kaynağıdır. Dudaklar cân vermesi yönüyle Hz. İsâ'ya telmih edilir âşığın ölü gönlü bu sayede dirilir. **"külli 'r-ruh"** tefsirini okumak isteyen sevgilinin dudaklarına bakmalıdır. Zira en doğru şekilde sevgilinii dudaklarında açıklaması vardır.

Kaşlar ise şekli itibarıyla yaya benzetilir. Şâir burada Mirâc hadisesinde Hz. Peygamber'in Allah'a olan yakınlığını ifade etmek için kullanılan **"Kabe Kavseyn-i ev ednâ"** ayetinin tefsiri olarak da sevgilinin kaşlarına bakılması gerektiğini ifade ediyor.

Beyitte ayet alıntıları ile şair, **iktibas** sanatı yapmaktadır.

5.

Namâzumda yüzün fikri getürür
Dilüme sûre-i Nûrıla Tâ-hâ

"Namaz kılarken yüzünün hayali dilime Nur ile Tâhâ surelerini getirir."

Âşık her zaman sevgiliyi tasavvur halindedir. Namaz kılarken dahi onu fikr eder. Bu halde namazda olunca Nur ve Tâhâ sureleri diline gelir.

Edebiyatımızda yüz parlaklığından dolayı Nur suresi ile ilişkilendirilir. Nur kelimesi göz alıcı parlaklık anlamındadır. Sevgilinin yüzü de göz alıcı bir parlaklığa sahip olduğu için nurdur.

Tâhâ ise hecâ harflerindendir.(En doğrusunu Allah bilir.) Elmalılı Tefsirinde bunların Allah'ın en güzel isimlerine mukabil olduğu da ifade edilir (bkz. Tâhâ suresi tefsiri). Dolayısıyla sevgili en güzeldir ve en güzel şeyleri akla getirir.

6.

Saçının cîmi cânlar kaydıyıçun
Girihlerdür tolu şol resme kim hâ

"Saçının cim harfi gibi olan şekli cânların ayağına vurulan zincirleridir,(saçının) düğümlerinde ise hâ harfinin izleri doludur."

Saçının cim harfi olarak tasavvuru yüzün Hakkın tecelligâhı oluşuyla ilgilidir. Sevgilinin yüzündeki kararsızlık Hakk'ın celâl ve cemal sıfatlarının ifadesidir. Her iki

kelimede cim harfiyle başlıyor. Saçın kıvrımlı şekliyle cim harfinin şekli arasındaki benzerlik tasavvurun asıl unsurudur.[50]

Bu genel düşüncenin yanısıra şâir bu beyitte sevgilinin saç tuzağına takılıp kurtulamıyor.

7.

Dişün vasfın işitdi Ahmedî'den
Eridi su bigi lü'lü-yi lâlâ

"*Parlak inci Ahmedî'den senin dişinin özelliklerini işitince su gibi erdidi."*

Şâir beyitte sevgilinin güzellik unsurlarından olan dişlerini parlak incilerden daha üstün görmektedir. Dişlerin düzgün iki sıra oluşturması onun inci dizisi ve nazım ile benzerliğine sebep olur. Sevgilinin dişleri bu özelliği ile şiir denizine düşmüş bir incidir.[51]

İnci dizisinin güzeli iki sıradan oluştuğu gibi nazım birimi olan beyit de iki sıradan oluşarak güzelliği tamamlar.

Ahmedî'nin sevgilinin dişlerini nazmında methettikçe söz denizindeki parlak inci, dişlerin güzelliğini işittikçe su gibi erimektedir.

---

[50] Sefercioğlu, **a.g.e**., s.151, 152
[51] **A.g.e**., s.221

Gazel 11

Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün

1.
Çün sünügüm çüriyiben gerd ola
‘Işkun odından içümde derd ola

“Aşk ateşinden dolayı kemiklerim çürüyünce toz toprak olur, içimse dertle dolu olur.”

Aşk derdinin anlatıldığı bu beyitte şâir insanın mutlak sonundan faydalanmaktadır. Her insan öldüğü zaman çürüyüp toprak olacak, toprağa karışıp gidecektir. Âşık bu durumu sevgilinin aşkına bağlamaktadır. Nasıl ki ateş herşeyi yakarak kül eder toza çevirirse sevgilinin aşk ateşi de âşığın yüreğini yakıp onu toprak haline getirir.

Aşk ateşi âşığın içini yakıp kavurur. Bu hal aşkta bir hastalık olarak addedilerek âşık bu hastalığı başına gelmiş bir dert olarak değerlendirmektedir. Aşk ateşe **teşbih** edilmektedir.

2.
Ben yolunda varlıgumı virmişem
Her ki ‘âşıkdur gerek cömerd ola

“Ben (sevgilinin) yolunda varlığımı verdim. Kim ki âşıktır (onun) cömert olması gerekir.”

Âşık sevgilinin uğrunda bütün varlığından geçerek aşk ızdırabıyla her dem hemhal olarak yaşamaktadır. Bu beyitte Yunus Emre’nin

“Cânlar cânını buldum
Bu cânım yağma olsun”

sözlerini hatırlamamak mümkün değildir. Âşık sevgilinin uğruna cânından vazgeçip onunla bir olmak istemektedir. Âşık olan kişinin aşkı uğruna varlığından vazgeçmesi âşık olmanın gereklerinden biri olarak düşünülerek, bu durum cömertlikle ifade edilmektedir.

Beyitte Ahmedî tasavvufî unsurlardan da bahsetmektedir. Varlık bir metadır. Âşık ondan vazgeçmedikçe, sevgilinin yoluna ulaşamayacaktır.

3.

Derdüni aldum virüben cân bahâ
Her ki derdi yoh anun nâ-merd ola

"(Karşılığında) değer olarak cânımı vererek (sevgilinin) derdini aldım, kimin ki derdi yoksa (o) korkaktır."

Bir önceki beyitin devâmı niteliğindedir. Önceki beyitte cânını vererek cömertlik yapan âşık bu beyitte cânının karşılığında aşk derdini satın alır; Cân verilerek alınan bu dert çok kıymetlidir. Âşığa göre her kim bu derdi almaz istemezse korkaktır ve gerçek âşık olamaz.

Cân pahasına alınan aşk âşığa verdiği sonsuz ızdırapla bu mihnet ve sıkıntılara katlanma her kişinin kârı değildir. Ancak bu mihnet ve sıkıntılara katlanabilen gerçek âşığın kârıdır. Cân sevgilinin derdinin karşılığı olarak verilen nakd gibi düşünülerek **teşbih** sanatı yapılmaktadır.

4.

Her ki 'âşıkdur gerek bencileyin
Başları gülgûn u yüzi zerd ola

"Kim ki benim gibi âşıksa onların başları gül renkli, yüzlerinin ise sarı olmaları gerekir."

Şâir bu beyitte âşıkların başlarının gül gibi kırmızı yüzlerinin ise aşk derdinden dolayı sararmış olduğunu ifade eder. Âşığın başı ayıplama taşlarından dolayı kanamıştır. Bu haliyle baş güle benzetilir. Aşk derdi çeken âşığın yüzü ve yanağı sarı güle benzetilir. O ayrılık derdinden dolayı sararmıştır.[52] Ayrıca gül-gün kelimesi ile Ferhat ile Şirin hikayesine telmihte bulunulmaktadır. Ferhat, Şirin için hapsolunduğunda dağı delerek Şirin için "cûy-ı şir" adlı suyu getirmiştir. Daha sonra külüngünü havaya atıp altına başını tutarak beyni parçalanarak ölmüştür. Şark edebiyatında Ferhat en büyük müşkülleri yenen kahraman olarak zikrolunur.[53]

---

[52] Cemal Kurnaz, **Hayali Bey Divanı'nın Tahlili**, s.368
[53] Onay, **a.g.e.**, s.167

Sarı renk aynı zamanda zayıflığında bir ifadesidir. Dert çeken, hasta olan kişinin yüzü sararır. Bu nedenle aşk derdi çeken âşığın yüzü de sarı olmalıdır.

Şâir buradan hareketle Ferhat'ı en büyük âşık olarak kendisini ona benzeterek örnek göstermektedir.

5.
Çün fenâdur 'ışk pes 'âşık gerek
Kamu varlıgından ki vardur ferd ola

"*Bütün varlıkta aşk vardır, çünkü fenâdır. Âşığın ise tek olması gerekir.*"

Bu beyitte şâir âşkın geniş manâda tüm varlık üzerinde mevcut olduğunu ve âşığın gerçek aşka ulaşarak onda fert yani bir olarak fenâ bulması gerektiği fikrini ifade etmektedir. Beyitte varlıkta zuhur eden aşkı fâni olarak nitelemektedir.

Tasavvufi olarak fenâ, varlığ Hakk'ın varlığında yok etmek demektir.[54] Burada ise âşık fenâ olarak aşkı göstermektedir.

Gerçek âşık bu aşk vasıtasıyla bütün varlık üzerinde Hakk'ı müşahedesiyle, o'nun sıfatlarında fâni olacaktır.[55] Ancak bu şekilde fert olarak fenâ bulup vahdete ulaşabilecektir.

6.
'Âşık ol kim oda yahsa anı Habîb
Od anun cânına bâg u verd ola

"Âşık odur ki sevdiği onu ateşte yaksa, ateş onun cânına gül bahçesi gibi olur."

Şâire göre gerçek âşık olan teslimiyet içinde olmalıdır. Öyle ki sevdiği onu ateşte yaksa bile itiraz etmemelidir. Onun bu teslimiyeti karşısında ateş âşığı yakmaz ve onun için gül bahçesine dönüşür.

Ahmedî burada güllerin ve ateşin rengi arasında ilgi kurmaktadır. Âşık olan kişi aşk ateşini içinde taşıdığı için yanmaya alışıktır.

---

[54] Kurnaz, **a.g.e.**, s.111
[55] Neip Fazıl Kısakürek, **Tasasvvuf Bahçeleri**, s.49

Tasavvufî açıdan beyite baktığımızda insanoğlu teslimiyet içerisinde olup Allah'a tevekkül etmelidir. Bu hal üzere olan kişide sıkıntı gibi görünen şeyler latif bir duruma gelir.

Beyitte Hz.İbrahim'in ateşe atılması hadisesine telmih vardır.

Hz. İbrahim Allah'a iman ettiği için Nemrut tarafından ateşe atılmış bu hale teslimiyet gösterdiği için ateş onu yakmayarak gül bahçesine dönüşmüştür.

Ahmedî İbrahim peygamberin yaşadığı bu olaya telmihte bulunarak kişinin Allah'a kulluğunda ve âşığın aşkında kararlı olmasını tavsiye etmekte ve ancak o zaman iltifata kavuşabileceğini söylemektedir.[56]

7.
Ahmedî terk eyle yâra cânı kim
'Işk u cân sevmek be-gâyet serd ola

"Ahmedî cânını sevgiliye teslim et, Aşk ve sevgili sevmek son derece serttir.(zor olur)"

Ahmedî'nin bu gazeli "yek ahenk" bir gazel olup âşıklığın gereklerinden olan sevgili uğruna cândan vazgeçmek konusunu işler.

Gazelin son beyiti olan bu beyitte aşk sanatının ve sevgili sevmenin gereklerini yerine getirmenin çok zor olduğu; âşığın yeri geldiği zaman cânını fedâ eylemesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Ahmedî'ye göre gerçek aşk çok zor bir iştir ve bu iş her kişi tarafından yapılamaz. Âşık öncelikle aşk ateşiyle varlığını kavurup ona rıza göstermelidir. Kalbini ve cânını ona teslim ettiği takdirde şâirin bu gazelde çizdiği âşık profiline ulaşılabilinir.

---

[56] Günyüz, **a.g.e.**, s.230

Gazel 12

Me fâ î lün / Me fâ î lün Fe û lün

1.

Belâ mı bu ‘aceb ya kadd ü bâlâ
Ki düzmişdür te‘alallah te‘âlâ

“Acaba bu belâ mıdır yahut uzun boy mudur ki Allah yaratıp yükseltmiştir.”

Sevgilinin güzellik unsurlarının ele alındığı bu gazelin ilk beyitinde onun boyundan bahsediyor Ahmedî. Zira âşık ilk önce sevgilinin boyuna posuna endamına vurulur. Şâir burada “te’alallah te’âlâ” sözü ile hoşnutluğunu dile getiriyor. Divan edebiyatında boydan bâlâ olarak bahsedilmesi sevgilinin boyunun selvi gibi uzun olmasına dayandırılır.

Âşığın gözünde sevgili bütün unsurlarıyla yüceltilmiş ve üstün bir varlık olarak tasavvur edilmiştir. Burada da sevgili boyunun uzunluğu yönü ile yüceltilmektedir. Ayrıca sevgilinin boyunun uzun olmaması âşığın acizliğini ve ona ulaşamamasını da ifade eder. İstiğna gösteren sevgili âşığa yukardan bakarak yüz vermez.

Allah sevgiliyi bu unsurlarla yaratmış ve uzun boyu ona süs olarak bahsetmiştir.

“te’alallah te’âlâ” sözüyle âşık **tevriye** yapmaktadır. Bu söz hem Allah boyu uzun olarak yaratmış hem de Allah onu yüce (erişilmez) yaratmış olarak da anlaşılabilir. Şair beyitte sevgilinin boyunu belâya **teşbih** etmektedir.

2.

Bu leb midür ya hod yâkût-ı ahmer
Bu diş midür ya hod lü‘lü-yi lâlâ

“Bu dudak mıdır yoksa kırmızı yakut mudur; bu diş midir yoksa parlak inci midir?”

Beyitte şâir sevgilinin güzellik unsurlarını karşılaştırma yoluyla yüceltmeye çalışıyor. Dudak rengi yönüyle kırmızı yakutla karşılaştırırken dişler parlaklığı yönüyle inciyle karşılaştırılıyor.

Yakut ve inci nadir bulunan maddi değeri yüksek taşlardır. Dudak da âşığın sevgiliye ulaşamaması değerli olması yönüyle yakuta benzetilir. Dişlerin ve incilerin

yan yana dizilerek güzel görünmesi, parlak olması ve beyaz olması yönüyle bu ikisi arasında ilgi kurulur. Yine divan edebiyatında dudakların iki taraflı olup, açılıp kapandıkça dişlerin görünmesi ile sedefin iki kapaklı olması ve içinde incilerin bulunması birbiriyle münasebetlendirilir. Şair dudakları kırmızı yakuta, dişleri ise inciye **teşbih** eder.

3.
Didüm bin cân virem bir dem visâlün
Elüme gire mi didi ki lâ lâ

“Bin cânımı versem bir anlık kavuşma elime geçer mi dedim. Dedi ki –hayır, hayır”

Aşığın yalvarma makamında, sevgilinin ise naz makamında olduğu bu beyitte âşık sevgiliden bir an için bile olsa kendisine kavuşmayı dilemektedir. Bunun bedeli olarak da bin defa da olsa cânını vermeye hazırdır. Ancak sevgili buna izin vermeyip şiddetle karşı çıkmaktadır.

Divan edebiyatında âşık sevgiliye ulaşmak için her yolu dener ama hiçbir zaman ulaşamaz. Aşk hastalığının devâsı visâldir. Bu devâ hiçbir zaman âşığın eline geçmez.

“Lâ lâ” kelimesi âşığın her dem vuslatı hayal etmesi ve sevgilinin bu isteğe olumsuz tavır takınmasının bir ifadesi olarak görülebilir. Bu kelime olumsuzluk ifade etmesi yönüyle edebiyatımızda sevgilinin âşığa karşı takındığı genel tavrın bir göstergesi sayılabilir.

Bu beyitte hayır anlamına gelen lâ kelimesi farklı anlamda kullanılan “lâ lâ” kelimelerine şâir sıkça yer vermiştir. Bununda sevgilinin âşığa olumsuz cevap verme özelliğini vurgulaması açısından dikkate alınması gerekir.

4.
Diler ‘ışkun ki ala varlıgumı
Arıda bini benlikden zi ala

“Aşkın varlığımı almasını, beni arıtıp benliğimin üzerindeki elbiseyi almasını dilerim.”

Aşkın varlığımı alıp, beni benliğimden arıtıp güzel, hoş bir şekilde almasını dilerim. Şâir burada gerçek aşktan ve onun yolunda âşığın fani şeylerden arınması ifade

etmektedir. Allah'a ulaşmak isteyen kişi cismani arzularından uzaklaşmalı üzerindeki benlik libasını atmalıdır. Yani "ölmeden önce ölmeli" nefsini malâyâni şeylerden temizlemelidir. İkilikten uzaklaşıp bir olmalıdır. Beyitte şâir de bunu gönülden arzu ettiğini ifade etmektedir.

Şâir benliği bir elbiseye benzeterk teşbih yaparken bir taraftan da aşkı kişileştirir ve ondan varlığını alıp benlik elbisesini çıkarmasını ister.

5.
Kemâlıla cemâlün ayetini
Sana virüp durur Celle Celâle

"Olgunluk ve yüz güzelliğinin alametlerini yüce ve büyük olan Allah sana verip durur."

Yüce Allah güzelliği ve olgunluğu sevgiliye vermiştir. Onun yüzünde bunun izleri apaçık görülür. Ayet kelimesi beyitte iki mânâya gelir. Birincisi yukarda bahsedilen iz, nişan anlamı,ikincisi ise Kur'an ayetleri anlamına gelir. Kur'an Allah'ın cemâl ve celâl sıfatlarının ifade edildiği ayetlerden meydana gelir.[57]Divan edebiyatında yüz mushafa, yüzdeki hatt (ayva tüyleri ve kaş) ayetlere **teşbih** edilir.. Ayva tüyleri hafif siyah renkte küçük küçük olduğundan dolayı ayet olarak geçer. İki yanak ise sayfalara benzetilir.

Kemâl olgunluk ve değer anlamındadır. Sevgili değerlidir. Allah güzellik ve olgunluğu sevgiliye bahşetmiştir. Güzel olan herşey gibi sevgili de değerlidir. Allah'ın ayetleri de yüce ve değerlidir. Şâir bu yönüyle ilgi kurmaktadır.

6.
Nazar yolını baglar gözlerümden
'Afâ'llah cevri hâcib zecri lâlâ

"Sıkıntı bekçisi, eziyet lâlâsı gözlerinden nazar yolunu bağlar. Allah onları affetsin."

Beyitten âşığın sevgiliden dolayı sıkıntı çektiği, rakiple mücadele halinde olduğu anlaşılır. Cevr, rakip ve sevgilinin özelliklerindendir.

---

[57] Sefercioğlu, **a.g.e.**, s.127

Sevgili devâmlı olarak âşığa cevr ederken rakibe vefa gösterir. Âşık bu şekilde iki kez sıkıntı çeker.

Cevrin neticesi âşıkta gam ve keder olarak meydana gelir. Bu da âşığın sıkıntı çekmesine, karamsar bir ruh hali alıp sevgiliye kavuşma arzusunda umutsuzluğa kapılıp gözyaşı dökmesine neden olur. Gözyaşı döken âşığın ağlamaktan dolayı gözleri göremez hale gelir ve sevgiliyi göremez. Dolayısıyla cevr(bekçisi) ve eziyet(lâ lâsı) âşığın sevgiliyi görmesini engeller. Onun yollarını bağlarlar.

Sevgilinin verdiği eziyet ve sıkıntıya rağmen âşık bu yaptıklarından dolayı Allah'ın affetmesini diler. Ayrıca bu sözle yaptıklarının büyük bir zulüm ve günah olduğunu ifade eder.

7.

Vefâyıla Ahmedî olur olursa

İşigünde zi baht u kadri vâlâ

"Ahmedî, eşiğinde yüksek talih ve değer sahibi olaraksa bu ancak sevgilinin sözünde durması ile olur."

Âşık sevgilinin eşiğinde acz içerisinde boyun eğdiğinden dolayı bütün itibarı kaybolmuş, kınama taşlarının isabetine uğramıştır. Onu bu durumdan kurtaracak talih ve itibarını yükseltecek tek şey sevgilinin ona verdiği sözde durmasıdır.

Sevgili ise kararsızdır. Bazen vefâ, bazen cefâ gösterir. Önce söz verir daha sonra sözünde durmaz, aşığı daima pişman eder. "şâd olan nâ-şâd olur" kavil bilmezlik onun vasıflarındandır. Vefası ve muhabbeti azdır. Bu nedenle âşık onun oyunlarına aldanır, eşiğinde bütün itibarını kaybeder.

Sevgilinin bu yaptıklarına karşı âşık ondan daima vefa bekler. Sözünde duracağı kendini yücelteceği günü umut edip durur.

Vefa âşığın vefasızlık ise sevgilinin özelliğidir. Âşık gördüğü cevr-ü cefâ karşısında vefa göstermekten vazgeçmez.

Gazel 13

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.

Hurrem gönül ki ‘ışkun ana pâybend ola
Devletlü kul ki boynına zülfün kemend ola

“Aşkıın ayak bağı olduğu gönül sevinçli, zülfünün boynuna kement olduğu kul ise talihli kul olur.”

Sevgilinin aşkı âşığın önüne çıkar ve ona ayak bağı olur. Gönül sevgilinin saçlarına takılır. Saçlar tıpkı bir kement gibi âşığın boynuna dolanır. Şâir bu durumda bulunan âşığı saadetli ve bahtlı bir kul olarak ifade etmektedir. Sevgilinin saçları uzunluğu, kıvrımları itibasrıyla kemende **teşbih** etmektedir. Âşık da bu saçalrın güzelliğine hayrân kalınca boynuna kement atılmış bir köle manzarası ortaya çıkar. Âşığa göre bu hal acınılacak bir durum değil aksine çok sevindirici ve âşığı mutlu edecek bir haldir.

Beyitte aşk ayak bağına benzetilmiş, zülf de kemende benzetilerek **teşb**ih sanatı yapılmıştır. Pay-bend, zülf, kemend, boyun kelimeleri birbiri ile **tenasüp**lüdür.

2.

Dirler ki sabr kamusı derde devâ olur

Hâşâ ki ‘ışk derdine ol sûdmend ola

“ Sabredenlerin hepsi sabretmenin her derde devâ olduğunu söylerler. Haşa ki (sabır) aşk derdine devâ olsun (fayda sağlasın).”

Âşık her zaman sevgilini aşkıyla yanan ızdırap çeken, ah edip inleyen ve feryat eden bir hâl içerisindedir. Bütün eziyet ve cefâlara katlanan âşığın sevgiliyle giriştiği aşk savaşında tek silahı sabrıdır.

Âşığın sabrı çektiği aşk ızdırabı seviyesindedir. Bütün dertlere derman olarak görülen sabır, âşığın aşk hastalığının da bir nebze devâsıdır. Anca şâir beyitte her derde devâ olarak görülen sabrın aşk derdine bir fayda sağlayamayacağını söylüyor. Burada haşa kelimesi beyitte hem sabrın aşk hastalığına devâ olamayacağı hem de aşkın âşık

için kutsal bir metâ olduğu anlamlarını katmaktadır. Sabır devâya benzetilerek sanatı yapılaktadır.

3.

Cân dudagunı gördi iniler başını dögüp

Tûtî meges bilür n‘erede kim bu kand ola

“Cân sevgilinin dudağını görünce başını döverek inler. Dudu kuşu yediği şeker olsa dahi onu sinek bilir (sinek olarak görür).”

Cân âşığın en değerli varlığıdır. Cânın bu değeri sevgilinin uğruna feda edilmesinden kaynaklanır. Sevgilinin dudağını gören cân ona kavuşma arzusunda yanar ve inlemeye başlar. Sevgilini dudağı âşığın cânı için hayat menbaıdır. Cân ile dudak arasındaki ilgi cânın ağzından çıktığı düşüncesine dayanmaktadır.

Tuti konuşması ve şekerle beslenmesi sebebiyle sevgilinin dudağıyla birlikte ifade edilmektedir. Sevgilinin dudağı ve dudaklarından dökülen her söz tat yönüyle şekere benzetiliyor. Sinek de şekeri sevip üzerine konduğu için dudakla birlikte ifade edilmektedir. Tuti ve sinek de şekerin mübtelâsıdır. Cân sevgilinin dudağı için başını dövüp inlemektedir. Bu yönüyle cân tutî ve sineğe **teşbih** edilmketedir.

Cân sevgilinin dudağının değerini bilmesi yönüyle tutiyle karşılaştırılıyor ve cânın bu konuda üstün olduğunu belirtiyor.

4.

Tûbî dimiş gönül bu yana böyle ider hayâl

Kişi ki fikri togrı vü râyı bülend ola

“Gönül sevgilinin boyuna tuba ağacıdır der. Yanarak böyle hayal eder. İnsanın fikri doğru ve yüce olmalıdır.”

Gönül her dâim içindeki aşk oduyla yanarak sevgilinin tûba ağacına benzettiği boyunu hayâl ediyor. Gönül sevgilini aşkının tecelli ettiği merkez konumundadır. Sevgilin cevr ve cefâsı ile aşk derdinin bütün sıkıntılarının muhatabı gönüldür. Çoğu zaman âşık gönlüne söz dinletemez. Bazen de onu kendine dert ortağı olarak görür.

Beyitte “gönül bu” derken gönlün kendi başına buyruk hareket ettiği anlatılmak isteniyor.

Gönül sevgilini boyunu düzgün, çok uzun ve kusursuz güzellikte hayal ederken, âşığın da düşüncesinin bu yönde doğru ve yüce olması gerektiği anlatılıyor. Şâir "fikri doğru ve yüce" kelimeleriyle hem âşığın tek düşüncesinin, sevgilinin tûba ağacına t**elmih**te bulunularak, onun misali olan boyunun hayali olması gerektiğini anlatıyor; hem de sevgilinin boyunun dik düzgün ve çok uzun olduğunu vurgulamak istemektedir.

5.
'Işkun odı nirede ki şu'le ururısa
Cân u gönül gerek ki orada sipend ola

"Aşk ateşi nerede alevlenirse, cân ve gönlün orada üzerlik tohumu (tütsülük) olması gerekir"

Cân ve gönül âşığın en değerli iki varlığıdır. Cân insanı hayatta tutar ve vücudu terk ettiğinde hayat sona erer. Bu değerli varlık sevgilinin aşkı uğruna feda edilmiştir. Gönül ise aşk ateşinin tecelligâhıdır. Aşk ateşinin alevlendiği merkezdir.

"Sipend ateşte yakıldığında ses çıkaran, böylece nazarı önleyen ve insana musallat olan cinleri dağıttığına inanılan tütsüdür."[58] Cân ve gönlün sipend olması aşk ateşiyle yanıp kavrulması olarak düşünülebilir. Aşk ateşinin alevinin gönül dergahında dinmemesi âşığın en büyük emelidir. Şâir bu nedenle aşkının nazardan korunmasını, bunun içinse cân ve gönlün yakılarak tütsü olarak kullanılmasını istemektedir.

Cân ve gönül tütsüye, aşk ise ateşe **teşbih** edilmektedir. Aşk, od, şu'le arasında **tenasüp** sanatı vardır.

6.
'Âşık olana derd gerek derd kim tabîb
Ana ider 'ilâc ki ol derdmend ola

"Âşık olan kişiye dert; derde de ilaç olarak, ilaç arkadaşlığı yapacak tabip gereklidir."

Âşığın derdi sevgilinin aşkıdır. Aşk derdi bir hastalık olarak düşünülüyor ve her hastalığı iyileştirecek bir tabibin bulunduğu ifade ediliyor.

[58] Onay, **a.g.e.**, s.374

Âşık için aşk hastalığının tabibi sevgilidir. Sevgilinin tabip olarak düşünülmesi aşk hastalığının da onun devâsının da sevgilinin elinde bulunmasıyla ilgilidir. Aşk derdi her kişinin anlayıp tedavi edebileceği bir dert değildir.

Ancak işinin ehli olanlar ve bu derdi anlayıp acısını bilenler tedavi edebilir. Sevgili ise âşığa çektirdiği sıkıntı ve ızdırapları en iyi bilen kişi olarak onun tabibi durumundadır. Aşık, derd, tabib,ilâc kelimeleri arasında **tenasüp** sanatı vardır.

7.

Sini Ahmedî sever ayagun topragı hakı
Bundan ‘azîz dahı cihânda ne and ola

“ Ahmedî seni ayağının toprağı hakkı için sever. Dünyada bundan daha büyük yemin ne olabilir.”

Sevgilinin ayağının toprağı âşık için en değerli unsurlardan birisidir. Ahmedî bu değere atıfta bulunarak sevgiliyi ayağının toprağı nedeniyle sevdiğini söylüyor. Bu toprak âşık için bir ilaç, bütün dertlerine şifa verecek bir tiryak olarak düşünülmektedir. Zira Ahmedî sevgilinin ayağının toprağını bazen göz hastalığına iyi gelmesiyle sürme olarak, bazen de inceliği yönüyle yine şifalı olması sebebiyle tutyah olarak beyitlerinde ele almıştır.

Âşık sevgilinin aşkı üzerinde sebat göstermekte, bütün cefâ ve mihnetine rağmen bir an dahi olsa ondan uzaklaşmayı istememektedir. Bu sebat âşık için en büyük yemin olarak telakki ediliyor. Sevgiliyi ayağının toprağı hürmetine sevdiğini söyleyen âşık için bu cihanda yapılmış en büyük yemin aşkındaki bu kararlılığıdır.

Gazel 14

Me fâ i lün / Fe i lâ tün / Fe i lün

1.
Dilersen bâg-ı sun‘ itmek temâşâ
Nazar kıl ol yüzile göz ü kaşa

“Eser bağını temaşa etmeyi dilersen o (sevgilinin) yüze, göze ve kaşa bak.”

Şâir beyitte yaratılmış tüm güzelliklerin seyredilmesine gerek olmadığını,bu güzelliklerin hepsinden daha üstün bir güzelliğe sahip olan sevgilinin yüzüne,gözüne ve kaşına bakmanın yeterli olduğu görüşünü dile getiriyor.

Âşık için sevgili her uzvuyla üstündür,güzeldir. Bu güzelliğin yanında hiçbir güzellikten söz edilemez ve ona bakılamaz. Eser bahçesi içerisinde sevgilinin kaşını, gözünü ve yüzünü bir kez gören kişi başka hiçbir varlığa nazar kılmaz. Bu dünyada hatta cennette dahi dengi bulunmayan sevgili ve onun güzelliği karşısında bütün varlık ona özenir ve bu güzelliğe hayrân kalır. Zira ay,güneş ve yıldızlar gibi önemli unsurların sevgilinin kaşı, gözü ve yüzü yanında lafı bile edilemez.

Beyitte geçen “temaşa” kelimesi tasavvufi manada Allah’ın isim ve sıfatlarının mahlukat üzerindeki tecellisini seyretme demektir. Allah’ın isim ve sıfatlarının en güzel tecellisi sevgili üzerindedir. Bu yönüyle sevgiliyi temaşa eden âşık Allah’a yaklaşacaktır.

2.
Gönül ü ‘akl u cân zülfüne hayrân
Te‘âlallah zihi ibdâ’ı mâ-şâ

“Gönül, aklı ve cân(sevgilinin) zülfüne hayrândır. Yüce Allah ne güzel, dilediği gibi yaratmıştır.”

Âşık her uzvu ile sevgiliye hayrândır. Beyitte olduğu gibi gönlü, aklı ve cânı sevgilinin saçlarının güzelliğine hayrândır.

Gönül, akıl ve cân insan bedenindeki en değerli unsurlardır.

Gönül duyguların kontrol edildiği, akıl düşünme kabiliyetini sağlayan, cân da insan bedeninde cânlılığı sağlayan ana unsurlardır.

Sevgilinin saçları bu üç unsurdan daha da önem ve kıymet arz eder. Adeta bu üçü onun yoluna kendini feda eder ona hayrân kalır. Bu hayrânlığın kaynağı ise; Yüce Allah'ın sevgilinin saçlarını güzel yaratmasından ileri gelir. Yaratılan yaratandan ötürü sevilir. Allah'ın "cemâl" sıfatı sevgilinin yüzünde ve saçlarında tecelli eder.

3.

Yüzün nûr ayetini kılur izâh
Dudagun rûh sırrın ider ifşâ

"Yüzün nur ayetini izah eder. Dudağın ise ruh sırrını ifşa eder."

Divan edebiyatında yüz mushafa benzetilir. Yüz mushafa benzetilince ayva tüyleri de mushaf üzerindeki ayetleri sembolize eder.

Beyitte olduğu üzere sevgilinin parlak yüzü nur ayetinin tefsiri gibidir. Sevgilinin simâsına bakanlar "Nur Sûresi" nin ne anlatmak istediğini anlarlar. Bu benzetmede esas sevgiliyi yüceltmek, ona manevi bir değer biçmektir.

Yine sevgilinin dudakları Hz.İsa 'ya benzetilirek **telmih** sanatı yapılmıştır. Hz. İsâ Ruhullah'tır ve dualarıyla ölüleri diriltir, hastalara şifa bahşeder. Sevgilinin dudağı da âşığın cânına cân katar. Bu nedenle ruh sırrını açığa çıkarır. Şâire göre ruh sırrı ağızda gizlidir. Ağız küçüklüğü ve kapalılığıyla sır olarak düşünülmüştür. Ayrıca ruhun da ağızdan çıktığı düşünüldüğünde sevgili ağzını açınca ruh sırrının ifşâ olacağı yani ortaya çıkacağı anlatılmaktadır.

4.

Başa iltem dir gönül zülfün hevâsın
Vay ana kim bu sevdâya ulaşa

"Gönül zülfünün havasını başa ileteyim der. Vay bu sevdânın ulaştığı o kişiye.(o kişinin haline)"

Sevgilinin saçlarının anlatıldığı bu beyitte gönül saçların havasını hangi başa ulaştırırsa onun haline âh edilmektedir.

Sevgilinin saçları kokusu itibariyle ele alınır. Sevgilinin saçları hoş ve latif kokmaktadır. Güzel koku rüzgâr vasıtasıyla etrafa yayılır. Beyitte gönül bu kokuyu ulaştıran rüzgâra **teşbih** edilmektedir. Heva kelimesi hem arzu ,heves hem de bildiğimiz anlamında kullanıldığı için saça karşı duyulan istek bu kelime ile anlatılarak **tevriye**

sanatı yapılmıştır. Bu hem saçın havasına yani kokusuna işaret etmekte hem de bizzat saçın kendisine duyulan isteği belirtmektedir.Saçların bu güzelliğinin ulaştığı kimse kendisini bu sevdâdan alamaz. Sevdâ kelimesinin birkaç anlamı bulunmaktadır. Asıl anlamı siyahlık demektir. Aşk ve sevgi anlamının dışında "fazla sevgiden ileri gelen bir çeşit hastalık, istek, heves"[59] manâları vardır. Vücuttaki sevdânın aşkın artması ile çoğaldığına inanılır. Saçla sevdâ arasındaki ilgi renginden dolayıdır. Sevgilinin saçlarına sevdâlan kişi saçlara bağlanır kalır ve bir daha kurtulamaz. Gönül saça duyduğu istek ve arzuyu sonuna kadar sürdürmek ister fakat kimse bu sevdâya; sevgilinin siyah saçlarının aşkına ulaşamamıştır.

5.
Saçun kılur selâsil ‘ukdesin şerh
Gözün Bâbil füsunın ider inşâ

"Saçın, zülf düğümünü çözerken, gözün Babil büyüsünü ortaya çıkarır."

Saçın düğüm olarak nitelenmesi kıvrım kıvrım düğüme benzemesine dayanır. Düğüm sıkıca bağlandığı için sevgilinin saçına bağlanan âşık ondan kurtulamaz. Bu kurtulamayış âşığın çektiği ızdırabın ne denli büyük olduğunu gösterir. Saçın ukdesine düşüpte müptelâ olanlar ondan kurtulamazlar çünkü bu çözülmesi çok zor bir düğümdür.

Saçı düğüme teşbih eden şâir gözü de Babil büyüsüne **teşbih** ve **telmih** eder. "Babil kuyusu Babil içinde bir derin kuyudur ki Harut ve Marut adlı melekler burada mahpusmuş. Bu kuyuya yaklaşanlara sihir öğretirlermiş. "[60]

Göz âşığı cezbetme ve kendisine bağlama özelliği ile büyüleyici olarak addedilir. Göz bebeği de Babil kuyusuna teşbih edilir.

Bu özellikleri itibariyle göz âşığı büyüler, cezbedip kendine çeker. Zülf de âşığı aşk düğümü ile kendine bağlar.

---

[59] Zeki Pakalın, a.g.e., C.III, s.113
[60] Onay, **a.g.e.**, s.62

6.

Firâkundan gözüm uş şem‘ bigi
Yahup ‘arak itdi bini kanlu yaşa

“Ayrılığından (dolayı) gözüm mum gibi beni yakıp kanlı yaşa rakı etti.”

Sevgiliden ayrı düşen âşığın ayrılık acısıyla içi yanar ve gözyaşı döker. Şâir bu beyitte gözün gözyaşı dökmesiyle mum arasında ilgi kuruyor. Mum yanarak kendini bitirir, yanarken de sıvı halinde erir ve ayaklarının ucunda bu sıvı birikir. Gözyaşı döken âşık da için için erir ve gözyaşlarının haddi hesabı olmaz. Ağlamaktan gözleri kızarmış bir halde olması “kanlı gözyaşı” sözü ile ifade ediliyor.

Yanıp eriyen âşığın gözyaşları ter damlacıkları gibi düşünülebilir. Âşık ile mum su dökerek erimeleri yönüyle birbirine benzerler. Mum yanarak eriyince üzerinde su birikir. Âşık da aşk ateşiyle yandıkça gözyaşlarını akıtırak ateşi söndürmeye ve aşk ateşinin hararetini gidermeye çalışır.

7.

Ciger kanıla cânda bislenürken
Nice kasd itdi gör cânıla başa

“Ciğer cân içerisinde kan ile beslenirken câna ve başa nasıl kastetti gör.”

Âşığın gönlü ve sinesinden başka ciğeri de aşk ıstırabının çekilerek sevgiliden gelen maddi ve manevi eziyetin hedef olduğu yerdir. Sevgilinin gamzesinden gelen oklar ciğeri yaraladığı için ciğer daima kan içerisindedir. Şâir bu duruma cân içerisinde ciğer kanıyla beslenmesi şeklinde ifade ediyor. Artık kan onun besin kaynağı olmuştur.

Cân onu bu şekilde beslerken o aşk acısıyla kebap olarak cân ve başa ezâ, cefâ vermektedir.

8.

Bu ter dâmanlıgıla Ahmedî'nün
Gözi bahdı mı iy Hak gayre hâşâ

"Ey Hakk, Ahmedî'nin gözü bu eteği ıslaklıkla haşa başkasına bakmış mıdır?"

Ağlamaktan gözyaşı döken şâirin gözyaşları eteklerini yani üzerini sırılsıklam eylemiştir. Bu hal üzere ağlayan bir gözün başkasını görmüş olması mümkün müdür?

Hakk'tan gayrıyı görmeyen bu gözler onun aşkıyla yanıp tutuşmakta ve onun için gözyaşı dökmektedir.

Gazel 15

Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün

1.
Şâne urdı saçına Türk-i Hıtâ
Aslahallah şâne iy bâd-ı sabâ

"Türk-i Hıtâ, senin saçlarına tarak vurdu. Ey sabah rüzgârı sabah rüzgârı Allah seni ıslah etsin."

Bu beyitte sevgili Türk-i Hıta olarak düşünülmektedri. Türk-i Hıta Moğol Türklerine denmektedir.

"Türk diye Hıta ve Haten ve deşt-i kıpçak halkına derler ki onların adetleri yağma ve garettir."[61]

Âşık sevgiliyi, duygularıyla oynaması, sabrını zorlaması, gönül mülküne saldırması ve orayı yağma etmesi yönüyle ele alarak onu Türk-i Hıta yani yağmacı olarak niteliyor.

Ayrıca Hıta, Doğu Türkistanda kokusuyla ünlü bir yerdir. Sevgilinin saçları misk gibi güzel kokmaktadır ve bu kokuda rüzgâr tarafında etrafa yayılmaktadır. Saç, Hıta ve saba kelimeleri bu ilgi yönüyle birlikte kullanılmıştır. **Tenasüp** sanatı yapılmıştır.

2.
Saçı altında yüzi şöyle ki gün
Yıldırar bulıt içre nûr u ziyâ

"(Sevgilinin) saçı altındaki yüzünün görünümü bulut içindeki güneşin nur ve ışığının parıldaması gibidir."

Saçın, bulut olarak düşünülmesinin temelinde, yüzün güneş olarak tasavvuru yer almaktadır.

Beyitte sevgilinin yüzü, ışık ve nur saçması, parlaması dolayısıyla güneşe benzetilmiştir. Yine saçı da renk itibarıyle siyah olmasıyla bulut olarak hayal edilmiştir.

---

[61] Onay, **a.g.e.**, s.419

Saç sevgilinin yanakları üzerinden sarkarak yüzün üstünü örtmektedir. Bu durum, şâir tarafından bulut içerisine giren güneşin parıldaması olarak tasvir ediliyor.

Saç ve yüz; gün, yıldızlar, bulut, nur ve ziya birbiriyle **tenasüplü** kelimelerdir.

Saç buluta yüz ise güneşe **teşbih** edilmiştir.

3.
Lebidür la'l ü dişleri lü'lü
Zülfi sünbül yanagı gül zî-'atâ

"(O) İhsan sahibinin, dudakları lal, dişleri inci, saçı sümbül, yanakları ise gül(dür)"

Sevgilinin dudağı rengi ve değerli olması yönüyle la'l taşına, yine dişleri de parlaklık ve değeri itibariyle inciye benzetiliyor.

Sümbül hoş kokulu bir bitkidir. Sevgilinin saçları hoş kokusuyla sümbüle benzemektedir. Sevgilinin yanakları ise rengi itibariyle eşsiz güzellikteki bir gül olarak düşünülmektedir.

4.
Gamzesi câna şöyle atar ohı
Ki itmez anun birini binde hatâ

"(Sevgilinin) gamzesi oklarını öyle atar ki; (onun) binde birinde bile hata etmez."

Cân âşığın en değerli varlığı ve sermayesidir. Bundan dolayı, sevgilinin gamze oklarının en önemli hedeflerindendir. Âşığa acı çektirmek için atılan bu oklar her zaman hedefini bulur. Hiçbir zaman hedefi şaşırmaz.

Âşık her zaman için sevgilinin bir yan bakışına hasrettir ve daima gamzesini arzular çünkü bu sevgilinin âşığa olan iltifatıdır.

Ancak beyitte sevgilinin gamzesi bir ok olarak düşünülerek, sıkça cân hedefine atılan okların asla hedefini şaşırmadığı belirtilmiş; bu durum bir nevi şikâyet tarzında ifade edilmiştir.

5.

Saçları ‘akl alur zî dâm-ı ‘azâb

Gözleri cân diler zi ‘ayn-ı ‘anâ

“(Sevgilinin) saçları ne hoş azap tuzağıdır, akıl alır. Gözleri ne hoş zahmet çeşmesidir, cânımı ister.”

Sevgilinin kıvrım kıvrım olan saçları âşığın aklını avlayan ve cânına kasteden bir tuzaktır. Aklını saç tuzağına kaptıran âşık deli divane bir halde kendinden geçer ve bir daha da bu tuzaktan kurtulamaz.

Şâir bir yandan sevgilinin saçlarını, aklını almaya çalışan, onu avlayan bir tuzak olarak görüyor; diğer yandan, bu tuzağın kendisine güzel ve hoş acılar çektirdiğini ifade ederek, kendisini şanslı ve talihli hissediyor.

Yine göz âşık için her türlü manâ içeren ve onu kendisine bağlayan bir tuzaktır. Âşıktan bakışlarını her dâim esirgeyen sevgili, ona mihnet ve sıkıntı çektirerek sürekli gözyaşlarını akıtır.

Bütün çektiklerine rağmen âşık bunları hoş acılar olarak görmekte ve bu durumu sevgilinin kendisine olan bir lütfu ve ihsanı olarak düşünmektedir. Sevgilinin saçları, belâ tuzağına; gözleri ise, zahmet çeşmesine **teşbih** edilmiştir.

6.

Yüzini gördi eriyüp oldı gülâb

Böyle olur kimde kim varısa hayâ

“Gül sevgilinin yüzünü görünce gül suyu oldu. Kimde ki utanma duygusu varsa böyle olur.”

Gül, sevgilinin yüzünü görünce utancından sıkılır ve üzerindeki damlacıklarla birlikte gül suyu haline gelir.

Utanan kişi sıkılır ve terler. Gülün de tıpkı onun gibi utandığını belirten şâir gülün üzerindeki çiğ tanelerini utanan insanın teri gibi düşünmüştür. Gülün üzerindeki su taneleri ter olarak tasavvur edilir. Gülün kokusu bu taneciklere geçer ve gül suyu meydana gelir.

Gülün rengi, genellikle şiirlerde kırmızı olarak geçer. Utanan kişinin de yüzü kızarır. Tıpkı gül gibi olur. Burada utanma duygusunun, güzel bir haslet olduğu vurgulanmıştır.

Şâir beyitte çiğ tanelerini gül suyuna benzerek a**çık istiare** sanatı yapıyor.

7.
Serv-i bâlâsı olalı rast elif
Lâm bigi ortaya aldı cânı belâ

“Düzgün elif; servi boylu (sevgilisi) olduğundan beri; belâ, lâm gibi cânı ortaya aldı.”

Sevgilinin boyu, elif harfi gibi düzgün, servi ağacı misali ince ve uzun düşünülmektedir.

Sevgilinin boyunu kucaklamayı, ona kavuşmayı dileyen âşık, bu yolda sıkıntı, cevr ve cefâ çeker. Çekilen bu dert ve mihnetler âşığın belini büker ve onu lâm harfine çevirir. Ancak âşığın sevgilinin boyuna olan vuslat arzusu onu bu yolda çektiği belâlardan ve sıkıntılardan alıkoyamaz.

Şâir burada kelime oyunlarına başvurmaktadır. Balâ ve belâ kelimeleri aynı harflerden oluşuyor. Belâ kelimesi içerisindeki lâm harfi beli bükülmüş olan âşığı temsil etmektedir. Şâir bu durumu, aşk belâsının âşığın cânını ortaya koyması olarak ifade ediyor. Sevgilinin bâlâsını arzulayan âşık bütün belâlara katlanmak zorundadır.

Beyitte belâ ve balâ kelimeleri ile **cinas** sanatı yapılmaktadır.

8.
Ahmedî derdile hoş ol ki n‘ola
“Fuhü mâü’l-hayâti fîhi şifâ”

“Ahmedî dert ile hoş olsan ne olur ki; (zaten) hayat suyunda şifa vardır.”

Âşığın en büyük derdi sevgili ve onun aşkıdır.beyitte şâir kendine seslenerek dert ile başının hoş olasını istemektedir. Çünkü dert olan aynı zamanda da devâdır.

Âşık sevgiliyi göremediği zamanlar karamsar ruh haline sahiptir. Adeta bir ölü gibidir. Ancak sevgiliyi gördüğü zaman dirilir. Aşk derdinin şifası sevgilidir. Onun dudakları âşık için âb- hayattır. Dudaklar cân verme özelliği ile âb-ı hayata benzetilr.

Derd ve şifa arasında **tezât** sanatı vardır. Ayrıca beyitin ikinci mısrasında Arapça bir söyleyişe yer verilerek **iktibas** sanatı yapılmıştır.

9.
Sabr gerek bu zülfe sayd olana
Çünki sevdâya sabr oldı devâ

"Bu saça av olana sabır gereklidir. Çünkü sevdâya sabır devâ olmuştur."

Sevgilinin saçlarının tuzağına düşerek ona av olan kişiye sabır gereklidir. Çünkü sevdâ derdinin devâsı sabırdır.

Saçlar uzunluğu ve karışıklığı yönüyle tuzağa; âşığın gönlü de bu tuzağa takılan ava benzetilir. Sevgilinin saçlarına tutulan kişi sabreylemeli, sıkıntılara tahammül etmelidir. Zira aşk derdinin tek bir ilâcı vardır o da sabırdır. Sabr eden kişi eninde son unda muradına erecektir. Âşık sabrederse belki de sevgili insafa gelerek âşığa merhamet edecektir.

Sevgilinin saçları siyah renkte olduğu için sevdâ kelimesiyle aynı zamanda saçın rengi de kastedilir.

Şâir beyitte saçı tuzağa benzerek **kapalı istiare** sanatı yapıyor. Sevdâ bir derde, sabır ise bu derdin devâsına **teşbih** ediliyor. Sevdâ kelimesi aşk ve siyahlık mânâlarıyla tevriyeli olarak kullanılıyor.

Gazel 16

Me fâ î lün / Fe i lâ tün / Fe i lün

1.
Dil ü cân zülfüne hayrân u şeydâ
Leb-i la‘lünde sırr-ı rûh peydâ

“Dil ve cân zülfüne hayrân ve şeydâdır. Ruh sırrı lal dudağında peydâ olmuştur.”

Âşığın gönlü ve cânı sevgilinin saçına tutulmuştur. Sevgilinin saçına tutulan gönül ve cânın şaşkın ve kendini kaybetmiş hali, hayrân ve şeydâ kelimeleriyle ifade ediliyor.

Zülüf ve şeydâ kelimeleriyle delilerin tedavi amaçlı olarak zincire vurulmalarına telmihte bulunuluyor. Gönül ve cân da sevgilinin zülüf zincirlerine bağlanmış bir deli olarak düşünülmüştür.

Renk itibariyle lâl taşına benzetilen sevgilinin dudakları ruh sırrının saklı bulunduğu merkez konumundadır. Zira ruhun ağızda çıktığına inanılmaktadır. Bu yüzden sevgili dudaklarını açtığında yani âşıkla konuştuğunda ruh sırrı âşikar olup ortaya çıkacaktır.

2.
Görinür hâr cennet gülsitânı
Yüzün gülzârın idene temâşâ

“(Senin) yüzünün gül bahçesine temâşâ edene, cennet gülistanı diken (gibi) görünür.”

Sevgilinin yüzü bütün güzelliklerin kaynağıdır. Bu güzellik unsurları, yani kaş göz, ağız, dudak ben ve kirpik yüz içersinde bulunduğundan yüz genel itibariyle bir gül bahçesi görünümünü almıştır.

Temâşa tasavvufî olarak Allah’ın isim ve sıfatlarının varlıklar üzerindeki tecellilerini seyretme demektedir. Bu yönüyle cemâl sıfatı sevgilinin yüzünde en güzel şekilde tecelli etmiştir. Artık bu tecelliyi temâşa eden kişi, bütün güzellikleri barındıran

cennet gülistanını görse bile bu gül bahçesi onun gözüne dikenden başka bir şey olarak gözükmez.

Yüz ve cennet gül bahçesine **teşbih** edilmiştir. Yüzün cennetten daha güzel olduğu ifade edilerek **mübalağa** yapılmıştır.

3.
Neye teşbîh kılam kâmetüni
Ki yoh tûbîde bu kadd ü bâlâ

"(Senin) boyunu neye benzeteyim. Tuba ağacında bile bu uzun boy yoktur."

Şâir sevgilinin boyunun eşi ve benzeri bulunmadığını vurgulayarak bu eşsiz güzelliğe **teşbih** edilecek bir varlığın da olmadığını söylüyor. Cennette kökü gökte bulunan tûba ağacından bile sevgilinin boyu yanında söz edilemez.

Sevgilinin boyu kadd ü bâlâ olarak ifade edilmektedir. Bâlâ kelimesi beyite hem yükseklik yani uzunluk anlamı katıyor, hem de bu kelimeyle sevgilinin boyunun yüceliği ve erişilmezliği anlatılmak isteniyor. Bâlâ kelimesini kullanarak şair **tevriye** sanatı yapmaktadır.

4.
Yüzüne lâle öykündi meger kim
İder yıl hânümânın cümle yagmâ

"Lâle senin yüzüne öykündüğü için rüzgâr bütün evini barkını yağma eder."

Lâle sevgilinin yüzüne özendiği için rüzgâr onun bütün evini barkını dağıtır. Lâle ve sevgilinin yüzü arasında şekil ve renk itibarıyla ilgi kurulur. Lâle de kırmızıdır, sevgilinin yüzü de kırmızı renktedir. Beyitte şâir lâlenin görünümünün doğallığından değil de sevgiliye özenmesinden kaynaklandığını ifade eder. Lâleden kasıt gelincik çiçeğidir. Gelincik son derece dayanıksız ve hassas bir çiçektir. Rüzgârın tesiriyle hemen yaprakları dağılır. Sevgilini yüzüne özendiği için rüzgâr onu darmadağınık bir hale koyar. Şâir burada **tecâhül-i arif** sanatının güzel bir örneğini sergiler. Lâle sevgilinin yüzüne özenen bir insan; rüzgar ise onu yağma eden birilerine benzetilerek **teşhis** sanatı yapılmıştır.

5.

Teşebbüh itdügi nergis gözüne
‘Aceb mi çün degül bî-çâre bînâ

“Nergis sevgilinin gözüne benzemek istediği için çaresiz bir göz (halinde) olmasına şaşılır mı?”

Tabiattaki bütün çiçekleri sevgiliye özendiren şâir bu beyitte de nergisi sevgilinin gözüne özendirir. Nergis göz şeklinde olan tek yapraklı bir çiçektir. Sevgilinin gözleri hafif baygın, yarı açık yarı kapalı olarak etkileyici bir görünümdedir. Nergis bu yönüyle sevgilinin gözlerine benzemek ister. Bundan dolayı nergis çiçeğinin şekli baygın bakan bir şekildedir.

Nergis çiçeğinin kendi görüntüsüne âşık olan Narkisos’un öldüğü yerde çıktığına inanılır. Narkisos günlerce çaresiz bir şekilde kendi güzelliğini seyreder. Oysa ki beyitte nergis çiçeği çaresiz değildir. Çünkü sevgiliyi görmüş ve ona benzemiştir.

Şâir nergis çiçeğinin var oan bütün özelliklerini sevgilinin gözüne benzemesinden kaynaklandığını ifade ederek **tecâhül-i arif** sanatı yaparken nergisi kişileştirerek **teşhis** sanatı yapıyor.

6.

Ne guherdür leb-i la‘lünde görse
Hayâdan hall ola lü’lü-yi lâlâ

“Parlak inci ; (senin) lâl dudağındaki inciyi görse utancından erir.”

Divan Edebiyatında dişler parlaklığı, beyazlığı ve sıra halinde dizilişi itibarıyla inciye benzetilir. İnci, sedef diye bilinen midye kabuğu içersinde oluşmaktadır. İnanışa göre “nisan ayında (18 Nisan) denizin yüzüne veya sahile çıkarak ağzını açar ve yağmur tanesini yutarmış. İşte bu yağmur tanesi daha sonra inciye dönüşürmüş.”[62] Şâir bu inanışa **telmih**te bulunarak midye içersinde sudan teşekkül eden bu değerli incinin sevgilinin dudaklarındaki güheri gördüğünde kendinden utanarak eriyeceğini ifade etmektedir.

---

[62] Pala, **a.g.e.,** s.398

Burada sevgilinin dudakları sedef olarak düşünülmüş dudaklar içersindeki dişler de eşsiz bir gühere benzetilmiştir. İncinin hayâ ederek erimesi ve aslı olan su haline dönüşmesi incinin sudan oluştuğunu hatırlatmak için kullanılmıştır.

Dudaklar lâl taşına **teşbih** edilmiştir, dişler ise güher ve lülü-yi lâlâ'ya benzetilerek **açık istiâre** sanatı yapılmıştır.

7.
Dimagum toludur zülfün hevâsı
Nedür bu başda Yâ-Rab bunca sevdâ

"Aklım saçlarının arzusuyla doludur, Ya Rab! Başımdaki bunca sevdâ nedir?"

Âşığın dimağı, bütün düşüncesi sevgilinin saçlarının hayaliyle dolmuştur. Sevgilinin zülfünün hayâli ve ona kavuşma hevesi âşığı perişan etmektedir.

Zülfün hevesiyle yanan âşık, 'Yâ Râb başımdaki bunca sevdâ nedir?' diyerek halini Allah'a arz ediyor.

Zülfün hevâsı denilerek hem saça kavuşma arzusu hem de saçın güzel kokusuna işaret edilmektedir. Sevdâ kelimesiyle saçın siyah rengi arasında ilgi kurulmuştur. Ayrıca sevdâ kelimesinin karalık ve siyahlık anlamıyla âşığın başındaki sıkıntıların çokluğu ve büyüklüğü de vurgulanmak istenmektedir.

Hevâ kelimesi hava ve istek anlamlarında **tevriye**li olarak kullanılmıştır. Şair, "Nedir bu başda Yâ Rab bunca sevdâ" mısrasıyla **istifham** sanatı yapmaktadır.

8.
Lebün vasfı kılur sözümi şîrîn
Yüzün zikri kılur fikrümi zîbâ

"Dudaklarının vasfı sözümü şirinleştirir. Yüzünün zikri düşüncelerimi süsler."

Sevgilinin dudağı rengi, şekli ve güzelliğiyle âşığın derdine şifâ olacak bir ilaçtır. Âşık her daim sevgilinin dudaklarını arzular. Âşığın cânı sevgilinin iki dudağı arasındadır. Dudakların aralanmasıyla ağızdan çıkacak bir söz yada ondan gelecek bir bûse âşığa hayat bahşedecektir. Şâir âşık için hayati önem arz eden dudaklar için övgüler methiyeler dizer ve ona olan iştiyakını nazm eder. Dudaklar için söylenmiş olan

bu mısraların güzelliği kendisinden değil, sevgilinin dudağının vasıflarının anlatılmasından dolayı şîrîndir.

Sevgilinin yüzünü bir an bile anmaktan geri durmayan âşık için bu yüz, onun gönül dünyasını ve hayallerini süsleyen en önemli unsurdur.

9.

Süleymân ola Selmân kuş dilinde
Dirise Ahmedî Selmân u Minnâ

"Ahmedî Selmân ve Minnâ derse, kuş dilinde Süleymân Selmân olur."

Ahmedî Selmân ve Minnâ dediği takdirde Süleymân Selmân olur. "Selmân-ı Savecî adıyla bilinen kişi İlhanlılar devletine hizmet etmiştir. Bu kişi aynı zamanda söz oyunları ve edebî sanatlarda mahir olmasıyla tanınır"[63]. Şâir buradan hareketle kendi şiirini överek beğendiği ve şiirlerine imrendiği bu şahsiyete **telmihte** bulunmaktadır..

[63] Günyüz, **a.g.e.,** s.248

Gazel 17

Fe i lâ tün / Fe i lâ tün / Fe i lâ tün / Fe i lün

1.

Saçunun bendine ger ‘akl ire dîvâne ola
Yüzünün şem‘ini ger cân göre pervâne ola

“Eğer saçlarının düğümüne akıl ererse divâne olur. Yüzünün mumunu gören cân da pervâne olur”

Sevgilinin saçları karışıklığı ve uzunluğu yönüyle bağlanmış, düğümlenmiş bir ipe benzetilmiştir. Âşığın aklı sevgilinin saçlarının düğümlerini çözmeye çalışır. Bu zor çözümleme işine kimin aklı ererse, o, aklını ziyân eder, divâne olur. Şâir burada Leylâ ve Mecnûn’a **telmih**te bulunmakltadır. Zirâ siyah saç Leylâ’yı, divâne kelimesi ise Mecnûn’u çağrıştırmaktadır. Âşığın cânı daimâ ateşler içersinde yandığı için cânın bu durumu, beyitte mumun ateşine pervânenin varlığını yakmasına benzetilmektedir.

Beyittte saç bende, yüz muma, cân ise pervâneye **teşbih** edilmiştir. Sevgilinin yüzü, parlaklığı ve nurlu olması yönüyle muma benzetiliyor. Cân da daima ateşin etrafında uçuşup varlığını fedâ eden pervâneler gibidir.

2.

İşigün kıble-i cân oldı safâsını görüp
Ka‘beye her ki heves eyleye dîvâne ola

“Cânın kıblesi olan eşiğinin safâsını görüp de Kâbe’ye heves eyleyen divâne olur.”

Beyitte sevgiliyi yüceltmeye çalışan şâir onun eşiği ile Kâbe’yi kıyaslıyor. Âşığın gönlü ve cânı daimâ sevgiliye meylettiği için ona doğru dönüktür. Bu itibarla sevgilinin eşiği, âşığın cânının kıblesidir. Sevgilinin eşiğine ulaşıp da o eşiğin safâsını gören kişi buna rağmen Kâbe’ye heves ederse divâne olur.

Tasavvufi açıdan ise sevgili Allah olarak düşünüldüğünde ise onun lütfüna ve cemâline mazhar olan kişi gayrıya meyl edip heves eylemez. Şâir beyitte sevgilinin eşiğini kıbleye benzeterek **teşbih** sanatı yapıyor. Buradaki safâ kelimesi aynı zamanda bize Kâbe civarındaki Safâ tepesini de hatırlattığı için **tevriye**li olarak kullanılmıştır.

3.
İdeyim ayagunun tozına cânumı nisâr
Cânı n‘ider kişi kim tâlib-i cânâne ola

“Cânımı ayağının tozuna feda eyleyeyim, sevgiliyi isteyen kişi cânı neylesin.”

Âşık sevgilinin ayağının tozunun bir zerresi için cânını bağışlar. Zira sevgiliyi arzu eden kişi için cânın hiçbir önemi yoktur. Cân insan için hayatiyet arzeden bir unsurdur. Hayatta kalmak cân ile mümkündür. Sevgili âşığa göre öyle yüce ve değerlidir ki, onun uğruna cândan vazgeçmektedir. Burada sevgilinin ayağının tozu ile cân karşılaştırılmaktadır. Ayağının tozu ifadesi ile âşığın cânının kıymetsizliği ve değersizliği ifade edilmeye çalışılmaktadır.

4.
Dil ü cân alıbanun olmadı gamzen sâkin
Dahı anun kasdı meger dînile îmâna ola

“(Ey sevgili) senin gamzen gönül ve cânı alınca sakinleşmedi. Çünkü onun kastettiği din ile imândır.”

Sevgilinin yan bakışı (gamzesi) cân alıcı olarak tasavvur edilmiştir. Göz, kaş ve yan bakış hep birlikte anılır. Kaş yaya; gamze kirpiklerle birlikte oka; göz ise ok atan kişiye teşbih edilir. Sevgilinin gamzesi âşığın gönlünü yaralayıp cânını alır. Ancak bununla da yetinmez onun maksadı âşığın din ve imanını da almaktır.

Şâirin burada cân verme esnasında insanoğlunun cânından geçip dinini ve imanını almak isteyen şeytanı hatırlattığı da düşünülebilir.

5.
Sâlik-i nâsik eger göre yüzüni bir dem
Hasretinden tutagunun yiri meyhâne ola

“Allah’ın yolunda çaba sarfeden mürüd bir an bile olsa senin yüzünü görse hasretinden dolayı uğrayacağı yer meyhane olur.”

Allah yolunda ibadet eden kişi bir kez bile olsun sevgilinin yüzünü görse ona âşık olur. Sâlik-i nâsik sözüyle şâir dine körü körüne bağlananları kasteder. Yüz, Allah’ın cemâl ve celâl sıfatlarının tecelligâhıdır. Gerçek olarak iman eden kişiler yüz üzerindeki bu tecellileri farkedecekler ve gerçek birer âşık olacaklardır. Gerçek aşkı

anladıkları için bunun devâmını isteyecekler ve bu sebepten dolayı şarap içmeye devâm edeceklerdir. Bu şarap ilahi aşkın şarabıdır ve yeri de meyhanedir yani dergâhtır.

6.
‘Anberîn hâline yârun gönül aldanma sahın
Bî-gümân dâm olur orada kim dâne ola

“Ey gönül sevgilinin anber kokulu benine aldanma sakın, şüphesiz danenin (yemin) olduğu yerde tuzak vardır.”

Gönül sevgilinin benine aldanır. Sevgilinin beni siyahlığı, şekli ve kokusu itibarıyla anber kokulu olarak zikredilir. Anber ada balığından elde edilen kül renginde bir kokudur. Sevgilini yüzününde kendisine has bir kokusu vardır. Ayrıca “eskiden anberden hoş kokulu suni benler yapıldığı da bilinmektedir. “[64]

Beyitte şâir gönlü bir kuşa, saçları bir tuzağa; beni de tuzak içindeki tanelere benzeterek **istiare** sanatı yapıyor.

Sevgilinin benine aldanan âşığın gönlü onu güzelliğine tutulur bir daha da ondan kurtulamaz. Dert ve keder içinde kalır.

7.
Ahmedî yana gerek ‘ışk eri pervâne sıfat
Dahı n‘ireye ire ‘âşık işi yâ ne ola

“Ahmed’i aşk erinin pervâne gibi yanması gerekir. İşi aşk olan başka nereye ulaşsın.”

Şâir kendi kendine seslenerek aşk yolunun erleri pervâne gibi yanmalıdır demektedir. Âşık sevgiliden gelen her türlü ezâ ve cefâya sabredip içinin sıkıntı ve yangınlarına tahammül göstermektedir. Aşka gönül vermiş bu kişiler başka bir işle uğraşmamalıdırlar. Onların akibetleri yanmaktır.

Şâir burada aşk erini mumun etrafında yanan pervânelere benzetir. Nasıl ki pervâneler ateşin etrafından uçarken kendilerini ateşte yakarlar, âşık da o misal aşk ateşinde kendini yakar. Aşk yolu, hem vazgeçilmez hem de tehlikeli bir yoldur.

---

[64] Günyüz, **a.g.e.,** s.396

Gazel 18

Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün

1.
‘Âşıkam diyende gerek ‘ışk odından derd ola
Kişi kim gönlinde derdi yohdur ol nâmerd ola

“Âşık olan kişinin gönlünde aşk ateşnin derdi olmalıdır. Kimin ki gönlünde aşk dedi yoktur, o kişi nâmerttir.”

Âşık olan kişinin gönlü daima aşk ateşi ile yanar ve ona acı verir. Bu âşığın en büyük derdidir. Âşık olup gönlünü aşk ateşinin yakmaktan korkan kişi nâmerttir. Zira âşıkın her türlü derdi belâyı göğüslemesi gerekir. Derdi olmayan kişi dertten korktuğu için korkaktır, nâmerttir. Âşık olmak cesur insanların vasfıdır.

2.
Yârdan dermân dilersen derdi iş it cânuna
Kim tabîb ana ider dermân ki anda derd ola

“Yardan derman dilersen derdi cânına iş edinmelisin. (Zira) tabib derdi olana derman olur.”

Şâire göre aşk hastalığı âşıkta bir dert halini almalıdır. Âşık bu derdi kendisine iş edinmeli bütün zamanı ondan başka hiçbir şeye tevessül etmeden geçirmelidir. Bu şekilde günlerini ızdırap çekerek geçiren âşığın tek tesellisi sevgilidir. Sevgili bu büyük derde çare bulabileccek tek tabiptir.dert, yani hastalık olmayan yerde tabibe de ihtiyaç olmaz. Dolayısıyla şâir her anın bu dertle geçirildiği takdirde sevgilinin âşığa meyedip derman sunacağını ifade etmektedir.

Sevgili tabibe **teşbih** edilirken dert ve derman kelimeleri bir arada kullanılarak **tezât** sanatına yer verilmiştir.

3.
Nûra pervâne sıfat dilgerm iden her gice
Subh irince şem‘ bigi yanmazısa serd ola

“Pervâne gibi her gece ışığa (nura) âşık olmayan sabah olunca mum gibi yanmazsa soğuk (çirkin) olur.”

Pervânenin ışık etrafında dönerek cismini ateşe attığı gibi âşık da sevgili için sabahlara kadar yan arak mum gibi erimelidir. Şâir beyitte varlığın pervâne gibi aşk ateşinde yakılması gerktiğini ifade ederek, âşığın mum gibi yanmadığı takdirde ışıksız bir mum gibi değersiz ve soğuk olacağını söylemektedir.

Gönül ısındırmak deyimi beyitte hem kendini yakmak hem de aşka gönlünü alıştırmak mânâlarına gelecek şekilde tevriyeli olarak kullanılmıştır. aynı zamanda **İrsâl- mesel** ssanatı da yapılmıştır.

4.
‘Işkda ehl-i fütüvvet ol durur kim çün Halîl
Âteş-i Nemrûd ana gülzâr u bag u verd ola

“*Âşık olan kişi mert, yiğit olmalıdır, (zira) Hz. İbrahim (mert olduğu için) Nemrudun ateşi ona gül bahçesi, içindekilerde bağ ve gül olmuştur.*

Şair bu beyitte aşığı İbrahim Peygambere, aşk ateşini ise Nemrûd’un ateşine teşbih etmektedir. “İbrahim Peygamber(Haliilullah) nebilerin büyüklerindendir. Ahvâl ü evsâfı Kur’ân’da mezkûrdur.”[65]

Hz. İbrahim ilahlığını kabul etmediği için Nemrut tarafından ateşe atılmıştır. Bu ateş gül bahçesine dönüşerek İbrahim peygamberi yakmamıştır. Şâir bu olaya t**elmih**te bulunarak İbrahim peygamberin Allah’a kulluğunda ve aşkında sebet göstererek haline razı olmasını mertlik olarak ifade etmektedir. Aşk ehli olanlar da tıpkı İbrahim peygamber gibi cömert olmalı ve varlıklarını aşkları uğruna feda etmelidirler ki ancak bu şekilde arzularına vasıl olabilsinler.

5.
‘Işk derdi zerre zerre topragumda bulına
Cüzv cüzv üş bu vücûdum ger çüriyüp gerd ola

“Aşk derdi zerre zerre toprağımda bulunduğu için bu vücudum parça parça çürüyüp toprak olur.”

Âşık her zerresine kadar sevgiliye âşıktır. Âşıklık onun toprağında vardır. Zaten kainatın yaratılmasının temelinde aşk vardır.

---

[65] Onay, **a.g.e.**, s.279

Âşık sadece gönlü ile sevgiliyi sevmez. Onu bütün uzuvlarıyla sever. Bu davranışı sevgili olan aşkından kaynaklanır. “Her şey aslına rücû eder.” düstürunca âşık da vakti zamanı geldiğinde aşkına rücû eder. Aşk onun toprağında var olduğu için aşığın vücûdu da parça parça çürüyerek toprak olur. İnsan vücûdu vefat ettikten sonra kabirde bir bütün olarak çürümez, parçalar halinde çürüyerek toprak olur. Şâir bu olayı âşığın sevgiliye olan aşkına bağlayarak **hüsn-i ta’lil** sanatı yaparken, aynı zamanda bu hadiseye de **telmih**te bulunur.

Beyitten âşığın çok acı çektiğini de anlarız. Sevgili âşığa öyle çok ezâ cefâ etmektedir ki acıdan dolayı şâir içinin parça parça olduğunu ifade eder.

Zerre zerre- cüzv cüzv; toprağım ve gerd kalimeleri arasında **mürettep leff ü neşr** sanatı vardır.

6.

Ben onun vaslın dilerem ol benüm ayrulıgum
‘Işk olan yirde ‘aceb midür ki ‘aks ü tard ola

“Ben ona kavuşmayı dilerken o benim ayrılığımı diler. Aşk olan yerde yer değiştirmek tuhaf mıdır.(ayrılık ve kavuşme yer değiştirse tuhaf mıdır.)”

Âşık daima sevgiliye kavuşmayı diler.onun tek arzusu ve emeli budur. Oysa ki sevgili buna hiçbir zaman fırsat vermeyip âşığı ayrılığa mahkum eder. Bu ayrılığa dayanamayan âşık artık bu ikisinin ayrılık ve kavuşmanın yer değiştirmesini ister. Yani sevgilinin vuslata izin vermesini diler. Ayrılık ve kavuşma yer değiştirse tuhaf mı olur diyen şâir aşkın olduğu yerde tuhaf olan her şeyin olmasının mümkün olduğunu ifade eder. Beyitte şâir “tuhaf mı?” diye soru sorarak **istifham** sanatı yaparkan aynı zamanda cevabını bildiği bir soruyu da sorarak **tecâhül-i arif** sanatı da yapıyor. Ayrılık ve vasl arasında da **tezât** sanatı vardır.

7.

Yâr didün Ahmedî agyârdan bagla gözün
Gayre kılmayan nazar ‘ışkun yolında ferd ola

***“**Ahmed’i yâr diyen kişi gözünü başkalarından çevirmelidir. Başkalarına nazar kılmayan kişi aşk yolunda tek olur.”*

Yâr deyip kendine bir sevgili bulan kişi artık başkalarına bakmamalıdır diyen şâir burada **tevriye** sanatı yapmaktadır.Birinci olarak âşığın gözü sevgiliden başkasını görmemeli, başka güzellere bakmamalıdır. Âşık olan kişi aşkına sadakat göstermelidir. Diğer âşıklar gibi birden çok güzel sevmemelidir. Bu davranışıyla âşıklar arasında, aşk yolunda tek örnek olmalıdır.

İkinci olarak ise âşık olan kişi başkalarını dikkate almamalıdır. Âşık olunca ayıplayıp, âşığı kınayan, gereksiz sözler söyleyen çok olacaktır. Âşık bunları dikkate almamalı ve aşkında sebât göstererek aşkı uğruna her şeyi göze almalıdır. Aşk yolunda tek başına azimle ilerlemelidir. Çünkü âşıklığın gereği tek olmaktır. Ancak bu sayede gerçek âşık olunabilir.

Gazel 19

Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün

1.

‘Âkıbet fikrinde yanar her ki ol ‘âkıl ola

Pes yig ol kim mey içüp bu gussadan gâfil ola

“Kim ki tasavvurunda yanarsa, o akıllı olur, öyle ise o mey içip bu kaygıdan kurtulmalıdır.”

Tasavvur düşünce anlamındadır. Düşünce işi akıl ile olur. Akıl sahibi insan düşündüğü müddetçe sıkıntı içerisinde olur. Şâir bunu “yanar” sözü ile ifade ediyor. Bu sıkıntıdan kurtulmayanın yolu ise mey içmekten geçer. İçki içen kişinin aklı başından gider, düşünme yeteneği azalır, sarhoş olur. Doğru düşünemediği için de kaygıdan kurtulur.

2.

‘Akl âfetdür kişiye bâdedür def‘i anun

Her ki âfet def‘ini terk eyleye câhil ola

“Akıl kişi için bir afettir, içki ile baştan savılır. Aklını terk etmeyen kişi cahil olur.”

Bir önceki beytin devâmı mahiyetinde olan bu beyitte de akıl bir afet olarak nitelendiriliyor. Düşünen kişi dara düşer, derde düçâr olur. Akıldan kurtulmanın yolu içkiden geçer. Aklından kurtulmak istemeyen kişi cahildir. Doğru iş yapmaz. Şâir burada aklı afete **teşbih** etmektedir.

3.

Bada virme ‘ömri bâde iç elinden sen anun

Kim cemâline gönül hayrân u cân mâyil ola

“Ömrünü yele verme(boşa geçirme) güzelliğine cânın meylettiği, gönlün hayrân olduğu sevgilinin elinden bade iç”

Ömrünü boşa geçirmek istemeyen kişi sevgiliye kişi sevgiliye meyledip onun elinden bâde içmelidir.

Cân sevgiliye maildir. Her an ona kavuşmak arzusu içerisindedir. Gönül ise daima sevgilinin güzelliklerine hayrândır. Sevgili ile ilgilenmeyen, onun elinden içki(şarap) içmeyen kişi ömrünü gençliğini boş yere tüketmiş olur.

4.

'Akl sevdâya düşüp zülfi sevâdında anun

Gözler efsûnına fitne câdûyı Bâbil ola

"Akıl, (sevgilinin) saçlarının karasından dolayı sevdâya düşünce göz büyüsünün fitnesi Babil'in cadısı olur."

Akıl sevgilinin siyah renkli saçlarına tutulur kalır. Saçlar âşığı tutan birer tuzaktır. Sevad ile sevdâ kelimeleri aynı kökten gelen kelimeleri kullanarak **iştikak** sanatı yapmaktadır.

Göz ise Babil yakınlarında bir kuyuda baş aşağı asılmış olan Harut ve Marut' a benzetilerek Babil Cadısı olarak nitelendirilerek **telmih** sanatı yapılıyor. Sevgilinin gözleri yan bakışının etkili olması ve âşığı cezp etmesi, büyülemesiyle cadıya **teşbih** edilir. Âşığın gönlünü karıştırdığı için de fitneci olarak tasavvur edilir.

5.

Sarf it malı mey-i sırfa safâ isderisen

Rızkıçun zerk itsen andan sana ne hâsıl ola

"Eğer sâfâ istiyorsan malını sadece meye sarf et. Rızık için ondan biraz içsen sana ne olur."

Eğer âşık biraz rahat edip sâfâ bulmak istiyorsa şarap içmelidir.Şarap içtiği taktirde sarhoş olacak düşünce ve kederinden kurtulacaktır.Meyden birazcık içse hiçbir zararı olmayacaktır diyen şâir bunu "Ondan zerk itsen sana ne hasıl ola" sözleriyle ifade ediyor.

6.

Kıl nazar şâhid yüzine dinle fâzıllar sözin

Ger dilersen nefsüni kim fazlıla kâmil ola

"Eğer nefsinin erdemle olgunlaşmasını dilersen erdemli insanların sözünü dinleyip güzellere nazarkıl."

Âşık eğer nefsinin iyilikle olgunluğa erişmesini diliyorsa erdemli,faziletli insanların sözlerini dinleyerek güzellere bakmalıdır. “şahid” kelimesi burada güzel anlamında kullanılmıştır. Zira güzel şeylere bakmak insanı güzel düşünmeye; güzel düşünmek de hayattan zevk almaya sevk eder.

7.

Bülbül ile gülnüvâ vü berk düzmiş Ahmedî
Nice ide tevbe bu demde kişi kim ‘âkıl ola

“Ahmedî bülbül ile gül sesli ve yaprak düzmüş akıllı olan nice kişiler bu zamanda tevbe etmelidir.”

Şâir şiirini övdügü bu beyitte sözlerini bülbülle birlikte nazmetmiştir. Şâirin şiiri bu yüzden gül gibi duru ve güzeldir. Akıl sahibi olan kişiler seher vaktinin kıymetini iyi bilmeli ve tevbelerin kabul edildiği bu zaman diliminde bol bol tevbe etmelidir.

Beyitte şair şiirini yazdığı yaprakları, şiirinin duruluğu ve güzelliği yönüyle gül yapraklarına **teşbih** eder.

Gazel 20

Fâ i lâ tün /Fâ i lâ tün /Fâ i lün (Fâ ‘lün)

1.
‘Âşık-ı pâk ü sâlik-i reh ola
Derd zevkinden ol ki âgeh ola

“Aşk yoluna giren saf aşık, derdin zevkinden haberdar olmalıdır.”

Aşkı bir yola benzeten şâir , bu yola giren âşığında saf olması gerektiğini belirtir.

Aşk yoluna giren âşığın gönlü her şeyden arınmış temiz olmalıdır. Gerçek âşığın gönlünde sadece Allah (cc) olmalıdır. Aşk yoluna giren âşık bir takım ezâ ve cefâlara(sevgiliyi görmeme, ona kavuşamama, ayrılık) sabredip sebat etmeli hatta bunların zevkine varabilmelidir.

Tarikat yoluna salik bir süreçten geçer. Bu sürece giren sâlikin sonunda kazanacağı şeylerin farkına varması gerekir.

2.
Ol ki yüzini hâk-i râh ide
Da‘vî-yi ‘ışk ana müvecceh ola

“Kim ki yüzünü toprağa çevirse, aşk davası ona münasip olur.”

Yüzünü toprağa çeviren kişilere aşk davası münasip olur. Kişi daima topraktan geldiğinin ve yine toprağa döneceğinin idraki içinde olmalıdır. Her şey aslına rücü edecektir. Dolayısıyla insan oğluda aslına rücu edecektir.

Yüzünü toprağa çevirmek ifadesi **tevriye**lidir. Birincisi yukarıda verdiğimiz manadır. İkincisi ise gerçek boyun büküp başını eğip toprağa bakmaktır. Burada kişi Allah’ın önünde eğilip boyun büker, tevazü içinde affını diler. Bu hal üzere olan kişilere aşk davası münasiptir. Çünkü geçekten dileyip arzu etmekte ve bunun için çaba sarfetmektedir.

3.
Ol bula ‘ışkdan safâ ki işi
Âh-ı şeb nâle-i sehergeh ola

“İşi (gücü) geceleri ah edip, seher vaktine kadar inleyen kişi aşktan safa bulur.”

Geceleri âh edip sabah vaktine kadar inleyip göz yaşı döken kişi aşktan rahatlık bulur, gerçek aşka ulaşır.

Tasavvufi bir gazel olan gazelin bu beyitinde kişinin rahatlığa ulaşabilmesi için neler yapması gerektiğine değinilir.

Hadis-i Kutsî de belirtildiği üzere herkesin uykuya vardığı anda, gecenin üçte ikisinde kalkıp sabah vaktine kadar nadim olup Allah'a ibadette olan kul ne güzel kuldur. Allah(cc) meleklerine "Yok mu isteyen? Vereyim. Yok mu tevbe eden? Tevbesini kabul edeyim." buyurur. İşte o an ayakta olup haline âh eden, göz yaşı döken kişi sâfâ bulur.

4.
Ehl-i tehvîd ol ki gönli anun
Mâsiva Allah'dan münezzeh ola

"Tevhid ehlinin gönlü dünyadan Allah'tan ayrı her şeyden uzak olur."

Tevhid ehli, Allah'ın varlığına ve birliğine inanan, vahdete ulaşmış kişilerdir. Bu kişilerin gönlü Allah'tan gayrı her şeyden uzaktır. Gerçek âşık kalbinde Allah'tan başka hiçbir şey barındırmaz. Gönlünden dünyanın pasını siler, onunla ilgili hiçbir şeye önem vermez.

5.
Fetret-i râh-ı 'ışk varlıhdur
Her ki anı terk ide müreffeh ola

"Aşk yolunun fetret-i varlıktır ,kim onu terk ederse rahat kavuşur."

Varlık aşk yolunun engelidir. Aşk yolunda ilerlemeye engel olur. Bu nedenle varlığı Hakk'ın varlığında yok etmelidir. Hadis-i Şerif'te bildirildiği üzere "ölmeden önce ölünmelidir."

Gerçek aşık, aşk yolunda kendisinden, nefsinden feragat edebildiği ölçüde rahatlığa kavuşur.

Nasıl ki bir yolcu, üzerinde yükleri olmadan daha rahat yoluna devâm ederse âşık da varlığından vazgeçerek Allah'a daha çabuk ulaşır.

6.

Çün fenâda olur bekâ-i ebed
Bes fenâdan kaçan kişi ebleh ola

“Sonsuzluğun devâmı yoklukta olur, yokluktan kaçan kişi akılsız olur.”

Ebediyete ulaşan kişi bunun devâmını da arzu eder. Sonsuzluğa ulaşmak da onu devâm ettirmek de fenâ ile mümkün olur. Varlığını Hakk’ın yolunda yok eden kişi ebedi saadete kavuşur. Varlıktan vazgeçemeyip, nefsinden arınamayan kişi ahmaklık, akılsızlık etmiş olur.

7.

Ahmedî hâk-i râh itmeyene
Cânını ‘ışk lafı bî-reh ola

“Ahmedî, cânını yolun toprağı haline getirmeyene, cânını ayaklar altına almayana aşk sözü boş gelir.”

Ahmedî’nin kendine seslendiği bu beyitte, yine Allah yoluna cândan vazgeçmek gerektiği vurgulanıyor.

Gerçek âşık cânını Allah yolunda ayaklar altına almalı yani ona değer vermemelidir. Gerektiği zaman gerektiği yerde cânını Allah yoluna feda edebilmelidir. Toprak olmak deyimiyle ölüm kastedilir. Ayrıca hakir ve zelil olmak mânâsı da anlaşılabilir. Câna değer verip, onu ayaklar altına almayıp başlar üzerinde taşıyan kişiler doğru yolu kaybetmişlerdir.

Gazel 21

Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün

1.
Kad ceret ‘aynü‘l-emani li‘r-revâ
Eyyühe‘l-‘atşanü min harri‘l-hevâ

“Ey havanın sıcaklığından susamış olanlar, arzu pınarını sulamak için akıttık.”

Ey sıcaktan bunalmış olan arzu pınarını sizler için akıtılmıştır.

Beyitte hevâ kelimesi hem hava hem de arzu, istek anlamlarıyla tevriyeli olarak kullanılmıştır.

Arzu ve emellerin sıkıntılarıyla bunalanlar yine arzu pınarının suyuyla kandıklarını zannederler. Su özellikle sıcak havalarda, insanın hararetini daha da arttırır ve fazla susatır. Bununla alâka kuran şâir, arzu ve isteklerin asla bitmeyeceğini, “bitti” denildiği anda bir yenisinin ekleneceğini imâ eder.

2.
Hem-çü nergis ez çi rencûri çünîn
Nezd-i tû hazır tabîb ü hem devâ

“Nergis çiçeği gibi neden böyle inciniyorsun. Doktor da ilaç da senin yanındadır.”

Nergis çiçeği gibi incinmek yersizdir.Doktor da ilaç da âşığın yanındadır.

Nergis çiçeğinin aslı Narkisoss Efsanesinden gelir. Efsaneye göre Narkisoss bir suyun başında kendi yüzünü görür. Bu güzelliği karşısında kendi yüzüne âşık olur.Aşkının ızdırabıyla incinir.Uzun bir süre bu görüntüye bakar kalır.Onun olduğu yerde de nergis çiçeği biter. Aslında Narkisoss’un âşık olduğu kendisidir.Derdi de kendindedir. İlâcı,doktoru kendindedir.Gereksiz yere kendini incitmiştir.

Yaratılanlar için de hâl böyledir. Gereksiz sıkıntılarla kendilerini incitirler. Sıkıntılarının ilâcı doktoru onlara şahdamarlarından daha yakındır da onlar bunun farkında değildirler.

3.

Uş sekâhüm Rabbühüm dutmış kadeh

Gonca bigi teşnelik olmaz revâ

“Onların rabbi onlara kadeh tutarak onlara su ihssan etmiştir. Gonca gibi sussamış görünmek uygun değildir.”

Âşık olan kişilere Allah(cc.)ilahi aşk şarabından içirerek susuzluklarını gidermiştir. Gonca gibi susamış bir vaziyette olmak kabul görmeyen bir davranıştır. Doğal olarak goncânın cânlılığını koruyup aynı zamanda da açılabilmesi için suya ihtiyacı vardır. Ayrıca gonca şekli itibatıyla kadehe benzer. Yukarı doğru dönük olan gonca su doldurulması istenen bir kadeh gibi düşünülmüştür. Şâir bu durmu goncânın susamışlığı olarak tasavvur eder. Burada ihsan edilen sudan kevser suyu da kastedilmiş olabilir. İnanarak tam bir teslimiyet içerisinde kulluğunu ifâ eden kişilere cennettte kevser suyundan ihsan edileceğine **telmih**te bulunulmuştur. Beyitte gonca susayan bir insan gibi düşünülerek **teşhis** sanatı yapılmıştır.

4.

Hîç ü zerre nist bi-u der vücûd

Min sere‘l-arzı ila evci‘s semâ

“Yerin altından göğün en üst noktasına kadar vücutta onsuz hiçbir zerre yoktur.”

Yerin yerin yedi kat altından, gökyüzünün en yüksek noktasına yaratılmışların hepsinde Ondan (Allah c.c) bir iz ,bir eser vardır. Allah’ın her bir sıfatı onların suretinde tecelli etmiştir. Yaratılmış her vücutta onsuz hiç bir zerre yoktur. “O” her şeyin Rabbidir.

5.

Kamu ol her nesnede anı göresin

Varsa gözünde basiretden cilâ

“Gözünde basiret cilası varsa, her nesne de O’nu görürsün.”

Basiret ehli olanlar gönül gözü olanlar yaratılmış her nesnede onu görürler.

Beyitte O’nu görmekten kasır bire bir yüz yüze görmek değildir. Yaratılmış olan her varlık da “O”nun tecellilerini görüp daima “O’nu hatırlayıp varlığını ikrar etmektir.

Cenab-ı Allah kimi varlıkta cemâl sıfatıyla kimi varlıkta celâl sıfatıyla dolayısıyla her bir varlıkta ayrı ayrı tecelli eder. Önemli olan da geçici şeylere aldanmayıp onu bilebilmektir.

6.
Vahdeti û hest ‘ayn-ı kesreteş
Mislü nûrin kad-tele‘l-emni kerâ

“Kürelerden parıldayan nur gibi onun vahdeti de kesreti gibidir.”

Kürelerden yayılan parıldayan ışığın kaynağı aynıdır ve hepsi bir yerden yayılır.

Şâire göre Allah’ın vahdetti böyledir. Kesretin içinde vahdet vardır.

“Mutlak ve tek olan Cenab-ı Allah’tır. Kainat ve eşya havadis olup, onun sıfatlarının tecelli ve tezâhüründen ibarettir. Onu aksettiren bir ayna gibidir. Tecellinin sürekliliği ile biz eşyayı mevcut gibi görürüz. Bir an tecelli etmemeyi murad etse her şey yok olur. Tasavvuf ehli bu kesret (çokluk) içinde vahdeti görüp ona ulaşmak ister.”

7.
Zâhir ü bâtın hem evvel âhır ol
Nesne var mı dahı hiç andan cüdâ

“Gizli de açık da evvel de ahir de ondan ayrı bir nesne yoktur.”

Gözüken ve gözükmeyen geçmişte yaratılmış veya gelecekte yaratılacak olan hiçbir şey ondan ayrı değildir. Günü ve zamanı geldiğinde her şey aslına dönecektir. Bir önceki beyitte izah edildiği üzere kainat ve eşya O’nun tecelli ve tezâhürüdür. Yani O’ndan gelmektedir. Bir aynanın yansıması gibidir.

8.
Guşnih ber nüktehâ-yı Ahmedî
İn terüm halli veliyyeh mürşidâ

“Mürşit veliye dost olmak istiyorsan Ahmedî’nin ince sözlerine kulak ver.”

Eğer gerçekten bir mürşid-i veliye ulaşıp onunla dost olmak istersen Ahmedî’nin sözlerine kulak verilmelidir. Şâir burada hem kendisinin bir veli olarak doğru yolu gösterebileceğini, hem de şiirinde anlattıklarının insanı doğru yola götürüp bir mürşide ulaştırabileceğini ifade ederken aynı zamanda da şiirini över.

Gazel 22

Mef û lü   Fâ i lâ tü   Me fâ î lü   Fâ i lün

1.

Ger yâr cevr iderise yara sehl ola
Hergeh ki yâr elinden ola yâre sehl ola

"Eğer yâr sitem ederse yara kolay açılır..her zaman sevgiliden olursa bu yarayı çekmesi de kolay olur."

Tekrir sanatının güzel bir örneğinin sergilendiği gazelin bu ilk beyitinde şâir âşığın sevgilini elinden çektiği sıkıntıları dile getirir.

Sevgili her türlü cevr ve mihnette bulunurken âşığın gönlü bunlardan incinir, gönlü yaralanır. Başkalarının yaptıklarına aldırmayan âşık sevgilinin en ufak bir davranışından kırılır. Sevgili onu kolayca yaralar. Âşık yine de ona tahammül eder. Onun herşeyiyle güzel olduğunu kabullenir. Gönlü yaralayan kişi sevgili olunca, âşık için onun verdiği acılara katlanması da kolay gelir. Çünkü bu tarz bir davranış bile sevgilinin âşığın varlığının farkında olduğunu gösterir.

2.

Çün yare ki anı yâr ura yara devâ olur
Gamzen geçerse câna yürek yara sehl ola

"Yârin açtığı yara âşığa devâ gibi gelir. Sevgilinin gamzesi âşığın cânına kastederse yürekte yara kolay açılır."

Sevgilinin yan bakışı âşığın cânına kasteder. Gamze, kaş kirpik bir bütün halinde âşığın cânını almak ister. Gamze bir ok gibi âşığın gönlüne isabet eder. Kaşlar bu okun atıldığı yay, kirpikler ise okun ucunda temrendir. Cân ve aşk âşığın yüreğinde bulunur. Sevgilini aşkı âşığın yüreğini kolayca yaralar. Âşık olan kişi hemen incinir ve gönlü yarlanır. Ancak sevgiliden gelen her şeye razı olan âşığın gönlünde açılan bu yaralar aşk derdine bir devâ gibidir.

Beyitte yara aynı zamanda devâya benzetilmiştir. Yara kelimesi tekrar edilerek **Tekrir** sanatı yapılmıştır.

3.

Her geh ki yâre yâri ola desti gir anı

Düşmen dilerse kim düşüre yara sehl ola

“Düşman her zaman sevgilinin elinden tutan bir dost olup âşığı düşürmeyi yaralamayı dilese kolay olur.”

Âşık sevgilinin yanında kimselerin olmamasını diler. Âşığın en büyük düşmanı rakiptir. Eğer rakip her zaman sevgilinin yanında onun her işinde elinden tutan bir dost gibi olursa âşık buna dayanamaz. Rakip zaten âşığı incitmek için fırsat kollar. Sevgilinin yanında olması da onun için en büyük fırsattır.

Beyitin anlamı **tevriyeli** kelimelerle zenginleştirilmiştir. Yâre kelimesi hem yar, dost; hem de bilezik anlamlarına gelmektedir. Birinci olarak rakibin sevgiliye dost olması anlamı çıkarkan ikinci olarak rakip daima sevgilinin yanındadır, bir bilezik gibi elinden tutumaktadır anlamı çıkar. Elinden tutmak derken de her işine koşmak yardımcı olmak anlamınjın yanı sıra gerçekten elinden tutmak, el ele tutuşmak anlamı da çıkarılabilir. Her halükârda rakip sevgiliye âşıktan daha yakındır. Âşık bu durumdan kolayca incinir ve gönlü yaralanır.

Beyitte yâre, yari kelimeleri arasında **tenasüp** vardır. Yari ve düşman kelimeleri arasında ise **tezât** vardır. Yâre, yâri, kelimeleri aynı kökten gelen kelimeler olduğu için **iştikak** sanatı yapılırken, aynı zamanda da **cinas** sanatının güzel bir örneği sergilenir.

4.

Sen rûh-ı rûhsın sana gönlini virene

Virürse cân lebündeki şol yara sehl ola

“Senin yüzün âşık için cândır, sana gönlünü verene dudakların cân verirse bu yarayı çekmesi kolay olur.”

Sevgilinin yüzü âşığın cânına cân katar. Bu nedenle sevgiliye gönlünü kaptıran kişiye sevgili dudaklarıyla hayat verirse âşığın gönlündeki yara kolayca iyileşir. Sevgilinin yüzü âşık için çok önemlidir. Âşığın onu gördüğü zamna gönlü şenlenir ve cânlanır. Yüz bu nedenle âşığın gönlüne hayat vermektedir. Buna karşılık olarak da âşık gönlünü sevgiliye fedâ eder.

Gönül (kalp) insanın en önemli uzuvlarındandır. Kalbin içinde cân muhafaza edilmektedir. Sevgili âşığa cân bahşedince onun uğruna cân vermek kolay olur. Beyitte şâir sevgilinin dudaklarından cân istemektedir. Dudakların hayat verme özelliği belirtilerek Hz. İsâ'ya **telmih**te bulunulmuştur. Hz. İsâ'nın mucizelerinden birisi de dua ederek hastaları iyileştirmesi ve nefesiyle ölüleleri diriltmesidir. Dudaklar da âşığın hasta gönlünü diriltir ve âşığa cân bahşeder.

5.
Zülfün ne gam kılursa perîşân bu gönlümi
Ger goncayı sabâ nefesi yara sehl ola

"Sevgilinin saçları gönlümü perişan eylese ne gam! Sabah rüzgârının nefesinin goncayı yarması (yapraklarını açtırması) kolay olur."

Sevgilinin saçları âşığın gönlünü kederlere salar ve perişan bir hale getirir. Edebiyatımızda saç dağınıklığı ve perişanlığı ile beyitklerde geçer. Saç tıpkı kendi gibi âşığın gönlünü de darmadağınık bir hale getirir. Âşığı gama salar, bu davranış hiç de zor bir davranış değildir.şâir bu hali sabah rüzgârının goncayı dağıtmasına benzetir.

Bilindiği üzere sabah rüzgârının çiçekleri açtırma özelliği vardır. Gonca sabah rüzgârının nefesini hissedincce birbirine geçmiş yaprakları aralanır. Sabah rüzgârı yaprakalrı yararak onalrın arasına girer. Beyitte yara kelimesi ile yarmak, ayırmak anlamları kastedilerek cinas yapılamaktadır.

Şâir gonca ile gönül arasında ilgi kurmaktadır. Goncânın da gönlünde rengi kırmızıdır. Her ikisi de yumruk halinde içine kapanık bir şekildedir.âşığın gönlü sevgilinin saçalrı tarafından dağıtılırken; goncânın yaprakları da sabah rüzgârı tarafından dağıtılmaktadır.

Beyitte zülf, sabâ nefesi; gönül, gonca arasında **müşevveş leff ü neşr** sanatı vardır.

6.
Fettân gözün ki uyhuda bir remz iderise
Kim fitnesin kıyâmetün uyara sehl ola

"Sevgilinin fitne çıkaran gözleri uykuda bir şeyler anlatır. Senin gözün gibi bir fitnenin kıyâmet çıkarması kolay olur."

Âşık her an sevgiliyi görmek ister. Onu görmek için fırsat kollar. Bu nedenle âşık gündüz hayalinde gece düşünde her daim sevgiliyi görmektedir.

Sevgilinin gözleri daima fitne çıkaran ve ortalığı karıştıran bir insana **teşbih** edilir. Fitne; karışıklık anlamındadır. Sevgilinin gözlerinin de âşığın gönlünü karıştırması kolaydır kıyâmet de ortalığın karışması demektir. Şâir âşığın gönlünnün karışmasını kıyâmete **teşbih** eder..

7.

Yâr oldur Ahmedî ki ‘ala-külli-hâl ana
Cân u cihanı itse fidi yara sehl ola

“Ey Ahmedî, yâr öyle bir yâr olmalıdır ki, her halükârda âşık yar için cânını ve bütün cihanı kolayca feda edebilmelidir.”

Sevgili âşığın katında daime değerli ve yücedir. Âşık olan kişi öyle bir güzele âşık olmalıdır ki onun uğruna bütün dünyayı ve cânı feda etmek kolay olamlıdır. Feda edilen şeyler âşığın gözüne değerli görünmemelidir.

Cân insan için en önemli unsurlardan biridir. Haayatı sürdürmek cân ile mümkündür. Nitekim cihanda içindeki her varlık ile değerlidir. Sevgiliyi yüceltmek isteyen şâir onun değerini öyle yüceltir ki yanında cân ve cihan değersiz kalır ve sevgilinin uğruna kolayca feda edilir. Arapça olan “ ‘ala- külli-hâl” sözü ile **iktibas** sanatı yapılmıştır.

Gazel 23

Me fâ î lün / Fe i lâ tün / Me fâ i lün / Fe i lün

1.

Kişi ki anda bu hüsnile kadd ü kâmet ola
Kimesne ‘ışkı elinden nice selâmet ola

“(Sevgili) ki güzelliğiyle boylu poslu olmalı, (Âşık) kimse onun aşkının elinden nasıl kurtulsun?”

Şâir bu beyitte âşığın sevgilinin hangi unsurlarına önem verdiğini ele alıyor. Âşık için sevgili güzel olmalı, boyu uzun boylu poslu olmalıdır. Böyle olan bir güzelin aşkına tutulanlar onun aşkından kurtulamazlar.

Başka bir deyişle sevgili güzel, uzun boylu olmalı, aşkına tutulanlar bir daha kurtulamamalıdırlar.

Boy anlamında olan kâmet kelimesiyle kıyâmet anlamı da kastedilir. Kıyâmet karışıklık demektir, sevgilinin boyu da âşığın gönlünü karıştırır. Gönlü karışan âşık bu karışıklıktan nasıl kurtulup selamete erişeceğini bilemez. Aşk derdinin kurtuluşunu bulamaz.

2.

Gözün ne fitne durur kim belâsı toldı cihân
Bu resme fitne meger fitne-i kıyâmet ola

“Gözün öyle bir fitnedir ki cihan onun belâsı ile dolmuştur, bu surette ki bir fitne kıyâmetin fitnesi olabilir.”

Şâirler gözü âşığı kendine bağlaması, âşığın gönlünü çelip duygularını karıştırması hasebiyle fitneye benzetirler.

Ahmedî de bu beyitte gözü belâsı çok bir fitneye benzetiyor öyle ki bu belâ bütün cihanı baştan başa kaplamıştır. Şâir, böyle bir fitne olsa olsa kıyâmetin fitnesi olabilir demektedir. Kıyâmet beyitlerde o gün çıkacak kargaşadan dolayı geçer. Kıyâmet alâmetlerinden birisi de fitnenin çoğalmasıdır. Fitnenin çoğalması cihanın her yerine fitnenin hakim olması demektir. Sevgilinin fitnesi de cihanı topladığı için kıyâmet fitnesine benzeterek şair kıyâmete **telmih**te bulunuyor.

Buradaki kıyâmet âşığın kıyâmetidir. Gönlü kargaşaya düşen âşığın sonunun yaklaştığını,

Bu karışıklık içerisinden çıkamayacağını düşünür.

Beyitte fitneden kasıtla sevgilinin beni de kastedilmiş olabilir. Göz ve ben fitne çıkarma özellikleriyle birlikte anılırlar. Fitne, kıyâmet, belâ kelimeleri arasında tenasüp sanatı vardır.

3.

Kişi ki ola kaşunun hilâline meftûn
'Aceb durur dahı 'aklındaki istikâmet ola

"Kaşının hilâline tutkun olan kişinin aklındaki istikamet tuhaftır."

Divan şâirleri genellikle sevgilinin kaşlarını hilâle benzetirler. Ahmedî de bu beyitte sevgilinin kaşlarını şekli itibariyle hilâle *teşbih* ediyor.. Sevgilinin kaşlarına tutkun olan kişinin aklında doğru bir düşünce olmaz. Âşık aşktan dolayı aklını kaybeder. Âşık olmuş bir insanın aklını kaybetmeyip, doğru düşünüp doğru hareketlerde bulunması tuhaftır normal değildir. Zira o gerçek âşık değildir. Gerçek âşığın davranışları tuhaftır ne yapacağını, nasıl davranacağını bilemez. Normal olanı budur zaten.

Ay her zaman hilâl halinde olmaz. Ayda bir defa hilâl olur. Ayrıca gündüz görünmeyip gece görünür. Sevgili de çok sık görülmez. Nadir zamanlarda ve tenha kimsenin kendisini göremeyeceği yerlerde dolaşır. Dolayısıyla şâir sevgiliyi ve hilâl kaşlarını görebilmek için akıl almaz işler yapar.

4.

Varısa çeşme-i kevser bu leb ola vü dehân
Olursa devha-i tûbi bu kadd ü kâmet ola

"Eğer Kevser çeşmesi varsa bu dudak ve ağız olmalıdır. Tuba ağacı da olsa olsa bu boy bos olmalıdır."

Kevser ırmağı cennette var olan bir ırmaktır. Cenab-ı Allah kullarına cennete girdikleri vakit Kevser ırmağından sunacak, melekleri vasıtasıyla kulları bu nimete nail olacaktır.

Ağız ve dudak insan uzuvları içerisinde bir bütünlük arz eden uzuvlardır. Birbirlerinden ayrı düşünülemezler. Dudak ağzın görünen kısmıdır. Ağzın söz söylemesi dudaklar vasıtası ile olur. Dudaklar güzelliği ve söylenen sözünün tatlı olmasından dolayı kevsere **teşbih** edilir. Sevgilinin ağzından çıkan söz tatlıdır. Şâir beyitte sevgiliyi övme ve yüceltme duygusuyla mübalağalı davranıyor ve Kevser ırmağını sevgilinin dudak ve ağzına, tuba ağacını da onun boyuna benzetiyor.

Tuba ağacı da cennette bulunan bir ağaçtır. Kökleri yukarıda dalları aşağıda bulunan tuba ağacının boyu oldukça uzundur. Müminler bu ağacın gölgesinde serinleyeceklerdir. Ancak cennete girmeye hak kazanan kimseler bu nimetten faydalanacaklardır. Sevgilinin boyuda uzun ve düzgündür. Dileyen her kişi dilediği an ona erişemeyecek. Sevgiliye de herkes erişemeyecektir. Şâirler bu münasebetler dolayısıyla bu ilgileri kurarlar.

Ahmedî beyitte sevgiliyi değerli , yüce bir varlık olarak düşündüğü ve sevgilinin bir cennet varlığı olduğunu ifade etmek için **mübalağa** yapmaktadır. Leb, dehân, kadd, kâmet kelimeleri arasında **tenasüp** sanatı vardır.

5.
Seni sevene yüzün kıbledür kaşun mihrâb
Namâzıçun n‘irede kim ezân u kâmet ola

“Namaz için nerede ezân ve kamet okunsa, seni seven kişiye yüzün kıble, kaşın mihrap olur.”

Şâir bu beyitte de sevgiliyi yüceltmeye devâm ediyor. Namaz Müslümanlar için önemli bir ibadettir.Bu önem, “namaz dinin direğidir” sözüyle özetlenmiştir. Âşık olan kişi de nerede bir ezân okunsa nerede namaza durup kâmet getirse aklına sevgili gelir.

Sevgilinin yüzü kıble olunca kaşları da mihrâb olur. Mihrâb bir caminin temel unsurlarından biridir. İbadet edenlerin yöneleceği yerdir. Kaş kavisli şekliyle ve yüzde güzelliği gösteren temel unsurlardan olduğu için mihrâba benzetilir.

İbadet için Müslümanlar kıbleye yönelmek zorundadır.Yöneldikleri bu makam ayrıca onlara manen bir huzur da verir.

Âşığında yöneldiği kişi sevgilidir.Âşık sevgilinin yüzünü ve güzelliğini gördükçe rahatlar ve huzura kavuşur. Sevgiliyi; kazandığı değer ve yücelik yönüyle şâir

burada olduğu gibi kıble mihrâba teşbih edilir. Namaz, kıble, mihrâb, kâmet,ezân kelimeleri arasında **tenasüp** sanatı vardır.

6.

N’ola eger cigerüm başlu yaşluyısa gözüm
N‘irede ‘ışk var anda gerek ‘alâmet ola

“Eğer ciğerim başlı gözüm yaşlıysa ne olur. Nerede bir âşık var ise onda (aşkın)izleri olmalıdır.”

Yüreğin yaralı oluşu ve gözün yaşlı âşıkla ilgili önemli tasavvurlardandır. Bunlar âşıklığın izleri ve delilidir. Bunların olmadığı kişi gerçek âşık değildir. Âşık olan kişinin gönlü yaralı gözü yaşlıdır. Âşığın yarası onulmaz bir yaradır. Yara âşığın çektiği elem ve ızdırabın somut halidir. Gözyaşının kaynağı âşığın gönlü döküldüğü yer ise gözdür. Gönlü yaralı olan âşık kanlı gözyaşı döker. Gözyaşı gönüldeki duyguları açığa çıkardığı için ikisi birlikte anılır.

Sevgilinin âşığa çektirdiği sıkıntılar onun gönlünü yaralar. Âşık sevgiliden ne kadar ezâ cefâ çekse de ondan vazgeçmez. Bu hallere katlanıp bunları âşıklığın izlerinden sayar.

7.

Yoluna Ahmedî idüp durur fidî dil ü cân
Eger kabûl iderisen zihî kerâmet ola

“Ahmedî yoluna gönlünü ve cânını feda edip durur, eğer kabul edersen ne güzel bir keramet olur.”

Şâir beyitte gönlünü ve cânını sevgiliye feda eden onun için bunlardan vazgeçen bir âşıktır. Cân hayati bir unsur olmasına rağmen sevgili bunlara rağbet etmez. Âşıklara yukarıdan bakar, onlara vefa göstermez. Şâir de burada eğer senin uğruna feda edilen gönlü ve cânı kabul edersen ne güzel bir keramet olur demektedir.

Keramet kelimesi hem yüce değerli kişilerin gösterdikleri doğadışı hal hem de lütuf ihsan bağış anlamlarını taşır. Şâir burada tevriye yaparak sevgiliyi yüceltmekte hem de âşığın cânını kabulüyle ona ihsanda bulunmuş olur demektedir.

Gazel 24

Me fâ î lün / Fe i lâ tün / Me fâ i lün / Fe i lün

1.

Kişi ki sözünile bir nefes mücâlis ola
Nice ki ney nefesi revnâk-ı mecâlis ola

"Nasıl ki neyin nefesiyle güzel meclisler oluşuyorsa, kişi de sözüyle birlik olmalıdır."

Ney içli sesiyle meclislerin vazgeçilmez musiki aletlerinden biridir. Neyin ayrıldığı sazlığa kavuşup bir olma arzusu ile çıkardığı sesler meclisleri güzelleştir**.** Şâir burada bir mukayese yapmaktadır. İnsanın sözünde durması neyin meclisleri güzelleştirmesi gibi güzel bir davranıştır. Beyitte sözünde durması istenen kişi sevgilidir. Sevgili önce âşığa vefa gösterir, söz verir; daha sonra ise sözünde durmaz. Böyle bir durumda kalan şâirin gönlü ayrılık acısı içerisinde olur. Oysa ki sevgili sözünde dursa âşığın gönlü güzel meclisler gibi renklenir ve şenlenir.

2.

Ne cem'de ki yüzün şem'i ola tûtî yi cân
Oda yahılmaga pervâneveş mühevvis ola

"Gönül ne zaman ki yüzünün mumu etrafında toplanırsa, pervâne gibi ateşte yanmaya hevesli olur."

Gönlü pervâneye benzeten şâir, sevgilini yüzünü de muma **teşbih** eder. Gönül daima sevgiliyle birlikte olmak ister. Ne ondan ayrı kalabilir, ne de onun sıkıntılarından kurtulabilir. Şâir burada gönül ve pervâne arasında ilgi kurmaktadır. Sevgilinin yüzünün parlaklığı âşığın gönlünü aydınlatması bakımından muma benzetildiği zaman, gönül de bu mumun etrafında toparlanan pervânelere benzetilir. Pervâne ateşin cezbesine kapılıp kendini ona feda eder. Âşığın gönlü de tıpkı bir pervâne gibi sevgilini âşıkından dolayı yanmaya heveslidir.

3.

Ne nakşdur bu kaşun kim anu gören eydür

Zi tâk kim ana kudret eli mühendis ola

“Kaşını gören kişi bu nasıl bir nakıştır, ki kudret eli bu kemeri inşâ eden mühendis olmuştur der.”

Sevgilinin güzellik unsurlarından biri de kaştır. Şâir bazen sevgilinin kaşlarını hilâlden üstün tutarken, bazende mihrâba benzzetir. Beyiitte ise kaş kusursuz olarak yapılmış muazzam bir kemere benzetilmektedir. Zira kaşı inşâ eden kudret eli Allah’tır. Sevgilinin kaşını görenler bu kusursuz ve mükemmel güzelliğe hayrân kalarak bu güzelliğin sadece Allah tarafından yaratıldığını dile getirirler.

Beyitte kaş kemere, Allah(cc.) onu inşa eden bir mühendise **teşbih** edilmiştir. Tâk, nakş, mühendis kelimeleeri arasında **tenasüp** vardır.

4.

Gözine ay-ıla güni getürmeye hergiz

Kişi ki ana yüzünün hayâli mûnis ola

“Yüzünün hayalinin kendisine dost (yakın) olduğu kişi, güneş ve ayı asla gözünün önüne getirmez. (asla onlara bakmaz.)”

Sevgilinin yüzü öyle güzeldir ki âşık onu her zaman karşısında görmeyi diler. Onu görmek için fırsat kollar. Ne var ki sevgili âşığa kendini her zaman göstrmez. Sevgiliyi göremeyen âşık onun hayali ile avunur. Bu avuntu öyle bir hale gelir ki âşık secgilinin hayaliyle dost haline gelirek başka kimselere ihtiyaç duymaz.

Sevgilinin yüzü parlaklığı,şekli ve beyazlığı itibarıyla güneşe ve aya **teşbih** edilir. Güneş ve ay gökyüzünü aydınlattığı gibi sevgilinin yüzü de âşığın karanlık gönlünü aydınlatır. Âşığın ayı da, güneşi de sevgilini yüzü olur. Bundan dolayı gözleri gerçek ayı ve güneşi göremez hale gelir.

Beyitten ikinci olarak âşığın sevgilinin hayalini gözlerinin önünden uzaklaştırmak istemediği için güneşe ve aya bakmak istemediği anlamını çıkarabiliriz.

5.

Ne ‘ayb olurısa cânum ayaguna nisâr
Elinde varını virür kişi ki müflis ola

“Cânımı ayaklarına saçsam ayıp mıdır? Bütün varını elinde ne varsa hepsini veren kişi zaten iflas etmiştir.”

Âşık sevgili uğruna her şeyini feda eder. Bunlardan biri de insan için hayatiyet arzeden cândır. Âşık sevgili için cânını bile feda etmeye hazırdır. Bu durumu ile elindeki bütün varlığını kaybetmiş iflas eden bir kişi gibidir. İflas eden kişi için artık hiçbir şeyin önemi kalmaz. Cân beyitte sevgilini uğruna feda edilen bir metâya benzetilirken, âşık da iflas etmiş insana teşbih edilir.

6.

Ne nüshadur yanagun kim anı mutâli‘a iden
Dekâyıkında nazar ‘ilminün müderris ola

“Yanağının nüshasını okuyan kişi nazar ilminin inceliklerinde müderris olur.”

Sevgilini yüzü bir kitap, yanakları ise bu kitabın yapraklarına **teşbih** edilmiştir.. Bu kitabın yapraklarını ancak nazar ilminin inceliğini bilen hocalar okuyabilirler demektedir.

Bu beyit iki mânâda ele alınabilir. Birincisi nazar ilmi; iltifat ilmi olarak anlaşılabilir. Şâir burada sevgilinin yüz güzelliklerini övberek iltifatlarda bulunmaktadır. Bunu ancak iltifat ilminin inceliklerine vakıf olan müderrisler yani hocalar anlayabilirler.

İkinci mânâda ise sevgilinin yüzünün güzelliği sıradan bir güzellik değildir. Bu güzellik Allah’ın cemâl ve celâl sıfatlarının tecellisinden ibarettir. Bu yönüyle gerçek mânâda bakmayı bilen yani nazar ilminin inceliklerine sahip olanlar ancak bunu görebilir ve bu kitabı okuyabilirler. Bu kitabı okuyanlar sıradan insanlar değiildir.

Şâir sevgilinin yüzünü nüshaya **teşbih** ederken onun yüzüne bakmayı bilenleri de müderrise **teşbih** eder. Nüsha, mutâli’a, nazar ilmi, müderris, dekâyık kelimeleri arasında **tenasüp** vardır.

7.

Latîfdur mey ü ney hâse anun elinden kim
Yüzi gül ola vü gözleri tâze nergis ola

“Mey ve ney özellikle onun (sevgilini) elinden olursagüzeldir hoştur,ki, (âşığın) yüzü gül, gözleri nergisolur.”

Âşık her zaman aşk derdiyle sarhoştur. Gece gündüz acı çeker, aşk derdiyle ney gibi inler.

Şâir burada aşk şarabının sevgili elinden sunulmasını bir lütuf olarak görmekte ve bunun güzel bir şey olduğunu söylemektedir.

Neyin acı dolu iniltilerinni sevgilinin elinden sunulması kendisini neyle özdeşleştiren âşık için acılarınınbir ifadesi olarak düşünülmektedir. Bu da âşığın ızdıraplarının sevgili tarafından bilinmesi anlamına geldiği için hoş bir şey olarak görülmektedir.

Sevgili elinden mey içen âşığın yüzü gül gibi kızarır ve gözleri nergis gibi kısılarak baygınlaşır. Burada sarhoş olmuş bir insan tasviri çizilmiştir ki âşığın mey ve ney ile birliket aşk sarhoşu olduğu ifade edilmek istenmiştir.

Beyitin birinci mısrasındaki mey ve ney kelimeleri ikinci mısradaki gül ve nergis kelimeleriyle ilişkilidir. Bu yönüyle **iştikak** sanatı yapılmıştır. Mey renk yönüyle gül ile ilgili olurken; sarhoşluk vermesi yönüyle de nergis ile ilgilidir. Yine ney kelimesi bülbülün gül için inlemesi gibi âşığında sevgili için inlediği mânâsını çağrıştırmaktadır.

Âşığın yüzü güle, gözleri ise nergise **teşbih** edilmiştir.

8.

Bana diyen kişi kim ‘ışk u bâdeyi terk it
Kim ola ol kişi kim sûfî-yi müvesvis ola

“*Bana aşk ve badeyi yerk et diyen kişi, vesveseci bir sûfî gibi olur.”*

Âşık, âşıklığının gereği olarak; aşk ve badeden geçemez. Âşığın bunlardan vazgeçmesini isteyen kişi vesveseci bir sûfîye benzetilerek **teşbih** sanatı yapılır. Bazı sûfîler gerçek aşkı anlamadıkları için aşk ve badenin iyi olmadığını ve onun terk

edilmesi gerektiğini söyleyerek insanın içini kuruntularla doldururlar. Bunların gerçek mânâsını ancak saf âşıklar anlayabilirler.

9.
Ne fâris ola belâgatda k'Ahmedî'ye ire
Tozına irmez anun ger Ebû'l- Fevâris ola

"Belâgatte hiçbir süvari Ahmedî'ya yetişemeyeceği gibi Ebu'l Fevâris dahi olsa onun tozuna bile erişemez."

Belâgat yani söz ilminde usta olan kimseler Ahmedî'ye yetişemez. Bu kişi her ne kadar ferasetli de olsa Ahmedî gibi ,incelikleri göremez ve şiire dökemez.

Fâris kelimesi mecâzi olarak süvari anlamına da gelir. Süvari kelimesiyle hızı kasteden şâir, diğer belâgat ilminde usta olanların Ahmedî'ye yetişemeyeceklerini ifade etmek için kullanmıştır. Bu kişi süvarilerin başı sayılan Ebu'l Fevâris dahi olsa Ahmedî'nin geride bıraktığı tozlara bile yetişemez. Beyitte Ahmedî **mübalağa**lı bir şekilde şiirini övmektedir.

Gazel 25

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.
Gerek ki sini sevene senden vefâ ola
Bîmâr olursa derdine vaslun şifâ ola

Seni seven kişinin senden vefâ görmesi ve hasta olduğun zaman sana kavuşmak da derdinin şifası olması gerek.”

Şâir bu beyitte sevgilinin vefasızlığından aşk hastalığının devâsının sevgiliye kavuşmak olduğundan bahsediyor.

Sevgili âşığı önce kendine bağlar söz verir. Daha sonra ise ahdine vefa göstermez. Âşığa vefasız davranıp ona keder ve sıkıntı verir. Bütün bunlara rağmen âşık aşkından vazgeçmeyip sevgiliden daima vefa bekler. Âşık olan kişinin bunu hak ettiğini düşünür.

Âşık çektiği ızdırap ve elemlerden dolayı daima hasta olarak tasavvur edilir. Tabibin sevgili olduğu bu hastalığın şifası da sevgiliye kavuşmaktır. Âşığın tek arzusu sevgiliye kavuşmaktır. Âşık bu kavuşma arzusu uğruna bütün sıkıntılara katlanır. Sevgiliye kavuşup aşk derdinin bulacağı günün hayaliyle bekler durur. Vuslat şifaya **teşbih** edilmiştir. Bimâr, derd, vasl, şifâ kelimeleri arasında **tenasüp** sanatı vardı.

2.
Devlet serâyıdur işigün devlet ana kim
Devlet serâyına yüz uruban gedâ ola

“(Ey sevgili) senin eşiğin devlet sarayıdır, devlet sarayına yüz sürüp (o kapının) dilencisi olan ne şanslıdır.”

Edebiyatta sevgili daima yüce bir makamda , âşık ise ona kul, esir ve dilenci olarak tasavvur edilir.

Yukarıdaki beyitte de sevgilinin eşiği son derece önemli erişilmesi zor bir makam olan devlet sarayı olarak geçmektedir. Âşığın tek arzusu sevgilinin eşiğine ulaşmaktadır. O eşikten içeri girmek değil yüz sürmek bile âşık için çok şerefli ve yüce haldir.

Sevgilinin eşiğinde dilenci olan kişi ne büyük bir şans sahibidir. Âşığın ulaşamayacağı o yerde el açmak bile talih meselesidir. Âşığın geda olmak isteyişi şu yönleriyle ele alınabilir. Dilenci el açıp yalvarır kendine lutufda bulunulması için daima dua eder. Âşık da sevgili kendine yüz verilsin ya da vermesin dualarını ondan eksik etmez.

Eşiği devlet sarayı olunca sevgili de bu sarayın sultanıdır. Sultan her zaman herkese bağışta bulunmaz.

Beyitte ise âşık sevgilinin eşiğine ulaşamamıştır. Sevgilinin kapısında geda olan kişi rakiptir. Rakip âşıktan daima bir adım öndedir. Âşıktan daha şanslıdır. Sevgilinin eşiği devlet sarayına **teşbih** edilirken,sevgilinin kapısına ulaşabilen aşık da gedâya benzetilerek **açık istiâre** sanatı yapılmıştır. Ayrıca devlet keimeleri arasında da **cinas** sanatı vardır.

3.
Bîgâne oldı cândan u bîhîş kendüden
Her kim dileye ‘ışkunıla âşinâ ola

“Aşkın ile yakın olmayı bilen kişi cândan ve soy sop dan ve kendisinden ilgiyi kesmiş olmalıdır.”

Sevgiliye âşık olan kişinin her şeyden vazgeçmesi gerekir. Ona yakın olmak isteyen maddi şeylerden uzaklaşmalıdır.

Âşık sevgiliye kavuşmak arzusu içerisindedir. Bu arzunun bedeli olarak cânından eşinden dostundan geleceğinden kendinden geçmesi gereklidir. Cân insan için önem taşıyan unsurlardandır. Her ne kadar elle tutulup gözle görülmese de insanın hayatta kalmasını sağlar. Cân insanı terk edince dünya hayatı sona erer. Şâir beyitte sevgiliye yakın olmak isteyen kişi dünya hayatından vazgeçmelidir demektedir.

Tasavvufi açıdan beyit’e baktığımızda sevgili Allah’tır. Allah’a yakın olmak isteyen kişi “ölmeden önce ölmüş” olmalı kendinden nefsinden feda edebilmelidir.

4.

Vaslundan ol kişi ire ‘izz ü bekâya kim

Varlığını yolunda koyuban fenâ ola

“Varlığını senin yoluna koyup yok olan kişi sana kavuşunca güce bir değer ve ebedi hayata erişir.”

Önceki beyit’in devâmı mahiyetinde olan bu beyitte varlığını sevgilinin yoluna feda eden kişinin erişeceği mükafatlardan bahsedilmektedir.

Sevgili uğruna varlığını terk eyleyen öncelikle yüce bir değere ve ölümsüz bir hayata ulaşacaktır. Sevgilinin makamı yüce değeri yüksektir. Ona yakınlaşan kişinin de değeri artar ve ebediyete kavuşur. Ebediyete kavuşmak insan bedenini cânın terk etmesiyle mümkündür. Cân burada nakd konumundadır. Cânını veren yokluğu göze alan asıl hayata nail olur, mertebesi artar.

Tasavvufi manada fena varlığı Allahın varlığında yok etmek anlamındadır. Bu hal üzre olan kişi de Allah’a yakınlaşır ve değeri artar.

5.

Cân bigi tatludur bana ‘ışkun belâsı kim

Her kim belâya sabr ide ehl-i velâ ola

“Senin aşkının belâsı cân gibi tatlıdır, her kim belâya sabr ederse yakınlık sahibi olur.”

Belâ âşığı perişan eden sebeplerin başında gelmesine rağmen âşık için önem arz eder. Cân tatlıdır tıpkı bunun gibi sevgiliden gelen her şey belâ bile olsa âşığa tatlı gelir.

Sabır sahibi olmak âşığın vasıflarındandır. Âşığın sevgiliye karşı tek dayanağıdır. Sabreyledikçe selamete ulaşacağını düşünen âşık, bu beyitte sabrının neticesinde sevgiliyle yakınlaşır. Onunla hem hal olur.

6.

Düşvâr ‘ukdedür bu saçun bulamaz halâs

Her kim bu ‘ukdeye düşüben mübtelâ ola

“Saçın çözülmesi zor bir düğümdür. Her kim bu düğüme düşüp tutulursa kurtuluş bulamaz.”

Ahmedî beyitte, sevgilinin saçlarını; şekli, dolâşıklığı ve karmakarışık olmasından dolayı çözülmesi zor bir düğüme **teşbih** eder. Düğüm bir şeyin sıkıca bağlanmasından oluştuğu için saç ve düğüm arasında ilgi kurulur. Sevgilinin saçları ip gibi düşünülünce dağınık saçlar da zor çözülen düğüm olur. Âşık da bu düğümlerle sevgiliye bağlanır kalır. Bu bağlanışla perişan olma, hâlâsa erme ihtimalinin azlığı nedeniyle gönlün çektiği sıkıntılar önemlidir.Şâir de bunu " bu düğüme düşen kurtulamaz" sözleriyle ifade eder. Aşka düşen âşık da aşk derdinden kurtulamaz.

Halk arasında çözülmesi zor olan düğümler için "kör düğüm" ifadesi kullanılır. Âşık da sevgilinin saçlarının düğümünü bir türlü çözemez.

Sevgilinin saçlarına kör bir düğümle bağlanır ve bir daha ondan ayrılamaz, ayrılmayı da istemez.

7.

Getürmeye Ahmedî göze kühlü'l-cevâhiri
Ger tozı işigünün ana tûtîyâ ola

"Ahmedî, göze cevâhir sürmesi getirmezse, eğer eşiğinin tozu ona sürme olur."

Âşık sevgiliyi yüceltirken onun eşiğinin tozunu bile yüceltir. Bir güzellik unsuru olmasının yanı sıra gözdeki hastalıkları tedavi etmek amacıyla göze sürülen sürme olarak tasavvur edilir.

"Hz. Peygamber efendimizin mübarek ravzalarındaki toprağa cevher denir."[66] Bu cevherin bazı hastalıklara iyi geldiği söylenir.

Şâirin burada bütün cevherlerin sürmesi bir araya gelse de senin ayağının tozu kadar olamaz demektedir.

Tutiyâ bu isimle maruf taşın döğülüp göze çekilen tozu denilmektedir. Sevgilinin ayağının tozu hastalıklara şifâ veren ve gözlere çekilen tutiyâ olarak düşünülmüştür.

Beyitte şifâ olan iki sürme karşılaştırılmaktadır. Sevgilinin eşiğinin tozu üstün tutularak sevgili yüceltilmekte, değer kazanmaktadır.

[66] Onay, **a.g.e.,** s.157

Gazel 26

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.
Gözün kanumı nîşe halâl eyledi sana
Derdün devâyı nîşe harâm eyledi bana

“Gözlerin kanımı sana niçin helal eyledi, derdin de devâyı ne için haram eyledi bana.”

Şâirin sevgilinin gözlerini kan dökücü olarak nitelendirdiği beyitte âşığa devâ haram edilir.

Göz sevgilinin kişiliğini aksettirir. Âşık hakkında düşündüklerini göz vasıtasıyla uygulamaya geçirir. Âşığın cânına ve gönlüne kast ettiği için göz bu şekilde tasavvur edilir. Gönlü yaralanan âşığın içi kan ile dolar. Gönlünde kaynayan bu pınar gözyaşı olarak gözlerden süzülür. Sevgili bu hali mubah görmekte, kendine âşık olan kişinin bunları çekmesi gerektiğine inanır.

Sevgilini derdini çeken kişiye devâ haramdır. Âşık olan kişi aşktan kurtulmayı devâ bulmayı düşünmemelidir.

Şâir burada helâl ve haram kavramlarıyla **tezât** oluşturmaktadır.

2.
Yılduzları gözedü yanup şem‘vâr oda
Zülfün sabâhıçun giceler kalmışam tana

“Yıldızları izlerken mum gibi ateşte yanarak, saçlarının sabahı için pek çok geceler tan vaktine kalmışım.”

Âşık pek çok geceler sevgiliyi düşünürken sabaha kadar uyanık kalır. Sevgilinin leyli saçlarında geceler yıldızları seyreder pervâne gibi bir mumun ışığında eriyip gider.

Divan edb. sevgilinin saçları renginin koyuluğu ve uzunluğu nedeniyle geceye benzetilir. Âşık sevgiliyi hayal etmekten gözüne uyku giremez. Geceler mum ile aydınlatılır. Âşık yanması erimesi, rengi ve geceleri uyanık olması hasebiyle muma benzetilir. Aşk derdinden dolayı âşık da kendini yiyip bitirir bir mum gibi erir.

Sevgilinin vuslatına yaklaşan âşığın acı ve ızdırabı artar. Aşk ateşiyle yanıp tutuşan âşık kendini muma benzetir.

Beyitte geceleyin görünen yıldızları seyreden şair kendini ateşin etrafında dönen pervânelere benzetrek **açık istiâre** sanatı yapmaktadır.

3

Dirler bana ne oldıki sabr itmez iniler
Nâle ‘aceb mi ana ki nâgeh düşe buna

“Bana ne oldu da sabır etmeyip inliyor derler, ansızın bunalan kişinin inleyip feryad etmesi tuhaf mıdır?”

Âşığın ah edip inlemesini görenler buna ne oldu ki yok yere inleyip derler. Ansızın sıkıntı basan kişinin ah edip inlemesi çok doğaldır.

Âşığa ait önemli vasıflardan biri de ah edip feryât etmesidir. Gam ve keder içinde olan âşık bazen sabrında karar gösteremez dayanamaz bir hale gelip ah eder. Bunun neticesinde de kınanır. Nesi var ki boş yere inleyip duruyor diyerek ayıplanır. Bunun üzerine âşık kendini savunarak bunun normal olduğunu ifade eder. Aşk derdini çekmeyen âşığın halinden anlamayıp ta’n eder.

4.

Nîl ü Furât dinmegi mümkin durur velî
Mümkin degül ki gözlerümün kan yaşı dine

“Nil ve Fırat nehirlerinin durması mümkündür fakat gözlerimin kanlı yaşlı yaşlarının dinmesi mümkün değildir.”

Âşık ızdırabının derecesini anlatmak için **mübalağa** yapıyor. Nil ve Fırat nehirlerine **telmihte** bulunarak onların suyunun çokluğu ile gözlerinin yaşını mukayese ediyor.

Nil ve Fırat nehirleri suyunun bolluğu , geçtikleri topraklara feyz ve bereket vermesi sebebiyle şiirlerde geçer.

Suyu bol olan bu nehirlerin akmaması mümkündür. Ancak âşığın gözyaşlarının dinmesi mümkün değildir. Gözyaşı çokluğu gözden süzülüp akması yönüyle nehre benzetilir. Sevgilinin ayrılığından dolayı ağlayan âşığın yaşları ırmak gibi çağlar durur.

Sevgilinin bahar mevsimde seyr ü sefa ya çıkması âşığın ızdıraplarını daha da artırır. Bahar mevsiminde suların bulanıp ırmakların suyunun arttığı bir mevsimdir. Izdırabı artan âşık daha çok inleyip kan gözyaşı döker. Öyle ki suları feyzli ve bereketli olan bu nehir'in suları bile âşığın gözyaşlarının yanında az kalır.

Nil ve Fırat nehirleri geçtikleri yerlerde yüce bir değer taşırlar. Mısırlılar Nil nehrinin değişik kutsi yönleri olduğuna inanırlar. Sevgiliyi yüceltmek isteyen âşık onun için dökülen gözyaşlarının bu nehirlerden de yüce olduğunu ifade eder.

5.

'Işkun ne sa'b derd durur kim tabîbi anun
'İsî dahı olursa bulmaz devâ ana

"(Senin) aşkın ne çetin bir derttir ki; onun tabibi İsa (a.s) dahi olsa ona devâ bulamaz."

Sevgilinin derdi öyle çetin bir derttir ki bu derdin tabibi İsa peygamber bile olsa ona bir devâ bulamaz.

Şâir beyitte aşk derdinin zorluğundan ve güçlüğünden bahsediyor. Umumi görüş olarak zor hastalıkların tedavisini her hekim tedavi edemez. Aşk da çekilmesi güç bir hastalık olarak düşünüldüğünden herkes tarafından tedavi edilemez. Şair, beyitte İsâ Peygambere **telmihte** bulunur. İsa (a.s) beyitlerde nefesi ile hastalara şifâ olması, ölüleri diriltmesi ile geçer. Sevgilinin dudakları şifa olması hasebiyle Hz.İsa'ya benzetilierek **teşbih** sanatı yapılmıştır. İsa (a.s) insanların kendisinden mucize istemeleriyle Allah tarafından hastaları iyileştirip ölüleri diriltme mucizesi bahşedilir.

Sevgiliyi yüceltmek isteyen âşık onun derdinin de devâsının da büyük olduğunu İsa (a.s) bile aşk derdini tedavi edemeyeceğini belirtir. Dolayısıyla sevgilinin makamını yüceltir ve değerini artırırken **mübalağa** yapar.

İsa peygamber kendine kitap gönderilen dört büyük peygamberlerden biri olması nedeniyle önem arz eder. Bu özelliği de göz önünde bulundurulursa âşığın sevgilisini ne kadar yücelttiği anlaşılır.

6.

Dirsin ki bunca vakt neçün anmadun beni
Kişi nicesi ola ki unutmadugın ana

“ Bunca vakit niçin beni anmadın dersin, kişi unutmadığını nasıl ansın.”

Sevgili her ne kadar âşığa yüz vermese de âşığın kendisinden yüz çevirmesini de istemez. Her dâim kendini hatırlamasını ister. Kendisini anmayan âşığa sitem eder.

Âşık da sevgiliye cevaben sen daima aklımdasın, aklımdan çıkmayan kişiyi nasıl aklıma getireyim demektedir.

Âşık her ne kadar ezâ cefâ çekse de sevgilinin uğrunda her şeyini verir. Gece gündüz aklında hayalinde sevgili vardır. Sevgili bunun farkında olmadığı için âşığa sitem etmektedir.

7.

Sabr eyle Ahmedî ne cefâ itse sana yâr
Ola ki sabrila işin ü tâli‘ün ona

“Ey Ahmedî, sevgili sana ne kadar cefâ etse de sabr eyle, sabır ile ona tâlih ve eş olasın.”

Şâir burada sevgilinin cefâsından âşığın ise bu cefâya karşılık sabr göstermesinden bahsediyor. Sabreden âşığa talih bir gün gülecek ve zor işleri hallolup sevgiliye eş olacaktır.

Cevr ü cefâ sevgilinin özelliklerindendir, âşığa sıkıntı ve zahmet vermek onun şanındandır. Âşığın görevi de bunlara katlanmak ve şikayetçi olmamaktır. Sabreyleyen kişi bir gün muhakkak muradına erecektir. Bunun neticesinde tâlih yüzüne gülecek sevgiliye yakın olacaktır.

Sabır âşığın sevgiliye karşı tek dayanağıdır. Divan edbiyatında âşık sevgiliden vefâdan çok naz ister. Âşığın sabırsızlık gösterdiğini ifâde eden beyitler daha azdır.

Gazel 27

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1

Her ki ire yâr işigine bahtı sa‘îd ola

Yârı görene her ne gün olursa ‘îd ola

“Kim ki yârin eşiğine erişirse bahtı uğurlu olur, yari gören kişiye her gün bayram gibi olur.”

Sevgilinin eşiği âşık açısından son derece mühim ulaşılması güç ve yüce bir yer olarak düşünülür. Âşığın tek arzusu sevgilinin eşiğine ulaşmak o kapıya yüz sürmektir.

Beyitte de âşık bu arzusunu dile getirmekte onun eşiğine erişebilenin bahtının uğurlu olduğundan bahsetmektedir.

Âşığın bahtı talihi pek yaver gitmediği için onun eşiğine ulaşamaz. Ulaşabilen kişi için her gün bayram olur. Bayram Müslümanlar için önemli günlerdendir ve senede ancak iki kez bayram kutlanır. Bayramlar mutluluğun sevincin yaşandığı günlerdir. Yârin eşiğine ulaşan kişi de mutlu ve sevinçli olur. Bu nedenle her günü bayram gibi şen geçer.

2.

Yârun ayagı topragını getüren ele

Başına tâc eyleye ger Bû Sa‘îd ola

“Yârin ayağının toprağını getiren eli, eğer Ebu Sâid bile olsa bu eli başına taç eyle.”

Sevgilinin ayağının toprağını getiren kişi baş tacı edilmelidir. Ebu Said gibi kutlu bir kişi bile onu başına taç etmelidir diyen şâir sevgiliyi yüceltmekte ve ona değer arz etmektedir.

Dünyada ne denli büyük saltanata sahip olursa olsun Ebu Said yine de sevgilinin ayağının toprağını başına tac edecek kadar aciz ve değersizdir. Sevgili ondan daha yücedir.

“Ebu Said (Bahadır Han) İlhanlı devletinin 9. hükümdarıdır. Şâir musikişinas ve hattat olan Ebu Said ilim adamlarını ve zamanında pek çok eser kaleme alınmıştır. “[67]

Anadolu halkının da gönlünü kazanan ve adil bir hükümdar olarak bilenen Ebu Said bu kıymetine nazaran sevgilin ayağının tozunu getiren eli başında taç gibi taşımalıdır diyen şâir sevgiliyi herkesten ve her şeyden üstün tutmalıdır.

3.
Yâre mürîd ol bulayım dirisen murâd
Her kim mürîd olmaya yâre merîd ola

“Her kim muradı bulayım derse yare mürit olsun, yare mürit olmayan kişi isyankar olur.”

Sevgilinin mürşit olarak düşünüldüğü beyitte âşık mürit olur. Mürit derviş demektir. Derviş müridinin her emrine itaat. Mürşit müride aşk şarabını sunar aşk şarabını içen kişi âşık olur. Doğru yolu bulup murada erer.

Derviş gönülsüz kişidir. Her ezâ ve cefâya katlanır, aynı zamanda himmete muhtaç kişidir.

Âşık da gönülsüz olmalı, sevgiliye gönül koymayıp ondan gelen her sıkıntıya katlanmalıdır. Âşık olan kişi de sevgilinin lutfuna keremine muhtaçtır. Onun yolundan ayrılmadığı sürece âşık muradına daha da yaklaşır. Âşığın muradı sevgiliyle vuslat olmaktır.

Sevgilinin yolundan gitmeyen, onun sıkıntı ve cefâlarına katlanmayan kişi mürşidine boyun eğmeyen onun yolundan ayrılıp isyan eden kişidir. Mürit kelimesi “ölmüş” manalarına gelir. Ölü yıkayıcısına itiraz edip asi olmadığı gibi âşık da sevgiliye asi olmamalıdır

4.
Sabr it belâya ehl-i velâ olayım disen
Kim uşanan bu yolda belâdan pelîd ola

“Yakınlık ehlinden olmak istersen belâya sabr et, bu yolda belâdan ufalanan kişi murdar olur.”

---

[67] Günyüz, **a.g.e.**, s.230

Sevgiliye yakın olmak isteyen kişi belâlara sabr etmelidir. Belâlara sabredemeyen kişi saflığını kaybeder.

Âşığın perişanlığının başlıca sebeplerinden biri belâdır. Âşık her ne kadar belâlara maruz kalsa sabr eder. Sabreden kişi bunun mükâfatı olarak sevgiliye yakınlaşır. Ona yakın olanlar zümresine dahil olur.

Âşık burada bir sabır taşı gibi belâlara dayanır. Belâlara dayanamayıp sıkıntılar altında ezilip ufalanan kişi murdar olur. Âşık kendini saf ve pak olarak nitelendirir. Sabredemeyen âşık hem sevgiliden uzaklaşır hem de saflığını kaybeder.

5.
Sen şâhidün gözi kanumı içse sehl durur
Devletlü kul ki ‘ışk yolında şehîd ola

“*Senin gibi bir güzelin gözü, kanımı içmesi kolay olur. Aşk yolunda şehit olan kul ne devletli kuldur.”*

Gözün âşığın cânına ve gönlüne kastettiği için kan içici olarak tasavvur edildiği bu beyitte âşık da aşk yolunda kanı döküldüğü için şehit olarak nitelendirir.

Sevgilinin kaşları hançer gibi şekliyle âşığın yüreğini yaralayıp kanını döker. Dökülen bu kan sevgilinin gözleri vasıtasıyla içilir. Gönlü yaralanan âşık aşk yolunda her şeyini feda eder. Gönlünden cânından vazgeçer. Aşkı uğruna ölümü bile göze alır. Âşığa göre sevgili kutsal ve yüce bir varlıktır. Kutsal değerler uğruna cânını feda eden kişiye şehit denir. Şehitlik mertebesi manen yüce bir makamdır. Şehitlere sorgusuz sualsiz cennete girin buyrulacak ve onların her birini birer huri karşılayacaktır.

6.
Yüzün ümîdi rûh u saçun bendi havf-ı dil
Böyle olur nirede ki va‘dü va‘îd ola

“*Sevgilinin yüzünün ümidi, yanağının ve saçının engeli, gönlünün korkusu iyi ve yıldırıcı şeyler vadetmek gibi olur.”*

İyi ve yıldırıcı şeyler vadetmek (müjdeleyip korkutmak havf ü recâ) sevgilinin yüzünü ümit etmek yanağının ve saçının engeliyle karşılaşmak gönlün korkması gibi olur. İnsanları doğru yola ulaşabilmeleri için havf ve recâ arasında olmalıdırlar. Şâir beyitte dini ıstılahlardan faydalanarak sevgiliyi yüceltmektedir.

Mümin Allaha ulaşabilmek için onun cehenneminden korku duyarken cennetle müjdelenerek ümitlendirir. Bu hal üzere takip edeceği yol onu doğrulara ulaştırır.

Sevgilide âşık için tıpkı bunun gibidir. Sevgilinin yüzü önce âşığa ümit bahseder. Ümide kapılıp temkini elden bırakan âşık sevgilinin saçlarına takılır. Saçlar âşık için bir engel bir tuzaktır. Âşığın gönlü sevgilinin saçlarına bağlanır ve âşık için ikaz mahiyeti taşır.

Âşığın gönlü ise daima sevgiliyi kaybetmekten onu rakiple birlikte görmekten korkar. Bu korku nedeniyle davranışlarını düzenler, sevgilinin her istediğine boyun eğip onun her cefâsına katlanır.

Âşık sevgiliye kavuşmanın ümidi içindeyken onu görememenin ve kaybetmenin korkusunu daima gönlünde taşır.

Müminin havf ü recâ içinde olması gibi âşık da ümit ve korku arasında gider gelir.

7.

Çün ‘ışk-ı sıdkıla ola gönlinde ‘âşıkun
Vahdetde Ahmedî bigi dâyim vahîd ola

“Âşığın gönlündeki saf aşk, Allaha yakın olan Ahmedî gibi daima yalnız ola.”

Âşığın gönlünde yalnızca aşk olmalıdır diyen Ahmedî bu hali Allah yolunda yalnız başına kalan kendisine benzetiyor.

Âşık olan kişinin gönlünde sadece aşk olmalıdır. Taş olarak masivadan ve cândan geçen âşık etrafından bulunan kişilerin kendisini kınamasına aldırış etmeden tek başına kalsa bile yoluna devâm etmelidir.

Yalnızlıktan bahseden şâir âşığın gerçek aşkla sevgiliyi sevmesi gerektiğini bildiriyor.

Gazel 28

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.
Her kimde kim bu zülfile bu hatt u hâl ola
'Işkına cân u 'akl u gönül pâymâl ola

"Her kimse bu saçlarla birlikte bu ayva türleri ben olursa, onun aşkını uğru cân, akıl ve gönül ayaklar altında olur."

Sevgilinin güzellik unsurlarının konu edinildiği beyitte sevgilinin saçlarından, ayva tüylerinden ve beninden bahsediyor. Bunlar sevgilinin yüzünün güzelliğini daha da ortaya çıkaran unsurlardır.

Saç şiirlerde kıvrımı, dalgası, rengi, uzunluğu ve kokusu ile geçer. Ben de yüzün muhtelif yerlerinde sevgilinin yanağında, dudağının kenarında, çene çukurunda, kulağında bulunur ve ayva tüyeri ile beraber anılır. Ayva tüyleri çokluğu ve kokusu ile sevgilinin güzelliğine güzellik katar.

Âşık bütün bu güzellikler uğruna bir insan için önemli olan cândan, akıldan ve gönülden vazgeçer. Cân insanın yaşamını sürdürmesini sağlayan hayati bir öğedir. Akıl ona kezâ davranışları ve uzuvları kontrol eden mekanizmadır. Gönül ise duyguların sığınağıdır. Şâir beyitte önem arz eden bu unsurları sevgilinin güzelliği uğruna ayaklar altına almaktadır. Değersiz ve alçak olan şeyler ayak altında dolaşırlar. Sevgili öyle yüce ve değerlidir ki onun uğruna her şey feda edilmelidir.

2.
Hûrşîd ü mâh u zühreye kimse itmeye nazar
Her kanda kim bu sûret ü şekl ü cemâl ola

"Her nerede sevgilinin suretini şeklini ve yüzünü görseler kimse Güneşe, Aya, ve Zühre yıldızına bakmaz olur."

Sevgilinin yüzünü şeklini ve bu yüzün güzelliğini görenler gökyüzünün en büyük en tanınan yıldızlarına dönüp bakmazlar. Şâir beyitte kozmik alemin unsurlarından yararlanıyor. Gökyüzü ve gökyüzünden bulunanlar şiirlerde erişilmezliği, yüceliği, parlaklığı yönüyle geçerler.

"Güneş 4. gökte yer alır ve göklerin sultanıdır."[68] Sevgilide âşığın gönül mülk sultanıdır. Isı ve ışık kaynağı olan güneş dünya açısından hayati bir önem taşır. Güneşi gören insanlar cânlanır, hayat bulur, mutlu olur. Sevgili de âşık için hayatiyet arz eder. Âşık onu görünce cânlanır, hareketlenir ve mutluluk duyar.

"Ay 1. felekte yer alır"[69] ve geceleri ışık kaynağı olarak bilinir. Parlaklığı ve şekli ile dikkati çeker.

"Zühre ise yıldızların en parlağı ve en işvelişi olarak kadınları temsil eder."[70]

Bütün bu kozmik unsurlar erişilmezdir, yüksektir. Yüksek ve değerli oluşları sevgiliye benzediklerinden dolayı ya da ona kul olmaları hasebiyledir.

Ay sevgilinin yüzüne benzer, zührenin parlaklığı onun gibidir. Sevgiliyi görmeyenlere güneş, ay ve zühre güzel gelir. Sevgiliyi gördükten sonra ise sevgilinin güzelliğinden dolayı bunlara dönüp bakılmaz. Hurşîd, Mâh ve Zühre kelimeleri arasında **tenasüp** sanatı vardır.

2.
Yüzine bedr disem olur lafz-ı mübtezel
Kaşlarına hilâl disem kej hayâl ola

"Yüzüne dolunay desem değersiz bir söz etmiş, kaşlarına da hilâldir desem yanlış bir hayal olur."

Âşık her zaman olduğu gibi sevgiliyi yüceltmeye devâm ediyor. Sevgilinin yüzü yuvarlaklığı, parlaklığı, beyazlığı ve pürüzsüzlüğü yönüyle dolunay gibi düşünülür.

Kaşları ise keskinliği ve kavisli haliyle hilâl olarak şiirlerde geçer.

Şâir sevgiliyi anlatırken beyaz ve parlak yüzü için dolunay diye bahsetse değersiz bir ifade kullanmış olacağını, kaşlarını hilâl gibi tasavvur ederken de yanlış, eğri bir hayal kurduğunu ifade eder. Sevgili ayın bu iki halinden daha da muhteşemdir.

Dolunay en güzel en parlak halidir. Sevgili ondan daha göz alıcı olduğu için dolunay kıymetini kaybeder.

---

[68] Onay, **a.g.e.**, s.246
[69] **A.g.e.**, s.112
[70] **A.g.e.**, s.510

Hilâl ayda bir kez ancak görülür. Şekli ince ve narindir. Sevgili daha az görünür onun göründüğü günler kıymetlidir, âşığa sevinç verir. Sevgili hilâlden daha ince ve narindir. Kaşlarının kavisi hilâlden daha düzgündür. Hilâl onun yanında bozuk ve eğri kalır diyerek şâir sevgilisini överken **mübalağa** etmekte onu yükseltmektedir.

4.

Ayağınun tozın getüren tûtiyâyıçun
Gözlerüme meger ki nesîm-i şimâl ola

“*Gözlerime ayağının tozunu tutiya olarak getiren meğer şimal rüzgârıymış.”*

Âşığa göre tabiattaki her şey sevgiliyi anlatır, sevgiliden eser taşır, ondan izler getirir.

Ahmedî bu beyitte şimal rüzgârını sevgilinin uğruna amâde kılıyor. Kuzey rüzgârı anlamına gelen bu rüzgâr gözlerine sürmesi için sevgilinin ayağının toprağını âşığa getirmek görevini üstleniyor.

Şimal rüzgârı kuzeyden esen sert rüzgârlardır. Ortalığı fazla dumana karıştırırlar.

Ağlamaktan gözleri kızaran âşığa bu sert rüzgâr bile acır. Şifa vermesi için sevgilinin ayağının toprağını bizzat kendisi âşığa götürür.

Sevgilinin ayağının tozu şifa veren sürme tutiya olarak tasavvur edilerek **teşbih** sanatı yapılmaktadır. Dert de sevgiliden devâ da sevgiliden dolayıdır. Onun aşkıyla ağlayan âşığın gözüne devâ yine sevgiliden gelir.

Şâir burada muazzam bir tabiat görüntüsü ile alâka kurmuştur. Şiroz ortalığı toza dumana katarak âşığın gözlerini yaşartması, sevgilinin ayağının tozunun sürme olarak göze sürülmesi ile alakalandırılmştır. Sürme de toz halindedir ve göze çekilirken hafiften gözü yaşartır. Her iki durumda da göz yaşarmakta ve âşığın ahvalini göstermektedir.

5.

Dirler bana ki yâr firâkına sabr it
Ne resmedür bir işi dimek kim muhâl ola

“Bana sevgilinin ayrılığına sabr et derler, imkansız bir şeyi söylemek nasıl bir alamettir.”

Âşığın halini görenler onu dayanıksızlıkla itham ederek sabretmesini isterler. Âşık da cevaben imkansız şeyleri istemek nasıl şey demektedir.

Beyitte âşık artık ayrılık derdine sabredememekte ve haliyle ayıplanmaktadır. Dayanma sınırının sonuna gelen âşık sabırsızlık içerisindedir. Onun bu halini anlamayanlar ise anlayış göstermemektedir.

Âşık artık sabretmenin imkansız bir şey olduğunu gerçekleşmesi zor olan şeyleri istemenin nasıl bir alamet olduğunu ifade eder.

6.

Cân u ten ü revân u dil ü dîn kamusı ol
Bu kamunun firâkına nice ihtimâl ola

“Cân, ten, koku, dil ve din, bütün bunların ayrılığına dayanabilmek ne kadar mümkündür.”

Sevgilinin ayrılığına dayanamayan âşık bunun zorluğunu dile getirerek “bu ne kadar mümkündür” diyerek adeta mümkün değildir demektedir.

Sevgili âşık için cândır, hayat kadar önemlidir,O olmadan âşık yaşamaz. Cândan ayrı düşmek ölmek demektir. Onun beyaz teni, güzel kokusu, tatlı sözlerinden ayrı kalmak mümkün değildir.

Sevgili güzel olduğu kadar da güzel kokar. Onun kokusu misk ü anberden güzeldir.güzel kokuyu herkes tarafından duyulur. Defalarca duyulmak mümkünse uzaklaşılmamak istenir. Âşık ise âşık olduğu kokudan hiç ayrılmak istemez.

Sevgilinin dili tatlı, sözü tatlıdır. Onun ağzından çıkan her laf âşığa hoş gelir.

Dinden çıkmak, imandan ayrılmak ne kadar zor ise sevgiliden ayrılmak da bir o kadar zordur.

Her zaman sevgiliye sabır gösteren âşığın ondan şikayet ettiği nadir beyitlerden biridir. Âşık sevgilinin her haline ayrılıp, sabredip tahammül gösterir. Oysa ki bu beyitte artık âşık dayanma gücünün sonuna gelmiş, sitem etmektedir.

7.

Gerçi ki teşnedür lebün anduhda Ahmedî
Dilinde söz ki söylene âb-ı zülâl ola

“Gerçi Ahmedî dudaklarını andıkça, berrak su gibi söylenen sözlerine susamıştır.”

Ahmedî, sevgilinin dudaklarını andıkça, sevgilinin içini ferahlatan sözlerine susar onları duymak ister.

Sevgilinin dudakları âşığa cân bahşeder. Aşktan dolayı yanan âşığın yüreğine sözleriyle su serper.

Ab-ı zülâl; soğuk, berrak ve saf su anlamına gelir. Soğuk ve tatlı olan su, susayan insanları ferahlatır ve içlerine bir rahatlık verir. Sevgilinin dudaklarından dökülen sözlerde âşığa rahatlık vermesi yönüyle âb-ı zülâle **teşbih** edilir..

Ancak beyitte geçen ve susamak manasına gelen “teşne” kelimesinden dolayı âşığın sevgilinin konuşmasına hasret kaldığı, uzun zamandır sevgilinin lafzını işitmediği anlaşılır.

Sevgilinin dudaklarının güzelliğini anlatan şâir onun ağzından güzel sözler işitmek istediğini belirtir.

Gazel 29

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.
Her kişinün ki dilberi bîdâdger ola
Yidügü gussa içdügü hûn-ı ciger ola

“Kimin ki zalim, adaletsiz bir dilberi olursa, yediği gam, içtiği ciğer kanı olur.”

Kimin sevdiği zalim olursa diyen şâir, onun yediği gam, keder, içtiği ciğerler kanıdır diyerek sevgiliden şikâyet etmektedir.

Sevgili âdeti olduğu üzere cevr ü cefâ etmekte âşığa acı çektirmektedir. Sıkıntı ve eziyet gören âşık hayattan zevk alamaz hale gelir. Yediği gam ve keder olan âşığın içtiği ciğerler kanıdır.

Şâir beyitte âşığın gönlünün yaralanmasını, kan ağlamasını ciğerler kanı içmek şeklinde ifade ediyor. Hûn-ı ciğer ifadesiyle şarabı kasteden şâir âşığın acısını unutmak maksadıyla âşığın kendisinin şarab içtiğini de imâ eder.

Âşıklığın en belirgin özelliklerinden birisi de âşığın devâmlı içmesidir. Ancak âşık şarap yerine beyitte olduğu gibi ciğer kanı içer.

2.
Başlu-durur yüregüm ü yaşlu durur gözüm
‘Âşıkda ‘ışkdan gerek âhır eser ola

“Âşık olan kişide aşkın son eseri olarak yüreği yaralı, gözleri yaşlı olur.”

Âşık olan kişi de âşık olduğuna dair izler bulunur. Bu izler beyitte yüreğin yaralı olması, gözün yaşlı olması şeklindedir. Divan Edebiyatı’nda aşık motifi, daima aşk acısı çeken, âh edip feryâd eden, vücûdu, gönlü yaralı, kanlı gözyaşları döken bir tiptir. Bunlar âşıklığın gereklerindendir.

Gönülü âşıktan tecrit edilerek ona ayrı bir kimlik kazandıran şâir onu ağlatır, yaralar içinde bırakır, aşkın ve kederin sığınağı haline getirir.

Âşık sevgilinin verdiği sıkıntılardan şikâyet etmek yerine onunla iftihar eder. Bu sıkıntılar onun âşık olduğunun anlaşılmasına bir vesiledir.

3.

‘Işkun yüregüme bir odı saldı kim anun
Katunda yidi tamu bir şerer ola

“Aşkın ateşi kimin yüreğine bir ateş salarsa, onun yanında yedi cehennemin ateşi bir kıvılcım gibi olur.”

Sevgilinin aşkı âşığının yüreğini ateş gibi yakar. Bu ateşin sıcaklığı öyle büyüktür ki cehennem ateşleri onun yanında küçük birer kıvılcım gibi kalır.

Şâir beyitte aşkının yakıcılığını mübalağalı bir şekilde anlatıyor. Sevgili güzelliğiyle âşığın yüreğini öyle bir yakar ki cehennem ateşleri onun yanında kıvılcım gibi kalırlar.

Cennetin olduğu gibi cehennemin de yedi tabakası vardır. Her bir tabaka bir diğer tabakadan daha yakıcı bir ateş içerir. Bu yedi tabakanın ateşi toplansa aşk ateşinin yanında bütün yakıcılığını kaybeder.

Ateş yanarken etrafına kıvılcımlar saçar. Bu kıvılcımlar ateşin sıcaklığı yanında hiç gibidir. Cehennem ateşi de aşk ateşinin yanında kıvılcımlara **teşbih** edilir. Od, tamu, şerer kelimeleri arasında **tenasüp** sanatı vardır.

4.

Kıyma gözün kıyâmet eder çün kıya bahar
Yâ-Rab meger bu fitne-i devr-i kamer ola

“*Hiddetle bakan gözünle kargaşa çıkararak bana kıyma, Ya Rab demek bu kamer devrinin fitnesiymiş.”*

Kıyâmet etmek ortalığı kargaşa ve gürültü içinde bırakmak demektir. Sevgili koyu renkli gözleriyle öyle hiddetle bakar ki âşıklar kargaşa ve kararsızlık içinde kalırlar. Böylece sevgili fitne çıkarmış olur. Fitnenin çoğalması kıyâmet alâmetlerindendir.

Devr-i kamer Ay’ın devri içinde bulunulduğuna inanılan son bir yıldır. İnanışa göre her gezegenin birer yıllık süreleri vardır. Sıra ayındır ve son devirdir. Bu devir aynı zamanda ahir zamandır. Bu sebeple de fitne ve karışıklık çok olacaktır.

Aynı kökten gelen kıyâmet, kıyma ve kıya bakmak kelimeleri ile **iştikak** sanatı yapılmıştı.

5.

İtmek yüzün katunda gül ü lâleye nazar
Nergis bigi vazîfe-i her-bî basar ola

“Yüzünün yanında gül ve lâleye bakmak, Nergis gibi vazifesini görmemezlik olur.”

Sevgilinin güzelliklerini anlatmaya çalışan şâir çiçeklerden faydalanıyor.

Gülün tabiat içerisinde ayrı bir yeri vardır. Gül güzelliği en mükemmel bir biçimde yansıtır ve bu nedenle büyük bir sevgiyle sonsuza kadar sevilir. Sevgili de güzelliğin en mükemmelini temsil eder. Büyük bir aşkla sevilir.

Sevgilinin yüzü rengi, kokusu itibarıyla güle ve lâleye benzetilir. Lâlenin rengiyle, sevgilinin yanağının rengi arasında ilgi kurulur.

Şâir beyitte sevgiliyi öyle yüceltir, sevgilinin güzelliğini öyle över ki tabiatın en güzel çiçeklerini onun yanında görmez olur. Bu hali de nergisin baygın, yarı açık yarı kapalı görünümüyle izah eder.

6.

Baş virmez ayruga ki ola tâc-ı ser Ahmedî
Likîn heves ider ki sana hâk-i der ola

“Ahmedî başkasına baş tacı olmasına baş vermez, lakin senin ayağının tozu olmaya heves eder.”

Şâir beyitte sevgiliyi yüceltmeye devâm ediyor. Başkasına baş tacı olmak yerine sevgilinin ayağının tozu olmayı yeğliyor.

Sevgili öyle yüce ve değerlidir ki, onun ayağının tozu bile kıymetlidir. Âşık sevgilinin ayağının tozu olabilmek için cânını bile fedâ edebilir. Bu âşık açısından çok önemlidir.

Gazel 30

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.
Hicrün belâsıla niçe ola kaddüm dü-tâ
Gönlümde hasret odı niçe bir vatan duta

“Gönlümde hasret ateşi nicedir bir vatan tuttuğundan beri, ayrılık belâsıyla belim bükülmüştür.”

Aşık daima sevgilinin boyuna, bazen dudağına, saçına hasret halindedir. Her daim her şeye hasret olduğundan dolayı hasret âşığın gönlünü kendine vatan tutmuş, öz yurdu, meskeni haline getirmiştir. Buradan hareketle âşığın sevgiliden uzak olduğunu, onu göremediğini anlarız.

Ayrılık derdi çeken âşık bu derdin ızdırabıyla sararıp solar. Gençliği ziyân olmuş, daima sevgiliye kavuşmayı hayal ederek iki büklüm olup beli bükülmüştür.

Hiçbir dert âşığı yıldırmamıştır da her dertten âlâ olan ayrılık âşığı yıldırmıştır. Âşık büyük bir sabır içinde kavuşmayı beklese de sevgiliye kavuşamamıştır. Beyitte gönül hasret ateşinin vatanına, ayrılık ise bir belâya **teşbih** edilir.

2.
Ger aglayam memâlik-i dünyâyı seyl ola
Ger âh idem felekleri cümle dütün duta

“Eğer ağlarsam dünya ülkelerini sel alır, eğer âh edersem bütün felekleri duman tutar.”

Ayrılık derdine dayanamayan âşık sitem etmeye başlar.Ayrılık derdiyle gözyaşı dökmek âşığın belirgin özelliklerindendir. Gözyaşı esasının su olması, çokluğu ve bulanıklığı nedeniyle sel olarak tasavvur edilir. Gözyaşının sürekli olması ve çokluğunun sebebi, âşığın yüreğindeki ateşi söndürmek içindir.

Âşığın âhı da gökyüzüne ulaşarak bütün felekleri kaplar, diyerek şâir çektiği acıların büyüklüğüne işaret etmektedir. Âh kelimesi yazılışı itibariyle “elif ” ve ve “ he” harfleri ile yazılır. Elif bu âhın gökyüzüne ulaşan dumanıdır.

3.

Cân u cigerdür urdıgı her lahza bîgümân

Kaşun kemânı gamzen ohını niçe ata

"Kaşın kemanı, gamze okunu nasıl atıyorsa, şüphesiz her seferinde cân ve ciğeri vuruyor."

Âşık sevgilinin gamzesine tutkundur. Ne var ki gamze okları âşığın cânını yaralar. Divan edebiyatında kaş kavisli olması sebebiyle yaya, kirpikler oka, göz de ok atıcıya benzetilir. Sevgili bakışlarının güzelliği ile âşığın gönlüne her seferinde isabet eder ve âşık aşk acısıyla yanar. Gamze oklarının yaraladığı ciğer kanlar içerisinde kalır.

Bakışların ok olarak düşünülmesi fettan, fitneci gözün sahip olduğu kaş kemanını kullanarak yan bakış okunu fırlatması hayaline dayanır. Beyitte kaş kemena **teşbih** edilmektedir. Cân, ciğer; kaş, kemân, gamze arasında **tenasüp** sanatı vardır.

4.

Sana nazîr bir dahı mezcûd kopmadı

Dürdâneye ulaşıladan bu tokuz ata

"Bu dokuz felekte senin gibi bir inci tanesine ulaşıldığından beri sana benzer bir yaratık yaratılmadı."

Hz. Peygamber'den bahsedilen bu beyitte dokuz felek içerisinde kendisinden daha güzel bir yaratığın yaratılmadığı belirtiliyor. Hz. Peygamber şiirlerde inciye **teşbih** edilir.

İnci, kuvveti ve parlaklığı itibarıyla ele alınır. Hz. Peygamber de nuru ve kıymeti esasıyla inci olarak geçer. Alem içerisinde de onun gibi hiçbir kul yaratılmamıştır.

5.

Çün tazedür yanagun u ser sebzdür hatun

Sehl ola ger benefşe vu gül bite ger yite

"Ayva tüylerin yeşil, yanağın taze olduğu için menekşe ve gülün yetişip bitmesi kolaydır."

Bahar çiçekleri sevgilinin yüzüne öykünmektedir. Baharın habercisi olan menekşenin ve gülün sevgilinin yüzünü gördükten sonra açılması kolay olur.

Menekşe gök rengi, deste deste oluşuyla şiirlere misafir olur. Sevgilinin ayva tüyleri de gök renkte deste gibidir.

Yanak ise yüzün bir parçası olmasına rağmen yüzden ayrı olarak zikredilir. Parlaklığı, rengi ve kokusu itibarıyla gülle ilgi kurulur.

6.

Hâk oldum ayaguna elüm dutasın diyü
Üftâde olmasa güne şebnem niçe yite

“Elimi tutman için ayağına toprak oldum. Şebnem güneşe düşkün olmasa (ona) nasıl yetişebilirdi ki.”

Âşık sevgiliye kavuşmanın arzusu ve hayali içinde halden hâle girmektedir. Sevgilinin elinden tutması için onun ayaklarının altına toprak olmayı arzulamaktadır.

Sevgiliyi güneşe benzeten âşık kendini de şebneme benzetir. Şebnem seher vakitlerinde yaprakların ve çiçeklerin üzerinde görülen küçük su damlacıklarıdır. Şebnemin en büyük vasfı güneş ışıklarının görünmesi ile birlikte buharlaşıp yok olmasıdır. Şâir sevgilinin elinden tutup kaldırması için uğruna toprak olduğunu, sevgiliyi güneşe kendisini ise güneş karşısında yok olan şebneme **teşbih** ederek anlatmıştır.

7.

Va’de itdün Ahmedî’yi nüvâziş kılam diyü
Kad da’a fî-intizârike ‘ömri ila metâ

“Gönlünü alıp sevindireyim diye Ahmedî’ye süre verdin. Ömrüm ve zamanım dert içinde mahzun olup bekleyerek geçti.”

Sevgili daima âşığa söz verip daha sonra vefasızlık gösterir.

Gönlünü alıp sevindirmek için âşığa zaman tanıyan sevgili her zamanki gibi sözünde durmamıştır. Âşık da her daim sevgiliyi büyük bir sabırla dert işçinde beklemektedir. Bu gün mü yarın mı derken hüzün içerisinde mahzunlaşmakta ömrünü bu hal üzere tüketmektedir.

Âşığın gençliği geçip gitmiş ihtiyarlığa ermiştir fakat hâlâ bekleyiş içerisindedir. Arapça söyleyişler kullanan şair **iktibas** sanatı yapmıştır.

Gazel 31

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.
Her kişi kim senün bigi dildârı var ola
Devlet ana muvâfık u ikbâl yâr ola

“Kimin senin gibi sevgilisi var ise, saadet onun için, yâr da onun içindir.”

Sevgiliye âşık olmak, âşık için en büyük saadettir. Sevgili öyle yüce ve değerlidir ki ona herkes âşık olamaz. Devlet (saadet) büyük bir mutluluktur. Âşık yâre kavuşma arzusu içerisindedir. Bu arzu bile âşığı mutlu etmeye yetmektedir.

2.
Tâbı cemâlünün n‘ireye kim irerise
Gülzâr açıla orada vü lâlezâr ola

“Güzelliğinin parlaklığı nereye erişirse, orası gül ve lâle bahçesi haline gelir.”

Sevgilinin yüzü güzel ve parlaktır. Bu parlaklığı nedeniyle güneşe benzetilir. Güneş cânlıların hayat kaynağıdır. Işığı ve ısısı her tarafa yayılır ve cânlılık bahşeder. Sevgili de âşığın ölü cânına hayat ihsan eder. Sevgilinin güzelliğini gören âşığın gözü gönlü şenlenir. Gönlü gül bahçesine lâlezâra dönüşür. Gül ve lâle Türk kültüründe önem arzeden çiçeklerdir.

Güzellikler her zaman insanı cânlandırır, şevk ve heves verir. Şiar beyitte gül ve lâlenin açılmasını sevgilininyüzünün parlaklığına bağlayarak **hüsn-i ta’lil** sanatı yapıyor. Yüz güneşe benzetilerek **kapalı istiare** yapılıyor.

3.
Zülfün kemendine irerise sabâ yili
Tâ haşr her nefes ki ura müşg bâr ola

“Sabah yeli, saçlarının kemendine ulaşınca, tâ haşre kadar her an miskler saçarak eser.”

Sevgilinin saçının kendisine has, hoş ve latif bir kokusu vardır. Sabah rüzgârı sevgilinin saçlarına dokunmuş ve saçların hoş, latif kokusundan almıştır. Sabah rüzgârı bir yerde karar kılmayan, oradan oraya esip giden bir rüzgârdır. Sevgilinin saçlarının

güzel kokusuyla kendisinden geçmiş, haşre kadar avâre bir şekilde oradan oraya esmektedir. Eserken de sevgilinin kokusunu etrafa taşımaktadır.

Sabah rüzgârı, tan vakti gül bahçelerinin kokularını etrafa yayar. Bu doğal olay sevgilinin saçlarına dokunmasına bağlanarak **hüsn-i talil** sanatı yapılmıştır.

4.
Başuma tâc itmege ayagunun tozı
Girürise ele şeref-i rûzigâr ola

"Ayağının tozunu başıma tâc eyleme (fırsatını) nın ele geçtiği an en şerefli zamandır."

Sevgili âşık için çok değerlidir, yücedir. Öyle ki onun ayağının tozu başlara tâc edilmeye layıktır. Âşık sevgiliye ait her şeye razıdır. Kendisi görmekten geçmiştir. Onun ayağının tozuna erişebilmek bile âşığın katında çok yüce ve şerefli bir haldir. Bu değer sevgilinin cennet varlığı olarak tasavvur edilmesinden kaynaklanır. Ayağının tozuna erişebilmek de her zaman ele geçecek bir fırsat değildir. Nadir zamanlarda âşık bu lutfa erişir.

Tac başa takılan bir nesnedir. Sevgilinin ayağının tozunun yüceliğini ifade edebilmek için âşık, onu kendi başına tâc yapmakta ve ayak baş **tezâd**ı içinde ona verdiği değeri anlatmaktadır. Tacı sultanlar taktığı için sevgilinin ayağının tozunu başına tâc yapan âşık da, aşk ülkesinin sultanı olur.

Sevgilinin ayağının tozu taca **teşbih** edilmiştir.

5.
Biz yarı üş bu cehdile bulamazuz meger
Yârı viren bize kerem-i Kird-i gâr ola

"İşte biz bu çalışma ile sevgiliyi bulamayız. Sevgiliyi bize veren kerem olan Allah'tır."

Âşık ister maddi ister manevi anlamda olsun devâmlı bir ıstırap ve gayret içerisindedir. Ayrılık ıstırabı çeken âşık, eline geçen her fırsatı değerlendirerek sevgiliye kavuşmanın azmi ve çalışması içerisindedir. Ne var ki her ne kadar çalışıp çabalasa da âşığın bütün emekleri boşa gider, sevgiliye bir türlü kavuşamaz. Kavuşmak bir yana onu

göremez bile. Bu ancak Allah'ın dilemesi ile olur. Kerem olan yani lutufkâr ve ihsân sahibi olan Allah eğer dilerse âşık sevgiliyi görebilir.

6.

'Âşık olana cevre tahammül gerek ki şem'
Nûr anda olur ki varlıgı nâra nisâr ola

"(Tıpkı) mumun nurlanması için varlığını ateşte yok etmesi gerektiği gibi âşık olan kişi (de) cevre tahammül etmesi gerekir."

Âşığın kendisini muma benzettiği bu beyitte sevgiliye kavuşmak için varlığından vazgeçmesi, sevgiliden gelen her türlü eziyet ve sıkıntılara dayanması gerektiği ifade edilir.

Mum etrafına ışık yayabilmek için kendisini eriterek yakarak yok olur. Ancak bu sayede ışığa kavuşur.Âşığın da tıpkı mum gibi aşkından dolayı eriyerek sıkıntılara tahammül göstermesi lazımdır. Bu haller âşıklığın gereklerindendir.

7.

Terk ide ihtiyârını şöyle ki Ahmedî
'Işkın yolında her ki diler ki ihtiyâr ola

"Şöyle ki Ahmedî, arzu ve isteklerini terk ederek aşk yolunda ihtiyâr olmayı diler."

Âşık aşk yolunda her şeyini fedâ etmeye hazırdır. Gençliğinden arzu ve isteklerinden dahî sevgili uğruna vazgeçerek, bu uğurda ihtiyarlamayı göze almalıdır.

Gerçek âşık geçici heves ve arzuları olan kişi değildir. Sevgiliye tam bir sadakatle bağlanıp ömrünü onun yoluna hebâ ederek ihtiyarlığında dahi onu bekleyen kişi gerçek âşıktır.

Gazel 32

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.
Her göz ki karşusında cemâl-i Habîb ola
Dîdâr-ı hâk ana bu cihanda nasîb ola

"Hangi gözün karşısında sevgilinin yüzü olursa, Hakk'ın yüzü bu cihanda ona nasip olur."

Sevgilinin yüz güzelliğinin anlatıldığı bu beyitte şâir ona öyle büyü değer vermektedir ki, bu cihanda sevgilinin yüzünü görene, öbür cihanda da Hakk'ın didârı nasip olur demektedir.

Âşık sevgilinin yüzünü her zaman göremez. Onu görmek büyük bir saadet ve şereftir. Bu mutluluğa erişen kişi muhakkak Cenâb-ı Hakkı görme mutluluğuna da erişip dareyn saadetine ulaşır.

Şâir beyitte sevgilinin güzelliğini överken **mübalağa** yapmaktadır.

2.
Yârun hatı latife-i nazükdür bedî'
Her ki anı fehm eyleye zîrek edîb ola

"Sevgilinin ayva tüyleri öyle güzel, ince ve benzersizdir ki onu anlayabilmek akıllı insanların işidir."

Şâir burada sevgilinin yüzünü kitaba, yüz üzerindeki ayva tüylerini de yazıya benzeterek açık istiare yapıyor. Ayva tüyleri gök rengi, incecik ve eğik duruşuyla, küçük okunması ve anlaşılması zor yazılar gibidir. Bu yazılar her yerde yoktur. Eşi ve benzeri olmayan eserler misâli kıymetlidir. Bu kitap (yüz) üzerindeki yazıları kimse okuyamaz. Fehmi bol ve edip olan insanlar -ki bu da gerçek âşıktır- ancak anlayabilirler.

3.

Karşuna inlesem nola kim gül yüzündeki

Ol ma‘n-i dakîk gören ‘andelîb ola

“Karşında inlesem ne olur ki, gül yüzündeki ince düşünceyi gören kişi bülbül gibi inler.”

Sevgiliyi gören âşık, aşk derdinin ıstırabıyla âh edip inleyerek kendini gülün karşısında feryat eden bülbüle benzetir. Bülbül sabahlara kadar gülün yüzüne bakıp açılmasını beklermiş. Ne var ki sabaha doğru uykuya yenik düşen bülbül, gülün açılışını görememenin verdiği acıyla gülün karşısında feryat edermiş.

Âşık da sevgilinin yüzünü görmeyi dileyip bir türlü göremediği için ağlayıp inlemektedir.

Şâir sevgilinin yüzünü rengi ve kokusu yönüyle güle âşığı da inlemesi yönüyle bülbüle benzeterek **teşbih** yapıyor. Aynı zamanda gül bülbül hikayesine **telmih**te bulunuyor.

4.

Zülfün hevâsı itdi perîşân bu gönlümi

Kim şâmı müşkil olur anun kim garîb ola

“Saçlarının arzusu bu gönlümü perişan etti, kimin ki akşamları zor geçer, o garip bir kişidir.”

Sevgilinin saçlarını arzulayan âşığın gönlü perişan olur, hüzünlenir; sevgiliyi hayal etmekten dolayı gözüne uyku girmez, zor bir gece geçirdiği için de garip olur.

Saçın rengi itibariyle el alındığı beyitte akşamla ilgi kurulmakta açık isti3are yapılmaktadır. Saç siyahtır ve uzundur. Akşamlar da uzun ve siyahtır. Siyah renk karanlığı ve zorluğu temsil eder. Sevgilinin saçları hatırına gelen âşık onları tekrar görmeyi ve ona kavuşmayı arzular. Bu hayal içerisinde bütün bir geceyi uykusuz bir şekilde meşakkatle geçirir. Sıkıntı içinde olan insanın yardıma ihtiyacı vardır ve gariptir, kimsesizdir.

5.

Dirler ki sabr it bulasın yârı ‘âkıbet

Bu baht kim benim var olursa ‘acîb ola

“Sabredersen sonunda yari bulursun derler, bende bu baht olduğu (sürece) bu durum şaşılacak bir şeydir.”

Âşık daima sabr eden ve bu sabrında karar gösteren bir tiptir. O sevgiliden gelen her türlü ezâ ve cefâya tahammül gösterir. Bütün sabrına karşılık sevgiliye kavuşmak şöyle dursun onu göremez dahi. Bu nedenle âşığın talihi düşük, bahtsızdır.

Kendisine “ sabr et ”diyenlere şaşmakta, bu baht kendinde olduğu sürece bu sözü bile söylemenin acaip bir durum olduğunu belirtmektedir.

6.

Sinünleyem egerçi sûretde ayruyam

‘Işk olıcak ne bu’d ki vardur karîb ola

“Görünüşte senden ayrı olsam da aslında seninleyim. Âşık olunca ne kadar uzaklık varsa yakın olur.”

Âşık görünüşte sevgiliden ayrıdır onu göremez bile, ancak gece gündüz her daim aklı fikri sevgili ile beraberdir. Sevgilinin hayali âşığın gözlerinin önünden gitmez. Onu göremese de onunla birliktedir. İnsan âşık olunca makam önemini yitirmekte, uzaklar yakınlaşmaktadır.

Şâir sevgiliye olan özlemini ve onu düşündüğünü **mübalağa**lı bir ifade ile anlatmaktadır.

7.

Bu ı‘şk derdi ki içine düşdi Ahmedî

Fikr it buna ilâc iden ne tabîb ola

“Ahmedî bu aşk derdinin içine düştü, düşün ki buna ilâc eden tabib nasıl bir tabibtir.”

Şâir âşık olmuş ve bu derdin içerisinden kurtulamamaktadır. Bu derdin ilâcını bulan tabib var mıdır demektedir.

Aşk derdi çaresi ve ilâcı olmayan çetin bir derttir. Onun ilâcı sadece sevgilidir. Bu nedenle şâir sevgiliyi tabibe benzeterek **açık istiâre** yapmaktadır. Âşığın hastalığı ve çarasi sevgilidedir. Âşığın derdi çaresi bilinmez dertlerdendir ve onu teşhis ve tedavi etmek ancak işin ehli olmakla mümkündür.

Gazel 33

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.

Her kimde bu nakşıla hüsn ü cemâl ola
Bir lahza andan ayrı dirilmek muhâl ola

"Her kimde bu renk, güzel yüz olursa bir lahza ondan ayrı yaşamak mümkün değildir."

Her kimde böyle güzel yüz bulunursa onu görmeden yaşanmayacağını belirten şâir, sevgilinin yüzünün rengini güle benzeterek kapalı istiare yapmaktadır.

Yüz sevgilideki güzelliğin kaynağıdır. Sevgilinin yüzü parlak ve gül renklidir. Âşık sevgilideki bu güzellikleri görünce onu unutamaz. Hayalinde daima sevgiliyi cânlandırır, onun görüntüsü gözlerinin önünden gitmez. Şâir bunu ondan ayrı kalamamaya bağlamaktadır.

2.

Ayı yüzüne diledüm idem mesel velî
Bildüm ana ne zühre vü ne gün misâl ola

"(Senin) yüzüne ne zühre ne de güneşin misâl olmayacağını bildim, ayı yüzüne misâl etmeyi diledim."

Âşık sevgilinin güzelliğini anlatırken onu bazen aya, bazen güneşe, bazen başka yıldızlara benzetir. Beyitte sevgili ne güneşe ne zühreye benzetilmeyerek aya benzetilmektedir.

"Güneş dördüncü kat gökte yer alır ve iffet, haya ve rikkat evsafındandır." [71]Gökyüzünün sultanı ve Hayat kaynağı olarak bilinir. Zühre ise üçüncü kat gökte olan bir yıldız olup aşk ve musıkî makamından olup, Harut ve Mârut devrinin en güzel kadınına telmih eder.

Şâir bu güzel varlığa karşılık, karanlık gecelerde hayallerini aydınlatması sebebiyle sevgiliyi aya benzetiyor. Ay I. kat göktedir ve yeryüzüne daha yakındır. Sevgili de hayalleriyle âşığa yakındır. Ayrıca nucûm ilmine göre ayın hiçbir düşmanı

---

[71] Onay, **a.g.e.,** s.182.

yoktur. Güzellik sahibi olan sevgiliye herkes hayrândır. Kimse onun düşmanı olamaz. Şâir ay, Zühre ve Güneşi misal gösterek **mübalağa** etmektedir.

3.

Kaddün hayâli dutdı gözümde vatan belî
Serv anda olur ki çeçme-i âb-ı zülâl ola

"Servinin hayat suyunun (dibinde) yetişmesi gibi sevgilinin boyunun hayali de gözümü (kendine)vatan tutmuştur."

Âşık sevgilinin boyunu düzgünlüğü, uzunluğu ve endamı yönünden servi ağacına benzetmekterek **teşbih** yapmaktadır. Servi ağacı ırmak kenarında yetişen, sulak toprağı seven bir ağaçtır.

Âşık da sevgilinin boyuna endâmına hayrândır. Gördüğü bu güzelliği unutamamakta gece gündüz onun hayalini kurmaktadır. Sevgiliye olan aşkından dolayı ağlamakta, gözlerinden süzülen yaşlar ırmak gibi akmaktadır. Şâir, servi su dibinde yetiştiği için sevgilinin hayalini serviye benzetmekte ve bu hayal gözlerinin önünden gitmediği için vatan tutmak deyimiyle ifade etmektedir. Gözyaşı ise hayat suyuna benzetilerek **açık istiâre** sanatı yapılmaktadır.

4.

Göz kim cemâline baha uyhusı ola harâm
Söz kim gözünden eydile sihr-i helâl ola

"Hangi göz yüzüne baksa uyku ona haram olur, hangi söz ki gözünden bahsederse sihr-i helâl olur."

Âşığın gözüne, sevgilinin yüzüne bakıp onu güzelliğini gördükten artık uyku girmez. Âşık gece gündüz sevgiliyi hayal edip durur. Geceleri uykusuz kalıp ıstırap çekerek sabahlar. Artık onun gözlerinde sevgilini hayali yer aldığı için uykuya yer kalmamıştır. Şâir bu **mübalağa** ile aşkının yoğunluğunu ve zorluğunu ortaya koymaktadır.

Göz rengi ve bakışlarıyla âşık için çeşitli anlamlar ifade eder. Sevgiliye ait genel özellikler onun gözlerinden yansır. Gözler bakışlarla îmada bulunur. Bu bakışlar âşıkta büyü yapılmış etkisi bırakır. Sevgilinin gözlerini görmek şöyle dursun ondan bahseden sözler bile âşığı büyüler.

5.

Benzer dimek hilâli kaşunun kemânına
Ol söz n'ola gümânıla bir kej hayâl ola

"Hilâli kaşının kemanına benzer demek günah bir söz, eğri bir hayal olur."

Sevgilinin kaşlarını hilâle benzeten şâir daha sonra bu düşüncesinin doğru olmadığını fark ederek **rücû** ediyor. Kaşla hilâl arasındaki benzerlik her ikisinin de ince ve kavisli olmalarından kaynaklanmaktadır. Akıl, kaşı şekil itibariyle hilâle benzetmiştir. Aslında sevgilinin kaşına hilâl demek, onu hilâlle kıyaslamak, onu hilâle benzetmek yanlış bir hayalden eğri bir düşünceden başka bir şey değildir. Âşığa göre kaşlar hilâlden daha ince ve daha kavislidir. Bu nedenle kaşlar hilâle değil, hilâl kaşlara benzemelidir. Hilâl, kaş, kemân kelimeleri arasında **tenasüp** sanatı vardır.

6.

Cândan dileridüm ki lebün sırrını soram
Ben iderem nerede ki şîrîn sü'âl ola

"Nerede şîrin bir sual olsa, dudaklarının sırrını sormayı cândan dilerim."

Şâir sevgilinin dudaklarının sırrını öğrenmeyi dilemekte ve nerede olursa olsun onu sormayı istemektedir.

Dudak şeklinin dar ve küçük aynı zamanda kapalı olmasıyla sır olarak düşünülür. Ayrıca tatlı tatlı sözler söylemesiyle şîrin olarak ön plana çıkar. Dudak için şîrin sıfatı kullanılarak bu kelime ile masal kahramanı Şîrin hatırlatılarak **telmih** yapılır. Bu durumda âşık da Ferhat'a benzetilir.

Beyitte şâir "sormak" kelimesini t**evriye**li kullanmıştır. Kelime hem "öpmek" hem de "soru sormak" anlamına gelmektedir. Âşık nerede şîrin tatlı bir dudak olduğunu sorar, hem de onu öpmeyi cândan diler.

7.

Cân levhine yazar yüzünün vasfın Ahmedî
Hûbın yazar sözün kişi ki ehl-i kemâl ola

"Ahmedî, yüzünün vasfını cân levhasına yazar, güzelliğinin sözünü yazan kişi kemâl ehli olur."

Şâir sevgilinin güzel yüzünün özelliklerini en ince ayrıntısına kadar ezberlemiş, cân levhasına işlemiştir. Âşığın her anı her dakikası, vucûdunun bütün uzuvları sevgili ile doludur. Özellikle hayat kaynağı olan cân sevgili ile doludur. Âşığın âşk uğruna çektiği tüm sıkıntılar , ızdırap ve cevrü cefâlar cân levhasına işlenmiştir.

Sevgili öyle yüce ve değerlidir ki onu anlatan kelimeler alelâde yerlere yazılamaz. Cân gibi çok önemli levhalar üzerine yazılır. Aynı zamanda onun sözünü yazmak da öyle kolay bir iş değildir. Onu anlatan şiirler, cümleler yazmak bu işi tam anlamıyla kavrayıp olgunluğa ermiş tecrübeli kişilere aittir diyerek şâir kendini ve şiirini övmektedir.

Âşığın cânı levhe **teşbih** edilmiştir. Sevgilinin yüz güzelliğinin ve diğer tüm vasıflarının cân levhine yazıldığını ifade eden şâir, insanların kaderlerinin yazıldığı levhi mahfuza **telmih**te bulunmaktadır.

Gazel 34

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.
Her kimde kim bu vechile zülf ü cebîn ola
Gözlerinün kemîn işi halka kemîn ola

"Her kimde bu yüzle birlikte (böyle güzel) saç ve alın olursa, puslu gözleri halka pusu kurar."

Saç sevgilinin en çok üzerinde durulan güzellik unsurlarındandır. Yüz ve alın, saçın renk konusunda tasavvurlara konu olduğu durumlarda bir tezât unsuru olarak, birlikte kullanılır.

Saç koyu siyahtır, bu siyahlığın içerisinde alın ve yüz bütün parlaklığı ile ortaya çıkar. Bu parlaklık içerisinde göz etrafını büyüler, cezbeder, âşıkları pusuya düşürür, kendine bağlar, âşık neye uğradığını anlayamaz.

2.
Zülfün kemendine dutılup ‘akl ola esîr
Câdû gözüne fitne senün hûr-ı ‘ıyn ola

"Akıl saçlarının kemendine tutulup esir olunca, cadı gözün efitne huri melek görünür."

Âşığın aklı, sevgilinin saçlarını görünce ona tutulup kalır, esir olur. Saç şekli itibariyle ve âşıkları kendine bağlama özelliği ile kemende **teşbih** edilir. Saçın kemend olarak tasavvurunda asılma, cân verme en belirgin husustur.

Sevgilinin saçlarına asılan âşığın aklı, sevgilinin uğrunda cân vermeye hazır bir esire, göz ise cadûya **teşbih** edilir. Sevgilinin cadı gözlerinin fitnesi gözüne huri melek gibi gözükür. Cadı ve melek birbiriyle **tezât** oluşturmaktadır.

3.
Ol kim hilâle benzede kaşun kemânını
Kejdür hayâli gerçi ki bârîkbîn ola

"Kaşlarının kemanını hilâle benzeten kişinin hayali eğridir, iyice görüp bakmalıdır."

Sevgilinin kaşlarını kavisini ve inceliğini hilâle benzetenler, iyice baktıkları zaman bu hayallerinin yanlış olduğunu anlarlar ve **rücû** ederler. Sevgilinin kaşlarının güzelliğini **mübalağa** ile anlatan şâir, kaşın hilâlden daha güzel olduğunu imâ eder, ona göre hilâl (kaştan) daha eğridir.

Çatık kaşlar kurulmuş bir yay , keman gibi düşünülürek **açık istiâre** sanatı yapılmıştır.

4.

La[c]lüni ananun sözi şîrîn ü ter düşüp
Zülfüni zikr iden nefesi anberîn ola

"Dudaklarını anan kişinin özü taze ve şirin; saçlarını zikreden kişinin de nefesi anber gibi güzel kokulu olsun."

Sevgilinin dudakları rengi ve tadı itibariyle şîrîn olarak nitelendirilir. Şîrîn tatlı hoş anlamına gelir. Sevgilinin dudakları şirin olduğu için onu anlatacak sözler de güzel ve hoştur.

Sevgilinin saçları kendiliğinden güzel kokar. Anber, yumuşak ve misk gibi kokan, kül renginde bir maddedir. Sevgilinin saçları da yumuşak, güzel kokulu ve koyu renkte olması itibariyle anbere benzetilir.

Sevgilinin güzel kokulu saçlarından bahseden kişinin nefesi de anber gibi güzel kokar. Sevgilinin güzelliği etrafına da güzellik saçar.

5.

Devr-i kamerde fitne nice olur diyen kişi
Bahsun yüzine ol ki ana ʿayneʿl-yakîn ola

"Kamer devrinde fitne çok olur diyen kişi senin yüzüne baksın ki fitneyi gözüyle görmüş gibi olur."

Sevgilinin yüzü âşığın gönlünü karmakarışık tar ü mâr eder. Fitne karışıklık, kargaşa anlamındadır.

Kamer devri, ahir zaman devridir. Âhir zaman kıyâmete yakın olan zamandır (bkz. 29/5). Bu zamanda fitne çoğalacaktır diyen kişi gelip sevgilinin yüzünü görmelidir. Sevgilinin yüzü özellikle de gözleri fettandır. Âşığın gönlünü, duygularını

biribirine karıştırır. Fitnenin çoğaldığını görmek isteyen kişinin sevgiliyi görmesi yeterlidir. Beyitte yüz aya benzetilerek **açık istiâre** sanayı yapılmıştır.

6.

Hüsnündür ol bahâr ki dâ'im çiçekleri
Reyhân ü nergis ü gülile yâsemîn ola

"Bahar gibi olan güzelliğinin çiçekleri reyhan, nergis, gül ile yasemin olsun."

Sevgilinin güzelliğini bahara **teşbih** şâir, onun güzellik unsurlarını da bahar çiçeklerine benzemekterek **açık istiâre** sanatı yapar.

Reyhan sevgilinin saçları, nergis gözleri, gül yanaklarını, yasemin de tenini temsil eder.

Saç, kokusu, şekli itibarıyla reyhan'a benzetilir. Reyhan deste halinde satılır ve kokusu çok uzaklardan duyulur.

Sevgilinin gözleri de nergise benzetilir. Nergis göz şeklinde bir çiçektir. Mahmur ve baygın bakışından dolayı gözle nergis arasında ilgi kurukur. Yüz de rengi, kokusu ve pürüzsüzlüğü yönünden güle benzetilir. Gül çiçeklerin en kıymetlisidir. Yüz de sevgilinin en önemli güzellik unsurudur.

Yasemin çiçeği de beyaz parlak ve güzel kokulu bir çiçektir. Sevgilinin teni beyaz olduğu ve güzel koktuğu için yasemine benzetilir.

Sevgili güzelliği ve davranışlarının değişikliği ile bahara benzetilir. Bahar mevsimi insanda güzel duygular uyandırır, Sevgili de âşığın gönlünde güzel duygular uyandırır.

7.

Penhân-ı râzın agzunun anduhda Ahmedî
Her söz ki diline gele dürr-i semîn ola

"Ahmedî ağzının gizli sırlarını andıkça, her söz diline kıymetli inci gibi olur."

Ağız dudaklarının kapalılığı, küçük oluşu ve konuşmama özelliği ile sır olarak düşünülmektedir.

Sevgilinin ağzının sırlarını andıkça, ondan her bahsedişte şâirin sözleri de kıymetli inciler gibi değer kazanır. Sözlerin değer kazanması, sevgilinin değerli olmasından kaynaklanır.

Söz, kelimelerin yan yana dizilmesiyle bir değer kazandırır. Sevgilinin dişleri de yan yana dizilerek inci dizisi gibi gürünür.

Ağzın içinde saklı durduğu ve gizlendiğinden dolayı istiridye içindeki kıymetli incilerle ilgi kurularak **teşbih** sanatı yapılmaktadır.

Gazel 35

Müf te i lün / Müf te i lün / Müf te i lün

1.

Her göz ki anun hayâli bu serv-i revân ola
Şart ol durur ki orada âb-ı revân ola

"Hangi gözün hayali salınan bir servi olacaksa, orada bir akarsuyun olması şart olur."

Şâir sevgiliyi hayal eden kişinin gözyaşı dökmek zorunda olduğunu belirtmektedir.

Âşık sevgiliyi, boyunun uzunluğu, düzgünlüğü salına salına yürüyüşüyle serviye benzetir. Servi ağacı suyu seven akarsu kıyılarında yetişen bir ağaçtır.

Âşık da sevgiliyi hayal edince, onu görememenin ıstırabıyla gözyaşı dökecektir. Döktüğü bu gözyaşları bir akarsu gibi süzüle süzüle aktığı için şâir akarsu kenarında yetişmiş servi manzarası çizmektedir.

Gözü insandan ayrı düşünerek şâir onu kişileştirerek **teşhis**, aynı zamanda sevgiliyi serviye, gözyaşını da akarsuya benzeterek **açık istiare** sanatı yapmaktadır.

2.

Her kanda yürisen kademüne nisâriçün
Her yanadan hezâr dil ü cân revân ola

*"Her nerede yürür isen ayağına saçılmak için her yandan binlerce gönül ve cân yürüyüp gelirler.***"**

Sevgili âşık için çok değerlidir. O aşk ülkesinin sultanıdır. Sultan her nereden geçerse kıymetini ifade etmek için üzerine güzel ve değerli şeyler saçılır.

Sevgili öyle değerli ve yücedir ki insan için çok önem arzeden ve değerli olan cân ile gönül onun ayaklarının altına saçılmaya layıktır. Onun kıymeti yanında bu unsurlar değersizdir.

Sevgili ortaya çıkıp salındığı zaman binlerce âşığın gönlü ve cânı onun ayaklarına saçılmak için gelirler. Buradan hareketle sevgilinin hayrânın çok olduğunu ve bu hayrânların hepsinin cânlarını ve gönüllerini sevgili için feda edeceklerini anlarız.

Şâir, cân ve gönlü saçılan kıymetli şeylere benzeterek **kapalı istiare** yapmaktadır.

3.

Kaşun-ıla gözün dilile cân ider şikâr
Fitne çog olur anda ki tîr ü kemân ola

"Kaşınla gözün gönül ve cân avlarlar. Ok ve yayın olduğu yerde fitne çok olur."

Sevgilinin kaşları ve gözleri âşıkların gönlünü çelip, cânlarını kendilerine bağlarlar. Adeta ava çıkmış avcı gibi bunları avlarlar. Av ok ve yay ile yapılan bir iştir ve kargaşa, kalabalık içerisinde yapılır.

Kaş, kirpik gamze ve gözle bir bütündür. Gözün âşığı yaralamak ve öldürmek için kullandığı silahlar yay, keman olarak tasavvur edilen kaş ile ok olarak düşünülen gamze ve kirpiktir. Kaş yay gibi kavislidir. Kaşlar çatılınca yay kurulmuş olur. Kirpikler de şekli itibarıyla oka benzetilerek A. İstiare yapılmaktadır. Okun ucunda su ile beslenen temren vardır. Kirpik de gözyaşları ile beslenir. Bu şekilde ok ve kirpik arasında ilgi kurulur. Ayrıca sevgilinin bakışları âşığın gönlünü, duygularını birbirinr karıştırdığı için fitne olarak addedilir. Avda bir kargaşa ortamı olduğu için fitnesi çoktur.

4.

Sorarlar ağzunı ne güherdür diyü bu râz
Cân sırrıdur gerek ki kamudan nihân ola

"Nasıl bir incidir diye ağzını sorarlar. Bu cân sırrıdır herkesten gizli olması gerekir."

Ağız kapalılığı, konuşmayışı ve içindeki dişleri saklamasından dolayı sır olarak şiirlerde yer alır.

Şâir de ağzın nasıl bir inci olduğunu soranlara cevap veremeyeceğini onun cân sırrı olduğunu ve gizli kalması gerektiğini bildirir.

Sevgilinin dişleri beyazlığı, yan yana dizilişi ve iki sıra olmasıyla inciye benzetilerek **A. İstiare** yapan şâir cânı da saklanması gereken bir sırra teşbih eder.

İnsan bedeninde gizli olan cânın ağızdan çıktığına inanılır. Bu nedenle cân bir sırdır ve ağzın açılmaması, bu sırrın âyan olmaması gerekir.

5.

Cândaki ᶜışk odı ola oldur nişânı kim
Bağrı kebâb gözlerinün yaşı kan ola

“*Cânın aşk ateşi ile yanmasının alameti, bağrının kebap gözlerinin kanlı yaşla dolmasıdır. “*

Âşığın yüreğine aşk ateşi düştüğü andan itibaren cân bu ateş ile yanıp kavrulur. Dolayısı ile âşık sevgili uğruna daima sıkıntı çeker, keder içinde kalır.

Âşığın gönlündeki ateş bağrını kebab eder, gözlerini kanlı yaşlarla doldurur. Beyitte bağırdan kasıt ciğerdir. Ciğer kan içerisindedir ve kebab olmasıyla en çok şiirlerde yer alır.

Bağrı yanıp kebab olan âşık yakasını yırtar, acıdan gözyaşı döker. Gözyaşı dökmekten dolayı gözleri kan içerisinde kalır. İşte bu haller âşığın âşık olduğuna delâlet eden izlerdir.

6.

Cân yâr-ıçun sevilür egerçi ‘azîzdür
Çün yâre olmaya fidi ol nice cân ola

“Cân yar sevdiği için sevilir ve aziz olur. Yâra feda edilmeyen cân nasıl bir (cândır).”

Âşık sevgili için her şeyini feda etmeye hazırdır. Özellikle de cân âşığın sahip olduğu en değerli varlıktır. Âşık sahip olduğu bu en değerli varlığı, sevgilinin uğruna feda etmekten çekinmez. Cânın değeri aşk ve sevgili uğruna harcânabildiği nisbette artar. Bu nedenle cân sevilir ve azizleşir. Kıymetli olan sevgiliye feda edildiği için kıymet kazanır. Sevgilinin yoluna feda edilmeyen cân gerçek cân değildir. Hiçbir değeri yoktur.

7.

Vasfında ol gözün ki dil ü cân olur beleş

Her söz ki Ahmedî diye sıhrı beyân ola

“O gözün vasfında dil ve cân değersiz olur, her söz de Ahmedî (yazdığı için) sihirli bir anlatım olur.”

Gönlün ve cânın değerinden bahsetmeyi bu beyitte de sürdürür şâir. Bir önceki beyitin aksine, sevgili kendisi uğruna feda edilip nisâr olunan gönle ve câna değer vermez onlara dönüp bakmaz bile.

Şâirin kendini ve şiirini övdüğü ikinci mısrada söz Ahmedî tarafından yazıldığı için sihirli bir anlatım haline gelir. Okuyanın gönlüne ve kulağına hitab eder.

Gazel 36

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.

Her kim katuna irmege bir rehgüzer bula

Her ne murâda kim dilerise zafer bula

“Her kim senin katına ulaşabileceği bir yol bulursa, o kişi her ne murad dilerse muzaffer olur.”

Kim sevgilinin katına giden yolu bulursa büyük bir iş başarır. Artık ne murad dilerse o muradında da muzaffer olur.

Sevgili ortalarda görünmediği gibi ona giden yolu da kimsecikler bilemez. Onun kapısına giden yolu bulmak maharet ister. Bu mahareti gösteren kişi zor bir işi başarmış olur. Âşık için de önemli olan zoru başarmaktır. Zoru başaran kişi başka işleri de başarır.

2.

Hûrşîdi zerrece nazarına getürmeye

Lutfundan ol ki sana irüp bir nazar bula

“Sana ulaşıp lutfundan dolayı iltifat bulan kişi güneşe zerre kadar bakamaz.”

Sevgiliye ulaşıp ihsan ve iltifatına eren, ondan merhamet görmüş olur. Artık güneşe dönüp bakmaz bile.

Güneş varlıklar için ısı ve ışık kaynağıdır. Onlara bu şekilde şefkat elini uzatmaktadır.

Sevgilinin âşığa ilgi göstermesi ona karşı merhamete gelip şefkat göstermesidir. Dolayısı ile güneşe onun yanında dönüp bakılamaz diyerek şâir **mübâlağa y**apmaktadır.

3.

Ol kim kapun gedâliğinün devletin bile

Mülk-i cihâna himmeti anun muhtasar bula

“*Senin kapındaki gedâlık devletinin cihan mülküne himmeti çok kısa olur.”*

Sevgilinin kapısında dilenci olmaya razı olan âşığa göre bu büyük devlet sayılır. Ne var ki bu devletin iradesi çok fazla uzun sürmez. Âşık sevgilinin kapısında çok kısa

bir süre için kalır. Şâir beyitte kendisini gedâya benzeterek **A. İstiare** yapıyor. Ayrıca sevgilinin güzelliğini de **mübalağa** ediyor.

4.

Yolunda cân viren kişi bin câna irişür
Ne ğam şebe yitüre ne çün güher bula

"Yolunda cân veren kişi bin câna ulaşır, geceye ulaşan kişiye ne gam, çünki o kıymetli inciyi bulur."

Sevgilinin uğrunda cânını feda eden kişi aslında bir şey kaybetmez. Aksine bir cânına karşılık bin câna malik olur.

Geceye ulaşan kişi de gamlanmamalıdır. Çünki o gecenin içerisinde kıymetli bir inciye ulaşacaktır.

Zahirde zor ve karanlık gibi görünen şeylerin batınında kolaylık ve aydınlık vardır. Surete kanıp zorluklardan kaçılmamalıdır.

5.

Bir kişidür bilen haberin 'ışk râzınun
Kim kendüzin kendüden ol bîhaber bula

"Aşk sırlarının haberini bir kişi bilir. O da kendini kendinden habersiz bulur."

Aşk sırlarının haberini ancak bir kişi bilir diyen şâir, onun da kendinden haberi olmadığını belirterek mecnûna telmihte bulunur.

Mecnûn önce Leylâ'ya âşık olmuştur. Aşkından dolayı aklını yitiren Mecnûn Kendinden habersiz bir şekilde çöllerde dolaşıp durmuş mecâzi aşktan, hakiki aşka ulaşmıştır.

Mecnûn aşk sırlarına vakıf olmuştur ama bu sırları bildirememiştir.

6.

Zülfüne gönlümün haberini kim irgüre
Yol bulsa üşbu ^{C}ukdeye bâd-ı seher bula

"Zülfüne gönlümün haberlerini kim eriştirir ki, bu düğüme yol bulsa ancak seher rüzgârı bulabilir."

Âşığın gönlü perişan bir haldedir ve bunu sevgiliye ulaştırmak, ahvalini bildirmek istemektedir. Bunun için de kendisine bir haberci lazımdır. Bu da olsa olsa sabah rüzgârıdır.

Sabah rüzgârı oradan oraya esip savrulduğu için âşıkla sevgili arasında bir haberci gibidir.

Sevgilinin saçları kıvrımları ve karışıklığı itibariyle düğüme benzetilir. Düğüm zor çözülür ve içinden çıkılamaz. Saçların karışıklığına da ulaşmayı ancak sabah rüzgârı başarır. Beyitte özellikle sabah rüzgârının seçilmesinin nedeni tarağa benzetildiğinden de kaynaklanabilir.

7.

La'lüni Ahmedî niçe kim vasf ide sözin
Her kim işide nâzük ü şîrîn ü ter bula

“Dudağını Ahmedî nasıl vasf etmelidir ki onun sözünü işitenler ince, şirin ve yeni bulsunlar.”

Sevgilini dudağının özellikleri nasıl vasf edilmelidir diyen şâir aynı zamanda onun vasıflarını da ikinci mısrada sıralar. İncelik, şirinlik, tazelik sevgilinin dudağının özelliklerindendir. Dudak, güzelliği ve tatlı söz söylemesi yönüyle şîrin olarak geçer şiirlerde.

Şâir sevgilinin dudağını öyle bir anlatmalıdır ki bu anlatımdan dolayı kendi şiiri de ince, zarif; kulağa hoş geldiği gibi yeni ifadelerde içererek değer kazanmalıdır. Şâir böylelikle hem sevgilinin dudağını, hem de şiirini övmüş olmalıdır.

Gazel 37

Me fâ î lün / Me fâ î lün / Fe û lün

1.

Degül binüm bu başumdağı sevdâ
Ki aldaya anı beyza vü hamra

“Bu benim başımdaki sevdâ değildir. Kırmızı ve beyazın aldatmasıdır.”

Âşık aşktan öyle bir hâle gelmiştir ki artık başındakinin ne olduğunun bile farkında değildir.

Şâir burada tevriye yapmaktadır. Gerçek mânâda anâsır-ı erbâdan olan sevdâzaten başta değil kalpte bulunan siyah bir noktadırve aşkın buradan kaynaklandığına inanılır. İkinci olarak ise âşığın çektiği sıkıntılardan dolayı saçalrının siyahlığının gittiğini ve beyazlaştığını anlarız.

Beyza ile sevgilinin yüzü,hamrâ ile de şarap kast edilir. Sevgilinin yüzünnü güzelliği âşığı aşk sarhoşu haline getirir. Şarap da insanı sarhoş eder. Sarhoşluk hali aklın başından gitmesi demektir. Sarhoş olan kişi aldanır. Neyin ne olduğunun farkına varamaz. Aşk sarhoşu olan âşık da başında nelerin döndüğünün farkına varamaz.

Beyitte şâir beyzâ ve hamrâ kelimelerini aldatan bir insana benzeterek **teşhis** sanatı yapar. ayrıca sevdâ (siyah), beyzâ (beyaz), hamrâ (kırmızı) kelimeleri renk olmaları yönüyle **tenasüpl**ü kelimelerdir.

2.

Gören düşde cemâlünün hayâlin
Nazar ider mi ây u güne hâşâ

“Düşünde senin hayalini gören güneşe ve aya bakar mı?”

Âşık daima sevgilinin hayalini kurar. Gece ise düşünde sevgiliyi görür. Onun güzelliği öyle yücedir ki güneş ve ay bu güzelliğin yanında sönük kalırlar.

Güneş ve ay gökyüzünün bilinen en parlak unsurlarıdır. Gündüz güneş gece ay gökyüzünü aydınlatırlar. Sevgilinin hayali de âşığın karanlık dünyasını aydınlatır.

Şâir **mübâlağa**lı bir şekilde sevgilinin güzelliğini övmekte, onu gördükten sonra güneş ve aya bakmayı hor görmektedir.

3.

Temennâsı kamunun cennet ü hûr

Bana sensin temennâ zî temennâ

“Herkes cennete girmeyi ve huri diler, benim dileğim de sensin (ey) dileklerin sahibi.”

İnanan her insan dünya hayatında sabrettiklerinin karşılığında cennette mükafatını alır. Kendilerini cennette huriler karşılar. Her dilekleri yerine getirilir.

Âşık sevgiliyi öyle yüceltmektedir ki bunu mübalağalı bir şekilde ifade eder. Onun arzusu huriler değildir, sevgilinin ta kendisidir.

Tasavvufî açıdan beyite baktığımızda gerçek âşık (hak âşığı) ne cenneti ne de huriyi diler. Onun dileği bütün dileklerin kendisinden dilendiği Cenab-ı Allah’tır.

4.

Belâ dâmı durur saçun sevâdı

Gönül zülfünde anunçun dutdı me‘vâ

“Saçının karanlığı belâ tuzağıdır, onun için gönlüm saçında mesken tutmuştur.”

Âşık sevgilinin siyah renkli saçlarına tutulmuştur. Saçlar karanlığı ve dağınıklığı yönüyle belâ tuzağına teşbih ediliyor.

Âşığın gönlü sevgilinin saçlarını asla unutamaz. Bu nedenle sevgilinin saçlarını kendine mesken tutar. Şâir gönlü kişileştirirken, saçlarını meskene, yurda benzeterek **teşbih** sanatı yapar.

5.

Fenâ gerek seni isdeyene evvel

Anunçun itmişem varlığı yağmâ

“Seni isteyen kişiye önce yokluk gerektiği için bütün varlığını yağma ettim.”

Tasavvufî bir anlamı olan bu beyitte kişi eğer gerçekten Allah’a ulaşmak, kavuşmak istiyorsa bunun için yokluk gereklidir. Bütün varlık yağma edilmelidir. Yani cân, gönül, akıl, nefis gibi bütün maddî unsurlardan arınmalı, bunları manevi anlamda yok etmelidir. Hadis-i Şerifte Hz. Peygamber’in dediği gibi “Ölmeden önce ölmelidir.” ki gerçek varlığa kavuşabilmelidir.

6.

N‘idersin arzu Nîl ü Furâtı

Benüm gözlerümi eyle temâşâ

“Nil ve Fırat nehirlerini niçin arzu edersin. Benim gözlerimi seyretmen yeterlidir.”

Nil ve Fırat nehirlerini temaşa etmek isteyen kişinin âşığın gözlerini seyretmesi yeterlidir.

Bu iki nehir, sularının bolluğu ve coşkulu akmaları ile bilinen ünlü nehirlerdir. Âşık aşk acısından sevgilinin kendisine verdiği ızdıraplardan dolayı gözyaşı dökmektedir. Öyle ki gözyaşlarının bolluğu ve coşkusu Nil ve Fırat nehirlerini koyup geçmiştir. Bunu **mübâlağa** yaparak ifade eden şâir aynı zamanda “seyredin” sözüyle insanların çektiği sıkıntılarının ne kadar çok olduğunu görmelerini de istemektedir.

7.

Senün dişüne teşb‘ih itdügümçün

Tefâhurdan göge çıkdı Süreyyâ

“*Süreyyâ yıldızı senin dişlerine benzediği için övünürken göklere çıktı.”*

Sevgilinin güzelliğini övmeye devâm eden şâir ülker yıldızını sevgilinin dişlerine özendirir. Sevgilinin dişleri öyle güzeldir ki sevr burcunun en parlak takım yıldızı ona benzediği için yeri gökler olmuştur. Süreyya takım yıldızında birden fazla yıldız vardır. Sevgilinin dişleri ile yıldız arasında gererk sayı olarak gerekse renk ve parlaklık açısından ilgi kurulur. Sevgilinin dişleri yıldızdan daha beyaz ve daha parlaktır.

Şâir burada süreyya yıldızını sevgilinin dişlerine benzediği için övünen bir insana benzeterek aynı zamanda **teşhis** sanatı yapıyor.

8.

Yüzüni görüben kan derledi gül

Hayâsı var durur iy rahmet ana

“*Gül sevgilinin yüzünü görünce hayasından dolayı yüzü kızardı. Utanma duygusuna sahip olduğu için ona rahmet olsun.”*

Gül sevgilini yüzünü görünce utanır ve utancından dolayı yüzü kızarır. Şâir beyitte gülün kırmızı rengini sevgiliden utanmasına bağlayarak **Hüsn-i Ta'lil** sanatı yapar.

Gülün rengi doğal olarak kırmızıdır. Sevgilinin yüzünü ve yanaklarının kırmızılığını gören gül kendi renginden utanarak kızarır.

Utanma duygusu güzel bir haslet olduğu için şâir ona rahmet olsun demektedir.

Beyitte gül utanan bir insan gibi kişileştirilmektedir.

9.
Günile ay bahdılar yüzüne
Zevâle düşdi ol bu kaldı tana

"Güneş ve ay senin yüzüne bakarken zevale düşüp tan vaktine kaldılar."

Güneş ve ay sevgilinin yüzüne bakarken vaktin nasıl geçtiğini anlayamdıkları için gündüz vaktine kalmışlardır. Güneş gündüzleri gökyüzünü aydınlatırken ay da geceleri aydınlatır. Bu ikisi gökyüüznün yakından görünene en parlak cisimleridir. Şâir burada mübalağa yaparak bu iki gök cismini sevgiliye hayrân bırakır. Bazen ay gündüz vakti de görülür bu ay için bir kusurdur. Bunun sebesi de ayın sevgilini yüzüne bakarken zamanın nasıl geçtiğini anlayamayıp gökyüzündeki yerinde kalmasıdır.

Güneş zevâl vakti gökyüzünün en yüksek yerindedir. Zeval öğle vaktidir. Güneş bu yükseklikten sevgilinin yüzüne bakmaktadır.

Şâir beyitte güneş ve ayı kişileştirir. Ayın bazı zamanlar gündüz de görünmesini sevgiliye bağlayarak Hüsn-i ta'lil sanatı yapan şâir aynı zamanda **mübalağa** da yapıyor. Güneş, ay, zevâl, tan birbiri ile ilgili kelimelerdir.

10.
Nice aşûb ider ol fitne gözler
Dilegi cân mı durur uş müheyyâ

"O (sevgilinin) fitne çıkaran gözleri ortalığı karıştırır. Cân almak için mi hazırda beklemektedir."

Sevgilinin gözleri fitne çıkararak ortalığı kaırştırır. Onun dileği âşığın cânını almaktır.

Sevgilinin gözlerinin güzelliğini gören âşığın bütün duyguları birbirine karışır. Âşık ne yapacağını, nasıl davranacağını bilemez. şâir bunu gözlerin fitne çıkarmasına bağlar.

Göz edebiyatımızda ortalığı karıştırarak kirpikler ve yan bakış aracılığıyla cân alması ile anılır. Göz üzerindeki kirpiklerle âşığın cânnını almak için hazırda beklemektedir. Çünkü sevgili daima âşığın cânına kasteder.

Cân almak isteyen kişi sakin bir zamanda bu işi yapamayacağından dolayı ortalığın karışık olduğu zamanları tercih eder. Şâir beyitte sevgilinin gözlerini böyle bir anı kollayan kişiye benzetir.

11.

İşidüp Ahmedî'den tûtîyi rûh
Lebün vasfın didi kim zî şeker hâ

"Cân tutisi Âhmedi'den dudağın vasfını işitince şeker gibi söz sahibi dedi."

Cânı bir tutiye teşbih eden şâir, bu beyitte kendi şiiriniövmektedir. Sevgilinin dudağının güzelliklerini anlattığı için tatlanan sözü karşısında Tuti şekeri anımsar.

Tuti kendisine şeker verilerek konuşturulmaya çalışıldığı için şeker ve tuti beyitlerde genellikle birlikte anılır.

Cân Tutisi aynı zamanda akıl ve gönül mânâsını da taşır. Ahmedî'nin sözünün güzelliğini,şirinliğini duyan her akıl ev gönül onun için "şeker gibi tatlt söz sahibi" ifadesini kullanarak onu döver.

Gazel 38

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.

Her kim diye cihânda bu resme cemâl ola
Ei'llah ki fikri bâtıl u sözi muhâl ola

"Her kim cihanda bu surette bir güzellik (daha) vardır derse, Billahi onun bu sözü boş ve imkansız bir sözdür."

Âşığa göre sevgili en güzeldir, onun eşi ve menendi yoktur. Her kim "ben böyle bir güzel gördüm" derse boş konuşur ve imkansız bir şeyden bahseder.

Sevgilinin güzelliği "mutlak güzellik"tir. Üzerine güzellik tanınmaz. Değerli ve yücedir. Değil ondan güzelini görmek, ona benzeyeni bile görmek imkansızdır.

Âşık bu ifadesiyle sevgiliyi göremediğini de beyan eder. Ona benzerini gördüm diyenler gerçeği konuşmamaktadırlar.

2.

Hayrân durur yüzüne senün hûrıla melek
Üşbu cemâle dahı 'aceb kim misâl ola

"Huri ve melek senin (güzel) yüzüne hayrândırlar. Acaba bu güzelliğin bir emsali daha var mıdır?"

Huri ve melek sevgilinin güzel yüzüne hayrândırlar. Zira onun gibisini asla görmemişlerdir. Beyitte şâir mübalağalı bir şekilde sevgilinin güzelliğini överken cennet varlıklarını dahi ona hayrân bırakmaktadır.

Huri ve melek nurdan yaratılmış, son derece güzel saf cennet varlıklarıdır. Sevgili öyle yüce ve değerlidir ki âşığın gözünde, güzellik timsali bu varlıklar bile ona hayrândır. Onun güzelliğinin bir emsali daha yoktur.

3.

Saçun hevâsıla bu cihân toldı bû-yı cân
Bu hoş nefes hevâyı getüren şemâl ola

"Şimal rüzgârı (saçlarının) saçlarının hoş kokusuyla dolu havayı getirince cihân saçlarının arzusuyla cân kokusu doldu."

Şimal kuzeyden esen rüzgârdır. Sevgilinin saçlarının kendisine has güzel bir kokusu vardır. Rüzgâr estikçe etrafına bu güzel kokuyu yayar. Alem bu koku ile dolunca herkes sevgilinin saçlarını ve onun kokusunu arzular.

Şâir burada cihânı ve şimal rüzgârını kişileştirerek teşhis sanatı yapmaktadır. Şimal sevgilinin kokusunu yayan, cihan da arzu eden birilerine benzetilmektedir.

4.
Tûtî-i cân ne bâl ü perile baş ilede
Andaki dâm ü dâne bu zülfile hâl ola

“Cân tûtîsi kolları ve kanatlarıyla nasıl başını uzatsın, ondaki tuzak ve tane saçlarıyla yüzündeki bendir.”

Sevgilinin saçlarıyla birlikte en çok zikredilen unsurlarından biri de yüzü üzerindeki bendir. Zülf tuzağa teşbih edilince ben de yuvarlaklığı ve tane şeklinde oluşuyla yeme; gönül de bunlara tutulan kuşa teşbih edilir.

Âşığın cânı bir kuştur. Ne var ki bu kuş asla sevgiliye doğru uçamaz. Çünkü cân kuşunun kolları ve kanatları sevgilinin zülüflerine takılır. Saç karışıklığı ve tel tel oluşuyla tuzağa, ben de bu tuzak içindeki daneye benzer. Âşık bu nedenle sevgilinin yüzüne rahat rahat bakamaz.

5.
İderise cemâlüni gözden rakîb dûr
Yüzün hayâli gitdügi cândan hayâl ola

“Rakib cemalini gözden uzaklaştırırsa, yüzününün hayalini gittiği cân bir hayal gibi kalır.”

Âşığın en büyük düşmanı rakiptir. Âşık rakibin asla sevgiliye yaklaşmasını istemez. Çünkü rakip sevgiliye yaklaşırsa sevgili âşıktan uzaklaşıp rakibe vefâ gösterir. Bu hal âşık için çok elem verici bir durumdur. Sevgilinin haylini bile göremeyen âşık kendisi bir hayal haline gelir. Varlığı ve yokluğu farkedilemez. Hayattan bıkmşı gibi olur.

Sevgili âşık için hayat kaynağıdır. Hayat kaynağı kendisinden uzaklaşan âşık kendinden vazgeçer.

Beyitte cân, hayale t**eşbih** edilir. Hayal kelmelerinin tekrarlanması ile tekriri sanatı yapılmıştır.

6.

Gamzen ohını atarısan bana at girü
Kim cân senün durur sanâ kanum halâl ola

"Gamze oklarını geri atarsan bana at, (zîrâ) cânım senin olduğu gibi kanım da senindir."

Âşık sevgilinin her şeyine katlanır ve rıza gösterir. Onun eziyetleri, ezâ cefâsı bile âşığa ilgi olarak görünür.

Sevgilinin yan bakışlarını oka benzeten şâir kendisine bakmasını başkasına bakmamasını ister. Göz, kirpik ve kaş birlikte bir bütünlük arzeder. Kirpikler şekli ve gözyaşıyla ıslanması (okun ucundaki temrene su verilmesi) sebebiyle oka, kaş da şekli itibarıyla yaya, gamze de bu okların atıcısına benzetilir.

Atılan bu oklar âşığın gönlünü yaralasa da âşık bu hale razıdır. Kanının sevgiliye helal olduğunu ifade eder.

7.

Vasfında ağzunun ki söz orada teng olur
Kimdür ki Ahmedî bigi şîrîn makâl ola

"Ağzını vasf ederken söz zor söylenir, kim Âhmedî gibi tatlı sözlü olabilir ki."

Sevgilinin ağzını vasf ederken onu ifade edecek sözleri bulmak kolay iş değildir. Bunu ancak Âhmedî gibi tatlı sözlü insanlar yapabilir.

Teng "dar" anlamına da gelir. Bu söz sevgilinin ağzının da küçük ve kapalı oluşunu hatırlatır.

Gazel 39

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.
Lâyık degül mi kanda ki bir bînazîr ola
Kim cân vilâyetinde serâser emîr ola

“Her nerede eşi benzeri olmayan bir (güzel) olsa, cân vilâyetinde baştan başa hükümdar olması layık değil midir.”

Her nerede bir güzel olsa, ona gönül ilinin sultanı olmak layıktır.

Sevgili güzeldir ve âşığın gönlünün sultanıdır. Şâir burada “ser-a-ser” ifadesiyle gönülde sevgiliden başka kimsenin olmaması gerektiğini, âşığın gönlünde sadece sevgili ile dolu olmasını vurgular. Gönül mülkünün sultanı sevgiliye de âşık boyun eğer, onun her davranışına katlanır.

2.
Dünyâ nedür ki yâre anı tuhfe ilteler
Ma‘şûka cân hediyye iletmek hakîr ola

“Sevgiliye cân hediye etmek değersiz olur. Dünya nedir ki sevgiliye hediye diye onu iletmelidirler.”

Cân âşığın bünyesindeki en değerli unsurdur. Yaşamı sürdürmek için câna ihtiyaç vardır. Oysa sevgilinin katında cânın hiçbir değeri yoktur. Âşık sevgili uğruna cânından vazgeçse, onu sevgiliye hediye olarak sunsa da bu değersiz küçük bir hediyedir.

Dünya içindeki her şey ile beraber sevgiliye feda edilebilir. Ona hediye olarak sunulursa ancak o zaman sevgiliye layık bir hediye verilebilir.

3.
Yohdur bizüm bıdâ‘atümüz yâre irmege
Yârun meger bize keremi destigîr ola

“Bizim yâre erişmeye sermayemiz yoktur. O yâr bize lutf eyleyip elimizden tutsa ne olur.”

Âşık her zaman sevgiliye kavuşmayı arzu eder. Bunun için her yolu dener. Fakat bir türlü ona kavuşamaz. Dolayısıyla âşık sevgiliye kavuşmanın yolunu çaresini bilemez. bunun için sevgiliden kendisine kerem etmesini diler. Sevgili âşığın elinden tutup kendisine kavuşmasına izin vermelidir. Birazcık âşığa yüz vermelidir.

Beyitte elinden tutmak tevriyeli olarak kullanılmıştır. birinci olarak yardımcı olmak anlamına gelir. İkincisinde ise sevgili lutfedip gerçekten âşığın elini tutmalıdır ki âşık sevgiliye kavuşsun, vuslat gerçekleşsin.

Elinden tutmak deyimi ile İrsâl-i Mesel sanatı yapan şâir aynı zamanda tevriye sanatı da yapar.

4.

‘Işkun yolında bundan ulu müşkil olmaya
Kim ma‘şûk ulu yirden ü ‘âşık fakîr ola

“Sevgili yerden yüce âşık da fakir olduğu (zaman) aşk yolunda bundan büyük zorluk yoktur.”

Sevgiliyi yücelten şâir, onun yüceliği karşısında âşığı fakir olarak gösterir. Aralarında bu kadar mesafenin olduğu âşık ve ma‘şuk arasındaki aşk dünyanın en büyük zorluğudur.

“Fakîr” kelimesi aynı zamanda acîz, alçak gönüllü mânâlarına da gelir. Âşık da sevgilinin karşısında aciz aynı zamanda da alçakgönüllüdür. Sevgili ise tam aksine daima istiğnâ gösterip, yüceliğini her an ortaya koymaya çalışır. Bu ikisi arasındaki aşk en zor aşktır.

5.

Zülfinden ol sanem çözer olursa bir girih
Ucdan uca dimâğı hevânun ‘abîr ola

“O sevgili saçının bir düğümünü çözerse,aklın arzuları baştan başa güzel kokularla dolu olur.”

Sevgili saçlarının bir düğümünü çözerse onun saçlarının kokusu âşığın dimağını güzel kokularla doldurur.

Âşık beyitte sevgilinin saçlarının kokusunu hayal etmektedir. Sevglinin saçalrının kendisine has bir güzel bir kokusu vardır. Şâir bu kokuyu güzel çiçeklerin miske karıştırılmasıyla elde edilen abire benzetir. Sevgilinin saçlarının rengi miskin koyu rengine; kokusu da miskin kokusuna benzetilir.

Sevgili saçalrını bağladığı için beyitte çiçekler de karıştırıldığı abir zikredilir. Zira çiçeklerde pazarlarda desteler halinde bağlı olarak bulunurlar. Şâir bundan dolayı misk kelimesi yerine abiri tercih etmiş olabilir.

Beyitte saçlar düğüme, kokusu da abire teşbih edilir. Ayrıca "hevâ" kelimesi tevriyeli olarak kullanılır. Birincisinde; arzu, heves mânâsındadır. Âşık sevgilinin saçalrının kokusunu arzu edip hayal eder. İkincisinde ise; "hevâ" teneffüs edilen hava anlamına gelir. Dolayısıyla sevgili saçlarını çözüp dağıtınca havanın kokusu değişerek hava abir kokar.

6.

Ol kaş bigi kemân-ı keyânî n'irede var
Ol gamzenün nazîri cihânda ne tîr ola

"O sevgilinin kaşları gibi hangi hükümdarın yayı vardır, o gamzenin benzeri hangi ok olabilir."

Sevgilinin kaşları kavisli ve düzgün olmasından dolayı yaya benzetilir. Bu yay gibi kaşlar öyle güzel ve kavislidir ki hiçbir hükümdarın elinde onun kaşlarından daha düzgün bir yay yoktur. Yay etkileyici silahlardan biridir. Sevgilinin kaşları düzgünlüğü ve cân alıcılığı yönüyle yaya, yan bakışı ise oka benzetilir. Hiçbir ok ve yay sevgilinin kaşları ve yan bakışı kadar etkilideğildir.

7.

Hârût eneginün çuhurında dutıluban
Mârut cadû gözine anun (kim) esîr ola

"*Hârut çene çukuruna tutulunca Mârut ki onun câdu gözlerine esir olur."*

Sevgilinin çene çukurunu Hârut ve Mârut'un asılı olduğu kuyuya teşbih eden şâir gözlerine de Mârut'u esir eder.

Hârut ve Mârut Babil yakınlarında bir kuyuda baş aşağı asılı duran ve âşıklara sihir öğrettiklerine inanılan iki melektir. Şâir burada Hârut ve Mârut'a telmihte bulunurken, gözleri de büyüleyici olmasından dolayı cadıya **teşbih** eder.

Sevgilinin çene çukuru ve gözleri âşığı büyüler ve kendine bağlar.

8.
Nakş arada bahânedür ehl-i basîrete
Nakkâşa vire gönlüni her kim basîr ola

"Sezgisi kuvvetli olanlar için nakış arada bir bahanedir, her kim sezgili olursa nakkaşa gönül verir."

Hakikat ehli olanlara, nakkaşı bulmak için nakış birer bahanedir. Nakıştaki güzellikler nakkaştaki güzellikleri yansıtır.

Basiret ehli de nakışa bağlı kalmaz. Onun yârine o nakışı inşâ eden nakkaşı arar bulur. Geçici güzellikler yerine daimi ve kalıcı olan güzelliğe gönül verir. Hakiki ve gerçek âşık o zaman olunur.

Şâir beyitte Allah'ı nakkaşa yarattıklarını ise nakışa benzeterek **açık istiare** yapmaktadır.

9.
Vasfın idicek ol leb ü dendânun Ahmedî
Her söz ki nazm ide kamusı dilpezîr ola

"Âhmedî o dudak ve dişlerin vasfını edince, nazm ettiği sözlerin hepsi gönül alıcı olur."

Şâirin şiirini övdüğü bu beyitte, sözleri sevgilinin dudak ve dişlerini vasfettiği için değer kazanır. Ağız dudak ve diş hep birlikte anılır. Dudak ağzın dışa açılan kısmıdır. Sözler ağızdan dudak ve diş vasıtasıyla çıkarlar. Dişler yan yana dizilişi ve iki sıra halinde oluşu nedeniyle nazma benzetilir. Nazımda da beyitler kelimelerin yan yana dizilişiyle iki sıradan oluşur. Yüze dudak; dudağa diş güzellik katar. Şâirin şiirine de sevgilinin dudak ve dişlerinin güzelliği güzellik katar. Okuyan insanın gönlünü alır.

Şâir gönül almak deyimini kullanarak **irsâl-i mesel** sanatı yapıyor. Şiirini de mübalağalı bir şekilde övüyor.

Gazel 40

Me fâ î lün / Me fâ î lün / Fe û lün

1.
Yüzünün ğurresin ol ki itdi ğarrâ
Saçunun turresin kıldı mutarrâ

"O, saçının parlaklığını gösterişli kılarken, saçının lülesini de taravetli kıldı."

Sevgilinin yüzünün parlaklığından ve saçının kıvrımlarından bahsedilen bu beyittte, şâir, Allah'ın sevgiliyi ne kadar güzel yarattığına değinir. Sevgili de asığı çeken ilahi bir cezbe vardır. Sevgilinin yüzü parlaklığı itibarı ile nura benzetilir. onun yüzü nur gibi parlaktır ve herkesten daha güzeldir. saçlarının kıvrımları ise taze çiçeklere benzer. taze çiçek gerek görüntüsü gerek kokusu itibarıyla insana daha hoş ve taravetli gelir.

Şâir beyitte sevgilinin tüzü nura benzetiyor. Ancak kendisine benzetilen direk olarak zikredilmeyerek sadece benzetme yönü zikrediliyor.

2.
Cemâlün kamu âfetden münezzeh
Kemâlün cümle noksândan müberrâ

"Güzelliğin bütün âfetlerden uzaklaştırılmış, Olgunluğun bütün eksiklerden arındırılmıştır."

Sevgilin gzelliği bütün kötü unsurlardan arındırılırken kemâli de bütün eksikliklerden arındırılmıştır. Şâir burada sevgili olrak Hz. Peygamber AS. kast etmektedir. Zira Cenâb-ı Allah O'nu herkesten daha mükemmel ve olgunluğa erişmiş olarak vücûda getirmişitir. Küçük yaşta iken kalbini kötülüklerden melekleri vasıtasıyla arındırrak kemâle ermesini sağlamıştır. Yine melekleri aracılığı ile kendisini bütün kötülüklerden beri kılmıştır.

3.
Ne suda gördi ne yirde misâlün
Cihânı seyr iden bahren ve berrâ

"Cihanı denizden ve karadan seyreden kişiler ne suda ne de deniz de senin eşine ve benzerine rastlamamıştır."

Hz. Peygamber Allah tarafından eşi ve benzeri bulunmayacak bir surette yaratılmıştır. Denizden ve karadan ifadesiyle şâir dünyanın her neresinde olsun o'na benzeri yoktur demek istemektedir. Alem üzerinde gerek deniz içerisinde gerk karada binlerce varlık halk edilmiştir. Her birini kendine göre kıymeti ve değeri olan bu varlıklar içerisinde Hz. Peygamber tektir.

Beyitte berrâve yer kelimeleri ile Bahr ile su kelimeleri birbirleriyle **tenasüp**lü kelimelerdir.

4.
Seni sevdügüme iderler melâmet
Teberrâ sini sevmezden teberrâ

"Seni sevdiğim için beni ayıplıyorlar, seni sevmeyenlerden yüz çevirip uzaklaşıyorum."

Âşık sevgiliyi andıkça, onun uğruna ezâ ve cefâ çekip âh ettikçe ağyar yani başkaları tarafından kınanır. Yanlış bir iş tuttuğu söylenir. Âşık ise asla sevgiliden usanıp bıkmaz aksine ayıplanıp kınandıkça sevgiliye daha da düşkün olur. Sevgiliden uzaklaşmak yerine kendisini kınayan vazgeçirmeye çalışan insanlardan uzaklaşıp yüz çevirir.

5.
Sözün dilümdedür leylen nehâren
Adun zikrümdedür cehren ve sırrâ

"Gece gündüz dilim seni anlatırken. adın gizli ve açık olarak zikrimdedir."

Âşık gece gündüz uyumayıp daima sevgilinin güzelliğini anlatır. Burada geceleri uyumayan ve daima vaktini Allah'a ibadetle geçiren bir kul vardır. Bu kul her daim Allah ile beraberdir. Bazen dil ile bazen de kalp ile O'nu tesbih ve tanzim eder. Bu sayede kalplerin sükûna varacağının idrakindedir.

6.
Niçe kim çarh döne hîç 'âşık
Bu resme idemeye ebyât-ı ğarrâ

"Dünya döndüğü müddetçe hiçbir âşık böyle gösterişli beyitler resmedemez."

Bu beyitte şâir şiiirini güzelliğini ve aşkını yüceliğini övmektedir. Hiçbir kimse onun kadar gerçek âşık olamayacağı gibi onun gibi gösterişli beyittler de düzemez. Her dönem güzel şiiirler, güzel sözler yazan insanlar olur ancak bunların hçi birisinin de sözleri Ahmedî'nin sözleri kadar insanı cezbedip kulağa hoş gelmez. Şâir beyiitte şiiirini mübalağalı bir şekilde övmektedir.

7.

Senün vasfun diyeli Ahmedî'nün
Sözi her ʻaybdan oldı muʻarrâ

"Ahmedî senin vasfını diyeliden beri sözleri her türlü ayıptan arındırılmıştır."

Şâir burada da şiirini övmeye devâm eder. Ancak bir fark vardır. Şiirinin güzelliği yüce bir sevgiliyi vasf ettiği için artmıştır. eksiksiz ve kusursuz bir güzel medh edildiği için şâirin sözleri de eksik ve kusurlardan arınmıştır.

Gazel 41

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.
Yüz kim şu‘â͗ı zerresi hurşid ü mâh ola
Hâşâ ki ol yüze nazar itmak günâh ola

"Yüzünün ışıklarını bir zerresi bile güneş ve ay gibi olan bir yüze bakmak günah olur."

Şâir sevgilinin yüzünün parlaklığını güneş ve aydan daha parlak bulmaktadır. Zira gündüz kocaman bir alemi aydınlatan güneş ile geceleri gökyüzünde ışıldayan ay bile sevgilinin yüzünden yayılan parlaklığın bir zerresine tekabül eder.

Âşık için sevgili çok değerli ve bir o kadarda yücedir. Hiçbir şey onunla kıyaslanamaz. Böyle yüce bir varlığa bakmak günahtır.

2.
Zülfüne gözlerümdür iden gönlümi esîr
Kej rây olur ol kişi kim dil siyâh ola

"*Gönlümü saçlarına esir eden (saçlarının güzelliğini gören) gözlerimdir. Gönlü kara olan kişi kötü düşünceli olur."*

Âşığın başına her ne gelir ise yine kendinden gelmektedir. Âşığın gözleri sevgilinin saçlarının güzelliğini görünce doğal olarak bu güzelliğe tutulur. Saç şekli ve uzunluğu itibarıyla zincire benzetilir. Âşıkların gönlü daima sevgilinin saçlarına esir olur. Eskiden esirler elleri ve ayakları zincirlendiği için şâir böyle bir benzetmeye başvurmuştur. Tıpkı bu esirlerin bir yere ayrılıp kaçamadığı gibi âşık da sevgiliden uzaklaşamaz. Âşığın bu halini görenler onu kınayarak kötüler ve ayıplarlar. Âşık bu kişileri kötü niyetli, kara gönüllü kişiler olarak nitelendirmektedir.

Şâir beyitte saçları zincire benzeterek kapalı istiare sanatı yaparken gönlü de esirlere teşbih etmektedir. Etrafındaki kişileri ise gönlü kara olarak nitelendirmektedir.

3.

Çözsen sabâya karşu saçunun girihlerin
İy niçe cân ki yile varup hâkrâh ola

“(Ey sevgili) sen saçının düğümlerini sabah rüzgârına karşı çözsen (bu hali gören) nice cânlar hebâ olup yoluna toprak olurlar.”

Sevgilinin saçları uzunluğu ve daha ziyade karışıklığı ile şiirlerde geçer. şâir saçın bu karışık halini çözülmesi zor düğümlere benzetir. Bu düğümleri hiçbir kişi çözemez. Ancak sevgili kendi dilek ve isteğiyle saçları çözer. yani onları tarar. Sevgili sabah zamanı saçlarını tarayınca onun güzel kokusu nice kişinin aklını başından alır. ayrıca rüzgâr tozları havalandırarak sevgilinin saçlarının üzerine kondurur. bu durumda âşığa da yok olup toprak haline gelmek revâ olur. Âşık ancak bu sayede sevgilinin saçlarına ulaşabilecektir.

Şâir saçların karışıklığını düğüme teşbih ederken; Cânı da toprağa **teşbih** eder. saç, düğüm ve çözmek kendi arasında; sabâ, yil, hâk birbiri ile **tenasüp**lü kelimelerdir.

4.

Yüzümi örterem yaşıla ki âhum irmeye
Kim yilile suya varur anda ki kâh ola

“Yüzümü yaş ile örtüyorum ki âhım yel ile suya ulaşıp orada bir saman çöpü olmasın.”

Âşık sevgiliden gördüğü sıkıntılar karşısında ve ona kavuşamamanın vermiş olduğu ızdıraplarla daima ah edip gözyaşı döker. Âşık öyle çok gözyaşı dökmüştür ki bu gözyaşları âşığın yüzünü bir peçe gibi örtmektedir. Eskiden bazı erkeklerin de yüzlerini peçe ile kapattığı bilinmektedir. Şâir buradan hareketle gözyaşlarını bir peçeye benzeterek kapalı istiare sanatı yapar.

Âşığın yüzünü kapatmasını sebebi âhını rüzgâr tarafından uçurulmamasından ileri gelir. Eğer rüzgâr âhını alır da bir suya ulaştırırsa ahı bir saman çöpü gibi olur.Âh kelimesinin yazılış şeklindedir. Buradaki Elif harfi ile saman çöpü arasında şekil benzerliği ilgisi kurulmuştur.Ayrıca beyitten âhın Âşıkta olduğu müddetçe bir değerinin olduğunu; ondan ayrılınca bir değeri olmadığını da anlayabiliriz. Şâir burada âhı bir saman çöpüne benzeterek teşbih sanatı yapıyor.

5.

Lâle yüzüne öykünü yandı oda ne ‘aceb
Bâd-ı ğurur ki âfeti tâc u külâh ola

“Lâle sevgilinin yüzüne özenerek yandığı için ateşe gerek yoktur. Gurur rüzgârı tâc ve külahın afeti olsun.”

Edebiyatımızda gülden sonra şekli, rengi ve kokusu itibarıyla lâle ile sevgilinin yüzü arasında ilgi kurulur. Lâle sevgilinin yüzüne özendiği için yanmıştır. Lâle kırmızı renkli ve ortasında siyahlıklar bulunan bir çiçektir. Şâir burada lâlenin rengini ve ortasını yanmasını sevgilinin yüzüne özenmesine benzeterek **Hüsn-i Talil** sanatı yapmaktadır. Lâle bu davranışının cezâsını zaten yanarak çekmiştir. Ateşte yanmasına gerek yoktur. Rüzgâr lâlenin yapraklarını dağıtarak onu perişan bir hale getirir. Lâle yine şekli itibarıyla tac ve külaha teşbih edilmektedir. Rüzgâr doğal olarak başlarda külahları düşürür. Şâir bununla da ilgi kurmaktadır. Gururlanan lâlenin rüzgâr tarafından dağıtılan yaprakları gurur yüzünden tacından ve külahından olan insanlara benzetilir. Zira gurur insanları bir çok felaketlere sürükler.

6.

Kavsin hilâl kaşuna teşbîh eylemiş
Kejdür hisâbı nirede kim seyr-i mâh ola

“Ayın kavisini hilâl kaşına teşbih eyleyen kişi, ayı seyredince hesabının yanlış olduğunu anlar.”

Kaş ve ay arasında divan şâirleri tarafından daima bir ilgi kurulur. Ayın hilâl halinin kavisi ile sevgilinin kaşlarının kavisi birbirine benzetilir. Şâir bu beyitte bu tarz bir benzetmenin yanlış olacağından söz etmektedir. Âşığa göre sevgili her şeyden üstündür. geceleri gökyüzünü aydınlatarak önem arz eden ay bile ondan beridir. Sevgilinin kaşları hilâle benzemez aksine hilâl sevgiliye benzer. Şâir bu şekilde sevgiliyi yüceltir ve ona büyük bir değer verir.

7.

Yüzüne secde ide niyâzıla Ahmedî
Mihrâbı kaşunun ana ger kıblegâh ola

“Sevgilinin kaşının mihrâbı kıblegâh olsun, Ahmedî niyaz ile yüzüne secde etsin.”

Sevgilinin kaşları şekli itibarıyla mihrâba benzetilir. Mihrâb cami içerisindeki ana unsurlardan biridir. İnsanlar Allah’a ibadet için yönlerini mihrâba yönelirler. Mihrâb Kabe tarafındadır. Kaş da yüz güzelliğini ön plana çıkaran ana unsurlardan biridir. Âşık daima sevgilinin yollarını gözetlediği için yönü de daima sevgiliye doğru dönüktür.Bu nedenle sevgili âşığın Kabesidir, yöneldiği kıblesidir.

İnsanlar mihrâba Allah’a niyaz etmek yani istemek için yönelirler. Âşık da sevgiliye kavuşmayı niyaz eder. Bu nedenle sevgiliye karşı daima bir istek içerisindedir.

Secde boyun eğme anlamına gelir. Kul Allah’ın emir ve isteklerine boyun eğdiğini belirtmek üzere secde eder. Âşığın da sevgilinin karşısında boynu büküktür. Onun her dileğini ve istediğini yerine getirerek ondan gelen her türlü sıkıntılara katlanır.

Gazel 42

Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün

1.
Yârdan ayrudur ol kim yârdan mehcûr ola
Gonca bigi tengdil nergis sıfat rencûr ola

"Sevgiliden ayrı olan kişi gonca gibi içi sıkıntılı olur, nergis gibi işkence görür."

Sevgilinin ayrılığı konu edinilern bu beyitte şâir ondan ayrı düşen kişinin halini goncaya benzetir. Gonca gülün açılmamış halidir. Gülün yaprakları gonca halinde iken birbirine iyice sıkışmış bir haldedir. Şâir bunu için daralması şeklinde ifade eder. İçi daralan kişi sıkıntı ve ızdırap çeker. gönlü huzur içerisinde olmaz. Şâir bunu da nergisin işkence çekmesine benzetir. Nergis kendi güzelliğine hayrân olduğu için sonsuza kadar derdinin dermanına ulaşamaz. Bu sebepten dolayı acı çektiğine inanılır.

Şâir sevgiliden ayrı olan kişiyi goncaya ve nergise **teşbih** etmektedir.

2.
İy ki sordun yârdan ayru düşenün hâlini
Şol tene benzer ki cândan mihnetile dûr ola

"Yârdan ayrı düşenin halini iyi ki sordun, cândan eziyetle uzaklaşmış tene benzer."

Ayrılık acısının izah eden şâir bu hali cânın tenden ayrılmasına benzetir. Âşığın halini ve çektiği acıları kimseler sormamaktadır. Sevgiliden ayrı düşmek ölümle eşdeğerdir. Ölüm cânın bedenden sıkıntı vererek çıkması halidir. Ölüm insanoğlunun en sıkıntılı anıdır. Cân bedenden çıkınca ölüm gerçekleşir. Sevgiliden ayrı düşen âşık da ölü gibidir.

Şâir sevgiliden ayrı olan âşığın halini cândan uzaklaşmış olan tene teşbih ederken; sevgiliyi de câna benzeterek **Açık İstiare** sanatı yapar.

3.

Gözlerüm yaşı aharken nîşedür rengüm harâb
Çünki dirler suyıla olur yir ki ol ma‘mûr ola

“Göz yaşlarım zehir gibi akarken rengim harab olur. Çünkü yer su ile mamûr olur derler.”

Âşık sevgilisi için daima göz yaşı dökerek ağlayıp durur. Ağladıkça hali perişan olur. Hem gönlü hem de gözü ağlamaktan yorgun düşer. Âşık bütün bu harablığına karşı asla ümidini kesmez. Sevgilinin kendisinin ağladığını görünce insafa gelmesini ümit eder.

Yer nasıl suyu, yağmuru gördüğü zaman mamur olursa belki âşık da su gibi akan göz yaşları sayesinde sevgiliden vefa görür.

4.

Her kim ol ‘abher gözün ‘ışkına bir câm ide nûş
Tâ kıyâmet cânı anun nergis bigi mahmur ola

“Kim o nergisin aşkına bir bardak içki içse tâ kıyâmete kadar onun cânı nergis gibi mahmur olsun.”

Sevgilini gözleri nergis gibidir. kim onun aşkından dolayı bir kadeh içse nergis gibi şen olur. Nergis hafif mahmurluk veren bir bitkidir. Sevgilinin gözleri hafif şehlâ bakışıyla, âşığın aklını başından alıp aşk sarhoşu yapmasından ve şeklinden dolayı nergise teşbih edilmiştir.

Sevgilin aşkından içki içen âşık sarhoş olur ve üzerine bir mahmurluk, uyku haki çöker. Şâir âşığın bu halini de nergise **teşbih** eder.

5.

Gizle dirler râzunı çün kim bakam yaşum ahar
Za‘fran yüzümdür özüm nicesi mestûr ola

“Gözlerimden kanlı yaşlar akınca sırrını gizle derler. Yüzümün sarılığından (dolayı) içimi nasıl gizleyebilirim.”

Âşık sevgilinin ayrılığından dolayı gözyaşı döker. Bu ağlayıştan dolayı âşığın gözleri kızarır ve kendince kanlı gözyaşları döker. Âşığın bu halini görenler aşk sırrını

saklamasını aleme fâş etmemesi gerektiğini söylerler. Âşık da buna cevaben ayrılıktan dolayı sararan bir yüzle derdimi içimi nasıl gizleyebilirim demektedir. Yani Âşık derdini gizlemek istese bile gözlerinin kırmızılığı ve ayrılıktan dolayı sararan yüzü onu ele verir. Sırrını saklamasına imkan vermez. Âşığın gözyaşları kana yüzü ise safrana benzetilerek **Teşbih** sanatı yapılmaktadır.

6.

‘Işk nârı nûrdur yaharsa yahsun cânumı
Şem‘ ol yig kim yahılup ucdan uca nûr ola

“Aşk ateşi nurdur, cânımı yakarsa yaksın, Zira mumun yakıldığı zaman baştan başa ışkı veren mum iyidir.”

Aşk ateşi görünüşte yakıcı gibi görünmesine rağmen bir nurdur. Âşığın gönlünü aydınlatan bir ışıktır. O olmasa âşığın gönlü karanlıklar içerisinde kalır.

Şâir bu hali muma benzetmektedir. Mumun çok ışık vereni makbuldür. Mum kendini yakarak etrafına ışık verir. Âşık da aşk ateşinde kendini yakar. Bu sayede gönlü aydınlanır. Şâir Aşk ateşini nura teşbih ederken cânıda yanıp biten muma **teşbih** eder. Nâr, nur, şem, yahmah kelimeleri birbiri ile **tenasüp**lü kelimelerdir.

7.

La‘li dürcin dudagunun zikr idicek Ahmedî
Her ne söz kim nazm ider lü‘lü-yi mensûr ola

“Ahmedî sevgilinin hokka gibi küçük ağzının dudaklarını zikredince her sözü serpilmiş inci gibi nazm eder.”

Şâir sevgilin dudaklarını anınca onu anlattığından dolayı sözleri serpilmiş incilere benzer. Şâirin şiirini övdüğü bu beyitte ağız küçüklüğü ve yuvarlaklığı ayrıca kapalı olması yönüyle bir hokkaya teşbih edilirken, dudaklar kırmızı renginden dolayı(lâl olarak bahsedildiği için) kırmızı renkli bir mürekkebe (**kapalı istiare)** ve dişlerde inci gibi nazm edilmiş olan sözlere benzetilerek **açık istiare** sanatı yapılır. Şiir yazabilmek için şâirin hokkaya, mürekkebe ihtiyacı vardır. Dişler de yan yana dizilmesi ve iki sıra olması yönüyle beyite benzetilir. Beyit kelimelerin yan yana sıralanmasından ve iki sıradan oluşmaktadır. Şâirin şiiri sevgilinin güzellik unsurlarını andığı için daha da bir önem kazanır.

Gazel 43

Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün

1.

Oldı yüzünün hayâsından eriyüben gülâb
Nergisünün hasretinden gözlerüm toldı gülâb

"Gözlerim yüzünün hayasından dolayı gül gibi erirken, nergisinin hasretinden dolayıgül suyu doldu."

Âşık daima sevgiliyi görmek ister fakat onu bir türlü göremez. Görse de b ir türlü yüzüne bakamaz. Utancından dolayı âşığın yüzü gül gibi kızarır. Gül kırmızı renginden dolayı yüze **teşbih** edilir. Sevgilinin gözlerini nergise benzeten şâir açık istiare sanatı yapmaktadır. Nergis göz şeklinde olup hafif mahmurluk veren tek yapraklı bir çiçektir. Sevgilinin gözleri baygın ve şehlâ bakışından ve âşığın gönlünü sarhoş etmesinden dolayı nergise **teşbih** edilir.

Sevgilinin hasretinden kanlı gözyaşları döken âşığın gözyaşları âşığın yüzünün de gül renkli olması yönüyle gül suyuna benzetilir.

2.

^{C}Aklıla kimse bilemez yüzünün mâhiyyetin
Şem'ile nice biline vü bulına âfitâb

"Mum ile güneş bilinip bulunamayacağı gibi akıl ile de senin yüzünün aslı bilinemez."

Güneş ısı ve ışık veren bir gök cismidir. Aslı ateştendir. Mumun da aslı ateştendir. İkisi de ateşten olmasına rağmen birbirlerinden oldukça farklıdırlar. Bu nedenle mum ile güneş anlaşılmaya çalışılamaz. Mumun güneş ile anlaşılamayacağı gibi sevgilinin güzelliği de akıl ile anlaşılamaz. Öyle ki sevgilinin güzelliğine akıl sır erdirilemez. Onun güzelliğini akıl ile anlamaya çalışan kişiler aklını kaybederler.

3.

Bir hayâle râzı olmışdur cemâlünden gözüm
Âh idem kim harâm oldı bu gözlerüme hâb

“Sevgilinin güzelliğinden dolayı gözlerim onun hayaline bile razı olmuştur, âh ederim ki bu gözlerime uyku haram olmuştur.”

Âşık sevgilinin güzel yüzünü görüp ona âşık olmuştur. Ancak onu bir türlü görememektedir. Bu nedenle onun hayaline bile razıdır. Gece gündüz sevgilinin hayali ile yaşamakta onu tasavvur etmektedir. Bu nedenden dolayı uyku uyumamaktadır. Şâir bu hali gözlerime uyku haram oldu sözleri ile ifade etmektedir. Gece gündüz uykusuz kalan âşık uyuyamadığı için sevgiliyi uykusunda da görememektedir. Yani gerçek hayatta onun yüzünü göremeyen, ona kavuşamayan âşık, gözlerine uyku haram olalı sevgilinin yüzünü hayâllerinde de görememektedir. Âşık aslında uykusuz kalmaktan şikâyetçi değildir. Uykusuzluk onun hayâlinde dahi olsa sevgiliye vuslatına engel olduğu için âh etmektedir.

4.

Saçlarunun ‘ukdesi ‘aklumı kılmışdur esîr
Gözlerünün fitnesi gönlümi itmişdür harâb

“Saçlarının düğümü aklımı esir ederek gözlerinin fitnesi gönlümü harab etmistir.”

Sevgilinin saçları uzunluğu ve karışıklığı itibarıyla ipe ve düğüme benzetilir. Esirler iple bağlanırlar. Âşık da sevgiliyi gördükten sonra gönlü ona bağlanır ve ondan bir türlü kopamaz. Esirlerin her şeye boyun eğmesi gibi âşık da sevgilinin her haline boyun eğer. Ondan gelen her şeye razı olur.

Fitne karışıklık anlamlarına gelir. Sevgilinin gözleri âşığın gönlünü duygularını karmakarışık edip perişan bir hale getirir.

5.

Dahdı saçun mâhı bedrün boynına müşgîn kemend
Saldı zülfün âfitâbun yüzine can bernikâb

“Saçların dolunayın boynuna siyah bir kemend atarken güneşin yüzüne de siyah bir örtü örtmüştür.”

Şâirin muhtemelen güneş ya da ay tutulması karşısında yazdığı bu beyitte sevgilinin saçları bir yandan siyah bir ipe bir yandan da siyah bir örtüye benzetilir. Sevgilinin yüzü parlaklığı ve beyazlığı nedeniyle güneşe ve aya teşbih eden şâir açık istiare sanatı yapar. Saçlar sevgilinin yüzüne boynuna dolandığı için şâir tarafından örtü ve kemende benzetilir. Sevgilinin saçları rengi ve kokusundan dolayı müşg ve anber ile ilgi kurulur.

6.

Devlet-i bâkî senün ‘ışkundur u bâkî fenâ
Şerbet-i şâfî senün derdündür ü bâkî serâb

“Senin aşkın sonsuz bir saadettir, baki yokluktur. Senin derdin şifa şerbetidir baki ise bir serâptır.”

Âşık sevgiliyi o derece sever ki onun sevgisinin sonsuzluğu karşısında gerçek sonsuzluk yokluk gibi kalır. Sonsuz mutluluk sevgilinin aşkından kaynaklanır. Âşık sevgilinin herşeyine razıdır. Ondan gelen sıkıntı ve dertler bile âşığa şifa gibi gelir. Âşık aşk hastalığına yakalanmıştır ama bundan şikayetçi değildir. Aksine bu derdin başının üzerinde yeri vardır. Âşık sonsuzluğu sevgilinin aşkında bulur. Öyle ki gerçek sonsuzluk sevgilnin aşkının yanında yokluk gibi kalmaktadır. Beyitte şâir sevgilinin aşkını sonsuz saadete,derdini ise şifa şerbetine **teşbih** eder. Bâkî ve fenâ arsında; sâfî ve derd arasında **tezât** vardır.

7.

Ahmedî yâri gerekse varlıgun terk eylegil
Yârıla sinün aranda varısa sensin hicâb

“(Ey) Ahmedî eğer sana sevgili gerekse; sevgiliyle senin aranda perde olan varlığını terk eylemelisin.”

Âşığın en büyük dileği sevgiliye kavuşmaktır. Ahmedî kendine seslenerek eğer gerçekten sevgiliye kavuşmak istiyorsan onun uğruna varlığını feda etmen gerekir demektedir. Beyite tasavvufî açıdan baktığımızda sevgili Allah(c.c.)’tır.Allah’a kavuşmak isteyen kişi arada bir engel olan varlıktan, nefsinden vazgeçmelidir. Yani “Ölmeden önce ölmeli.” varlığını fani olan şeylerden arındırmalıdır. Fani şeylere takılan kişi eşyanın aslını göremez ve arada bir perde oluşturur. Şâir burada varlığını sevgiliyle kendi arasında bir perdeye benzetmektedir.

Gazel 44

Me fâ î lün / Me fâ î lün / Fe û lün

1.

Bu nicesi dehândür bu nice leb

Ki dir cânlara her dem nahnü akreb

“Bu nasıl bir ağız ve nasıl bir dudaktır ki her zaman cânlara ‘Biz size daha yakınız.’der.”

Sevgilinin ağzı şiirlerde genellikle dudakla birlikte anılır. Dudak ağzın dışa açılan kısmıdır. Söz ağızdan dudaklar vasıtasıyla çıkar. Sevgilinin ağzı ve dudakları genellikle kapalıdır ve âşık ondan bir kelime bile olsun işitmek ister. Oysa ki beyitte sevgilinin ağzı konuşmakta ve şâir bu duruma şaşırmaktadır. Sevgili her nasılsa âşığa “Biz yakınız” demektedir. Dudak âşığın cânına cân katar. Bu yüzden câna yakındır. Câna cân kattıkları için cândan uzak değildir.

2.

Yüregüm ditrer uş kim şem‘ bigi

İçüme saldı ‘ışkun tâbıla teb

“İşte yüreğim mumun alevi gibi titrer. Zira aşkın yüreğime sıtma nöbeti salmıştır.”

Şâiriz yüreğini muma teşbih ederken sevgilinin aşkı da onun yüreğine sıtma nöbeti gibi bir humma salar. Mumun alevi titreyerek yanar ve her yandığı zaman da kendini eritir. Âşığın gönlü de sevgilinin aşkından dolayı bir mum gibi erirken içini de bir titreme alır. Sıtma nöbeti titremeler halinde olur. Her ikisi de titrediği için şâir böyle bir benzetme ilgisi kurar.

Şâir aşkı sıtma hastalığına **teşbih** ederken, âşığın yüreğini ilk beyitte muma benzetir. İkinci beyitte ise gönlü sıtma hastalığına yakalanmış birine benzeterek **teşhis** sanatı yapar.

3.

Müşevveş oldı gönlüm göreliden

Saçunun leff ü neşrini müretteb

"Gönlüm, saçının derli toplu halini görünce, karmakarışık oldu."

Sevgilinin saçları her hali ile âşığı büyüler. Duygularını karmakarışık eder. Edebî sanatlardan da faydalanarak sevgilinin saçlarını medh eden şâir saçlarla leff ü neşr sanatı arasında bir ilgi kurar. Leffü neşr kelimesinin sözlük manası dürüp bükmek ve sonra dağıtmak anlamındadır. Bu sanat belli bir konu ile kelimelerin bazen dağınık bazen de karışık olarak beyit içerine yerleştirilmesi ile oluşur.

Sevgilinin derli toplu taranmış saçları âşığı çok etkiler. Duyguları ve aklı karışır. Sevgilinin saçlarının leffü neşrini, mürettep yani düzgün ve tertipli gören aşık, müşevveş yani karmakarısık bir hale gelmiştir.

Şâir sevgilinin saçlarının toplu halini mürettep yani düzenli leff ü neşr sanatına; duygularını ise müşevveş yani düzensiz leff ü neşr sanatına benzeterek teşbih yapar.

4.

Likânı iderem Hakdan temennâ

Zihi hûb arzu vü hûb matleb

"Senin yüzünü Allah'tan istiyorum. çünkü güzeli istemek ve güzeli arzu etmek ne güzel ne hoştur."

Sevgili âşığa göre her şeyden daha güzel ve hoştur. Âşığın muradıdır. Bu yüzden âşık dileyecekse sevgiliyi ve ona kavuşmayı dileyecektir. O da isteğini Allah'a bu şekilde sunuyor. Zira güzeli ve güzelliği istemek âşık için çok güzeldir.

5.

Yüzün hayret saçundur dâm-ı mihnet

Havâdis zâydur bu rûzıla şeb

"*Yüzün hayret saçın da eziyet tuzağıdır. Bu gece ve gündüz böyle hadiseler meydana getirir."*

Sevgilinin yüzü parlaklığı ve beyazlığı ile âşığı hayrete düşürür. Kendisine hayrân bırakır. Böyle bir güzellik karşısında âşık şaşırır kalır ne yapacağını bilemez.

Sevgili de âşığı cezbeden unsurlardan biri de onun saçlarıdır. Saçlar genellikle âşığın yüreğini yakalayan bir tuzaktır. Gönlü sevgilinin saçlarına takılan âşık acı içerisinde olur. Bu nedenle şâir saçları sıkıntı tuzağına teşbih eder. Şâir sevgilinin yüzünü geceye saçlarını da geceye benzetir. Gece karanlık olması nedeniyle insanı sıkıntıya sürüklerken gündüz insanın içini aydınlatarak onu ferahlatır. Şâir de sevgilinin saçlarının verdiği sıkıntıyı geceye; onun yüzünün verdiği rahatlığı gündüze **teşbih** eder.

6.

Şerefdür çarha bu kim başmaguna
Hilâli na‘lçe ide nacmi kebkeb

"Hilâli (sevgilinin atının) ayağına küçük nalın, yıldızları da bu nalın çivileri yapmak çarh için şereftir."

Hilâl ayın yeni halidir. Şâir burada hilâli sevgilinin atının ayağının nalı ve yıldızları da bu nala çakılmış çiviler olarak ifade etmiştir. Bu özelliklerinden dolayı felek bunları başının tacı olarak kabul etmiştir. Felek, hilâli sevgilinin ayağının altına nalçe yıldızları da kebkeb yapmak bir şeref olarak görülmüştür.

Kebkeb ayakkabıların altlarının aşınmaması için çakılan nalçeleri tutturmaya yarayan yıldıza benzeyen küçük çivilere denmektedir. Şâir sevgiliyi yüceliğini dile getirmek için gökyüzünün erişilmez cisimlerini birer birer ayağına indiriyor ve onun hizmetinde kullanıyor. Dünya ise sevgilinin ayaklarına bu cisimleri sunabildiği için şeref duymaktadır..

Şâir hilâli nalına yıldızları da kebkebe benzeterek **teşbih** sanatı yapıyor. Nalçe, başmag, kebkeb kelimeleri ile çarh, hilâl, necm kelimeleri kendi arasında **tenasüp**lü kelimelerdir. Dünya bir insan gibi kişileştirerek **teşhis** sanatı yapılmıştır.

7.

Lebündendür kelâmı Ahmedînün
Zihî şîrîn hadîs ü pâk meşreb

"Ahmedî'nin kelamının şirinliği ve temiz yaratılışı senin dudağından dolayıdır."

Şâir burada hem fıtrat, tabiat açısından hem de söz söylemedeki ustalığı açısından kendisi övmektedir. Onun şiirinin güzelliği sevgilinin güzel şirin dudaklarını anlattığı için güzelleşir ve kulağa hoş gelir. Edebiyatımızda dudak genellikle şirin sıfatı

ile birlikte geçer. Muhakkak ki sevgilinin dudağı tatlıdır yani şirindir. Bu gerek onun dudağından dökülen tatlı sözlerle ilgilidir gerekse görünümü ile ilgilidir. Sevgilinin dudağı şirin olunca onu anlatan kişinin huyu ve sözleri de şirin olmaktadır.

Beyitte şâirin tabiatı ve söylediği sözler dudağa t**eşbih** edilmektedir. Şirin ve leb kelimeleri birbiri ile **tenasüp**lü kelimelerdir.

Gazel 45

Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün

1.

Yüz midür Yâ-Rab bu yâhûd âfitâb

Ten midür iy Hak bu yâhûd mâfitâb

"Ya Râb bu bir yüz müdür yoksa bir güneş midir? Ey Allah'ım bu bir ten midir yahut bir dolunay mıdır."

Sevgilinin yüzü âşığa öyle güzel görünür ki bunu ifade edebilmek için şâir gök cisimlerinden faydalanır. Yüz parlaklığı erişilmezliği ve âşığın gönlünü aydınlandırması itibarıyla güneşe benzetilir. Güneş yeryüzünün cânlılığını sürdürebilmesi açısından önem arz eder. Sevgilinin yüzü de âşığın hayat kaynağıdır. Onu göremeyen âşık adeta ölü gibidir. Bundan dolayıdır ki sevgilinin yüzü güneşe teşbih edilir.

Yine sevgilinin teni beyazlığı, pürüzsüzlüğü ve parlaklığı açısından mehtâba teşbih edilir. Mehtâb ayın en son halidir ve onda hiçbir kusur yoktur. Şâir için öyle bir an gelir ki güneşi ve mehtabı sevgili olarak addeder.

2.

Leb mi bu yâ çeşme-i âb-ı hayât

Diş mi bu yâ nazm-ı lü'lü-yi hoşâb

"(Allah'ım) bu dudak mıdır yoksa hayat suyunun çeşmesi midir? Bunlar diş midir yoksa parlak inci dizisi midir?"

Sevgilinin dudakları âşık için hayat suyu gibidir. Dişleri ise parlak inci dizileridir adeta. Dudak âşığa cân bahşetmesi ve âşığın andan kâm alabilmesi açısından sonsuz hayat suyu olan âb-ı hayata teşbih edilir. Âb-ı hayat Lokman hekim tarafından bulunduğuna inanılan ölüme dahi çare olan suyun adıdır. Âşık bu çeşmeden kana kana içmeyi dâima hayâl eder.

Sevgilini dişleri yan yana dizilişi ve beyazlığı itibarıyla inci tanelerine benzetilir. Dişlerin dizi halinde olduğu gibi inci de yan yana dizilmiştir. Bu yönüyle dişler inciye **teşbih** edilir. Yine dudaklar da ab-ı hayata **teşbih** edilmekle aynı zamanda bu olaya telmihte de bulunulmuştur.

3.

Gözlerün ne efsûn ohıdı gönlüme

Ki anda hergiz kalmadı ârâm u hâb

“Gözlerin gönlüme öyle bir büyü yaptı ki ondan sonra gönlüm bir daha dinlenme ve uyku nedir bilmedi.”

Şâir sevgilinin gözlerinin etkileyicilğini anlatabilmek için gözlerin efsun okuyarak gönle sihir yaptığını ifade etmektedir

Sevgilinin gözlerinin güzelliğini gören âşığın asla rahatı ve huzuru kalmaz. Onu hayal etmekten dolayı gözlerine uyku girmez. Uyuyamadığı için de âşığın dinlenmesine imkân olmaz. Âşık gözlerini kapattığı zaman sevgilinin hayâlinin gözlerinin önünden gidip kaybolmasından korkar. Bu nedenle uyku uyumak istemez. Bunu da gözlerime uyku haram oldu şeklinde ifade edilmektedir. Gözlerin büyü yapan birisi olarak düşünülmesiyle **teşhis** sanatı yapılmıştır.

4.

Saçlarundan nice bula cân halâs

Kim toludur bend ü çîn ü pîç ü tâb

“Şu cân saçlarından nasıl kurtulsun ki saçlaın düğümlerle, kıvrım ve büklümlerle (dolayısıyla sıkıntı ve ızdırapla) doludur.”

Sevgilinin saçları tıpkı bir tuzağa benzer. Onun kıvrımlarına büklümlerine takılan âşığın gönlü istese de bir daha ondan kurtulamaz. Cân bu kıvrımlara bir çengelin ucuna takılır gibi takılır. Burada takılmaktan kasıt âşığın daima saçların bu halini düşünmesi ve gönlünden bir türlü çıkaramamasıdır. Daima onu hayal ettiği halde bir türlü ona kavuşamayan âşığın gönlü sıkıntı içerisinde olur. Cânı acı çeker.

Şâir sevgilinin saçlarını kıvrımlarını tuzağa benzeterek **kapalı istiare** sanatı yapar. Burada tuzak kelimesi zikredilmemektedir. Fakat bu cânın takılıp bir daha kurtulamamasından anlarız. Saç, çîn, pîç ü tâb kelimeleri birbiri ile **tenasüp**lüdür.

5.

Bir tecellîyile yüzünden gözüm
Rûşen ol kim itdi bin nûr iktisâb

“(Sevgilinin) yüzünü görmekle gözlerim nur kazandı. Öyle ki görür hale geldi.”

Âşık sevgilinin yüzünü her zaman görememektedir. Onu gördüğü zaman gözü gönlü açılmaktadır. Âşığa göre sevgilinin yüzü güneş gibi parlaktır. Etrafındakilerin gözlerini kamaştırmaktadır. Ağlamaktan dolayı âşığın gözlerinin feri azalmıştır. Hiç ibr şeye bakmak istememektedir. Ancak sevgiliyi gördüğü zaman gözleri açılır ve onu görmek ister. Şâir bunu sevgilinin yüzünün gözlerine bir nur vermesi sonucu gözlerinin görmesi şeklinde ifade eder. Zaten sevgili âşığın her derdinin dermanı ve ilâcıdır.

6.

Ne diyem agzuna kim ol sırr-ı rûh
Gaybdur vallahü a‘lem bi’s savâb

“Ağzın için ne diyebilirim ki o yanağının gizli sırrıdır. Doğrusunu Allah bilir.”

Ağız kapalılığı ve konuşmaması ile şiirlerde geçer. Bu nedenle ağız ve içindekiler sır olarak addedilir. Onu ve onun içindekileri ancak gizli şeyleri bilen, Allah bilir.

7.

Gün yüzün şem‘ine pervâne sıfat
Yanadı olmasa saçun can bernikâb

“Saçların gün yüzünün üzerine siyah bir örtü olmasaydı (âşık) pervâne gibi onun mumunda yanardı.”

Sevgilinin saçları rengi ve yüzü örtmesinden dolayı siyah bir örtüye teşbih edilir. Sevgilinin yüzü parlaklığı ve âşığın gönlünü yakmasından ötürü muma benzetilir. Mum etrafını aydınlattığı gibi sevgilinin yüzü de âşığın gönlünü aydınlatır. Âşık sevgilinin etrafında dönüp dolaşır. Şâir âşığın bu halini mumun etrafında dönerek kendini feda eden pervânelere benzetir. Eğer sevgilinin siyah saçları onun yüzünü örtmeseydi âşık kendini onun uğruna feda ederdi.

8.

Cânumı oda gözüm saldı velî
Girü andan oldı ana feth-i bâb

“Gözüm, cânımı ateşlere saldı. Onun sayesinde ona fetih kapıları açıldı.”

Âşığın gözleri sevgiliyi görerek gönlünün ona âşık olmasını sağlar. Aşktan dolayı gönlü yanan âşık bunun gözleri sayesinde olduğunu belirtir. “gözüm”kelimesinin tevriyeli olarak kullanıldığını düşünürsek bu kelime sevgili anlamına da gelmektedir. Sevgili âşığı kendine âşık etmiştir. Bundan dolayı âşığın gönül kapıları ardına kadar açılmıştır.

Fetihler büyük sıkıntılardan sonra kazanılır. Âşık da büyük sıkıntılardan sonra sevgiliye kavuşmayı hayal eder.

9.

Yâr gerek varlıgun ko Ahmedî
Tâ ki götrile ara yirden hicâb

“Ey Ahmedî sana yar gerek. Bu yüzden varlığını bırakarak ara yerden perdeyi kaldır.”

Ahmedî’nin kendine seslendiği bu beyitte sevgiliye kavuşmak için varlığından vazgeçmesi gerekir. Varlık insan için en önemli unsurdur. Âşık sevgiliye o kadar düşkündür ki en önemli şeyden varlığından vazgeçmesi gerekir. Varlık sevgili ile âşık arasında bir perde bir engeldir. “hicâb” kelimesi aynı zamanda utanma anlamlarına da gelir. Âşık utanmayı aradan kaldırmalıdır ki sevgiliye kavuşabilsin.

Gazel 46

Me fâ î lün / Me fâ î lün / Fe û lün

1.

Bu ne yüzdür bu nice zülf Yâ-Rab
Meger bu mâhdur ol kalb-i akreb

“Allah’ım bu nasıl saç, bu nasıl bir yüzdür, yoksa bu ay mıdır, o da parlak bir yıldız mıdır.”

Âşık sevgilinin saçları ve yüzünün güzelliği karşısında hayrete düşmüştür. Onun yüzü bir ay kadar parlaktır. Saçları ise parlaklığı itibarıyla kuzey yarım kürenin en parlak yıldızı gibidir. Şâir sevgilinin yüzünü beyazlığı, parlaklığı ve âşığın gönlünü aydınlatması yönüyle aya teşbih ederken; saçlarını da parlaklığı yönüyle yıldıza **teşbih** eder. “Yüz ve mâh” kelimesi ile “zülf ve kalb-i akreb” kelimeleri arasında **müretteb leff ü neşr** sanatı vardır.

2.

ʿAceb bu gülşen-i cennet mi yâ rûh
ʿAceb bu çeşme-i Kevser mi yâ leb

“*Acaba bu bir yanak mıdır yoksa cennet bahçesi midir. Acaba bu bir dudak mıdır yoksa bir kevser çeşmesi midir*.”

Sevgilinin yüz güzelliklerinden bahseden şâir onun yanağını cennet bahçesine, dudağını ise kevser şarabına teşbih eder. Sevgili âşık için çok önemlidir. Yüce ve değerlidir. Hatta o bir cennet varlığıdır. Bu nedenlerden dolayı şâir onun yanağını cennete benzetir.

Kevser şarabı varolduğu bilinen bir suyun adıdır. Cennete girmeye hak kazanan müminler bu sudan kana kana içeceklerdir. Âşık da sevgilinin dudaklarından kâm almak istemektedir. O âşık için bir hayat kaynağıdır.

Sevgilinin yanağı güzel kokusu, pembeliği ve âşığın gönlünü ferahlatması açısından gül ve cennet bahçelerine benzetilir.

3.

Yanagun nûrı durur âyet-i rûz

Saçunun zulmetidür râyet-i şeb

“Yanağının nuru gündüz ayeti gibidir, saçının siyahlığı ise karanlık gece gibidir.”

Edebiyatımızda gün, güneş gibi aydınlıkla ilgili kelimeler sevgilinin yüzüyle; siyah karanlık, gece gibi kelimeler de sevgilinin saçıyla eşleştirilir.

Burada da şâir sevgilinin yüzünün parlaklığını gündüz ayetiyle eşleştiriyor. Yüz edebiyatımızda mushafa benzetildiği de olur. Yüz mushaf olunca yüz üzerindekiler ayet olurlar.

Sevgilinin saçları ise koyu renginden dolayı geceye benzetilir. Gecenin uzunluğu gibi sevgilinin saçları da uzundur. Her ikisi de insana sıkıntı verir. Âşık sevgilinin saçlarından dolayı sıkıntıya düşer. Karanlık da insanı sıkar.

Şâir yüzü gündüz ayetine, saçları da geceye benzeterek **teşbih** sanatı yapar. Gece ve gündüz birbiri ile **tezât** oluştururlar.

4.

Sudan toprahdan olmaz böyle terkîb

Meger sen ‘akl u cândansın mürekkeb

“Sudan ve topraktan böyle bir şey terkib edilemez. Sen olsa olsa akıl ve cânın karışımından oluşmuşsundur.”

Sevgiliyi yüceltmeye devâm eden şâir onun su ve topraktan yaratılmadığını, akıl ve cân gibi kıymetli unsurlardan yaratıldığını ifade eder.

Akıl ve cân insan için çok değerlidir. Cân insan bedeninin devâmını sağlar. Bu nedenle hayatî bir önem arz eder. Akıl ise insanın davranışlarını denetleyen bir mekanizmadır. Akıldan yoksun olan kişi doğru dürüst hareket edemez. Toprak ayaklar altında olduğu için âşık onu sevgilisine yakıştıramaz. O değerlidir ve akıl ile cân gibi değerli şeylerden yaratılmıştır.

5.

Göreli saçlarunda müşg tâbın
Ten ü cânuma düşdi tâbıla teb

"Saçlarındaki misk kokulu ışığı gördüğümden beri tenime ve cânıma sıtma ateşi düştü."

Sevgilinin saçı misk gibi güzel kokar ve ışık gibi parıldar. Âşık sevgilinin saçlarının bu güzelliğini gördüğünden beri aşk ateşinin şiddetiyle sıtma nöbetine yakalanmış gibi titrer. Aşk acısı çeken âşık hasta bir vaziyet içerisindedir. Bu hali onun dış görünüşüne de yansır. Yüzü sararır solar, hasta bir çehre içerisinde titreyip durur.

Şâir sevgilinin saçlarını kokusu ve rengi itibarıyla miske **teşbih** eder.

6.

Seni diyene ne dünyâ ne ʻukbâ
Seni sevene ne dîn ü ne mezheb

"Seni söyleyene ne dünya ne ahiret; seni isteyene ne din ne de mezheb gerekmez."

Sevgiliyi isteyip bulan kişi en büyük nimete kavuşmuş olur. Bu nedenle hiçbir şeye itibar etmez. Ne dünya ne de ahiret onun için önemini yitirir. Din ve mezheb insanın öteki dünyada işine yarayacak unsurlardır. Âşık sevgilisinin uğruna hem bu dünyadan hem de öbür dünyasından vazgeçtiğine göre artık dinle ve mezheple ilgisi kalmamıştır.

7.

Gönül zülfün hamındadur mukayyed
Bu cân hicrün gamındadur muʻazzeb

"Gönül senin saçının kıvrımlarına bağlı olduğu için cân ayrılığın acısıyla azap çekmektedir."

Âşık sevgilinin saçlarına gönlünü kaptırmaya görsün artık ona bağlanıp kalmıştır. Saç uzunluğu, kıvrımları ve karışıklığı yönüyle bağlanmış iplere benzetilir. Cân ise gönülden ayrı kaldığı için azap içerisindedir. Cân hem gönülden hem de sevgilinin saçlarından ayrı düştüğü için acı çekmektedir.

Şâir saçın kıvrımlarını ipe benzeterek **kapalı istiare** sanatı yapar. Cânı ise azap çeken bir insana **teşbih** ederek **teşhis** sanatı yapar.

8.

Kapunda sıdkıla cân ide kurbân
Tapunda olayım diyem mukarreb

"Eşiğinde sana yakın olayım diyen kişi, sadakatle cânını kapında kurban etmelidir."

Sevgiliye yakın olmak isteyen kişi onun uğrunda cânını kurban etmesi gerekir. Kurban yakınlık kökünden gelen yakın olmak anlamlarına gelen bir kelimedir. Ayrıca bir gaye uğruna feda olma anlamları da taşır. Âşığın gayesi, de sevgiliye yaklaşmak ve ona kavuşmaktır. Bu gaye doğrultusunda cânını sevgilinin uğrunda feda etmelidir ki onun gerçek âşık olduğu anlaşılıp sevgiliye kavuşabilsin.

Şâir âşığın cânını kurbana **teşbih** etmektedir.

9.

Lebüni Ahmedî zikr itdügince
Sözi şîrîn olur u pak meşreb

"Ahmedî sevgilinin dudağını andığı için sözü şirin olur,tabiatı da güzelleşir."

Şâir burada hem fıtrat, tabiat açısından hem de söz söylemedeki ustalığı açısından kendisi övmektedir. Onun şiirinin güzelliği sevgilinin güzel şirin dudaklarını anlattığı için güzelleşir ve kulağa hoş gelir. Edebiyatımızda dudak genellikle şirin sıfatı ile birlikte geçer. Muhakkak ki sevgilinin dudağı tatlıdır yani şirindir. Bu gerek onun dudağından dökülen tatlı sözlerle ilgilidir gerekse görünümü ile ilgilidir. Sevgilinin dudağı şirin olunca onu anlatan kişinin huyu ve sözleri de şirin olmaktadır.

Beyitte şâirin tabiatı ve söylediği sözler dudağa **teşbih** edilmektedir. Şirin ve leb kelimeleri birbiri ile **tenasüp**lü kelimelerdir.

Gazel 47

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.
Pervânesi durur yüzünün şem'-i âfitâb
Dürdânesi durur dişünün lü'lü-yi hoşâb

"Güneş senin yüzünün pervânesidir. Parlak inci de senin dişlerindir."

Sevgilisini yüceltmeye çalışan şâir onun yüzünü bir muma; güneşi de bu mumun etrafında uçuşan pervânelere benzetir. Pervâne nasıl mumun etrafında dönüyorsa güneşte aynı şekilde sevgilinin etrafında döner. Güneş doğal mecrası doğrultusunda zaten dönmektedir. Şâir bunu sevgilinin etrafında dönmesine bağlayarak hüsn-i ta'lil sanatı yapıyor. Sevgili öyle değerlidir ki güneç bile onun etrafında pervâne olmaktadır.

Sevgilinin dişleri de parlak inci tanelerine benzetilir. Her ikisi de parlak ve beyazdır. Bu nedenle bu tarz bir ilgi kurulmaktadır.

2.
Yahardı şem' bigi yüzün tâbı 'âlemi
Olmasa arada saçunun sâyesi hicâb

"Eğer arada saçının gölgesi olmasaydı, yüzünün ışığı mum gibi cihanı yakardı."

Bilindiği üzere mumun alevi yakıcıdır. Diyor ki şâir: "Allah'tan saçların var. Onlar engel oluyor da dünya yüzünde ki ışıktan dolayı yanmaktan kurtuluyor.

Sevgilinin saçlarının rengi siyahtır ve onun yanakları üzerine dökülmektedir. Şâir bu hali saçların yüze gölge olmasına teşbih ediyor. Eğer saçlar sevgilinin yüzünü bir nebze olsun gizlemeseydi alemde sevgilinin aşkından dolayı yanmayan kimse kalmazdı diyor.

Şâir burada dünya sözüyle hem gerçek dünyayı kast ederek **mübalağa** yapıyor hem de dünyanın içindekileri kast ederek mecaz-ı mürsel yaparken aynı zamanda da **tevriye** yapıyor. Şem, yahardı, tâb kelimeleri birbirleri ile t**enasüp**lü kelimelerdir.

3.

La^{C}lün katında kim olur âb-ı hayât kim

Serçeşme-i hayâtun ider adın ol serâb

"Dudağını yanında âb-ı hayatın ne değeri kalır, (dudağın) hayat suyunun baş çeşmesinin adını serâp eder."

Sevgilinin dudağı aşılara cân bahşettiği için hayat suyu olarak geçer şiirlerde. Öyle ki gerçek âb-ı hayat onun dudaklarının yanında bir hayal gibi değersiz kalır. Ölümsüzlüğün kaynağı olduğuna inanılan suyun kaynağı sevgilin kırmızı dudaklarının yanında çölde görülen bir seraba benzer.

Şâir sevgilinin dudaklarını **mübalağa**lı bir şekilde överken aynı zamanda onu âb-ı hayata teşbih eder.

4.

Zülfün hevâsıyıla benefşe yile varup

Yüzün hevâsıyıla eriyüp olur gülâb

"Saçının arzusuyla menekşe rüzgâra kapılıp giderken yüzünün arzusuyla eriyerek gül suyu olur."

Menekşe baharın habercisi olan çiçeklerden biridir. Sevgilinin bahar mevsimi geldiğinde seyr ü sefâya çıkmasından dolayı ikisi arasında ilgi kurulur. Ayrıca menekşe koyu lacivert rengi ve deste işi satılması yönüyle de sevgilinin saçlarına teşbih edilir.

Sevilinin zülüfleri de menekşe gibidir.Beyitte menekşe sabah rüzgârına kapılıp sevgilinin saçlarına ulaşmak ister. Sabah rüzgârı çiçeklerin açmasını sağlayan bir rüzgârdır. Bu nedenle menekşe ona kapılıp gider. Ancak bu kapılma sonucunda menekşenin yaprakları da sevgilin rüzgârda dağılan saçları gibi dağılır gider. Menekşe sevgilinin uğrunda kendini hebâ eder.

Sevgilinin yüzü bir gül kadar kırmızıdır ve bir o kadar da güzel kokar. Menekşe de eriyerek sevgilinin yüzünün hasretinden dolayı gül suyu gibi olur.

Şâir menekşeyi bir insana teşbih ederek aynı zamanda **teşhis** sanatı yapar. Yine menekşe gül suyuna **teşbih** edilir. Benefşe, yil, gül, hevâ kelimeleri aralarında **tenasüp** sanatı vardır.

5.

Meftûn olalı gamzene nergis benüm bigi
Ne rengi ver yüzinde vü ne hod gözinde hâb

“Nergis benim gibi senin gamzene tutulalıdan beri ne yüzünde renk ne gözünde uyku kalmıştır.”

Gamze sevgilinin yan bakışıdır. Nergis de âşık gibi sevgilin yan bakışına tutulmuştur ve o günden beri ne yüzü sararıp solmuş sarı bir hal almıştır. Nergisin rengi ve duruşu hasebiyle şâir böyle bir benzetme yapmıştır. Nergis sarı renkli, hafif toprağa doğru eğik bir çiçektir. Âşıkla nergis arasında bu bakımdan bir ilgi vardır. Âşığın da rengi sarıdır ve sevgilinin ayrılığından dolayı boynu büküktür. Her ikisi de mahmurdurlar. Nergis hafif sarhoşluk verdiği için; âşık da gece gündüz sevgiliyi düşünüp uyku uyuyamadığı için mahmurdur.

Şâir burada nergis çiçeğinin rengini ve mahmurluğunu sevgiliyi görmesine bağlayarak **Tecâhül-i Ârif** sanatı yapmaktadır.. yine nergis âşığa **teşbih** edilmektedir. Nergis, reng, h’ab kelimeleri arasında **tenasüp** sanatı vardır.

6.

Yanduhca şemʿ bigi oduna cân safâ bulur
Zîrâ ki yâre ʿazb olur yârdan ʿazâb

“Cân sevgilinin ateşiyle mum gibi yandıkça bundan zevk alır. Çünkü sevgilinin azabı âşığa tatlı gelir.”

Âşığın cânı sevgilinin muma benzeyen yüzünün arzusu ile yanar. Ancak sevgiliden yüz bulamayan âşık azab içinde kıvransa da bundan zevk alır. Zira sevgili istiğna göstererek zaten âşıkla ilgilenmektedir. Onun varlığından haberdar olduğu için ona yüz vermemektedir. Bu da âşığı mutlu etmekte ve âşık bu halden zevk almaktadır.

Şâir sevgilinin yüzünü parlaklığı ve yakıcılığı ile muma **teşbih** eder. Şem, od, azab kelimeleri **tenasüp**lü kelimelerdir.

7.

Sûzıla şemʿ bigi yanar iken Ahmedî
Girü gözünden ola sana olsa feth-i bâb

“Ey Ahmedî, ateşle mum gibi yanarken gözlerinden dolayı sana fetih kapıları açılır.”

Ahmedî sevgilinin ayrılığından dolayı bir mum gibi yanarken aynı zamanda da gözlerinden yaşlar akmaktadır. Ağlayan gözlerinden dolayı belki de sevgili ona acıyacak ve ilgi gösterecektir. Dolayısıyla âşığa fetih kapıları açılacak, âşık sevgilinin gönlünü kazanarak zafer elde edecektir.

Şâir beyitte kendisini muma , sevgilinin ilgi ve alâkasını da fetihe benzeterek **teşbih** sanatı yapmaktadır..

Gazel 48

Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün

1.

Derd mendem derdümi ne derddür bil ey tabîb

Pes ana lâyık niceyise devâ kıl ey tabîb

Âşık sevgilinin aşkından dolayı sıkıntı içersindedir. Sevgiliyi görüp de ona kavuşamamak en büyük derttir. Âşık bu yüzden dertlidir ve hastadır. Tabibten derdinin ve dermanının ne olduğunu bilmesini ister. Aslında âşığın derdi de dermanı da sevgilidir. Âşık sevgiliden kendisini anlayıp biraz ilgi ve alaka göstermesini kendisi uğruna ne sıkıntılara katlandığını bilmesini ister.

Şâir beyitte sevgiliyi tabibe teşbih eder. Tabib, derd, devâ, derd-mend kelimeleri birbirleri ile **tenasüp**lüdür. Derd ve devâ birbiri ile tezât oluştururlar.

2.

Zülfi sevdâsıyla oldum hasat dutgıl nabzumı

Kim perîşândur mizâc u hâl müşkil ey tabîb

"Saçının sevdâsıyla hasta oldum nabzımı tut, halim, tabiatımfenedır, zor durumdayım ey tabib."

Âşık sevgilinin saçlarının güzelliğinden dolayı yataklara düşmüştür. Ona kavuşmanın verdiği acı içerisinde cân çekişmektedir. Çünkü sevgilinin saçının sevdâsına düşmüştür. Sevdâ "kapkara" anlamına geldiği gibi kara sevdâ da aşk hastalığının adıdır. Sevgilinin saçları da kapkaradır. Âşığın bu sevdâdan dolayı huyu, tabiatı değişmiştir. Artık normal olarak davranamamaktadır. Tabib olan sevgiliden halini anlamasını nabzını tutmasını ister.

Sevgili şiirin tamamında tabibe teşbih edilirken âşık da hastaya teşbih edilir.zülf, sevdâ kelimeleri birbiri ile ; tabib, hasta, nabz, perişan, mizac müşkil kelimeleri de kendi aralarında tenasüplüdür.

3.

Bini benden aldı sihr ile gözinün fitnesi

Sende bu rence devâ varısa kılgıl iy tabîb

“*Sevgilinin gözünün fitnesi sihir ile beni benden aldı. Sende bu sıkıntıya çare varsa onu bul ve ver, ey tabib.”*

Sevgilinin gözleri âşığı büyüler ve onun duygularını karmakarışık bir hale getirir. Bu nedenle fitneye benzetilir. Göz bunların yanı sıra âşığı etkilediği kendine bağladığı için de büyücüye benzetilir. Sevgilinin gözleri karışıklık içerisinde âşığı büyüler ve kendinden başkasını görmemesini sağlar. Öyle ki âşığın gözü kendini bile göremez. Âşık sevgiliden insafa gelmesini ve artık kendine eziyet etmemesini ister.

Sevgilinin gözü fitne çıkaran bir sihirbaza **teşbih** edilir. Sihr, göz, fitne, renc kelimeleri birbiri ile **tenasüp**lüdür.

4.

Em lebinden buyur ol yârun devâ derdüme kim

Gülşeker olur ‘ilâc-ı ‘illet-i dil ey tabîb

“O yârin dudakları derdimin devâsıdır. Buyur em o dudaklardan. Zira gönül hastalığının ilâcı gül şekerdir.”

Sevgilinin dudakları âşığı cân verdiği için âşığın derdinin devâsıdır. Ayrıca âşık o dudaklardan kâm almayı da arzu eder. Beyitte em kelimesi tevriyeli olarak kullanılmaktadır. Hem ilâc anlamlarına gelir hem de âşığın o dudakları öpmek istediği anlamlarına gelir. Âşığın derdini devâsı sevgilinin dudaklarıdır. Tıpkı gönül derdi olanlara eskiden gül-beşeker verildiği gibi. Gül- beşeker eskiden kuvvet şurubu olarak kullanılan bir terkibin adıdır. Sevgilinin dudakları kırmızı renginden ve tatlılığından dolayı bu şuruba **teşbih** edilmektedir . Ayrıca aşk da bir hastalığa **teşbih** edilir.

5.

‘Işk elinden muhterikdür tende ahlatum kamu

Üş bu rence ne durur dermân buyurgıl iy tabîb

“Aşk elinden tendeki bütün karışımlar yanmaktadır. İşte bu derdin dermenı ne ise dermen eyle ey tabib.”

İnsan vücudunda dört tane unsur olduğuna inanılır. Bu karışımlar; kan, salya, safra ve kalbdeki sevdâdır. Bu unsurlar insanın mizacını oluştururlar. Âşıktaki bu unsurlar aşk derdinden dolayı yanmaktadır. Dolayısıyla âşığın mizacı değişmeye başlamıştır. Bundan dolayı âşık ızdırab çekmektedir. Bu derdin dermanını âşık sevgiliden talep etmektedir.

6.
Yüregüm oynadugınun sabr dermânı degül
Anun ıçun bir müferrih çâre itgil iy tabîb

“Yüreğimin atışının dermanı sabır değildir. Onun için içime ferahlık verecek bir çare bul ey tabib.”

Âşığın sevgiliyi gördüğü zaman nabız atışları hızlanır. Kalbi yerinden fırlayacakmış gibi olur. Âşık sabretmenin bu derde dermen olmadığını ifade eder. Çünkü âşık yeterince sabr etmiştir. Ancak bu sabrının neticesini alamamıştır. Artık onun yerine içini rahatlatacak, kalbini sükuna erdirecek başka bir dermana ihtiyacı vardır ki bu da sevgilinin dudaklarından başak bir şey değildir.

Şâir sabrı bir dermana **teşbih** ederken seviliyi de iç ferahlatan bir çareye benzetir.

7.
Dut ki dârûlar kamusı sende vardur n‘idesin
Sıhhate çünkim mizâc olmaya kâbil iy tabîb

“Tut ki ilaçların bütün hepsi sende olmasına rağmen benim mizacım sıhhatı kabul etmez ey tabib.”

Âşık sevgilinin derdinden dolayı her ne kadar şikayet etse de ondan vazgeçemez. Kendisine verilecek olan ilâcın onu sevgiliden ayıracağını düşündüğü için devâyı kabul etmez. Âşığın mizacı aşk derdine öyle alışmıştır ki devâ kabul etmemektedir.

8.
Çün bilemezsin ki nedür derdüme binüm sebeb
İdemezsin ana dermân ‘aczuni bil iy tabîb

“Çünkü benim derdimin dermanı nedir sen bilemezsin, ona çare bulamazsın acizliğini bil ey tabib.”

Artık derdine devâ bulamayan şâir tabibi suçlamaktadır. Tabib derdine derman bulamadığı için beceriksiz olarak addedilir. Her türlü şikayetini bildirmesine rağmen tabib ona çare olamamıştır.

9.

Ahmedî’ye vasl-ı tiryâki gevrek kim ol durur
Bin kezin fürkatden içen zehr-i kâtil iy tabîb

“Ey tabib katilin zehri olan firkatten binkez içen Ahmedî’ye kavuşmak gereklidir. (Zira onun derdinin dermanı odur).”

Şâir artık ayrılık acısına tahammül edememektedir. Sevgilinin gözleri bir katile benzeten şâir onun ayrılığının acısını binlerce kez tatmaktadır. Sevgilinin bakışları âşığı günde binlerce kez öldürmektedir. Artık ayrılık acısına dayanamadığı için sevgiliye kavuşmayı diler. Tiryâk; afyon gibi bağımlılık yapan maddelere düşkünlüğü belirtir. Âşık da sevgiliye aşırı derecede tutkundur.

Sevgilinin gözleri katilin zehrine **teşbih** edilir. Zehr, katil, tabib kelimeleri birbiri ile **tenasüp**lü kelimelerdir.

Gazel 49

Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün

1.
Ben dîyar-ı yârdan uş düşmişem tenha garîb
İnileyü ney bigi sözüm budur kim vâ garîb

"İşte şimdi ben yârin diyârinda kimsesiz ve tek başıma aciz kalmışım.Ney gibi inleyerek garibim diyorum. Sözüm budur."

Âşık sevgilinin memleketini benimser ve onu görebilmek için orayı mekân tutar ancak bazen âşık sevgiliden uzak kalır. İşte o zaman kendisini garip ve yalnız hisseder. Bu halini de bir kuş yuvasına benzetir. Kuşlar yavruları zarar görmesin diye yuvalarını kimsenin olmadığı tenha yerlere yaparlar. Âşık da sevgilinin diyârindan ayrı düşünce garip kalır. Zîra sevgili onun her şeyidir. Âşığın garipliği sadece bununla da sınırlı kalmaz. Ayrı düştüğü yetmemiş gibi sözü de ney gibi gariptir. Ney de kamışlıktan ayrı düştüğü için içi de sesi de yanıktır. Bundan dolayı ney de garip ve yalnızdır.

Şâir beyitte âşığı sevgilinin diyârindan uzak bir kuş yuvasına benzeterek **açık istiare** sanatı yaparken, sözü de neye benzeterek **teşbih** sanatı yapar. Uş, tenha, garib; ney inileyü garib kelimeleri birbiriyle **tenasüp**lüdür.

2.
Ger fakîr ü ger ganî yirlü yiründe her kişi
Hoş durur elhmadülillah kamusı illâ garîb

"Fakir ve zengin her kişi yerli yerindedir, garib olandan başka elhamdülillah hepsi hoştur."

Fakir de olsa zengin de olsa herkes yerli yerindedir. Hepsinin bir yuvası, yurdu vardır. Her hallerine şükredip otururlar, hoşnud olurlar. Oysa garib olanın ne yeri ne yurdu vardır. Onun gönlü hoş değildir. Birinci beyitin mahiyetinde olan bu beyitte âşık sevgilinin diyârindan uzak olduğu için kimsesiz ve zavallıdır. Bu nedenle de mutlu değildir.

3.

Her gice şöyle iniler ki işiden kalur tana

Bag içinde oldugıçun bülbül-i şeydâ garîb

“Aşktan deliye dönen bülbül bağ içerisinde kimsesiz olduğu için öyle inler ki onun inleyişini işitenler sabah vaktine kalır.”

Bülbül gül bahçesinin içinde tek başına her gece gülün açılmasını bekler durur. Onun bu yalnızlığından dolayı feryat edişini duyanlar uyuyamazlar.

Şâirin kendini bülbüle benzettiği bu beyitte bülbül adeta âşığın yalnızlığını ifade eder. Edebiyatımızda bülbül âşığı, gül sevgiliyi, gül bahçesi ise sevgilinin diyârını temsil eder. Bülbül gülün açılmasını beklerken sabaha karşı uyuya kalır dolayısı ile gülün açılışını göremez ve feryada başlar. Çünkü yine kimsesiz ve zavallı kalmıştır. Onun bu feryatlarını işitenler ona acır ve uyuyamazlar.

Âşık da tıpkı bülbül gibi sevgiliden uzak düşmüştür.bundan dolayı daima ağlayıp inler. Onun âhını işitenler ona acırlar ve sabaha kadar uyuyamazlar.

Şâir kendini bülbüle sevgilinin diyârını ise bağa benzettiği için **Açık İstiare** sanatı yapar. Bülbülün feryadının sebebinin bağ içinde garip kalışına bağlanmasın da **Hüsn-i Ta‘lil** sanatı vardır. Bülbül-i şeydâ, inilemek, bağ kelimeleri birbiriyle **tenasüp**lüdür.

4.

Geh sular geh yile varur gâh topraga düşer

Gâh yanar oldugıçun bu gül-i ra‘nâ garîb

“Gül-i ra‘na bazen suya bazen rüzgâra kapıldığı bazen toprağa düştüğü, bazen de yandığı için gariptir.”

Gül-i ra‘na bir tarafı sarı diğer tarafı kırmızı olan bir gül çeşididir. Bu gül adeta anâsır-ı erbâayı temsil eder. Su, yel, toprak ve ateş bu gülün bünyesinde mevcuttur. Renginin değişikliğinden dolayı garip yani ilginçtir.

5.

Kendü yirinden cüdâdur ki oldı bende kayd-ı la‘l

Yüregi delindi olalı lü’lü-yi lâlâ garîb

“Kendi yurdundan ayrı kalarak yüreği delinen zavallı parlak inci; ayağına pranga vurularak köle olmuştur.”

İnci denizden çıkarılıp ortası delinerek ipe dizildiğinden bu yana köle gibidir demektedir şâir.

Âşık ve inci arasında bir ilgi kurulan bu beyitte inci bir köle gibi tasavvur edilir. Bilindiği gibi inci denizden çıkarılarak ortası delinir. Şâir incinin ortasının delinmesini yüreğinin delinmesi şeklinde ifade eder. Ortası delinen inci ipe dizilerek boyunlara takılır. Onun bu hali de ayağına pranga vurulan esire benzetilir.

Âşık da yerinden yurdundan ayrı kaldığından beri sevgilinin esiri olmuştur. Âşık zincir ile bağlandığı için sevgiliden uzak kalamamakta onun her haline boyun eğmektedir.

Şâir inciyi yüreği delinen, ayağına pranga vurulan bir esire benzeterek **teşbih** sanatı yaparken aynı zamanda onu kişileştirerek **teşhis s**anatı yapar.

6.

‘Ûd bigi niçe inleye yahıla rahm idüp

Bir kişi dimez ki neyçün inilersin yâ garîb

“Ud gibi inleyip yakılmaktayım. Kimse merhamet edip niçin inliyorsun ey garip demiyor.”

Âşık bir ud gibi inleyerek yanmaktadır. Fakat kimse ona merhamet edip de niçin inliyorsun diye sormamaktadır.

Ud gibi bazı çalgılar ortaları yakıldıktan sonra yanık sesler çıkarırlar. Âşığın yüreği de sevgilinin ayrılığından dolayı yanmaktadır. Âh edip inleyen şâir ud gibi sesler çıkarır. Fakat kimse de çıkıp onun derdini sorup ona merhamet etmez.

Şâir burada kendini uda benzeterek **teşbih** sanatı yapıyor. Ney, ud, yahıla kelimeleri arasında **tenasüb** vardır.

7.

Gündüzin sergeşte vü bîkâr her yana yürür
Gice olduhda bulamaz mesken ü me'va garîb

"Garip gündüz vakti şaşkın ve tembel her yana yürür, gece olunca da sığınacak yer bulamaz."

Âşık gündüzleri zavallı bir halde oradan oraya dolaşıp durur. Yürüdüğü yolu, gittiği yeri bilemez. Gece olunca da sığıncağı bir yer bulamaz.

Âşık sevgilinin aşkından dolayı kendinden geçerek kendini bilmez bir halde oradan oraya divane gibi dolanır kalır. Onun için sevgili ve sevgilinin diyarı sığınılacak bir meskendir. Âşık sevgiliden ayrı düştüğü için sığınacağı yerden de ayrı düşmüştür. Aslında şâir burada **tevriye** yapmaktadır. Hem evinin yurdunun olmadığını hem de âşığın evinin yolunu bulamadığını kast eder.

8.

Pâdişeh dahı olursa ger diyerın yâd ide
Dirliginden zevk u râhat bulamaz asla garîb

"Garib (kişi) padişah dahi olsa kendi yurdunu hatırlar. Yaşayışından zevk alıp asla rahat edemez."

Âşığın yurdu sevgilinin olduğu yerdir. Âşık devâmlı sevgiliyi ve yurdunu hatırlar. Onu hiçbir zaman aklından çıkarmaz. Âşık bir ülkeye padişah bile olsa daima sevgilinin olduğu yeri yani yurdunu anar durur. Her ne kadar her şeyin sahibi olsa da bundan zevk alıp rahat edemez. Yeter ki sevgilinin yakınında olsun ister. Onun her türlü eziyetini rahata değişmez.

Şâir âşığı padişaha teşbih eder. Sevgilinin yurdunu kendi yurduna benzeterek **mübalağa** yapar.

Padişah, zevk, rahat ve dirlig kelimeleri arasında **tenasüb** sanatı vardır.

9.

Ger diyârından ırah düsdise n‘ola Ahmedî

ʿAyb mıur Kâfa düşüp oldugı ankâ garîb

“Ahmedî, diyarından uzak düştüise ne olur. Garibin kaf dağına düşüp anka olması ayıp mıdır?”

Ahmedî, memleketinden uzak kaldıysa ne olur ki, Anka kuşu da uzaklarda olan Kaf dağ’ına düşmüştür.

Şâir beyitte bir nevî kendini avutmaktadır. Anka kuşu da uzaklarda olan ve kimsenin erişemeyeceği bir yere düşerek değer kazanmıştır. Garip Ahmedî de yurdundan uzak kalmıştır ama bir değere hâiz olmuştur.

Gazel 50

Mef û lü / Fâ i lâ tü / Me fâ î lü / Fâ i lün

1.

Bîmâram itmedün bana tîmârı tabîb

Vay ol kişiye kim ola bîmâr u hem garîb

“Hastayım beni tedavi etmedin doktor! Hem hasta hem de garib olan kişiye eyvahlar olsun”

Âşık aşk hastalığına yakalanmıştır. Bundan dolayı halsiz, yorgun ve bakıma muhtaç durumdadır. Sevgilinin derdinden dolayı bu hallere düşen âşığı hiçbir tabib tadavi edemez. Çünki o normal ilaçlarla tedavi edilemez. Onun derdi de dermanı da sevgilidir. Sevgili ise âşığa vefa göstermemektedir.Vefâ görmeyen âşık da tedavi olamadığı için zavallı bir durumdadır. Kendisine acınmasını istemektedir.

Beyitte şâir kendini hastaya teşbih ederken sevgiliyi doktora benzeterek **açık istiare** sanatı yapar.

Bîmar, tabib, timâr kelimeleri **tenasüplü** kelimelerdir.

2.

Tiryâk-i vaslı ister iken cân devâ içün

Zehr-i firâkdur bana virdügi ol tabîb

“Ben cânımın devâsı için kavuşma panzehrini isterken, o tabibin bana verdiği ayrılık zehridir.”

Âşık aşk hastalığının devâsı olarak sevgiliye kavuşmayı görürken tabib bu derdin devâsının ayrılık olduğunu söyler.

Âşık sevgiliye duyduğu aşktan dolayı hastadır. O her zaman sevgiliye kavuşmayı ister. Ona kavuşmak aşk hastalığının şifasıdır. Âşık hasta olunca, sevgili de tabib olur. Sevgili ise âşığın kendisine kavuşmasına fırsat vermediği gibi kendini ondan uzak tutar. Kavuşmayı arzu eden âşık ayrılıkla karşı karşıya gelir. Ayrılık acısı âşığa bir zehir gibi gelir.

Beyitte âşık hastaya, sevgili tabibe benzetilirken, sevgiliye kavuşmak panzehire , ayrılık ise zehre **benzetili**r. Zehir ve panzehir ile ayrılık ve kavuşma arasında **tezât**, aynı zamanda da **müretteb leff ü neşr** sanatı vardır.

3.

Râhatdan aldı dünyâda her kişi bir nisâb
Mihnet bana cefâyıla olmış durur nasîb

"Dünyada her kişi rahattan bir miktar alırken, bana mihnet ve cefâ nasib olmuş"

Her insan dünya hayatında mutlaka rahattan bir hisse alır ve zamanı gelince bunu yaşar, mutluluğu huzuru yaşar. Fakat âşığa hiçbir zaman böyle hisse nasib olmamıştır. Onun nasibi sevgiliden gelen eziyet ve cefâdır. Çünkü âşık sevgiliden hiçbir zaman yüz bulamaz.

4.

Şöyle olmışam k'eger kalemün şakkına girem
Yazarken olmaya mütegayyir hat-ı edîb

"Öyle olmuşum ki eğer kalemin çatlağına girsem de ediplerin yazısı yazarken farklı olmaz."

Âşığın yazısı (kaderi) ezelden takdir edilmiştir. Öyle ki âşık bir mürekkep gibi kalemin çatlağına girse de bu yazıyı değiştiremez.

Bilindiği üzere eskiden kamış kalemler kullanılırmış. Bu kalemlerin ucu yarılarak mürekkebi muhafaza ederek yazının yazılması sağlanırmış. Ezelde takdir edilen hiçbir zaman değiştirilemeyeceği için âşığın çaresiz zavallı talihi de değişmeyecektir.

Şâir beyitte kendini kalemin içindeki mürekkebe benzeterek **kapalı istiare** sanatı yapar. Kalem, şakk, hât-ı edip kelimeleri birbiriyle **tenasüb**lüdür.

5.

Ol yârdan ʿinâyet ola dir iken bana

İy vâ musîbeâ ki bu fikr olmadı musîh

“Eyvah! Bu ne musîbettir. O sevgiliden bana lütuf olsun derken bu fikrim de bana nasib olmadı.”

Âşık sevgiliden her zaman bir lütuf ve ihsan bekler. Bu iyilik ve ihsân sevgilinin kendisine vefâ gösterip yüz vermesidir. Âşığın hayalinde daimâ bu fikir vardır. Ne yazıkki âşığın bu fikri bir türlü gerçekleşmez. Şâir bunu başına gelen bir musîbet olarak nitelendirerek “eyvahlar olsun!” der.

6.

Gözüm yaşı ineriken içüm yanar oda

Şol resmile ki şem‘ zihî hâlet-i ‘acîb

“Gözyaşlarım inerken içim ateşte yanar. Bu (hal) bir mumun yanarken eriyen hoş ve acayip haline benzer.”

Âşığın sevgilinin aşkından dolayı içi yanmakta ve gözlerinden yaşlar akmaktadır. Şâir bu hali muma benzetir.

Mum da yanarken erir ve eriyen mumlar, mumun kenarlarından gözyaşları gibi aşağı süzülür. Bu hem hoş hem de acayip bir manzaradır. Çünkü mum varlığını yok ederek etrafına ışık verirken adeta sessiz sessiz ağlamaktadır.

Âşık da sevgilinin aşkı için, için için yanar ve sessiz gözyaşı döker.

Şâir kendini muma **teşbih** eder. Oda (içi) yanmak deyimi ile de **irsâl-i mesel** yapar.

7.

Eyyûbvâr derdüne sabr eyle Ahmedî

Ola ki göre hâlüni rahm ide ol tabîb

“(Ey) Ahmedî Eyyub gibi derdine sabr et, öyle ki o tabib senin hâlini görür de merhamet eder.”

Ahmedî kendisine seslendiği bu beyitte kendisinin sabretmesi gerektiğini ifade eder. Bu sabır Eyyub sabrı gibi olmalıdır. Beyitte Eyyub (as)’a **telmih**te bulunulmaktadır.

Cenâb-ı Hakk tarafından Eyyub (as)’ın vücudunda yaralar çıkmıştır. Öyle ki bu yaralar kurtlanarak azmışlardır. Bütün bunlara karşı Eyyub (as) isyan etmemiş daima sabr etmiştir. Nitekim Allah (cc) kendisine rahmetiyle tecellî edip ona yıkanacağı bir suyu Cebrail (as) vasıtasıyla bildirmiştir. Eyyub (as) o suda yıkanınca bütün yaralarından kurtulmuştur.

Ahmedî’de tıpkı Eyyub (as) gibi sabretmelidir. Bu sabrın sonunda da ola ki sevgili çektiklerini görüp de ona merhamet edip vefâ gösterir.

Şâir kendisini Eyyüb (as)’a teşbih ederken aynı zamanda çektiği acıların büyüklüğünü de mübalağalı bir şekilde ifâde eder. Eyyüb, sabr, rahm kelimeleri arasında **tenasüb** vardır.

SONUÇ

Yaptığımız bu çalışmaya temel teşkil eden eser, Yaşar AKDOĞAN'IN "Ahmedî Divanı'nın Tenkitli Metni" ve divanın Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye 1082 numarada kayıtlı bulunan nüshasıdır.

XIV. yüzyılın en önemli şairi ve Klasik Edebiyat'ın kurucularından sayılan ve çok fazla eser vermiş olan Ahmedî, edebiyat dünyasında "İskender-nâme" adlı eseri ve bu eserin sonunda yer alan Osmanlı devletinin anlatıldığı ve Osmanlı tarihi niteliğinde olan bölümüyle dikkatleri celb etmiş, hakkında bilgi edinilmeye başlanmıştır.

Bütün edebi eserlerin ait oldukları yüzyılların; siyasi, sosyal ve kültürel seviyesi ve gelişimine ışık tuttuğunu, bu ilerlemelere katkıda bulunmuş sanatkârların ekonomik durumları, kültür seviyeleri, muhitleriyle ilgili bilgilere ulaşılabildiğini bilmekteyiz. Ahmedî'de Germiyan, Mısır –Kahire, Osmanlı sarayı, Timur Sarayı gibi çeşitli sahalarda bulunduğu için bu muhitlerle ilgili bilgilere ulaşılabilmektedir. Ahmedî'nin tarihe kaynak olabilecek eserlerinin arasında "İskendernâme" ve "Hurşidnâme"si önemlidir. Özellikle İskendernâme'de eski Yunan mitolojisine ve eserin sonunda yer alan Osmanlı Tarihi niteliğindeki bölümüne bakıldığında Ahmedî'nin yazmış olduğu eserlerin ne kadar önemli olduğu anlaşılır.

Yukarıda sayılan maddeler çerçevesinde ve Klasik Türk Edebiyatı'nın yeni teşekkül ettiği bu devreden günümüze bu çapta ve bu değerde çok fazla eserin ulaşmadığı göz önünde bulundurulduğunda Ahmedî'nin ve sahip olduğu divanın değeri daha iyi anlaşılacaktır.

Ahmedî Divanı'nın en önemli özelliği XIV. ve XV. yüzyılın dil özelliklerini büyük ölçüde yansıtıyor olmasıdır. Eser klasik mânâda anladığımız divân edebiyatı şiirlerinde olduğu gibi ağır edebî sanatlar, kelime oyunları, klişe ifadeler, mücerred mazmunlardan ibaret kalmamış, bunun yanında tarihi bilgi ve vesikalara, şehirlerin sosyal ve kültürel durumlarına hatta şairin yaşamış olduğu şehirlerdeki insanların kendisine davranışlarına ve onlar hakkında ki kanaatlerine kadar bir çok hususu aydınlatacak bilgiye ulaşılabilecek bir menbâ olabilmektedir.

Ahmedî'nin yaşadığı devir, siyasi karışıklığın hüküm sürdüğü beylikler dönemidir. Bu nedenle bu dönemde bariz bir şekilde "Türkçecilik şuuru" ile

karşılaşılmaktadır. Bu özelliği ile Ahmedî Divanı'nda, aşağıdaki beyitlerde de görüldüğü üzere atasözlerine, deyimlere ve halk söyleyişlerine yani halkın kullandığı dile rastlanılmaktadır.

Ben yolunda varlıgumı virmişem
Her ki 'âşıkdur gerek cömerd ola

Cândaki [C]ışk odı ola oldur nişânı kim
Bağrı kebâb gözlerinün yaşı kan ola

Her ki Ahmedî'nün ohır-ısa derd-nâmesin
Baş ola bağrı gözleri kan yaş ıla tola

Ahmedî Divanında yer alan, xvı. ve xv. Yüzyılların dil özelliklerini yansıtan 'irgürür, göynügüm, uş, üş, sünügüm, kanda, ayrug, serd ol-, tapu, tamu, od, eneginün, yil, başmaguna, vb. kelimeler günümüz Türkçesinde kulanılmayan (arkaik) kelimeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca yine divanda yer alan 'dutıluban, bahuban, çüriyiben, tutag, kimesne, yahılmag, bigi, çuhur, dahdı, girü, dutgıl, virdügi .. vb.' kelimelerin çeşitli ses ve hece değişimleri neticesinde az çok farklılık göstererek günümüzde de kullanılmaktadır.

Gün yüzünü takvimine ey dil nazar kıl daimâ
Ay başında fitneler vardur hazer kıl daimâ

Devrin şairlerinin çok fazla sayıda Türkçe eser verememelerinin nedeni olarak Faik Reşâd; Türkçe'nin bu günkü intizam ve genişliğine göre daha iptidâi, aynı zamanda kuru olmasına ve şairlerin arûz veznini Türkçe'ye tatbik etmelerinde zorlanmalarını göstermektedir.

Yukarıda belirttiğimiz sebepler Ahmedî Divanı'nda karşılaştığımız arûz kusurlarının nedenleri arasında gösterilebilir. Yine burada da belirtmeliyiz ki divanda rastlanan bu arûz noksanlıkları bazı araştırmacılar tarafından kusur olarak görülmüş bazıları tarafından ise kusur olmadığı ifade edilmiştir. Ahmedî şiirlerinde genellikle ; "Mef û lü Fâ i lâ tü Me fâ î lü Fâ i lün" kalıbını kullanmıştır. İncelediğimiz elli gazel içersinde, kullanılan aruz kalıpları ve sayıları şu şekildedir.

23 adet ,Mef û lü   Fâ i lâ tü   Me fâ î lü   Fâ i lün:

8 adet Fâ i lâ tün   Fâ i lâ tün   Fâ i lâ tün   Fâ i lün:

1 adet Me fâ î lün   Me fâ î lün   Me fâ î lün   Me fâ î lün

6 adet Me fâ î lün   Me fâ î lün Fe û lün

1 adet Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lün

5 adet Fâ i lâ tün   Fâ i lâ tün   Fâ i lün

1 adet Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lâ tün Fe i lün

2 adet Me fâ î lün   Fe i lâ tün Me fâ î lün   Fe i lün

1 adet Müf te i lün Müf te i lün Müf te i lün

2 adet,Me fâ î lün   Fe i lâ tün Fe i lün

Ahmedî Divânında yer alan gazeller genellikle “yek ahenk” gazeller olup, içlerinde bir tane de Farsça gazel yer alır. Gazellerinin içerisinde iki tanesinde mahlas beyti önce yer almaktadır. Bunun yanı sıra şairin Mısır’da almış olduğu Arap kökenli eğitimden kaynaklanan Arapça alıntılara ve ayetlere de şiirlerinde rastlanmaktadır. Şair Yunan ve Şark mitolojilere vakıf olduğu için şiirlerinde bu iki kültürün izlerini bir arada görmek mümkündür. Şair aynı gazelde hem Narkissos efsanesine hem de Ferhat ile Şirin; Leylâ ile Mecnun hikayelerine de yer verir. Bunların yanı sıra şairin mesleğinin hekimlik olduğu da göz önünde bulundurulurda tıbbî terim ve hastalık adlarının ve bu hastalıkların tedavi yöntemlerine de şiirlerinde sıkça rastlanmaktadır.

Şairin uslûbu daha çok İran örneklerine uyularak oluşmuştur. Kelimeleri söz ve mânâ sanatlarıyla bir mücevher dizisi halinde söylemek yolundaki şiir anlayışı, Ahmedî’nin şiir anlayışıyla örtüşmektedir.

Takrir itdügünce lebün vasfın Ahmedî
Her söz ki nazm ide güher-i âbdâr olur.

Yine sözde kılı kırk yarmanın yani sözlerini düşünerek söylediğinin uslûbunun bir parçası olduğunu;

Akl o ki sözde kıl yarar kıl dir- ise ger biline
Anca nazar kılmış kişi anunla kâle düşmesün

mısralarıyla belirtir.

Söz ustalığında ise kendisini dönemin Hassân’ı seviyesinde gören şair kendisine düşman olanları ise Bâkıl’a benzetir.

Sözde Hassân-ı zamândur Ahmedî
Benzer anâ hasm olan Bâkıl’a

Ahmedî Divanı’da konu olarak, Klasik edebiyatın ana konuları olan aşk, aşık ve sevgili üçgeninde aşığın halleri, çektiği sıkıntı ve ızdıraplar; sevgiliye duyulan özlem, sevgilinin vefasızlığı, aşığa çektirdiği acılar, aşkın önemi ve büyüklüğü, gerçek aşkın ve aşıklığın ne olduğu ile gereklerinin neler olduğu anlatılmaktadır.

Ahmedî, Divanı’ndaki gazellerinin bir kısmında tasavvufi görüşlere de yer vermiştir. Ahmedî’ye göre dünyanın yaratılışı ve bütün tabiat sırları Allah’ın varlık ve birliğine delâlet etmektedir. Gerçek aşkın ilahi aşk, maşukun ise Allah (cc.) olduğu, Allah’ın bütün sıfatlarıyla mahlukât üzerinde tecelli ettiği;

Nakş arada bahânedür ehl-i basîrete
Nakkâşa vire gönlüni her kim basîr ola

gibi beyitlerde ve vahdet nazarıyla bakıldığında Cenâb-ı Hakk’ın varlığında fenâ olunacağı düşüncesi aşağıdaki beyitte olduğu gibi bir çok yerde de ifade edilmektedir.

Ahmedî yâri gerekse varlıgun terk eylegil
Yâr-ıla sinün aranda var-ısa sensin hicâb

Çün fenâda olur bekâ-i ebed
Bes fenâdan kaçan kişi ebleh ola

Ahmedî’nin şiirlerinde önemli olan tasavvufa yer vermesi değil esas olarak tasavvufi terim ve umdeleri kullanış şekli ile dikkat çekmektedir. Tasavvufla ilgili kelimeleri kullanma biçimi ve inceliği onun tasavvufa vakıf olduğunun göstergesi sayılabilir. Ahmedî Hayatı boyunca bir çok yer gezmiş bir çok şehirde yaşamış buralardaki sosyal hayatta karşılaştığı insanlarla olan ilişkilerini ve bunların duygusal yansımalarına da şiirlerinde yer vermiştir.

Şâir Bursa şehrinin güzelliklerini :

Yiri cennat-ı tahtehe'l-enhâr
Zî mekân u zî hûb meskendür

Bursa sultanlara neşîmendür
Yümn-ile Tûr u Vâdî eymendür

beyitleriyle överken, insanlarını ise:

Bursa hûb şehrdür lîkin
Halkı gâyet gârib düşmendür

İçleri toldugı nifâk-ıla şirk
Taşlarından kamu mübeyyendür

beyitleriyle hicvetmektedir. Ayrıca şâirin Amasya'da yaşadığı 'Amasiyye urur ta'ne bugün Mısr-ıla Şiraz'a" mısrasından anlaşılmaktadır.

Ahmedî şiirlerinde devrinde yaşayan şâirlerden Elvân Şîrâzî'ye,

Bu resme söyle sözi söyler isen iy Elvân
Sahın ki söylememekten yig olmasın bu sükût

beytiyle seslenirken Şeyhoğlu Mustafa'yı;

Şeyhoğlu değülem ki didügüm sözün kamu
Kimisi terceme ola vü kimi müntehal ola

beytiyle hicvederek; kendinden önce yaşamış olan Hoca Dehhânî;

Dehhâni la'lün vasfına dür döktü gelsün Ahmedî
Alsun cevâbın şi'rinün ayruh hayâla düşmesün

ve Gülşehri'ye de göndermelerde bulunmaktadır.

Eger bu nazmı işide revân-ı Gülşehrî
Diye ki şâd ol u ahsen ü sâniye'l- Hassân

Bunlara karşılık şair kendini ve şiirini şu mısralarla övmektedir.

Hubs iderlerse Ahmedî'yi ne gam
Su bigi ol çü Pâk dâmendür

Ahsenü'l-nâs kerdür işitmez
Sözi kim kamu sözden ahsendür

Kendi sözlerinin hastalara şifa veren İsâ nefesi kadar kıymetli olduğunu, ancak eşek inatlıların bunu bir türlü anlamadıklarını

Niçesi bile İsâ enfâsın
Ol ki eşek bigi tab'-ı gevdendür

sözleriyle ifade eder.

Şiirlerini Mevlâna'nın Fîhî Mâ-fih eseriyle ölçmektedir.

İşiden Ahmedî sözünü eydür
Meger budur Kitâb-ı Fîhi Mâ- Fih

Yunus tarzında şiirler yazdığını divânındaki şiirlerde görmekteyiz.

Cihândan ben usanmışam bana sini gerek sini
Kamulardan üşenmişem bana sini gerek sini

Beytiyle başlayan yedi beyitten oluşan murabba gazeli bunun en güzel örneğidir.

Eserlerinde kullandığı ilmi kelimeler, atasözleri, deyimler, tıp ve riyâziyeye ait kelimeler, onun büyük bir âlim ve şâir olduğunun göstergesi sayılır. Xıv. Yüzyılın en çok eser veren en büyük şâiri olması yönüyle, kendisinden yüzyıllar sonra yaşamış olan Ahmet Paşa, Zeynep Hatun, Şeyhî, Nizâmî, Cem, Fuzûlî ve Bakî gibi büyük şâirleri de etkilemiştir.

Bütün bu özellileri ile Ahmedî, klasik edebiyatın kuruluşuna ve gelişmesine önemli katkılar sağlamış, eserlerindeki siyasî, sosyal ve tarihi bilgilerle de birçok alanda yapılmış çalışmalara ışık kaynağı olmuştur. Biz de çalışmamızda, bu değerli şâirimizin gazellerinin bir kısmının şerhini yapmaya çalışarak bundan sonra yapılacak çalışmalara ufakta olsa bir katkı sunmayı amaç edindik.

SÖZLÜK

A

‘Acîb. Şaşılacak hal, durum
‘acz:beceriksizlik
‘azb:tatlı, hoş
afitâb:güneş
agah:Bilgili, haberli
ahlat:karışım; insan vücûdunda farz olunan dört unsur veya usâre
akıbet: sonunda
Allahü alem bi-s-savâb: doğrusunu Allah bilir.
anber nikâb: siyah örtü
arâm:istirahat
ayet-i rûz:gündüz ayeti

B

bâd. Rüzgar, yel
bâde: içki
bahr: deniz, deniz yoluyla
bakam: kırmızı
başmag:pabuç, ayakkabı
beâa-i ebed: sonsuzluğun devamı
bend:düğüm
berrâ: karadan, kara yoluyla
Bî-kâr: Tembel, hareketsiz, iş görmeyen; bekâr
Bîmar: Hasta, sayrı
bî-reh: yolsuz, kötü yola sapan
Bülbül-i Şeydâ: Çılgın bülbül

C

cehren ve sırrâ: açık ve gizli
Cüd: Ayrı

Ç

çeşme-i âb-ı hayat: hayat suyunun çeşmesi
çeşme-i kevser: kevser çeşmesi
çîn:kıvrım

D

dâm-ı mihnet:sıkıntı tuzağı
dârû:ilaç
def’: savma, itme

dehân:ağız
derd-mend: dert sahibi
devlet-i bâki: sonsuz saadet
Dirlig: Yaşayış, hayat
dûr:uzak
dür-dâne: inci tanesi
düzmek:meydana getirmek,nazm etmek

E

ebleh: akılsız, ahmak
ebyât-ı garrâ:gös terişli beyitler
efsûn:büyü, sihir
ehl-i tevhîd: Tevhid ehli
em:ilac

F

fâzıl:erdemli ,faziletli
fazl: 1.fazla,ziyade 2.iyilik,erdem
feth-i bâb: fetih kapısının açılması
fetret-i râh-ı aşk: aşk yolunun durgunluğu.
fikri: tasavvur, düşünce
fitne: karışıklık
fürkât: ayrılık

G

garrâ: ğösterişli
gayb:gizli
girîh: düğüm
gurre: aklık, parlaklık
gül-âb:gül suyu
Gül-i ra'na: Güzel gül
gül-nüva:gülselsi
gül-şeker: şekerli gül murabbasıdır. Eskiden kuvvet şurubu yerine kullanılırmış.
gülşen-i cennet:cennet bahçesi

H

h'ab: uyku
hadis:söz
hâk-râh: yolun toprağı
halâs:kurtuluş
hâm: eğri, bükülmüş
Hât-ı edip: Çizgi, satır
havâdis-zây: hadiseler meydana getiren
hergiz:asla

hevâ:hava, arzu
hicâb:perde, utanma
hicr:ayrılık
hod:kendi
hûb:sevgi
hurşîd: güneş.

İ

iktisâb:kazanma
illet-i dil: gönül hastalığı
İnayet: Lütuf, ihsan, iyilik,

K

kâbil: kabul eden, kabul edici
kâh.: saman çöpü
kalb-i akreb: Akrep burcunun en parlak yıldızı
kâmil.: olgun
Kayd-ı lâl. Ayağa vurulan pranga
kebkeb: ayak patırtısı
kej-rây: yanlış düşünce, eğri fikirli

L

leff ü neşr: toplama ve dağıtma, sarma ve çözme
leylen ve nehâran: gece gündüz
likâ: yüz, çehre; kavuşma
Lü'lü-yi Lâlâ: Parlak inci
lü'lü-yi hoş âb:parlak inci dizisi

M

mâh-ı bedr: dolunay
mâhitâb: mehtap,dolunay, ayın on dördü
mahiyet: bir şeyin aslı, iç yüzü
masivâ: dünya ile ilgili şeyler.
matleb:meram, maksad
mâyil: meyilli
Me'va: Yurt, mekan, sığınılacak yer
mehcûr:ayrı
melâmet: ayıplama, kınama.
Mesken: Yurt, ev
mestûr: örtülü, kapalı, gizli
Mihnet. Zahmet, eziyet, sıkıntı
mihnet: sıkıntı
mizâc:karışım, terkip, kişilik, yaratılış
mu'arrâ: temizlenmiş

mu’azzeb:azap içinde bulunan
muhterik:tutuşup yanan, yanmış
mukarreb:yaklaşmış,yakın
mukayyed: kayıtlı, bağlanmış
Musîb: İsabet eden, rast gelen
Musîbetâ: Eyvah! Ne musîbet
mutarrâ: taravetli, taze
müberrâ: aklanmış, temizlenmiş
müferrih:ferahlık veren, iç açan; iç açıcı ilaç
münezzeh: temiz, arı, uzak
müreffeh: rahata, refaha kavuşturulmuş.
mürekkeb: terkibedilmiş
mürettep. Düzenli, derli toplu
müşevveş:karışık, dağınık
müşgîn kemend: siyah ip
müşkil:güç, zor, çetin; engel
Mütegayyir. Değişik, farklı
müvecceh : Makbul, münasip, uygun

N

na’lçe: küçük nalın
nahnü akreb: biz size yakınız
Nasîb. Hisse
necm:yıldız
Nisâb: sermaye, mal, miktar
nîşe: zehir

Ö

öykünmek: özenmek, imrenmek

P

pâk meşreb:temiz yaratılışlı
pes: şimdi, Öyle ise
pîç ü tâb:ızdırap sıkıntı, endişe

R

Rahm: Acıma, esirgeme
râyet-i şeb:karanlık gecer
renc: sıkıntı, işkence
rencûr: işkence
rûşen:ziyalanmak, göz görür olmak
rûz:gündüz

S

safâ: saflık, berraklık, gönül şenliği rahatlık.
sâlik-i reh: Bir yola giren
sarf etmek:harcamak
sâye:gölge
ser- çeşme-i hayat: hayat çeşmesinin başı
Ser-geşte: Başı dönen şaşkın
sevâd: karalık, siyahlık
sırf:seda
sûz:ateş

Ş

şahid:Güzel,sevgili
Şakk: Çatlak, yarık
şeb:gece
şem: mum
şerbet-i sâfî: şifa şerbeti
şirîn:tatlı, hoş
şu'â'-ı zerre: ışık zerresi

T

tâb:ışık, parlaklık
tâb-teb:sıtma humması
tapu:kapı
teberrâ:uzaklaşma, uzak durma, çekilme; sevmeyip yüz çevirme
tecelli:belirme, görünme;kader,talih
temennâ itmek:dilemek istemek
teng-dil: içi sıkıntılı, muzdarip
terkîb:karışım, birleşme
Tımâr: Yara bakımı
Tiryâk: Panzehir
turre: kıvırcık saç lülesi

U

Ûd: Öd ağacı
ukbâ:ahiret
ukde: düğüm
uş: işte

V

-vâr: Benzetme edatı, gibi
vasl-ı tiryâki:düşkün olanın kavuşması

Y

yiğ: iyi
yile varmak: rüzgara kapılmak, hebâ olmak
yile varmak:yel alıp götürmek, rüzgara kapılmak, ziyan olmak

Z

zafran: sarı renkte olan bir bitki
zehr-i katil: katil zehri
zerki: bir sıvıyı şırınga etmek
zihî: ne güzel, ne hoş
Zihî: Ne güzel, ne hoş

ESKİ YAZILI METİNLER

احمدی یارو دیارک آکک آغلرسه نه غم | بلبل اغلرسه اگیبن باغ و گلزاری نولا

ولـه ایضا طاب الله ثراه

بونه یوزدر بونه گوزدر بونه زلف و بونه بالا | بری لاله بری نرگس بری سنبل بری طوبی

گوکل اولجشمر و زلف و اول خد و خاله ویرن اولا | کیمی مجنون کیمی مفتون کیمی واله کیمی شیدا

بگا غوغا و دنیا غوغا و شکله صورتک اولمش | بری رنگین بری شیرین بری نازک بری رعنا

دگل اول زلف و پیشانی و اول رخسار و لب قبلی | شب یلدا مه تابان گل سوری می حمرا

صچوکک چین و پیچینه کزو کوک نجو ایته | مقید زاهد و عابد مجرد زیرک و دانا

لطافتده لب و دندانک آنک زرلد اولمش | بری کوثر بری بحر و بری نور و بری طاها

فراقکدن عنا و فکر و آب و آتشه اولمش | نه منزل بشو متکن کوزم شمع اجر ماوا

نکه ایتدم نخ و عنقدن سکا از مرشکل صورتدن | الکجوز الگراوسی اکرکیلی و کرعندا

اولمش جانم و عمر عزیزم کوزم سنسن | بریه باد و بری خاک و بری دوزخ بری دریا

دوشردی اول دل و جان بیله عقلومه بیله | یوزک حیرت قیلک قنه کزک عشق بحل سودا

هوای مهر و عشق و تودکا دشدی و وصلک | دونا اولش احمدی خوش نظم و شعر و دفتر و انشا

ولـه ایضا طاب الله ثراه

بونه صورتدر نه قد و بالا | زهی یاربش تعالی الله تعالی

صچک ریحان ایدی عقلی حیران | نه ایشلر کاردر کوز باشه سودا

بوزکه ایدکچون گل تشبیه | بله وار بن اولدی رخت یغما

13

بوکه ایکند کچون غنچه تر | صبا آغزین یوزکه اوکه رسوا

کوزنه نه عجب اولنکنه نرگس | حیا اولدی اولمانسه دن بیجا

دل رحل ایدن زلفک عقدن سن جان | کسه کنف اولد بو شکل معما

نجه انسون احمدی لعلک حدیثن | چون اولمز کتمیه بوزاز پیدا

وله ایضا [illegible]

بکا که اولدرز هرکیجه یلدا | صچوکک فکردر بینه زی سودا

یوزک باغن جان قالدی حیران | کوزن زلفکی عقل اولد شیدا

نخود جنتده وار بو نقشه صورت | نخود طوبی ده وار بو قسمه بالا

لبکدر راست تفسیر قل الروح | قدکدر قاب قوسین او ادنی

نماز ممکن یوزک فکری کتوردر | دلومه سوره نوریله طاها

صچوکک جیم جانلر قید ایچون | کیرولر دو لو لو شول رشیمه کیزها

دلنک وصفن ایشتدی احمدی دن | آریدی موی کی لولوی لالا

وله ایضا [illegible]

چون نکوک جهد ایدن کرد اولا | عشقک اوزدن اجمد دزد اولا

بن بولوکدن وار لغوی ومشم | هرکه عاشق درکرک جوهرد اولا

دردلی الله ویدبن جان بها | هرکه دردی یوخ آنک نامرد اولا

هرکه عاشق در کرک بنحیلرین | بشری کلکون یوزی زرد اولا

چون قنادر عشق بس عاشق کرك … کامو وار لعقدن که واردر فرد اولا

عاشق اول کم اوده یخشه آی حبیب … اود آنك جانینه باغ و ورد اولا

احمدی ترك ایله یار جان کم … عشق و جان سومك بغایت مرد اولا

ولە ایضا طاب الله ثراه

بلا بی بو عجب یاقوت و بالا … که درنشدر تعالی الله تعالی

بولب ایمدن به خود یاقوت احمر … بود شیمدر به خود لولوی لالا

دیدم بلك جان ویرم بردم وصالك … الوبه کیمی دیدی که لا لا

دل عشقك که آله وار لغوبی … ارنك بین تلکدن زی آلا

کمالیله جمالك آینه سی … تکاور بندرز جل جلالا

نظر بولین بقلر کز لرمندن … عفا الله خور حاجب زجر لالا

دقابیله احمدی اولز اولورسه … اشکولکدم زبخت و قدری والا

ولە ایضا طاب الله ثراه

خرم کوکل که عشقك آکا پای بند اولا … دولتلو قول که بوینه زلفك کمند اولا

درد که سیر قاموس درد دوا اولور … حاشا که عشق دردینه اول سود مند اولا

جان دوره غوك کوزد اکلر باشنی دوکب … طوطی عکس بلور تر دکز بو قند اولا

طوبی دیشر کوکل بو کا بو بلیه اد رحیاله … کیمی که فکر طغر و رای بلند اولا

عشقك اودی نراده که شعله اورورسه … جان و کوکل کرك که اوراده سپند اولا

14

عاشق اولانه درد کرك دردکم طبیب … آکا اگر علاج که اول دردمند اولا

سن احمدی سوز ایتك طرزی حسبی … بوندن عزیز داخ جهانده نه آند اولا

ولە ایضا طاب الله ثراه

دل سنك باغ صنع ایمك تماشا … نظر قیل اول بوزیله کوز وقاشا

کوکل و عقل و جان زلفونکه حیران … تعالی الله زهی ابداع تماشا

یوزك نور آینه سی قیلدی ایضاح … دوداغك روح سرین ایدی افشا

بته الندر دور کوکل زلفك هواسین … وای آکاکم بو سودایه اولاشا

مجوعك قیلدی سلاسل عقدین شرح … کزلك بابل فسونین ایدی انشا

فراقکدن کوزم اوش شمع بیکی … عجب عرق ایدیبنی قانلو باشا

جکر قابیله جانا بسلکنور کنی … یخه قصد ایدی کوز جابیله باشا

بوتر دامن لعیله احمد بنوك … کزی تجدید ای حق عیش حاشا

ولە ایضا طاب الله ثراه

شاه اوردی صحبته ترك خطا … اصلح الله شانه ای باد صبا

صاح آیتك بوزی شولیکه کون … بیلدن بولت اچرو نوله ضیا

لب درلعل و دشلری لولو … زلف سنبل یکاغ کل زی عطا

غمزه سی جانه شوله آتر اوقی … که امنز آنك ییرین کمدی خطا

ساجلری عقل الور زی دام عنا … کوزلری جان دل زی عین عنا

بوزینی کورد آریب اولدی کلاب — بویله اولورکن کوز و دیده حیا

سرو بالاسی اولالی راست الف — لام بیلی ارتبه آلدی جان بلا

احمدی دردله خوش اولدکه نولا — فوق ما الحیوة فیه شفا

صبر کارک بوزلقه صند اولکه — چونکه سوداسنه صبر اولدی دوا

وله ایضا طاب الله ثراه

دل و جان زلفکا حیران و شیدا — لب لعلکده سر روح پیدا

کریستر خار جنت گلستانی — یوزک گلزارینه ایدانه تماشا

نه تشبیه قیلالر قامتکی — که یوخ طوبی ده بو قد بو بالا

یوزوکه لاله اوبکندی یکر کیز — اذربیل خار و ماین حسنله یغما

تشنه ایدلی نرکس کوزکه — عجبمی چون دکل بیچاره بینا

نه کوهر دور لب لعلکده کورسه — حیادن حسل اولا لولوی لالا

دماغم طولودر زلفک هواسی — نه در بو نشئه یا رب بو نفحه سودا

لبک وصفی قلور سوزومی شیرین — یوزک ذکری قلور فکرومی زیبا

سلیمان اوله سلطان قوش دلنده — دریبا احمدی سلطان مینا

وله ایضا طاب الله ثراه

مجمع عیسی تر اولدی آسمان بادصبا — بلبله و دیر رحمتکل کلدن کیندن مرحبا

زی صفا کیم خلد باغندن کلوب باغ کلده — ظرفها برابه سرسیر ایه عهد صبا

15

سبز اولدی خطه بوشی وغنچه کلکون بوز هن — شاخ کل کوهر نکار لاله یاقوت قبا

جنت عدن اولدی کلزار آب کوثر جویبار — ابر لؤلؤیی عدن صاچیدی وبیل سنبل خطا

کل اورتمش تاج لعل ونرکس آلتون جام زر — خاک سیردن سلب در خار مینای ردا

کل سراپرده دو زمش کیز جان اورمغا — اول سراپرده اچنده بلبل اوتر مرحبا

باد زلفیه صبا بیلکنده قلدی مشک — کیم انک انفاسیله خوش معطردر هوا

غنچه عشقندن لبینک هر بجه اوترندن دل — کل بکا ای بخلکدن هر سحر غرق حیا

کل یکی کشف ایتسنک نرکس مثال ایجل نظر — رحمت آثار ایسه کر طولمشدر ارض وسما

ایندنک برک ونوا غنچه وبالمز باغه کیم — طولودر کلزار وباغ اوبجدن اوجا برک ونوا

وارسه کونکلوکده کدورت جام می نوش ایله کیم — اول کدورت محو اولور کوکلک طولا نور صفا

فلک انعامک اونت جمر بیک جام لعل ایچ — کوز بودوده تاج تنه اولمدی اولمز دوا

لاله و نرکس بیل الدن قومه بر لحظه قدح — بیله ویربه عمر یکی کل بیک ایما کل هبا

موسم کل فرصت عشرتدر اتمه فوت آنی — چون کلی بلدک که بش کن در نه کلبه بقا

احمدی جان ساکه مهمانه دورمش خوش دوت — کیم عزیزی خوار طوتمق اولمدی اولسز روا

وله ایضا طاب الله ثراه

صحکلوک بندینه کر عقل ایسه دیوانه اولا — یوزنک شمعین کورجان کبی پروانه اولا

ایچکولک بنده جان اولد صفا بین کوروب — کعبه هر کیم حوس ایلسه دیوانه اولا

ایدیر آبعکولک تونه جانوم نشانی — جان نیدر کیم کیم طالب جانانه اولا

دل وجان آلدك اولدي غمزهك ساكن
داغ آنك قصد ايكر ديله ايما نه اولا
سالك نايك اكثر كوزن بوزكي يزد
حسرتيندن طوطغوكك بري سخا نه اولا
عنبرين خالك يارك كوكل الدي نه سخن
بيكمان دام اولور اولورده كمز دانه اولا
احمدي يانه كرك عشق ايله يوانه صفت
داغ يرانه ايدر عاشق ايچي يمه ته اولا

[illegible] ايضا [illegible]

عاشقم دينك كارك عشق اوديدر دردا اولا
كيبيكم كوكلدم دردي يوخدر اول نامرد اولا
يا ردن نريان يلرمك دردي اينش ابتجا نكا
كو طلب آكا ايدر درمان كه آندن درد اولا
نور يرقانه صفت دلكرم ايدن هر كيجه
صبح ايرنجه شمع بكي يانمزسه سرد اولا
عشقدن اهل فتوت اولدلر كم جون خليل
آتش نمرود آكا كلزار و باغ و ورد اولا
عشق نددي ذره ذره طبر غمده بولنه
جزو جزو اشبو وجود كر جريب كرد اولا
بن آنك وصلن دلرم اول سروابرو لعنم
عشق اولن يرده عجيبدر كه عكس وطرد اولا
يار دينك احمدي اغياردن بغله كوزك
غيره قلمايين نظر عشقك بولنده فرد اولا

وله ايضا طاب الله ثراه

عاقبت ذكر يمه يارك هر كه اول عاقل اولا
بس يك اولكم بي اجب بو غصه دن غافل اولا
عقل افسندر كنيه باده دزد دفعي آنك
هر كه آفت دفعني ترك ايليه جاهل اولا
باده ويرمه عمر باده ايچ الندن سن آنك
كم جمالنه كوكل حيران وجان مايل اولا
عقل سوداي ذنب زلفي سوادندن آنوك
كوزلري افسونينه فتنه جاذوي بابل اولا

16

حرف ات مالي بي صرفه صفا ايندارينك
ريزغون رزق انك آندن ساكه نه حاصل اولا
قيل نظر شاهد بوزينه دكله فاضللر سوزين
كر دلرسك تعشقي كم فضيلة كامل اولا
تبليه كل نوا ترك دنيش احمدي
نيجه ايده توبه بوده مدن كبيكمز عاقل اولا

وله ايضا طاب [illegible]

عاشق پاك وسالك تن او لا
درد ذوقندن اوله كه آكه اولا
اوله كه بوزين خالك راه ايده
دعوي عشق آكا موجه اولا
اوله بولا عشقدن صفا كه ايچي
آه تب نالي محركه اولا
اهل توحيد اوله كه كوكل آنوك
ماسوى الله دن منزه اولا
قدرت راه عشق وادرلخ دوز
هر كه آفي توك ايده مرفه اولا
جون فناده اولور بقاء ابد
پس فنادن يقين كيني اله اولا
احمدي خاك راه ايمنه
جانني عشق لاف ابي نه اولا

وله ايضا [illegible]

قد جرت عين الاشاني الدوا
ايها العطشان من حر الهوا
منجو نركس آزجه نخوري جنين
نرد تو حاجة طيب و هم دوا
اوش سقاهم ربهم دوتمش قدح
غنجه بكي تننه لك اولسن دوا
هيج دتن ينبت بي او دز و جود
من ترى الا لاشتر لي آوج السما
قامو اول مرتبه ده آني كورسين
وار ايسه كوزكدن بصيرتدن جلا

وحدتی اوقت عین کثرت تن … مثل نور قد تلالا من کری
ظاهر و باطن هم اول آخر اول … تشنه وادیی داغ هیچ آندن جدا
که نعت قهر شد میر سرض … که بو وصف لطف شد شیرین شفا
کوثری بر نکته های احمدی … ان ترم تجلی ولیا مرشدا

ولـه ایضا طاب الله ثراه

گر یارم جور ایدرسه یار سهل اولا … هرکه که یار الندن اوله یار سهل اولا
چون یار که آن یار اولور یار دوا اولور … غمزه‌ک یکرسه جانه بوزک یار سهل اولا
هرکه که یار یار اوله دستگیرانی … دشمن دلوسه کز دوشمن یار سهل اولا
سن قدح نوح سن سکه کوکلین ویرسه … ویروسه جان لبکده کی شول یار سهل اولا
زلفک نه غم قلورسه پریشان بولوکلی … گر غنچه بی حبا نفسی یار سهل اولا
قنان کوزک که اوتغدن بردم سرا دارسه … کر فتنه سز قیامتک او یار سهل اولا
یار اولدک احمدی که علی کل حال آگه … جان و جهان انسه فدی یار سهل اولا

ولـه ایضا طاب الله ثراه

کشبکه آنن بو حسنیله قد و قامت اولا … کشته عشق الندن بچه سلامت اولا
کزلک نه فتنه درلرکر بلایی طولدی جهان … بو رسم فتنه کر فتنه قیامت اولا
کشبکه اوله قنوتک هلاله مفتون … عجب دور دخ عقلیدم که استقامت اولا
قیبت چشم کوزک بولب اولاو دهان … اولرسه دو جه طوبی بو قد و قامت اولا

17

حی ساعه یوزک قبله در قشوک محراب … نمازیچون نیز دکوز اذان و قامت اولا
نوله اگر چه کرم بتلو بتلو یسه کوزلر … نوله عشق و ازاننن کرکز علامت اولا
بلوکه احمدی ایدب در فدی دل و جان … اکر قبول ادرسک زهی کرامت اولا

ولـه ایضا طاب الله ثراه

کشبکه سوزلکله بر نفس مجالس اولا … مجالکه نی نفسی رونق مجالس اولا
نه جمعکه بوزک شمع اوله طوطی جان … اولدا مجلسه پروانه وش مونس اولا
نه نقش در بو قشوک کمی آنی کوزدن ایدر … ریی طاق کز که قربت الی مهندس اولا
کوزینه آیله کونی کتورمسه هرکز … کیشی که آنکه یوزکدن خیال بولس اولا
نه عیب اولرسه جانم آیغوکه نثار … النده وارین ویرزکی که مفلس اولا
نه نسخه در یکعزلک کم آنی مطالعه ایدن … دقایقنده نظر علیک سدس اولا
لطیف دری دینی خاصه آنک الندن کم … یوزی کل اوله و کوزلار تازه نرکس اولا
بکا دین کیکن عشق و باده یی ترک ایت … کیم اوله اول کیکم موفی مونس اولا
نه فارس اوله بلاغتده که احمدیه ایر … تونینه ایر آنک کم ابو الفوارس اولا

ولـه ایضا طاب الله ثراه

گار کم کسین ساو نه سندن وفا اولا … بیمار اولرسه درد نه وصلک شفا اولا
دولت سرایی در ایشکک دولت اگه کیم … دولت سراینه بوز اوره بن گدا اولا
بیگانه اولدی جاندن و بی خویش کندودن … هرکیم دلا نه عشقلکه آشنا اولا

وصلدن اول کچی ان عز و بقایه کز / وارلیغی بولدن قیوین فنا اولا

جان ویك طانلو دورکه عشقك بلاین کز / هر کم بلایه صبر ایده اهل ولا اولا

دشوار عقده در بو طولك بولمز خلاص / هر کم بو عقده یه دوشبن مبتلا اولا

کانزمیه احمدی کوزن کحل الجواهری / کرنوز ایشکوکك اکا توتیا اولا

ولـه ایضـا [illegible]

کوزك قوم نیشه حلال ایلدی سکا / دردك دوای نیشه حرام ایلدی سکا

بلدلری کزادو ینب شمع وار اوده / زلفك صباحجون نجك قالمسر طکا

دزلو بکا نه اولدیکه صبر ایتمز ایکلر / ناله عجبی کلدیکه نالكه دنا بکا

نیل و فرات دکلمکی مکین دز ولی / مکن دکل که کوزلرم ناقانی دیکا

عشقك نه صعب درد درر کم طبیب آنك / عیسی دخی اولوریسه بولمزدوا آکا

درسن که بوقجه وقت نجون اکمدلك بنی / کیشی نجابر اوله که اونمادون آکا

صبر ایله احمدی نه جفا ایسه سالکه یار / اولا که صبرله ایشك و طالعك اوکا

ولـه ایضـا طاب الله ثراه

هرکه ایو باز ایشکنه نعت سعید اولا / یاری کرانه هر نه کن اولور شه عید اولا

یارك ایاغ طپراغنی کاترین آنه / باشینه تاج ایلیه کر بو سعید اولا

یارن مرید اول بولیمز دیرسك مراد / هر کیم مرید اولیه یاره مرید اولا

صبرات بلایه اهل ولا اولیمز دیسك / کیم اوشنزن بو بلادن بلید اولا

سن شاهدك کوزینی قنور ایچـه سهل درر / دولتلو قول که عشق یولنده شهید اولا

یوزك امید روح وصحبك بندی خوف ذل / بونله اول نراد که وعد و وعید اولا

جون عشق صدقیله اوله کوکلنده عاشقك / وحدتدن احمدی کبی کاپر وجید اولا

ولـه ایضـا طاب [illegible]

هر کمده کیم بو زلفیله بو خط و خال اولا / عشقینه جان عقل و کوکل پایمال اولا

خورشید و ماه و زهره یه کتسه اینبه نظر / هر قنده کیم بو صورتله شکل و جمال اولا

یوزینه بدر دیسم اولز لفظ مبتذل / قنلاری نه هلال و نه سمکز خیال اولا

آیاغنك توزن کتورن توتیا عجون / کوز که لازمه مکرکه نسیم شمال اولا

دزلو بکا که یار فراقنده صبر ایت / نه رسم درر بر ایله دمك کز محال اولا

جان و تن و توان و دل و دین قموسی اول / بو قامتك فراقنه نیجه احتمال اولا

کر چیکه تشنه درر لبك آکدقجه احمدی / دلنده سوزکه سوبلیه آب زلال اولا

ولـه طاب الله [illegible]

هر کیمسنك که دلبری داد کر اولا / بیدوکی غصه ایچدکی خون جکر اولا

باشلو درر یولکم و یاشلو درر کوزم / عاشقدن عشقدن کرك آخر اثر اولا

عشقك یولکه براودی صالدکز آنك / قانیده بیله طالبو قمو برنسـرز اولا

یزلو که صبرات که میسر اولا مراد / طالع بو طالعیله عجب اذا کر اولا

فهم کوزك قیامت ایدر جون قیا نظر / یاربو مکر بوفتنه دور قمر اولا

اینک یوزک قتنده گل و لاله یه نظر نرگس بکی وظیفه هر بی بصر اولا
باش ویرمز آیاغنه اوله تاج سر احمدی یکن هوس ایدرکه سکا خاک در اولا

وله ایضاً طاب الله ثراه

فخرک بلا سلامتیه اولا قدم دوتا کوکلم حسرت اودینه یانار وطن دوتا
کرآغلیم ملالک دنیایی سیل آلا کره آهم فلکلری جمله دوتون دوتا
جان و جگر [illegible] کمان قاشلک کمان غمزک اوخینی یجا آتا
ساکه نظیر [illegible] درد آتیه اولا شلدن بوطقز آتا
جون تاز در یکا [illegible] سهل اوله کر نفسه وکل ینه کز بتا
خاک اولدم آیقکه الم دوشن دیو افتاده اولمیا کونه [illegible] یتا
وعن ایدلک احمدیی نوازش قلم دیو قد ضاع فی انتظارک عمری الی متی

وله ایضاً طاب الله ثراه

هر کیمکه سنک بکی دلدار وار اولا دولت اکا موافق و اقبال یار اولا
تا یوججه الکک نرکس ایدرسه کلزار آچیله اوزره و لاله زار اولا
زلفک کمندنه ایدیسه [illegible] تا حشر هر نفس که اوزا مشکبار اولا
باشومه تاج اتیکه آیا [illegible] [illegible] الا شرف [illegible] اولا
بن یار [illegible] یاری ویتک [illegible] اولا
عاشق اولا نه جون تحمل کرک که شمع نور آندن اولدیکه وار ایلیکی نار نثار اولا

19

ترک این اختیاری شیله که احمدی عشقک یولنده هر که دلرکه اختیار اولا

وله ایضا طاب ثراه

هر کونکه قارشو سنده جمال حبیب اولا دیدار حق اکا بو جهاندن نصیب اولا
نازک خطی لطیفه نازک دور بدیع هرکه آن فهم ایلیه ذیرک ادیب اولا
قرشوکه الکلر یوله کیم کل یوزنده کی اول معنی یه [illegible] کرن عندلیب اولا
زلفک هواسی ایدی پریشان بوکوکلمی کیم شام [illegible] کل اولدی [illegible] غریب اولا
درلرکه صبرایت بولسن یار عاقبت بو بخت کیم [illegible] اولورسه عجیب اولا
سینکله [illegible] صورتن [illegible] عشق اوطرح نه بعد که وار در قریب اولا
بو عشق دردکه ایچکله دشنی احمدی فکرت بکا علاج ایدن نه طبیب اولا

وله ایضا طاب [illegible]

هر کیمده کیم بو نقشله حسن و جمال اولا بر لحظه اندن ایرو دیرلمک محال اولا
آبی بزوکه دیلدم ایلدم [illegible] ولی بلدم اکا نه نقص و نه کون زوال اولا
قدک خیال دوتیری کوزمده وطن [illegible] سروآندن اوزکه چشمه آب زلال اولا
کوزکم جمالکله [illegible] احرام سوزکم کوزکدن [illegible] حلال اولا
تکرر دیمک ملال [illegible] اول سوزنولاکه [illegible] خیال اولا
جاندن دلا [illegible] صورتم بن ایلدم [illegible] سؤال اولا
جان لوحنه [illegible] وصف احمدی خوبن [illegible] کمال اولا

وله ایضا طاب الله ثراه

هر کیمک کیم بو وجهله زلف وجبین اوله
کوزلری انک کمین اتمش خلقه کمین اوله

زلفنک کمندی نه دولت عقل اوله اسیر
جادو کوزنکه فتنه سنک حور عین اوله

اول کم هلاله بکزده قاشنک کمانینی
کز دز خیالی کرچه که باریک بین اوله

لعلونک اکلنک سوز شیرینی قند دوشب
زلفونک ذکرادن نفسی عنبرین اوله

دور قمرده فتنه نیجه اولردین کشی
تخسون یزینه اول که آکه عین الیقین اوله

خطنک دراول نهان که دایره جمکاری
ریحان ونرکس وکلله یاسمین اوله

پنهان رازنی آغزنکک اکدنه احمدی
مهر وزکه دیلنه کله در ثمین اوله

وله ایضا طاب الله ثراه

هر کوزکه انک خیالی بو سرو روان اوله
شرط اولدر که اورده آب روان اوله

هرقنده بوستانک قدموکه نثار جونن
هر یکدن هزار دل وجان روان اوله

قاشونکله کوزنک دلله جان ادر شکار
فتنه جوغ اول آنده که تیر وکمان اوله

صورلر آغزکی نه کمهر دزدی بو بوراز
جان سر دزدرکرکه قودن نهان اوله

جانداکه عشق اودی اوله اولدن نشان کمز
بغرکباب کوزلرنک یاش قان اوله

جان یار چون سوسلن اکرچه عزیزدر
چون یار اولیه فدی اول نیجه جان اوله

وصفنده اول کوزنک که دل وجان الور [illegible]
مهر وزکه احمدی دیه سحر بیان اوله

وله ایضا طاب الله ثراه

20

هر کیم قپوکه ارمکه یرین کنذر بوله
هر نه مراده کیرد لسه ظفر بوله

خورشید ذره جه نظرینه کتورمیا
لطفوکدن اولکه ساکه ارب نظر بوله

اولکیم قپوک کدا لکنک دولتینه
ملک جهان همتنه انک مختصر بوله

بولکده جان ویرن کبی بیک جانه ایرشور
نه غم شبه بتورنه جونکم کهر بوله

بر کیمسه دن بلن خبرن عشق رازنک
کیم کندزین کندن اول بیخبر بوله

زلفونکه کوکلنک خبرنی کیم ازکورن
یول بولسه انبو عقده یه باد سحر بوله

لعلونک احمدی نیجه کیم وصف ایدر سوزن
هر کیم اشیدن ازلک وشیرین و تر بوله

وله ایضا طاب الله ثراه

هر کیم دیا جهانده بو رسم جمال اوله
یا اللّٰه که فکر باطل وسوزی محال اوله

حیران دکل یزوکه سنک حور له ملک
انبو جماله داغ عجب کیم مثال اوله

محتاجک هواسیله بوجهان طولدی بوی جان
بوخو بنفس هوایی کتورن شمال اوله

طوطی جان نه بال و پریله باش ایلدی
انکا که دام ودانه بوزلفیله خال اوله

ایدرسه بجمالکی کوزدن رقیب دور
بوزک خیالکی جاندن خیال اوله

غمزک اوخین آتر سنک باکه آنی کور
کیم جان شکرینده شکه قانم حلال اوله

وصفنده آغزنک که سر اوله [illegible]
کیم دز که احمدی بیک شیرین مقال اوله

وله ایضا طاب الله ثراه

لایق دکلی قنده که بزبی نظیر اوله
کیم جان ولا ینده سراسر امیر اوله

دیمی ندنکه یارم آنی غنچه ایلدی | معشوقه جان هدیه ایتمك حقیر اولا
یوخ در بزم بضاعتمز یاره ارمغانه | یارك مكرر یا کرمی دستگیر اولا
عشقك یولنده بوندن اول مشكل اولمیا | کیم معشوق اوله بردن و عاشق فقیر اولا
زلفندن اول ستمگر چونکه اولدیه بوکلن | اونجدن اوجا دماغ هوانك عبیر اولا
اول قاش بكی كمان كیانی نرده وار | اول غمزه نك نظیر جهانده نه تیر اولا
هاروت اكا كلنك جوخ زنده دومسلمن | ماروت جادو كوز نه آلنك اسیر اولا
نقش آزده بهانه در اهل بصیرته | نقاشه ویرن كوكلنی هر كیم بصیر اولا
وصفن ادیجك اول لب دندانك احمدی | هر سوز كه نظم ادا قلمزی دلپذیر اولا

وله ایضا نور الله مرقده

یوزکك غره سن اول که ایدی غرا | مصحفكك طرهسن قلدی مطرا
جمالك قامو آفاتدن منزه | كمالك جمله نقصاندن مبرا
نه سوده كوردی نه یرده مثالك | جهانی سیر ادن بحرا و برا
سنی سودوكمه ایدرلر ملامت | تبرا سین سومزدن تبرا
سوزك دیلنده دور لیلا نهارا | آدوك ذکر مكدر جهرا و سرا
سنك وصفك دیلی احمد بنك | سوزی هر عیبدن اولدی معرا
نجاكم جرخ دونه هیچ عاشق | بودیمه ایدا به ابیات غرا

وله ایضا طاب الله ثراه

21

یوزکز شعاع دن یجی خورشید و ماه اولا | حاشا که اول یوزا نظر ایتمك گناه اولا
زلفوکه کورلدم دن ادن کوکلی اسیر | كوزر آنی اولور اول كیشی كیم دل سیاه اولا
جوز سنك صبا به قارشو جیچكلر كرفتارین | ای غنچه جان كه بیله وار بت خاك راه اولا
یوزوم ازسترم بشله كه آهم ازمینه | كیم بیله صوبا ننده انكا كه كواه اولا
لاله یوزوكه اوكنو بدا اوده نه عجب | باد غرور كه افسر تاج كلاه اولا
قوسین هلال قاشوكه تشبیه ایلمسن | كز در حساب بوده كیم سیر ماه اولا
یوزوكه بحث این نیازیله احمدی | محرابی قاشوكك الله كرفله كاه اولا

وله ایضا طاب الله ثراه

یاردن آیرو دز اول کیم یاردن مهجور اولا | غنچه سیكی تنك دل نرکس صفت رنجور اولا
ای که سوردك یاردن آیرو دنیانك حالی | نول نه کیم که جاندن مختیله دور اولا
کورلدم باشی آخرکن [illegible] خراب | جونك دیرلر شهره اولر كه اول معمور اولا
هركیم اول عمر كوزك عشقینه رحم ایدیونی | نا قیامت جان الك نرکس كیمی مخمور اولا
كزله دیرلر دانكی جون کیم نفر باشوم آخر | زعفران یوزمنده اولور یحیی مستور اولا
عشق ناری نورنده باخریه یخسون جانمی | شمع اول یك کیم تجلیك اوتدن اوجه نور اولا
لعل در جین دوده غوطك ذكر ادیجك احمدی | هر نه سوزكز نظم ایدر لولوی منثور اولا

قد تم قافیة الالف ویعقبه قافیة البا

22

اول درر اول قوتی که شاخ سدره آکا | دائم دورر یولنده ای اصحاب

وله ايضا في مدح سلطان محمد نور الله مرقده

منت الله کیم کرو اول شاه کامیاب | تختنه ایرشب دیدی آکا تخت کام یاب
فتح و ظفرله ایرشبن دار ملکنه | قلدی عدو رقابنی قیلیجنه قراب
معمور قلدی مملکتی جمله عد لله | کیدردی ظلمی قومدی بر یرکه اوله خراب
اولمشدرر سعادت دولت آکا نصیب | شول کیم اولدی لطفیله عدل و سخا نصاب
سلطان تاج بخش محمد شه ملوک | کیم یوزسرر یولینه آنک ماه و آفتاب
ایدر دعا و مدح آکا مجموع خاص و عام | قیلور ثنا و حمد آکا یکسان شیخ و شاب
هرکه که عزمه جزم اده دشمنلره آکا | بادپاینک عنان دررو کوه کران رکاب
اوقی درر اول نشانه که قدر لندی چرخدن | قیلیجی صاعقه درر و سوکوسیدر شهاب
هر قنده کیم آنک الی فیض عطا اده | دوشر حیادن ابر بهارنک یرا سحاب
آسمان چرخ کون بک روشن درر آکا | لابد نه فکر ایتسه خطاسز اولور صواب
عالم اچنده هر نه که وار منقلب اولور | منت خداکه یوق درر آنک تختنه انقلاب
خلقی تمامه بی کلک اردی متانه | اول شرمدن درر که ایریبن اولور کلاب
هرباکه دونرسه نولا خصم تاسه دن | صبر و اولانه بی کمان ایریشر اضطراب
کر رتیمبه اول که شها اولمیا مطیع | قبلیجک اکه سرزنشیله ادر عتاب
یوزک صفاسنی کورب کل حیادن اوتش | باغلر جگر بر لعل یزینه ادر نقاب

23

نا بهر و ماه قاپکه یوز دوندی سرتسر | کیم اولجمیع عالمه مرجع درر و ماب
سوز نیجه ایرشدرم مدحکه احمدی | کیم شمع پیلک ارندا پی سوز اغتراب
فقی شرابه واردسه سیراب اولمز دیو | اولدی سراب طالع و بختنده آنک شراب
هرباکه واردی بولدی کماندن کرم | ایدی کرو انوکله دولت یکی ایاب
سننک ایشیککه سوز اخلاصله یوزن | هرکیم دلرکه دولت و بخت ایدن اکتساب
نجاکه اولا چرخ فلکده مدار و قطب | اولسون سپهر مهر سنک درکهک مآب
قلسون یولین دشمنکک خطیله خطا | سوزین درست فکر سنک اولسون صواب
عزمولیه قنده کیمز اوله اولسون دلیل فتح | فکرکله بکر غیب اوکین اولسون حجاب
دیسون فلکده سایه کنش صاحب اللوا | اولسون قمر دلینده آدک مالک الرقاب

وله ايضا طاب [illegible] في الخمريات

اولدی بونوکک حیاسندن ایریبن کلاب | ترکستوکک حسرتندن کوزلرم طولدی کلاب
عقلله کیتسه بلامز یوزنک ماهیتین | شمعله نیجه یتنه و بولینه آفتاب
برخیاله راضی اولمشدر جمالکدن کوزم | آه بیدم کیم حرام اولدی بو کوزلره خواب
سحر وکک عقده سی عقلوم قلمشدر اسیر | کوزلرونکک فتنه سی کوکلوم ایتمشدر خراب
دخی صاچوک ماه بدرنک بویننا مشکین کمند | صالدی زلفنک آفتابک یوزنه عنبر نقاب
دولت باقی سنک عشقکدرر و باسه فنا | شربت شافی سنک دردک درر و باده شراب
احمدی باری کرکسه واردغک نزل ابلکل | باره سننک ارکک واریسه سنسز حجاب

وله ایضاً نور الله مرقده

بو نجابی دهاندر بو نجا لب
کم دزجانلره مرده نحن اقرب

براکدر دیدر اوش کیم شمع بیکی
ایچونه صالدی عشقك تابله تب

شوقن اولدی کوکلم کوزلریدن
صحوکك لف و نشرین مرتب

لقاکی ایدر حقدن تمنا
زهی خوب آرزو و خوب مطلب

یوزك حیرت ویرکدر کام محنت
حوادث زایکدن یوزوزلره شب

شرف دردیرکه بوکز شمعوکله
هلالی تعلیه ایلر چرخ کوکب

کتکدندر کلامی احمدینك
زهی شیرین حدیث و پاك مشرب

وله ایضاً طاب الله ثراه

یوزمیدر یارب بو یا خود آفتاب
تمدر ای جان بو یا خود ماهتاب

لبی می بو یا چشمهٔ آب حیات
دیشمی بو یا نظم لؤلؤی خوشاب

کوزلرك نه افسون اوخیدی کوکلمه
که آنی هرگز قالمدی آرام و خواب

چهره کدن نیجه بولا جان خلاص
کیم طلوعدر بذوجیش و بیچ و تاب

زنجلی بیله یوزکدن کوزمز
روشن اول کیم ایدی بلك نور آفتاب

نه دیمم آغزوکه کیم اولمسین نفع
عیبدر والله اعلم بالصواب

کون یوزك شمعینه پروانه صفت
یا یدی اولا نه صحنك عنبر نقاب

جانمی اوداکرزه صالدی وسحلی
کیم آنده اولدی آکا فتح باب

24

یارکارك وارلغك قو احمدی
تاکه کتریله آرا یردن حجاب

وله ایضاً طاب الله ثراه

بو نه یوزدر بو نجه زلف یارب
مکر بو ماهدر اول قلب عقرب

عجب بو کلشن جنتی یا روح
عجب بو چشمهٔ کوثر می یا لب

یکاغالك نوردوردر آیت روز
صحوکك ظلمتی در رایت شب

صودن طرحدن اولدی بیله ترکیب
مکرر سن عقل و جاندن سن مرکب

کزالی چهلروکلن مشك تارین
تن وجا نومه دوشدی تابله تب

سنی دیبانه نه دنیا نه عقبی
سنی شاوانه نه دین و نه مذهب

کوکل زلفك خمنده در مقید
بو جان هجرك غمنده در معذب

یوزکدن صدقله جان ایدر قربان
طوزکدن اولمز دیرین مقرب

کوکلی احمدی ذکر ایدکجه
سوزی شیرین اولور و پاك مشرب

وله ایضاً طاب الله ثراه

پروانه سیدر یوزکك شمع آفتاب
دردانه سیدر دیشکك لؤلؤی خوشاب

باخرد شمع بیلك یوزك تاب عالمی
اولماسه آردی صحوکك سایهٔ سحاب

لعلك قیتنده کیم اولور آب حیات کم
سرچشمهٔ حیاتك ادر آدین اولدی سراب

زلفك هواسیله نفقه بلا وارب
یوزك هواسیله اریب اولدی کلاب

مفتون اولالی غمزهٔ ترکس شرکی
نه رنکی وار یوزنده نه خود کوزنده خواب

یانمغچه شمع بیلك اوددكه جان صفا بولور / زیرا كه یانمق عذاب اولور یاردن عذاب
سوزیله شمع بیلك یناریكن احمدی / كیزوگزركن اوله سكا اوله فتح باب

ولــه ایضا نور الله مرقده

دردمندم دردیمه درده درمان قیل ای طبیب / بن كه لاینق نجایسه دوا قیل ای طبیب
زلف سوداسیله اولدم خسته دوتغل نبضمی / كم بریشاندر مزاج و حال مشكل ای طبیب
بن بندن آلدی خبریله كوزینك فتنه‌سی / سندن بونجه دوا اوارسه قلغل ای طبیب
آه كیندن بوینم اول یارك دوا دردومه كم / كلدی كر اولور علاج علت دل ای طبیب
عشق الیدن مختر قدر تنده اخلاطوم قمو / اشبو نجه نه دردر درمان بونغل ای طبیب
یوك كز اویناد غیلك صبر درمانی دكل / آنوكیچون بن مفرح جان ایتكل ای طبیب
دوتلك داروله قوتی سندن واردر بیلدیمن / صحته جونكم مزاج اولمایه قابل ای طبیب
چون بلامزسن كه نه در دردومه بن سبب / ایله‌مزسن الله درمان عجزكی بیل ای طبیب
احمدیه وصل یاری كرك كم اولدی درد / بلك كن فرقتدن ایچن زهر قاتل ای طبیب

ولــه ایضا طاب الله ثراه

بن دیار یاردن اوش دوشمشم تنها غریب / ایكلا نوفی بكی سوزم بولندكم وا غریب
كم فقیرلكده قنی یرلو یرندن مركشی / خوش دیدی الحذیقه قا موسی الا غریب
هم كچه شیله ایكیلكه ایندن فالورطكا / باغ ایچنده اولدی غمچون بلبل شیدا غریب
كه صولی كه سیله قارنكا طفرا غا دوشر / كاه یانی اولدی غمچون بو كل رعنا غریب

25

كنده یرندن جدادركه اولدی بندن قیدلعل / بوركی داغیدا اولالی لولوی لالا غریب
عودیكی بنجه اكلایه بخیله رخوادیب / بزكی كیمی بزكه بنچون ایكلرسن با غریب
كوندزین سركشته وپی كار هر یاكه بوردر / كیجه اولدخو بلامز سكن وماوا غریب
بادشه داخی اولورسه كر دیاردن یاد ده / دیر لكنددن ذوق و راحت بولمز اصلا غریب
كردیارندن ارتق دوشدیسه نولا احمدی / عیب میدر قافه دوشب اولدی عنقا غریب

ولــه ایضا طاب الله ثراه

بیمارم انجقدك بكه بیماری ای طبیب / ولی اول كتیبه كم اوله بیمار و هم غریب
ترباك وصلی ایستركن جان دوا ایچون / زهر فراقدر بكه ویردوك اول طبیب
راحتدن آلدی دنیده هر كیش بر نصاب / بخت بكا جفا یله اولمشدر نصیب
تولیه اولمشدر آكل فلكك شفقه كرم / یاركن اولمیا متغیر خط آدیب
اول یاردن عنایت اوله دیردم بكا / ای وا مصیبتا كه بو فكر اولدی مصیب
كوزم بشی ایلركن اكتوربشر اوده / شول رسمیله كه شمع زهی حالت عجیب
ایتوب قلدردكه صبر ایله احمدی / اولاكه كون مالكی رحرایدن اول طبیب

ولــه ایضا طاب الله ثراه

بكون كستردیوزینی باكه محبوبت / زهی روشن كون ویری ساعت خوب
كوزم اولدی جمالوكیله پر نور / صاسن یوسفه ایرشدی یعقوب
كلستان اولدی ابرهیمه آتش / خلاص اولدی بلادن كیمز ایوب

BİBLİYOGRAFYA

AKDOĞAN Yaşar, **Ahmedî Divanı'nın Tetkiki ve Dil Hususiyetleri**, İstanbul, 1979

AMAÇ Mehmed, **Zâti Divânından Elli Gazelin Şerhi (301-350),** İstanbul, 1989

AYVAZOĞLU Beşir, **Güller Kitabı**, İstanbul, 1995

ÇAPKIN F. Güliz**, Zâti Divanından Seçilen Gazellerin İncelenmesi (101-150),** İstanbul, 1987

DEMİREL Şener, **Tahirü'l- Mevlevî (Olgun)'den Metin Şerhi Örnekleri**, Ankara, 2005

DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Lügat**, Ankara, 1996

DİLÇİN Cem, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Ankara,1997

DİLÇİN Cem, **TDK. Yeni Tarama Sözlüğü**, Ankara, 1983

GENÇ Nevin, **Divân-ı Ahmedî Üzerine Bir Tetkik**, İstanbul, 1948

GÜNYÜZ Melike Erdem, **Ahmedî Divânı'nın Tahlili**, İstanbul, 2001

HOCAOĞLU Bedri Selim, **Zâti Divânından Elli Gazelin Şerhi (401-450),** İstanbul

İPEKTEN Halûk, **Divân Edebiyatında Edebî Muhitler**, İstanbul, 1996

İPEKTEN Halûk**, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Arûz,** İstanbul, 1994

KARAHAN Berna, **Tâcî-zâde C'afer Çelebi Divanı Gazel Şerhi (51-100),** İstanbul, 1987

KAVRUK Hasan, **Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler**, İstanbul, 1998

KEŞKEK Banû, **Ahmedî Divanının "sad, dad, tı,zı, ayn, gayn" Kafiyeli Kasidelerinin İzahı ve Tasavvûfi Umdelerinin Şerhi,** İstanbul Üniversitesi, 1948

KISAKÜREK Necip Fazıl, **Tasavvuf Bahçeleri**, İstanbul, 1998

KOCAKAPLAN İsâ, **Açıklamalı Edebî Sanatlar**, Ankara, 1990

KOCATÜRK Vasfi Mahir, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, 1964

KURNAZ Cemâl, **Hayâli Bey Divânı'nın Tahlili**, İstanbul, 1996

Kütahyalı Şairler Sempozyumu-1, Kütahya, 2000

M.E.B Türk Ansiklopedisi, İstanbul, 1968

MENGİ Mine, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Ankara, 1995

ONAY Ahmet Talat, **Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı**, Ankara,1993

PALA İskender, İmâle ile Med Arasında Bir Hata, İlmi Araştırmalar, 2000

SEFERCİOĞLU M.Nejat, **Nev'î Divânı Tahlili**, Ankara, 2001

ŞEHSUVAROĞLU Bedî N., **Şair ve Hekim Ahmedî Hayatı ve Eserleri**, İstanbul, 1954

SOYSAL Orhan, **Eski Türk Edebiyatı Metinleri,** MEB., Ankara, 2002

TARLAN Ali Nihat, **Metinler Şerhi'ne Dair**, İstanbul, 1937

TÖKEL Dursun Ali, **Divan Edebiyatında Mitolojik Unsurlar**,İstanbul,2001

Türk Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, Cilt II., İstanbul, 1989

Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi sayı III, İstanbul, 2000

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, **Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu- Karakoyunlu Devletleri,** Ankara, 1969

……….**Kütahya Şehri**, İstanbul, 1932

DİZİN